CHRISTOPH ROLAND

A LEGJOBB madarász-HELYEK

43 TÚRAÚTVONAL A **FERTŐ** KÖRÜL

Interreg
Austria–Hungary
European Union – European Regional Development Fund
Vogelwarte Madárvárta 2

- NATIONALPARK -
NEUSIEDLER SEE - SEEWINKEL
FERTŐ-HANSÁG
- NEMZETI PARK -

CHRISTOPH ROLAND

Elisabethnek és Paulának

A legjobb madarász-helyek

43 túraútvonal
a **Fertő** körül

Fertő–Hanság Nemzeti Park
Sarród

2020

– NATIONALPARK –
NEUSIEDLER SEE - SEEWINKEL
FERTŐ-HANSÁG
– NEMZETI PARK –

Előszó

Sok idő eltelt, mire a madarakat tudományos alapon, szervezetten kezdték el kutatni a Fertő és a Fertőzug területén. Ma már azonban kijelenthetjük, hogy egyetlen más állatcsoportot sem vizsgálnak olyan alaposan, mint a madarakat. A ritka és/vagy látványos madárfajok sokasága rendkívüli módon felkelti az emberek figyelmét. Több mint 350 fajt észleltek eddig ezen a területen. Az élőhelyek – hatalmas nádasok, kaszált rétek, legelők, kopár szikesek, lösz- és homokfalak, tarlók, kisebb erdőfoltok és mezővédő erdősávok – sokszínűsége teszi lehetővé e fajgazdag madárvilág kialakulását.

A fajok meghatározása kihívást jelent, ugyanakkor a madarak megfigyelése örömet okoz. Ezért nem meglepő, hogy a madármegfigyelés, amelyet már az ókorban „scientia amabilis" néven emlegettek, a szabadidős tevékenységek egyik jelentős ágává fejlődött. A „birdwatching" Ausztriában is divattá vált, amit a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park által szervezett „BirdExperience" nevű rendezvény látogatottsága is bizonyít.

Sok madármegfigyelő jól felkészülten érkezik a területre, és tudja, hogy az egyes fajok mikor és hol találhatók meg. A területről és a madárfaunáról azonban soha nem lehet eleget tudni.

Mi található a kötetben? A Fertő körül kiválasztott 43 madarász túraútvonal leírása (beleértve a magyarországi részt és a tó nyugati partját is), a várható madárfajok felsorolása, ajánlások arra vonatkozóan, hogy mely évszakban érdemes a környékre látogatni, részletes térképek, amelyeken feltüntetésre kerülnek a megfigyelőhelyek, egyes fajok részletes jellemzése, valamint az adott területekre vonatkozó történelmi, tájtörténeti tudnivalók.

A szerző, Christoph Roland, szabadúszó ornitológus, 2003 óta túravezető a nemzeti parkban, és a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park madártani kutatásainak tudományos munkatársa.

Gyurgyalag (© P. Fri.)

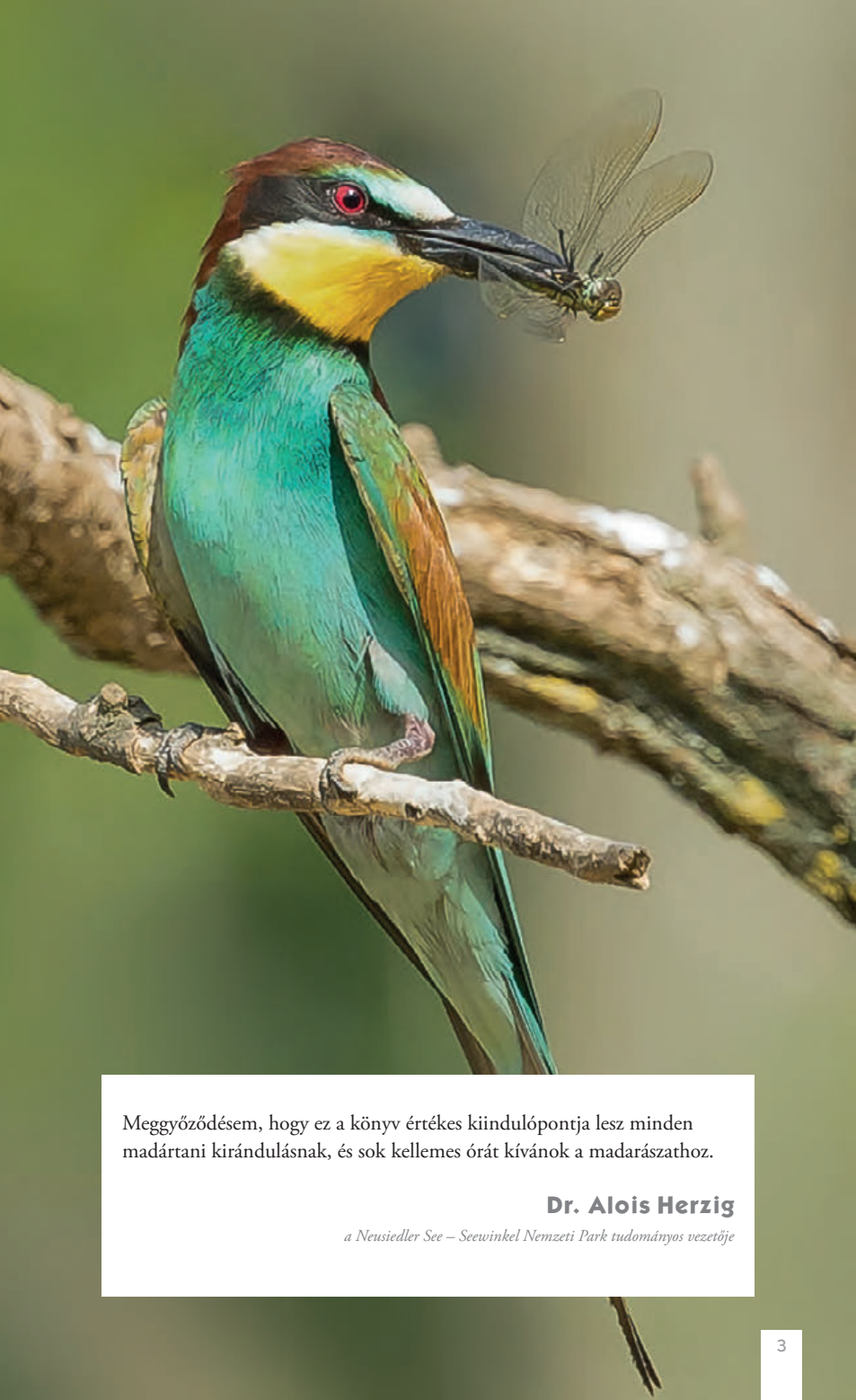

Meggyőződésem, hogy ez a könyv értékes kiindulópontja lesz minden madártani kirándulásnak, és sok kellemes órát kívánok a madarászathoz.

Dr. Alois Herzig

a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park tudományos vezetője

Köszönetnyilvánítás

Az összes bemutatott útvonalat magam is bejártam és kipróbáltam, de ez a könyv még így sem jöhetett volna létre számos szakértő, fotós, barát és rokon támogatása nélkül.

Külön szeretnék köszönetet mondani Hadarics Tibornak a magyarországi területekre vonatkozó számtalan információért és kapcsolatért, illetve Günther Wössnek az alapötletért és a lektorálásért. Hans-Martin Berg, Michael Dvorak, Eva Karner-Ranner, Johannes Laber és Andreas Ranner a könyv megírásának és megjelentetésének minden fázisában mellettem álltak, tanácsokkal és a terület madárvilágával kapcsolatos szaktudásukkal voltak segítségemre, Harald Schau ugyanezt tette a növényekre vonatkozóan.
A következő szakértők *(a zárójeleken belül ábécé sorrendben feltüntetve)* szaktudásukkal támogattak: madártan *(Hans-Martin Berg, Arno Cimadom, Michael Dvorak, Nikolaus Filek, Alfred Grüll, Gilbert Hafner, Rupert Hafner, Eva Karner-Ranner, Thomas Kessler, Philipp Kolleritsch, Johannes Laber, Erwin Nemeth, Andreas Ranner, Marion Schindlauer, Beate Wendelin, Sebastian Zinko)*, lepkék/bogarak/szitakötők *(Ambrus András)*, egyenesszárnyúak *(Eva Karner-Ranner)*, legelő háziállatok *(Michael Kroiss)*, emlősök *(Kugler Péter)*, kétéltűek/hüllők *(Pellinger Attila)*, szitakötők *(Maria Schindler)*, egyenesszárnyúak/kétéltűek/hüllők *(Günther Wöss)*, lepkék *(Thomas Zechmeister)*, egyéb állatcsoportok *(Helmut Höttinger)*, növények *(Roland Albert, Harald Schau, Takács Gábor, Victoria Werner)*.

Kiváló képanyagot bocsátottak rendelkezésre: Balaskó Zsolt, Brigitte Baldrian, Hans-Martin Berg, Flora Bittermann, Arno Cimadom, Peter Frießer, Hadarics Tibor, Steve Haider, Johannes Hohenegger, Roman Huditsch, Richard Katzinger, Leander Khil, Heinz Kolland, Franz Kovacs, Sabine König, Alois Lang, Elisabeth Lauber, Gerhard Loidolt, Mogyorósi Sándor, Pellinger Attila, Robert Polay, Johannes Priester, Andreas Ranner, Christoph Riegler, Otto Samwald, Tobias Schernhammer, Takács Gábor, Michael Tiefenbach, Wolfgang Trimmel, Karin Weinhandl, Doris Wegleitner, Frank Wengerodt és Günther Wöss, valamint a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park és a Neusiedler See – Leithagebirge Natúrpark fotóarchívuma.

Rétisas (© C. Rol.)

Nagyon nagy segítség volt számomra az ingyenes hozzáférés a BirdLife Österreich madártani adatokat gyűjtő oldalához (**www.ornitho.at**), amelynek révén pontosabb képet kaptam az ezeken a területeken előforduló madárfajok gyakoriságáról és fenológiájáról. Szeretném megragadni az alkalmat, hogy őszinte köszönetemet fejezzem ki a BirdLife Österreich csapatának és a számos adatközlőnek, akik oda észleléseiket feltöltötték.

Szeretnék köszönetet mondani Günther Wössnek és édesapámnak, Peter Rolandnak a lektorálásért. Harald Hackel volt a felelős a grafikáért, Matthias Schmidt az OpenStreetMap.org alapján rajzolta meg a térképeket. Végül külön szeretnék köszönetet mondani a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park munkatársainak – Harald Grabenhofernek (szervezés, különféle technikai információk, szerkesztés), Michael Kroissnak (a területkezeléssel és a legelő állatokkal kapcsolatos szakmai iránymutatás) és Alois Langnak (különféle szakmai javaslatok és információk) – a korábbi években is nyújtott aktív támogatásért és együttműködésért.

Javításokat és kiegészítéseket egy esetleges új, javított, átdolgozott kiadáshoz az alábbi e-mail címre várok: **c.roland@bird.at**

Christoph ROLAND
szabadúszó ornitológus és túravezető,
a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park túravezetője és tudományos madártani munkatársa

BirdLife ÖSTERREICH

- NATIONALPARK -
NEUSIEDLER SEE - SEEWINKEL
FERTŐ-HANSÁG
- NEMZETI PARK -

Tartalomjegyzék

Általános információk

Előszó 2
Köszönetnyilvánítás 4
Madárvilág a Fertő körül 8
A terület és a túraútvonalak 10
Úthasználat és viselkedési szabályok 12
Időjárás és felszerelés 14
Ökoturizmus kapcsolatok 16
Tegyük le az autót! 18
Madármegfigyelés zavarás nélkül 20
A megfigyelések jelentése, megosztása 22
A Fertő (Neusiedler See) és a nádas 24
Fertőzug (Seewinkel) 28
Hanság (Waasen) 32
Lajta-hegység (Leithagebirge) 36
Madárritkaságok a Fertő-tájon (2011–2020) 70
A széki lile 96
A libahúzás 104
Halfarkasvonulás 112
A nádas madarai 120
BirdExperience 128
Legeltetés 136
A túzok 154
Madárgyűrűk leolvasása és jelentése 162
Természetvédelem 268
A legkeresettebb madárfajok 302
Magyar madárnevek mutatója 312
A szerzőről 320

Túraútvonalak

1. Kálvária-domb, Neusiedl am See 40
2. Ungerberg Weiden és Gols között: gyurgyalagtelep 44
3. Zitzmannsdorfi-rétek 48
4. Halbturni kastélypark 54
5. A podersdorfi lólegelő és a Hölllacke 58
6. A három Stinkersee, a Hölle és a Lettengrube 64

7. St. Andräer Zicksee 72
8. Darscho, Neubruch- és Fuchslochlacke 78
9. A dűne és a Przsevalszkij-lovak karámja 84
10. Az illmitzi Zicksee és a Geiselsteller 90
11. A Lange Lacke és a két Wörthenlacke 98
12. Illmitz: a melegvérű lovak karámja, a kiserdő, a strandra vezető út és a strand 106
13. A Sandeck és a Wasserstätten 114
14. Apetlon (Mosonbánfalva) 122
15. A szürkemarha-legelő és az Apetloner Hof 130
16. A VILA VITA Pannonia üdülőfalu melletti erdő 142
17. Hanság (Waasen): Kommassanten-rétek és a Hansági-főcsatorna 148
18. Hanság: Esterházy Madárvárta, Király-tó és Osli-Hany 156
19. Nyirkai-Hany 164
20. Fertőújlak (Mekszikópuszta) 170
21. Fertődi kastélypark 176
22. Joisból az Ördög-nyeregre 182
23. Gruibert és Königsberg (Kopasz) 188
24. Winden és Jois között Hackelsberg és Jungerberg 194
25. Thenauriegel 200
26. A breitenbrunni töltés és strand 206
27. A purbachi töltés 212
28. A donnerskircheni Templom-domb 218
29. A Landlerstal Donnerskirchen mellett 222
30. Cseresznyevirág kerékpárút Donnerskirchen és Jois között 226
31. Hochbergweg St. Georgen 230
32. Eisenstadti kastélypark 236
33. Oggauer Heide 242
34. Római kőfejtő St. Margarethen 248
35. Rust: városközpont, gólyarét, parti zóna 252
36. Nádi ösvény Mörbisch mellett 258
37. Piuszpuszta – Páneurópai Piknik emlékhely 264
38. Fertőrákos: kőfejtő, üdülőtelepi út és strand 272
39. Kis-Tómalom 278
40. Várhely 284
41. Fertőbozi Gloriette 290
42. Nagycenki kastélypark és hársfasor 294
43. Hegykői tanösvény 298

Madárvilág

a Fertő körül

Ausztriának az első számú, Magyarországnak pedig az egyik legjobb madármegfigyelő területét, a Fertő környékét a 19. század óta intenzíven kutatják. Számos publikáció, kutatási jelentés és az ezek eredményeként kapott jogszabályi védettség *(lásd 268. oldal)* bizonyítja e közép-európai madárparadicsom jelentőségét és védelmének szükségességét.

Fertőújlak (Mekszikópuszta) (© Had. T.)

A madarászok számára az év legfontosabb eseményei minden bizonnyal a tavaszi (április–május) és az őszi (augusztus–szeptember) ***madárvonulás***, a **túzokdürgés**, kora tavasszal a számos **nyárilúd-család**, valamint ősszel a ***„libahúzás”*** *(lásd 104. oldal)*. De ne feledkezzünk meg a ***költési időszakban*** a Fertőzug szikes tavainál és a Fertő nádasában hallható sokféle madárdalról és a madarak változatos udvarlási szokásairól sem.

Hagyományosan a területet azok a – főleg német és brit – madarászok keresik fel, akik sok olyan fajt próbálnak itt megfigyelni, amelyek hazájukban nem, vagy csak rendkívül ritkán fordulnak elő. Egyes fajok elterjedésének itt van a nyugati határa, vagy különösen nagy az itteni fészkelő vagy átvonuló állománya – ami nagyon megkönnyíti észlelésüket. Így a **kis kárókatona**, a **cigányréce**, a **parlagi sas**, a **kis vízicsibe**, a **sárjáró**, a **tavi cankó**, a **vékonycsőrű víztaposó**, a **búbosbanka**, a **gyurgyalag**, a **fekete harkály**, a **balkáni fakopáncs**, a **közép fakopáncs**, a **fülemülesitke**, a **búbospacsirta**, a **berki tücsökmadár**, az **örvös légykapó**, a **függőcinege** és a **csicsörke** is azon fajok közé tartoznak, amelyeket az ideérkező madarászok szeretnének megfigyelni.

A Fertő térségében észlelt több mint 350 madárfaj közül 178 fészkel is a területen, ezek közül 145 rendszeres költőfajnak számít.

Télen csak viszonylag kevés fajjal (pl. **gatyás ölyv**, **kékes rétihéja**, **kis sólyom**, **hósármány**, **fenyőpinty**, **sárgacsőrű kenderike**, **nagy őrgébics**) gyarapszik a lista.

A „Legérdekesebb madárfajok” című fejezetben *(lásd a 302. oldalt)* részletes információkat kaphatunk azokról a legtöbb madarász által megfigyelni kívánt fajokról, amelyekkel a költési és a vonulási időszakban nagy valószínűséggel lehet a területen találkozni. A gyakoribb madárfajok megfigyelhetőségével kapcsolatos tudnivalók könnyen megtalálhatók az útvonalakat bemutató fejezetekben, míg a másik végletet képviselő ritkaságokat egy külön kis összeállításban mutatjuk be *(lásd a 70. oldalt)*.

A könyvbe beszúrt külön fejezetek (**túzok**, **széki lile**, ***halfarkasok*** és ***nádi madarak***) bővebb ismereteket nyújtanak egyes érdekesebb, különlegesebb madárfajokról, fajcsoportokról.

A terület *és a* túraútvonalak

A madártan iránt érdeklődők többsége elsősorban a sekély szikes tavakkal tarkított Fertőzug miatt utazik Európa legnyugatibb sztyepptavához, hogy megismerje e terület Közép-Európában egyedülálló madárvilágát. Könyvünkben természetesen ezt a „madarász paradicsomot" is részletesen bemutatjuk, de a Fertő és közvetlen környéke ennél sokkal többet kínál – ilyen pl. a tó hatalmas nádasa, a sziklagyepek, a lejtős szőlők és a Lajta-hegység erdős területei, a barokk kastélyparkok, illetve az osztrák–magyar határvidéken elterülő legendás Hanság.

A könyv 43 ajánlott útvonal és néhány külön fejezet segítségével megpróbál tájképi és madártani szempontból is változatos túralehetőségeket kínálni. A várható madárfajokról, a megfigyelésre legalkalmasabb időszakokról, a helyszínre jutás módjáról és az ajánlott felszereléssel kapcsolatos tudnivalókról szóló információk mellett az egyes útvonalaknál megtalálható az adott területre jellemző olyan egyéb állat- és növényfajok felsorolása is, amelyekkel többé-kevésbé könnyen találkozhatunk egy-egy túra során.

Míg az útvonalleírások sok tudnivalót tartalmaznak a közönséges és a kevésbé gyakori, de elterjedt fajokról, addig a „A legkeresettebb madárfajok" fejezet *(lásd a 302. oldalt)* arról nyújt információkat az ambiciózus madarászoknak, hogy mikor és hol várhatók az ideutazók által leginkább látni vágyott madárfajok. A „Madárritkaságok" fejezet *(lásd a 70. oldalt)* felsorolja az ausztriai Fertőzugban és a hozzá kapcsolódó magyarországi területeken a 2011 és 2020 közötti időszakban észlelt igazi nagy ritkaságok adatait (pontos dátumokkal és előfordulási helyekkel).

Oberer Stinkersee és a Lettengrube (© C. Rol.)

A szövegbe beillesztett, az élőhelyekkel, a fajokkal, a természetvédelemmel és a kulturális kérdésekkel kapcsolatos információs blokkok mélyebb betekintést adnak a látogatónak a Fertő körüli csodálatos világba.

A tó elhelyezkedésének köszönhetően a bemutatott útvonalak nagyobb része osztrák, kisebb része magyar területen van, és többnyire a Fertő közvetlen közelében találhatók. A néhány távolabbi terület bemutatása a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkhoz vagy a Fertő–Hanság Nemzeti Parkhoz való tartozásuknak vagy bizonyos nagyon különleges madárfajok ottani előfordulásának köszönhető.

A könyvben bemutatott területet északnyugaton a Lajta-hegység gerince, délen a Soproni-hegység és a 85-ös főút, keleten a Hanság, északkeleten pedig a Wagram (a Pándorfalvi-fennsík déli lejtője) határolja.

Áttekintő térkép
lásd a 316–317. oldalt

Úthasználat *és* viselkedési szabályok

a nemzeti parkban

Minden madár meneküléssel reagál, ha az ember túl közel, egy bizonyos (fajonként változó) távolságnál közelebb megy hozzá. Egyes madárfajok különösen érzékenyek, és felriadva sokszor azokat a madarakat is elijesztik, amelyek önszántukból talán (még) nem repültek volna el. Az igazi, a madarakat zavarni semmiféleképpen nem akaró madarászok saját tapasztalatból tudják, mennyire fontos ezeknek a távolságoknak a tisztelete és betartása. A gyakori zavarás szélsőségesen negatív hatással is lehet a madarak energiaháztartására és ezen keresztül akár a költés sikerére.

Úthasználat

A határon átnyúló nemzeti park minden egyes területére vonatkozik: közlekedni kizárólag az arra kijelölt/kialakított útvonalakon szabad. Az erdőkbe, a rétekre, a nádasokba és a vízterületekre történő belépés kivétel nélkül tilos. A védett területek mentén lévő úthálózat részben autóval, részben kerékpárral, sokszor azonban csak gyalogosan használható. A nemzeti park természetvédelmi őrei figyelik a szabályok betartását.
Ha valamelyik nemzeti park látogatása során mások részéről jogsértést észlel, kérjük, jelezze az alábbi telefonszámon:
+43 2175 3442 (Ausztria)
+36 99 537620 (Magyarország)

Madármegfigyelő létesítmények, tornyok és lesek

Betekintők, madármegfigyelő tornyok és lesek a nemzeti park több részén is találhatók, a határ magyar és osztrák oldalán egyaránt. Ezek többnyire közutak mentén helyezkednek el, vagyis soha nem közvetlenül a védett

Barna rétihéja és gólyatöcsök (© W. Tri.)

területen, jó kilátást biztosítanak és időnként időjárás elleni védelmet is nyújtanak. Két létesítmény – az illmitzi Zicksee, illetve az Oberer Stinkersee mellett – alkalmas kerekesszékkel közlekedők számára is.

Felhívás a természetfotósokhoz

Kérjük, tegyék lehetővé más látogatók számára is, hogy használhassák a leseket és a kilátótornyokat, és ne akadályozzanak a felszerelésükkel túl sokáig másokat!

Az élőhelyekről, a megfigyelési lehetőségekről és a látogatói programokról aktuális és további információk a nemzeti park információs központjaiban szerezhetők be.

Időjárás *és* felszerelés

Éghajlat

A Fertő környékének éghajlata nedves kontinentális, enyhén kontinentális behatással, amelyet az atlanti áramlások csak kis mértékben befolyásolnak. Más szavakkal ez egy szárazabb és meleg terület, ahol az évi átlagos csapadékmennyiség 600 mm, a napsütéses órák száma pedig valamivel több mint 2000 óra. A nyár meleg vagy forró (40 °C-ig), ellentétben a hideg téllel (–20 °C-ig). A környéken néhány növényfaj nyáron növekedési szünetet tart, így alkalmazkodik a forró nyári hónapokhoz, ősszel viszont másodszor is virágzik.

A Fertő víztömege hőmérséklet-pufferként kedvezően hat a Fertőzug növényzetére (beleértve a szőlőtermesztést is), ezért a vegetációs időszak itt különösen hosszú, akár 250 napos is lehet. A többnyire uralkodó északnyugati szél felveszi a nedvességet és a meleget a Fertő víztükre felett, majd leadja azt a tótól keletre fekvő Fertőzugnak (éjszaka is). A Fertő – főleg annak keleti része – Európa egyik legszelesebb területe, ezért különösen vonzó a vízi sportok kedvelői számára

Nyári lúd (© C. Rol.)

Szél és napsütés elleni védelem

Hosszabb túrákon nem szabad megfeledkezni a szél- és napvédelemről. A szerzőnek nem egyszer kellett megszakítania egy-egy túrát, amikor ugyan „jó volt az idő”, de a feltámadó vagy megerősödő szél erősen csökkentette a hőérzetet – és nem csak télen!

Teleszkóp és távcső

A Fertőzugban a hatalmas távolságok és a tavak körüli nyílt területek miatt egy teleszkóp (nagy nagyítású állványos távcső) elengedhetetlen felszerelés. Ha azonban valaki a Lajta-hegység erdeibe vagy a kastélyparkokba tesz kirándulást, egy jó kézitávcső is elég.

Térkép és útravaló

Az elegendő útravaló (élelem és víz!) mellett hasznos lehet egy jó térkép vagy egy GPS-készülék használata, különösen a Lajta-hegység erdeiben tett túrák esetében. A néhány évvel ezelőtt esetleg még jól járható erdei közelítőutakat gyorsan benőheti a növényzet, és az egykor könnyen látható útjelzések akár el is tűnhetnek.

Tartós lábbeli

Habár a Fertőtől délre és keletre eső táj sík, és a védett területekre vonatkozó szigorú korlátozások miatt nem hagyjuk el a kijelölt, többnyire kőzúzalékos vagy aszfaltutakat, a zárt lábbeli hőmérsékleti okok miatt is ajánlott. Néhány út ezen kívül a nagy esőzések után napokig sáros marad, ezért is megfelelő lábbelire lesz szükségünk.

Ökoturizmus kapcsolatok

Nationalpark Infozentrum Illmitz

Nationalpark Informations- u. Ökopädagogikzentrum

www.nationalpark-neusiedlersee-seewinkel.at
+43 2175 / 34 42
info@nationalpark-neusiedlersee-seewinkel.at

Cím
A–7142 Illmitz, Hauswiese

Nyitvatartás
Áprilistól októberig
H–P: 8–7 óráig
Szo, V és ünnepnapokon: 10–17 óra
Novembertől márciusig
H–P: 8–16 óráig

Neusiedler See Tourismus GmbH

Tourismusinformation Region Neusiedler See

www.neusiedlersee.com
+43 2167 / 86 00
info@neusiedlersee.com

Cím
A–7100 Neusiedl am See, Obere Hauptstraße 24

A Fertő nádasa Breitenbrunn és Purbach között (© F. Kov.)

Haus am Kellerplatz

Naturpark Neusiedler See – Leithagebirge
Welterbe-Naturpark Neusiedler See - Leithagebirge
Ramsargebiet Neusiedler See – Seewinkel

www.neusiedlersee-leithagebirge.at
+43 2683 / 59 20
info@neusiedlersee-leithagebirge.at

Cím
A–7083 Purbach am Neusiedler See, Am Kellerplatz 1

Nyitvatartás
naponta 9–19 óráig

Lászlómajor bemutató majorság, látogatóközpont és információ

www.ferto-hansag.hu
+ 36 99 / 371 692 | +36 30 / 166 09 50
info@fhnp.hu

GPS: 47°40'01.50"N / 16°51'05.25"E
(Sarród és Fertőújlak között)

Cím
H–9435 Sarród, Rév, Kócsagvár

Nyitvatartás
október–április: K–Szo 9–17
május–szeptember: K–V 9–17

Tegyük le az autót!

Kerékpárral, komppal, vonattal vagy busszal...

A könyvben tárgyalt területen nagyon jó a tömegközlekedés. Néhány kivételtől eltekintve minden útvonal könnyen megközelíthető vonattal vagy autóbusszal is.
A sűrű kerékpárút-hálózat – különféle magán és csaknem 40 nextbike-kölcsönző állomással (*ezeket a kerékpárokat bármely nextbike-kölcsönző állomáson visszaadhatjuk*) – szintén megkönnyíti, hogy lemondjunk az autóról. A sportos pedál-lovagok ugyancsak dicsérik a Fertő menti kerékpárutakat, amelyek a változatos madarász túrákhoz is jól használhatóak – a Fertőn való átkeléshez több hajóstársaság is kínál kerékpárokat is szállító hajókat.

A következő internetes honlapok megkönnyíthetik a tömegközlekedéssel és kerékpárral való klímabarát utazást:

(© S.Fre)

Österreichische Bundesbahnen

www.oebb.at

Útvonaltervezés és menetjegyvásárlás: vonat és autóbusz

Verkehrsverbund Ost-Region

www.vor.at

Útvonaltervezés és menetjegyvásárlás: vonat és autóbusz

Google

www.google.at/maps

Útvonaltervezés: autó, vonat, autóbusz és kerékpár

Tourismus-Info (AT)

www.neusiedlersee.com

Kerékpárkölcsönzés, szállás, kerékpárszállító komp…

nextbike

www.nextbike.at

Kerékpárkölcsönzés a Fertő körül és azon túl

Vonattal és busszal Magyarországon

elvira.mav-start.hu

menetrendek.hu

Útvonaltervezés és menetjegyvásárlás Magyarországon

Madármegfigyelés zavarás nélkül

A természetben történő madármegfigyelés az utóbbi években egyre népszerűbbé vált. Ugyanakkor a madarak állományai világszerte – néhol drámaian – csökkennek, ezért jó néhány védett terület a sokféleség igazi oázisának tekinthető, amelyeket azonban egyre több madarász keres fel.
Az ember is a természet része, ennek tudatosítása, illetve az élővilág zavarásának csökkentése érdekében felsorolunk néhány, a BirdLife Österreich által javasolt szabályt, a „BirdLife magatartási kódexet”.
A BirdLife Österreich a legnagyobb és tevékenységével az egész országot lefedő madárvédelmi és madártani szervezet Ausztriában.

BirdLife magatartási kódex

✓ Az állatok, a növények és az élőhelyek védelme mindennél fontosabb. A lehető legnagyobb mértékben kerülni kell az állatvilág zavarását és a növényzet károsítását. A tudatos zavarás, legfőképpen a fészkelő madarak kotlás vagy fiókaetetés közbeni zavarása semmivel sem indokolható. De a hidegebb évszakokban hozzánk érkező átvonulóknak és telelőknek, a táplálkozó és az éjszakázóhelyeken csapatosan pihenő és alvó madaraknak is nyugalomra van szükségük.

Kirándulás a Fertő parti zónájában (© Archiv NP-NSSW)

- ✓ A védett területeken maradjunk a kijelölt utakon, ösvényeken, és időben tájékozódjunk a területre vonatkozó szabályokról *(pl. belépési vagy időbeni korlátozások)*! Használjuk a rendelkezésre álló kiépített madármegfigyelő létesítményeket *(pl. leseket, megfigyelőtornyokat)* – ezekből a madarakat kisebb zavarással lehet megfigyelni! Tartsuk tiszteletben a magánterületeket és a földhasználók jogait, óvjuk a köznyugalmat *(pl. temetőkben)*!
- ✓ Figyeljük a madarak *(és más állatok)* viselkedését! Sokszor magunk is észrevehetjük az őket ért stressz jeleit *(a fészek elhagyása, riasztás, elterelő viselkedés, a táplálék hosszabb ideig a csőrben tartása)*, de vannak olyan jelek is *(pl. pulzusszám változása)*, amelyeket nem láthatunk.
- ✓ A madarak hanggal történő hívását a tudományos vizsgálatokon kívül a lehető legrövidebb időre kell korlátozni, ezt a módszert kizárólag a faj jelenlétének bizonyítására szabad használni.
- ✓ Osszuk meg megfigyeléseinket és fényképeinket (**www.ornitho.at**, **www.birding.hu**), mivel ezek sok szempontból értékes adatok lehetnek, illetve egy-egy madárfaj előfordulásának bizonyítékaként szolgálhatnak! Tudásunkat kellő felelősséggel és előrelátással használjuk, bizonyos érzékeny, sok esetben fokozottan védett fajok adatait célszerű védett módon kezelni; nem minden megfigyelés alkalmas a nagy nyilvánossággal való megosztásra, a szélesebb körben történő terjesztésre *(zavarást kevéssé tűrő fajok, érzékeny élőhelyek stb.)*!
- ✓ A BirdLife *(kivételes esetektől eltekintve)* tartózkodik a fészeknél készült fotók saját nyomtatott anyagaiban történő megjelentetésétől, és azokat az online médiából (ornitho.at) is eltávolítja.
- ✓ Legyünk példaképek a madármegfigyelés és a madaras fényképek készítése során; tartózkodjunk a további megfigyeléstől és a fotózástól, ha annak káros hatásai lehetnek! Más madárbarát, madarász esetleges jogsértéseire udvariasan hívjuk fel a figyelmet!

BirdLife Österreich – Gesellschaft für Vogelkunde
A–1070 Wien, Museumsplatz 1/10/8
Tel.: +43 1 5234651
office@birdlife.at
www.birdlife.at

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
H–1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: +36 1 / 275-6247
mme@mme.hu
www.mme.hu

A megfigyelések jelentése, megosztása

Ma gyakori – holnap talán már a kihalás küszöbén áll?
Számos madárfaj került az utóbbi időben rendkívül nehéz helyzetbe a különböző emberi tevékenységek káros hatásai miatt. A ma „triviálisnak" tűnő megfigyeléseket, akár már holnap egészen másként kell értékelni. Ezért minden megfigyelés feljegyzése, és az adat megfelelő helyre történő eljuttatása értékes adaléknak tekinthető a tudományos és természetvédelmi szempontból fontos ismeretek gyűjtése során. Minden adat fontos!

Jelentés az Interneten

Kérjük, töltse fel megfigyeléseit a következő weboldalakra:
(faj, nem, kor, egyedszám, dátum, hely)

» **www.ornitho.at**
A BirdLife Österreich adatrögzítő felülete.

» **www.birdlife-afk.at**
Avifaunistische Kommission Österreich – ritka fajok jelentése.

» **www.birding.hu**
A magyar területen végzett megfigyelésekhez, elsősorban ritka vagy szórványos fajok adatainak rögzítéséhez használható felület.

» **www.map.mme.hu**
A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület adatgyűjtő felülete, bármilyen madárfaj magyarországi adata feltölthető.

Nyirkai-Hany (© C. Rol.)

Jelentés e-mailben

Megfigyeléseit e-mailben is elküldheti:
(faj, nem, kor, egyedszám, dátum, hely)

» **support@ornitho.at**
(osztrák adatok)

» **birding@fhnp.hu**
(magyar adatok)

A madárgyűrűzéssel kapcsolatos címek, illetve a talált vagy leolvasott madárgyűrűk, színes jelölések jelentésének lehetőségei a „Madárgyűrűk leolvasása és jelentése” című fejezetben találhatók *(lásd a 162. oldalt)*.

Jelentés applikáción keresztül

„BirdList Neusiedler See“ – mobiltelefonos alkalmazás
Az okostelefonokhoz és táblagépekhez készült ingyenes „BirdList Neusiedler See" alkalmazás elérhető a GooglePlay-en és az iTunes Store-ban. A teljes fajlista és különféle kiegészítő információk mellett saját megfigyelések is elmenthetők és exportálhatók itt.

Nagyobb tájegységek

A Fertő (Neusiedler See) és a nádas

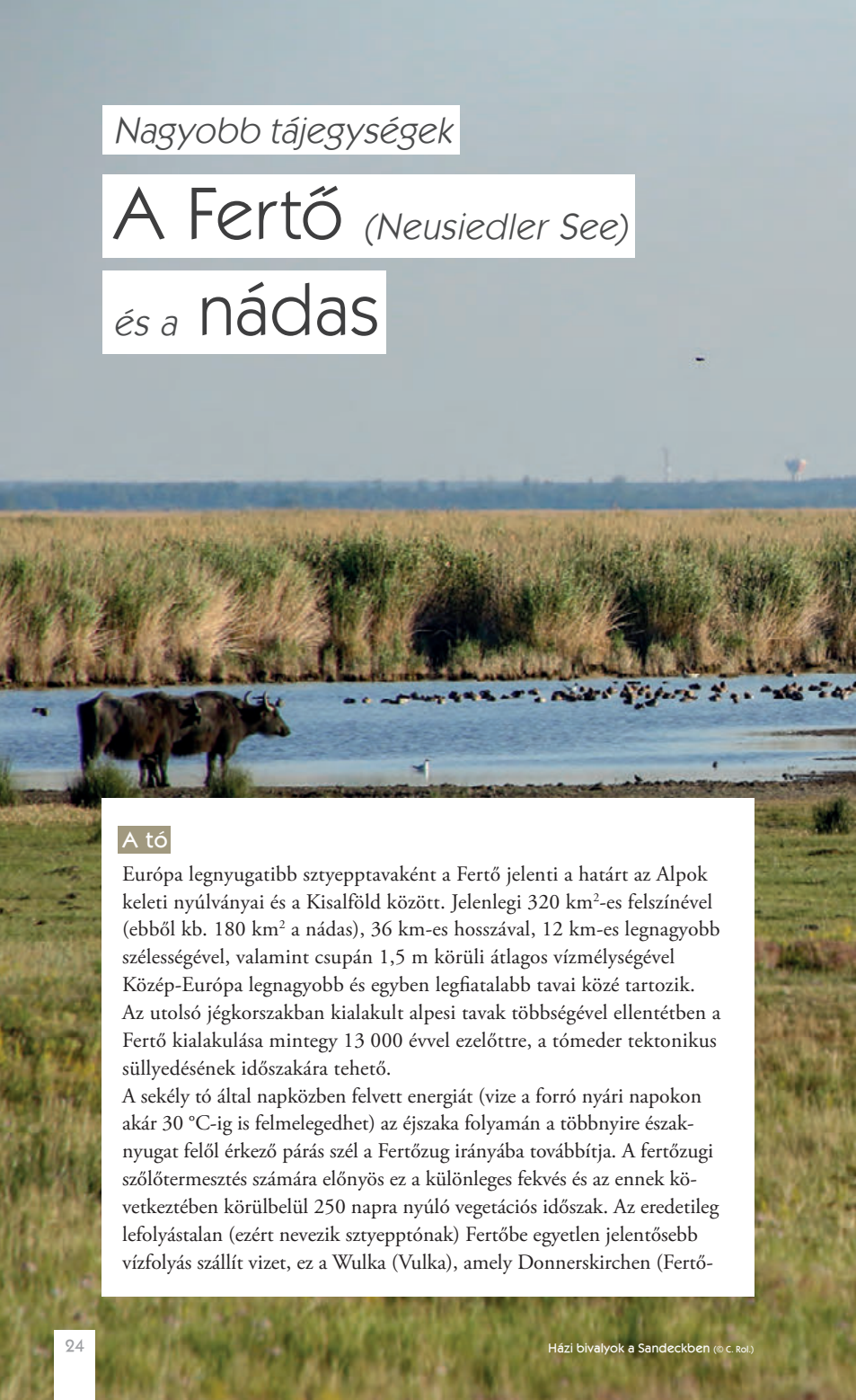

A tó

Európa legnyugatibb sztyepptavaként a Fertő jelenti a határt az Alpok keleti nyúlványai és a Kisalföld között. Jelenlegi 320 km^2-es felszínével (ebből kb. 180 km^2 a nádas), 36 km-es hosszával, 12 km-es legnagyobb szélességével, valamint csupán 1,5 m körüli átlagos vízmélységével Közép-Európa legnagyobb és egyben legfiatalabb tavai közé tartozik. Az utolsó jégkorszakban kialakult alpesi tavak többségével ellentétben a Fertő kialakulása mintegy 13 000 évvel ezelőttre, a tómeder tektonikus süllyedésének időszakára tehető.

A sekély tó által napközben felvett energiát (vize a forró nyári napokon akár 30 °C-ig is felmelegedhet) az éjszaka folyamán a többnyire észak-nyugat felől érkező párás szél a Fertőzug irányába továbbítja. A fertőzugi szőlőtermesztés számára előnyös ez a különleges fekvés és az ennek következtében körülbelül 250 napra nyúló vegetációs időszak. Az eredetileg lefolyástalan (ezért nevezik sztyepptónak) Fertőbe egyetlen jelentősebb vízfolyás szállít vizet, ez a Wulka (Vulka), amely Donnerskirchen (Fertő-

Házi bivalyok a Sandeckben (© C. Rol.)

fehéregyháza) magasságában torkollik a tóba. A víz nagy része (jó 80%-a) csapadék formájában jut a tóba – elsősorban a téli hónapokban. Az állítólag a tó közepén lévő mederhasadékokból kiáramló meleg vizű forrásokról szóló legendák még ma is tartják magukat. A tóban mindenesetre vannak olyan területek, az úgynevezett „heves helyek", ahol még kemény teleken sem képződik vastag jég, vagy maradnak jégmentes foltok. Részletes tudományos vizsgálatok után ezek gázszivárgásnak, főleg metánszivárgásnak bizonyultak. Mielőtt az ember gátakkal, árkokkal, csatornákkal és zsilipekkel elkezdte volna a maga céljai szerint befolyásolni a Fertő vízmérlegét, a tó a legnagyobb kiterjedésekor egészen a Hanságig ért, gyakorlatilag a két terület egy vízrendszert alkotott. Ha több napig fújt északnyugati szél, akkor a tó a Hanság egykori mocsarait szó szerint elárasztotta. Az 1780-ban elkészült Pomogy (Pamhagen) és Eszterháza (ma Fertőd) közötti töltés, illetve a rajta épült út volt az első nagy létesítmény, amely megakadályozta a víztömegek kelet felé áramlását. E töltéstől nyugatra továbbra is a vízszint erőteljes ingadozása – az áradásoktól (1838 körül és 1941-ben) a teljes kiszáradásig (legutóbb 1740-ben, 1773-ban, 1811-ben és 1865–1870 között) – formálta a tájat. Míg a száraz időszakokban a tómedret fel is parcellázták (répa, gabona és rizs termesztése miatt), addig a Fertőzug számos településének egyes helynevei – mint pl. Wasserzeile, Uferweg vagy Seegasse – a nagy kiterjedésű áradások vízállásaira utalnak. Pomogyon, amelyről nem feltétlenül a tó közelsége jut eszünkbe, akkoriban egy vadász meg is jegyezte, hogy a tej halszagú. A 19. század második felében Vallán (Wallern), amely ma a tótól körülbelül 20 km-nyi távolságra fekszik, a következőt jegyezték fel: „Száraz időkben marhák legelnek vagy szénaboglyák állnak azokon a helyeken, ahol néhány héttel később a halász dobja be hálóját."
A Fertő vizét a Rábcán és a Mosoni-Dunán át a Duna felé elvezető Hanági-főcsatorna és a mekszikópusztai körgát 20. század eleji megépítése újabb jelentős csapás volt a tó természetességére.

A nádas

A Fertő nádöve a maga 180 km^2-es kiterjedésével a második legnagyobb összefüggő nádas terület Európában – csak a Duna-delta 1800 km^2-es nádasa nagyobb. A nádterület kiterjedése a vízszinttől függően is változik: a tó utolsó, 1865 körüli kiszáradása után a nádas szinte teljesen eltűnt, de aztán – a vízszint Hanági-főcsatornán keresztül történő csökkentése, illetve a környező falvak mezőgazdasági tevékenysége által okozott eutrofizáció következtében – egyre jobban kiszélesedett,. Amikor a nád terjedése a nyíl víz felé megállt, az állattenyésztésnek az 1970-es évekbeli felhagyása a nádas öv part felé irányuló terjedéséhez vezetett. A legeltetési projektekkel

(lásd a 136. oldalt) legalább a nemzeti park egyes részein sikerült visszaszorítani a nádat, és megőrizni a fajgazdag partközeli réteket.
Ha felülről nézzük a Fertőt, azonnal szembetűnik a nádas egyenetlen eloszlása: nyugaton akár 5, délen pedig akár 10 km széles, a keleti oldalon viszont elég keskeny, és ott (Podersdorfnál) egy csaknem 4 km-es szakaszról teljesen hiányzik is. A jellemző időjárási viszonyok nagyon egyszerű magyarázatot kínálnak erre az egyenetlen eloszlásra: a téli jégzajlás során az uralkodó északnyugati szél a jégtáblákat rendszeresen a keleti part felé sodorja, ahol azok felhalmozódva akár méteres torlaszokat, falakat alkotnak. Ezek a jégtáblák és jégtorlaszok mozgásuk során a keleti parton letarolják a nádat, így ott megakadályozzák a nádasok terjedését. A 25 km hosszan a keleti parttal párhuzamosan futó természetes dűne *(lásd a 63. oldal „Tudta?" fejezetét)* kialakulása is a jégtorlaszoknak köszönhető.
A szilikátlerakódások miatt, amelyek a nádat különösen tartóssá és ellenállóvá teszik, a Fertőn termett nád is híres a jó felhasználhatósága miatt. Amellett, hogy nádszőnyegként és szigetelőanyagként használják, elsősorban nádtetők építésére exportálják, különösen Észak-Németországba és Hollandiába. Ennek a természeti erőforrásnak a használata rendszeresen fiatal nádas állományokat hoz létre, amelyek egy részét más madárfajok lakják, mint az érintetlen öreg nádasokat. A túlhasználat és a gondatlan betakarítás azonban már tartós kárt okozhat a nádasban: a nehézgépek és a földhöz túlságosan közeli vágás nyomai még évtizedek után is nagy területeken megfigyelhetők. Ha a fő betakarítási időszakban (télen) a víz felülről bejut a nád levegővel telt gyökérzetébe, az átfagyhat és ezért teljesen elhalhat. Az ilyen területeken nehezen telepedik meg újra a nád.
A nádas öv 95%-át kitevő nádon kívül további 233 edényes növényt, 13 mohafajt és 13 (mikroszkopikus) algafajt mutattak itt ki.
A „nádas madarait" az azonos című fejezet ismerteti *(lásd a 120. oldalt)*.

Pallósor a nádasban (az Illmitzi strand közelében) (© Archív NP-NSSW)

Fertőzug

(Seewinkel)

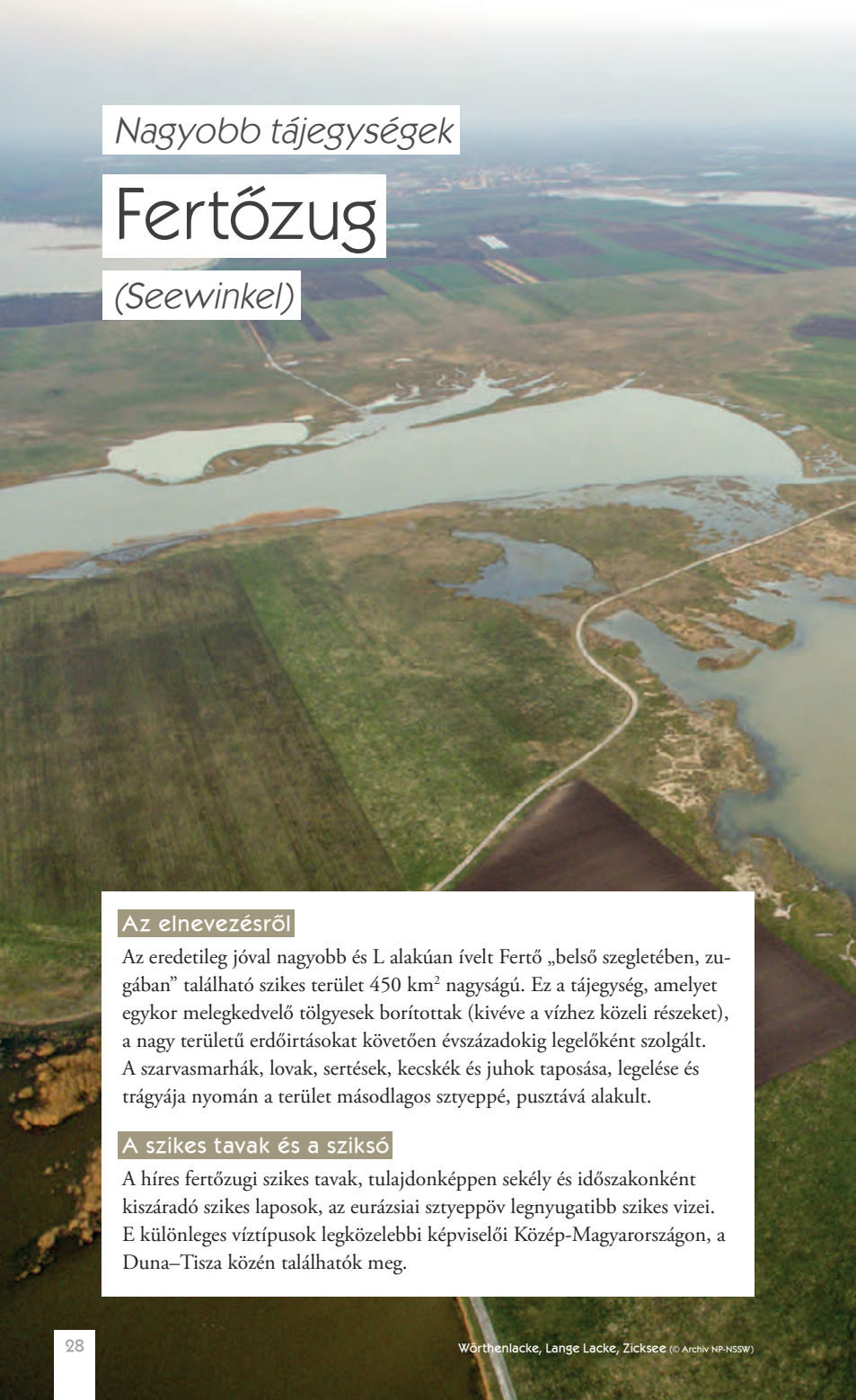

Az elnevezésről

Az eredetileg jóval nagyobb és L alakúan ívelt Fertő „belső szegletében, zugában” található szikes terület 450 km² nagyságú. Ez a tájegység, amelyet egykor melegkedvelő tölgyesek borítottak (kivéve a vízhez közeli részeket), a nagy területű erdőirtásokat követően évszázadokig legelőként szolgált. A szarvasmarhák, lovak, sertések, kecskék és juhok taposása, legelése és trágyája nyomán a terület másodlagos sztyeppé, pusztává alakult.

A szikes tavak és a sziksó

A híres fertőzugi szikes tavak, tulajdonképpen sekély és időszakonként kiszáradó szikes laposok, az eurázsiai sztyeppöv legnyugatibb szikes vizei. E különleges víztípusok legközelebbi képviselői Közép-Magyarországon, a Duna–Tisza közén találhatók meg.

Wörthenlacke, Lange Lacke, Zicksee (© Archiv NP-NSSW)

Számos elmélet ismert a Fertőzug szikes tavainak eredetéről. Az egyik szerint a Fertő közelében lévő szikes tavak a Fertő keleti partjával párhuzamosan futó dűnék között jöttek létre. Egy másik, a pingóelmélet szerint a Fertőzug központi tavai másképp keletkeztek: a jégkorszak Würm időszakában (kb. 115 000 – 10 000 évvel ezelőtt) jéglencsék (úgynevezett „pingók") képződtek, amelyeket a Duna hordaléklerakódásai nem takartak be – miután a jég elolvadt, a visszamaradt mélyedésekben szikes tavak alakultak ki.

A szikes tavak sója a föld alatti tengeri üledékből származik (a területet 13 millió évvel ezelőtt tenger borította), és tavanként változó az összetétele, ami minden szikes tavat egyedi élőhellyé tesz. A sziksó fő alkotóeleme a szóda (nátrium-karbonát – Na_2CO_3), de mellette Glauber-só (nátrium-szulfát – Na_2SO_4), keserűsó (magnézium-szulfát – $MgSO_4$) és konyhasó (nátrium-klorid – NaCl) is előfordul.

A párolgással gyorsan növekvő sókoncentráció, valamint a nappali és éjszakai időszak nagy hőmérséklet-különbségei a szikes tavakat nagyon szélsőséges élőhelyekké teszik. A sekély vizek rendszeres kiszáradása a szikes tavak esetében nem jelent problémát, sőt inkább létfontosságú: a halállomány csökken, a szelek pedig „kifújják" a felhalmozódott szerves anyagokat – a planktonikus rákok és más kisebb szervezetek viszont ún. tartós túlélő képletek formájában átvészelik ezeket a száraz periódusokat, és a madárvilág számára táplálékként továbbra is elérhetőek maradnak.

Ha azonban tartósan alacsony talajvízszint esetén a szikes tófenék hosszú időre kiszárad, akkor az a talaj fellazulásához, savasodásához (a szél mozgása és a sók kimosása miatt), és ennek következtében a szikes pusztulásához vezet. A lecsapolás, az édesvízzel való feltöltés (horgászati célú hasznosítás vagy strand kialakítása miatt), illetve a mezőgazdasági földhasználat további veszélyt jelentenek az ilyen típusú vizekre. Míg 1850 körül legalább 139 szikes tó (összterületük 3615 ha) volt a Fertőzugban, számuk 1986-ra 63-ra (805 ha), mára pedig 30-45-re (656 ha) csökkent.

A szikesek növénytani érdekességei

A madárfajok nagy száma mellett, amelyek a Fertőzugot valódi madárparadicsommá teszik, meg kell említeni itt néhány olyan növényfajt is, amelyek legközelebbi rokonai tengerpartokon élnek, és amelyek az érintetlen szikes tavak fövenyein találhatók: sziki őszirózsa, húsos sziksófű, magyar sóballa és sziki zsázsa.

Sziki őszirózsa (© G. Lőrt.)

Nagyobb tájegységek

Hanság

(Waasen)

Egy valaha hatalmas mocsárvidék

Mielőtt az ember számos beavatkozással tartósan megváltoztatta a tájat, a 460 km^2-es Hanság (Waasen) nyugaton a Fertővel képezett egységes vízrendszert, keleten pedig a Duna ősi ártéri erdeihez kapcsolódott természetes módon, így egy nagy kiterjedésű, mocsaras vadvízország képét mutatta. Fischer Lajos bárónak a Hanság környékéről 1887-ben megjelent vadászírásából két részlet ad bepillantást az akkori madárvilág rendkívüli sokféleségébe:

„Tüzetesség kedvéért felsorolom itt ama szárnyas ragadozókat, melyeket a gém-tanyákon eddig észleltem s részben teritékre is hoztam; ezek: halász-sas, király-sas, kigyász-sas, apró-sas; kéklábu-sólyom, ölyüded-sólyom, vércse, ölyü, karvaly, vörös és fekete milán, a kányák valamennyi faja, szürkevarju és szarka." […] „A legközelebbi kolóniát beérve, e felett a lehető legvegyesebb társaságot láttam keringeni: szürke gémek, bibor gémek, éjjeli gémek nagy számban, két-két vasfejü és garzetta, egy nagy kócsagos gém és egy pár fekete ibis."

[Forrás: Fisher L. (1887): A Hanságból. Vadász-Lap 8(8): 94–96.]

Töltések és csatornák

A Fertőtől a Pomogy (Pamhagen) és Eszterháza (ma Fertőd) közötti mesterséges gáttal elválasztott és számos csatornával lecsapolt Hanság már a 18. és a 19. században is inkább már csak egy nagy mocsaras terület volt. A korábbi, a halászat és a vadászat jellemezte tájgazdálkodás egyre inkább a szálastakarmányok (széna) előállítása (betakarítása) felé tolódott el. A terület magasabb részein külterjes legeltetés zajlott. Nagy kiterjedésű erdőket irtottak ki (azért, hogy később monokultúrákkal újraerdősítsék), illetve kitermelték a tőzeget – mára inkább csak töredékek maradtak meg az egykori égeresekből. A további lecsapolási munkálatok, például a Hansági-fő-

Hanság (© G. Hof)

csatorna (1909) és más kisebb-nagyobb csatornák létesítése következtében a mocsárrétek és a nádas területek nagy része már a múlt században eltűnt, akárcsak a Hanság utolsó tavai. Számos, korábban legelőként szolgáló félszáraz és száraz gyep került feltörésre a falvak körül.

Élőhely-rekonstrukció

A Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park és a Fertő–Hanság Nemzeti Park élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fenntartási intézkedései megállították a terület romlását, sőt egyes helyeken meg is fordították azt. A Hanság magyar részének nagy élőhely-rekonstrukciós területeit (Nyirkai-Hany és Osli-Hany) létrehozásuk után hamarosan újra fajgazdag madárvilág népesítette be. A maga 140 ha-jával az osztrák oldalon nagynak számító Kommassanten-réteken élő túzok, hamvas rétihéja és réti fülesbagoly fennmaradása is biztosnak látszik (a terület 1993 óta a nemzeti park része).

Túzok (© F. Kov.)

Lajta-hegység

(Leithagebirge)

Hegyhát és időjárási választóvonal

A Lajta-hegység az Alpok nyúlványaként majdnem 35 km hosszan terül el Hornstein (Szarvkő) és Bruck an der Leitha között. A monarchia idején ez a hegység választotta el a "Lajtán innen"-t és a „Lajtán túl"-t, vagyis Nyugat-Magyarországot és Ausztriát egymástól. A hegygerincen ma hosszú szakaszon az Alsó-Ausztria (Niederösterreich) és Burgenland közötti határ halad. A hegygerinc kifejezés előtagja itt nem teljesen pontos, mivel a Fertő medencéje 115 m-es, a Kismarton melletti Sonnenberg pedig 484 m-es tengerszint feletti magasságban fekszik, így meg sem közelíti a „hegy" szó Ausztriában szokásos értelmét. Időjárás-választóként azonban a Lajta-hegység mindenképpen említésre méltó. Egyrészt a napsütéses, déli fekvésű lejtők szőlői és gyümölcsfái élvezik a dombsor elhelyezkedéséből fakadó szélvédettséget, másrészt a hegyek felfogják a legtöbb, általában az északnyugati uralkodó szélirányból érkező csapadékot – a Fertőzug bánatára, ahová az általában már nem ér el.

Geológia

Földtani szempontból a Lajta-hegység magja gneisz és csillámpala, vagyis kristályos eredetű kőzetek. A mészkő, amelyet ma lajtamészkő néven ismernek, egykori korallzátonyok lerakódásai révén keletkezett fölötte. Ennek a mészkőnek a minőségét már az ókori rómaiak is ismerték, így nem meglepő, hogy ezt a jól faragható építőanyagot Sopron és Bécs számos csodálatos épületéhez, sőt a bécsi Szent István-székesegyházhoz (Stephansdom) is felhasználták.

Hackelsberg (© F. Kov.)

Kultúrtáj virágos ékkövekkel

A „Lajtahegy” – ahogy a Lajta-hegységet hívják – erdeiben a tölgy, a gyertyán és a bükk dominál, és ezt csak a legészakibb részen bontja meg a bruckneudorfi (Királyhida) katonai gyakorlótér kiterjedt gyepterülete. A dombsor keleti peremén található korábban nagy legelőterületeket néhány kivételtől eltekintve fel kellett áldozni mezőgazdasági célokra – manapság itt elsősorban szőlőtermesztéssel foglalkoznak. A Thenauriegel és a Hackelsberg kora tavaszi színes virágszőnyege, az egykori legelőgazdálkodás maradványa. Ezek a területek minden évben sok látogatót vonzanak – minden bizonnyal az innen a Fertőre nyíló csodálatos kilátás miatt is.

Leánykökörcsin (© C. Rol.)

Kálvária-domb, Neusiedl am See

2,7 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 1

A Kalvarienbergstraße és a Mexikosiedlung sarka
(É: 47,943900, K: 16,858500)

Mezei poszáta (© P. Fri.)

Aki északról érkezve szeretné a Fertő keleti partvidékét felfedezni, annak először a Neusiedl am See (Nezsider) melletti Kálvária-domb kora reggeli felkeresését ajánljuk. A tó körül csak néhány helyen nyílik ilyen fantasztikus kilátás a környékre (ezen kívül szinte csak a Podersdorf és Hölle közötti nagy kilátótoronyból, a fertőbozi Gloriette mellől és a windeni Hackelsbergről).

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

Egy keskeny ösvény vezet a Kálvária-dombbal keletről határos, félszáraz gyepek által szabdalt bokros, fás területen keresztül. Különösen tavasszal érdemes ezt az utat végigjárni. Sajnos a kápolnához vezető keresztút környéke az utóbbi időben nagyon beépült.

Útvonal

A kaptató egy kis gesztenyefasornál kezdődik 1 és a keresztút stációi mentén vezet a kápolnához 2. Erről a részről kivágták a fákat és a bokrokat, azt követően pedig juhokkal és kecskékkel történő legeltetéssel szorították vissza a cserjésedést; azóta ismét gyönyörködhetünk a terület gazdag tavaszi virágpompájában. A kápolnánál a nyári időszakban repülő rovarokra vadászó **gyurgyalagokat** figyelhetünk meg, s közben a település felől **zöld küllőt** is hallhatunk. A kápolna fölött néhány méterrel egy jelzés nélküli ösvény vezet az északi lejtő mentén, alacsony cserjés-fás élőhelyeken keresztül 3, amelyeket helyenként száraz pannon gyepek szabdalnak. Innen jó kilátás nyílik a Pándorfalvi-fennsíkra és az ott álló szinte megszámlálhatatlan szélkerékre. Az útszakasz északi részén lévő nyílt gyepek körüli bokrosok a **kis poszáta**, a **mezei poszáta** és a **barátposzáta**, a **tövisszúró**

0 500 m

Kardoslepke (© W. Tri.)

Kis poszáta (© H. Kol.)

Fehér pemetefű (© G. Loi.)

Barátposzáta (© M. Tie.)

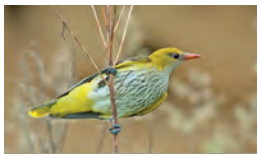
Sárgarigó (© M. Tie.)

Kálvária-domb (© C. Rol.)

gébics, valamint a **citromsármány** fészkelőhelyei. A facsoportokból rendszeresen hallhatjuk a **sárgarigó** hangját is. Mintegy 800 m után egy széles mezővédő erdősávon keresztül egy földútra érünk, amelyet délről szőlőskertek határolnak. Innen jól beláthatók a Zitzmannsdorfi-rétek, a weideni strand és az óriási nádtenger. A földutat nyugat felé követve, annak kicsivel a vége előtt egy keskeny úton visszatérünk a kápolnához. Ha szerencsénk van, este a **kuvik** rikoltását is hallhatjuk.

Egyéb állat- és növényfajok

tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), fekete kökörcsin (*Pulsatilla nigricans*), leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), magyar szegfű (*Dianthus pontederae*), hegyi len (*Linum austriacum*), lila ökörfarkkóró (*Verbascum phoeniceum*), macskafarkú fürtösveronika (*Pseudolysimachion spicatum*), fehér pemetefű (*Marrubium peregrinum*), aranyfürt (*Aster linosyris*), apró nőszirom (*Iris pumila*), üstökös gyöngyike (*Muscari comosum*)

TUDTA?

1871 és 1872 között Paul Schmückl előkelő polgár nagyvonalú adományából készült a keresztút 14 stációja.
1875-ben Nezsideren született Csörgey Titusz, a 19. század végének és a 20. elejének kiváló magyar ornitológusa, a Magyar Ornithologiai Központ munkatársa, nemzetközileg is elismert kitűnő madárillusztrátor.
1943-ban a dombtetőn találták meg Ausztria egyik legrégebbi aranyleletét.

Ungerberg Weiden és Gols között:

gyurgyalagtelep

2,4 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 2

Az Untere Weinberggasse délnyugati vége
(É: 47,922809, K: 16,874971)

Gyurgyalag (© P. Fri.)

Weiden am See (Védeny) településtől kicsivel keletre, egy már messziről észrevehető kis magaslaton egy feltűnő, függőleges löszfalszakadás látható, amelyet évek óta színpompás gyurgyalagok laknak. A gyurgyalag fokozottan védett madár, emiatt mindenképpen ajánlott a fészkelőüregeket tartalmazó löszfaltól nyugatra kiépített tágas megfigyelőhelyet használni, hogy költés közben ne zavarjuk őket.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

Költési időben más madarak is használják a gyurgyalagok által már nem lakott régi vagy a tőlük elfoglalt friss fészkelőüregeket, emiatt a löszfal az ott költő madarak tekintetében évről évre újabb meglepetéseket tartogathat.

Útvonal

A túra Weiden am See (Védeny) keleti szélétől indul 1 és a Gols (Gálos) felé haladó közúttól északra fekvő mezőgazdasági úton halad. 300 m után rátérünk a balra leágazó, enyhén emelkedő átkötő útra. Tavasszal és nyáron a szőlőskertekből és a kisebb facsoportok felől többek között a **fülemüle**, a **barátposzáta**, a **kenderike** és a **csicsörke** énekét hallhatjuk. A következő ételágazásnál 2 már mindenképpen észre kell vennünk a május közepétől augusztus elejéig itt tartózkodó színes légi akrobaták, a **gyurgyalagok** gyakran ismé-

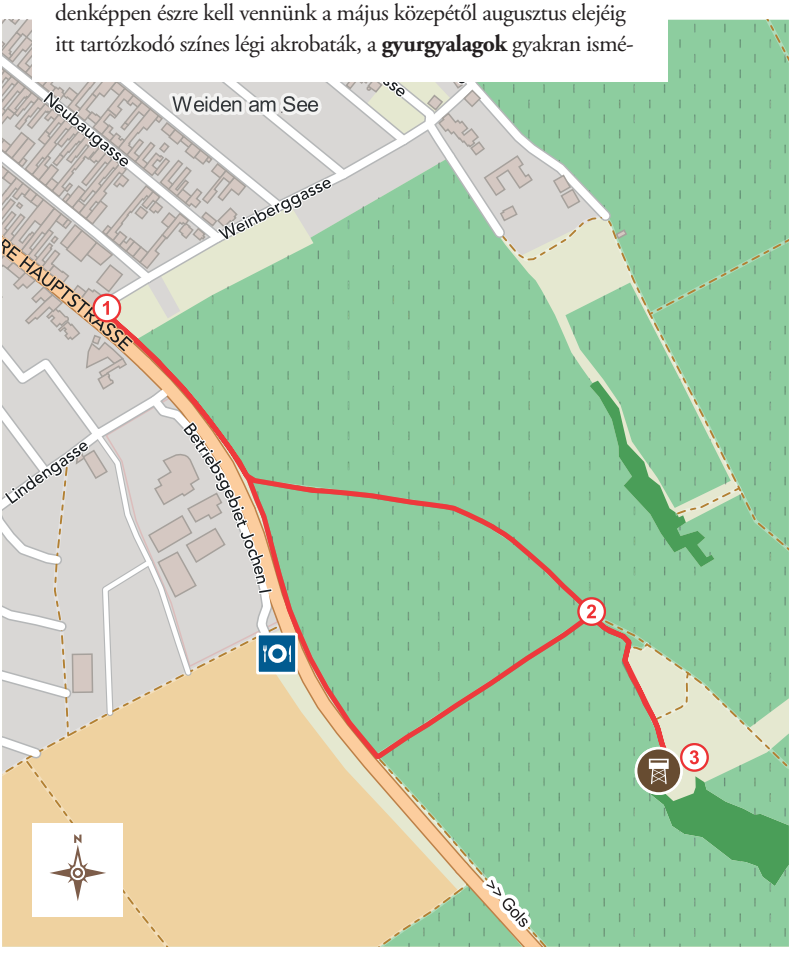

0 500 m

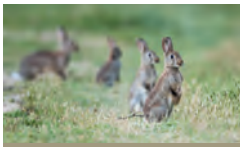
Üregi nyulak (© G. Loi.)

Kuvik (© P. Fri.)

Vörös vércse (© P. Fri.)

Kenderike (© P. Fri.)

Csicsörke (© P. Fri.)

Löszfal (© A. Cim.)

telgetett, lágy *prü-prü* hangját. Azért, hogy elkerüljük egy közelben található másik költőfal zavarását, jobbra, a kis erdő déli szegélye mentén haladó földúton menjünk tovább, ez elvezet minket ahhoz a löszfalhoz, ahol megfigyelhetjük a madarakat. Néhány méterrel dél felé található a madármegfigyelő les bejárata 3, amelyet az itt tartózkodásunk ideje alatt mindenképpen ajánlott igénybe venni. A számtalan **gyurgyalag** mellett a löszfalat többek között **vörös vércsék**, **seregélyek** és **csókák** is használják. Egyes években **kuvik** is költ itt.

Egyéb állat- és növényfajok

üregi nyúl (*Oryctolagus cuniculus*), orvosi atracél (*Anchusa officinalis*), selymes üröm (*Artemisia austriaca*), vetési tyúktaréj (*Gagea villosa*)

TUDTA?

A gyurgyalag első ausztriai megfigyelési adatai a 19. század végéről származnak. Akkori költőhelyei a szabályozatlan Duna partfalaiban voltak – manapság errefelé a fészkeket másodlagosan, a homok- és kavicsbányászat következtében létrejött homok- és löszfalakban, szőlőkben, mélyutak oldalában találjuk. Mivel a gyurgyalag minden évben új költőüreget váj, a kisebb falak hamar elhasználódnak. E színpompás, telepesen fészkelő faj életképes állományának megtartása érdekében fontos ismernünk a lakott költőtelepek elhelyezkedését, hogy mérsékelni tudjuk az (emberi) zavarást, illetve legyen lehetőségünk alkalmanként gondozni, felújítani a partfalakat.

Zitzmannsdorfi-rétek

min. 6,4 km
Hossz

min. 2 óra
Időtartam

Ajánlott felszerelés

Haladás

TÚRA 3

Weiden am See vasútállomás
(É: 47,925725, K: 16,86426)

A változatos rétek a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park legészakibb védett területét alkotják, és nem csak a madarak szerelmeseinek kínálnak érdekes megfigyelési lehetőségeket. Madártani jelentőségük mellett a Zitzmannsdorfi-rétek elsősorban botanikai értékeik miatt váltak ismertté, az itt élő növények között igazi ritkaságok is találhatók.

Réti tücsökmadár (© P. Fri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Burgenland legnagyobb egybefüggő alacsony fekvésű rétjének ökológiai értékét már korán felismerték, és a területet a két világháború között tíz évre védelem alá helyezték. A Zitzmannsdorfi-réteket 1962-ben Burgenland első fokozottan védett területévé nyilvánították. Ez a változatos rét ma a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park legészakibb területe (650 ha nemzeti parki védett terület és további 260 ha ökológiailag értékes ugar), amely nem csak a madarászoknak tartogat érdekességeket. A nedves réteken költő négy ***partimadárfaj***, a **bíbic**, a **nagy goda**, a

0 1000 m

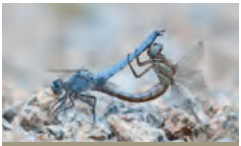
Pataki pásztorszitakötő (© J. Hoh.)

Hamvas rétihéja (© O. Sam.)

Nagy póling (© P. Fri.)

Mocsári kosbor (© G. Loi.)

Mezei poszáta (© F. Wen.)

Zitzmannsdorfi-rétek (© C. Rol.)

nagy póling és a **piroslábú cankó** mellett a területről ismert még a **hamvas rétihéja** és a **réti fülesbagoly** is, amelyek manapság már csak rendszertelenül költenek itt. Türelemmel és csendben olyan fajokat is megfigyelhetünk a területen, mint a **bölömbika**, a **kékbegy**, a **réti tücsökmadár**, a **karvalyposzáta**, a **tövisszúró gébics** és a **sordély**.
Kerékpárral csak a terület nyugati oldalán haladó úton lehet közlekedni. Ha a belső részekre vezető hosszabb utat szeretnénk gyalogosan bejárni, mindenképpen vigyünk magunkkal elegendő élelmet és innivalót! A kerékpárút és a középen haladó gyalogos útvonal mentén is találunk egy-egy madármegfigyelő tornyot.

Kerékpáros útvonal

A Zitzmannsdorfi-réteket legkönnyebben Weiden am See (Véden) 1 vagy Podersdorf am See (Pátfalu) 9 felől közelíthetjük meg. A településeket egy körülbelül 7 km hosszú kerékpárút köti össze 1–2–5–9 pontok, amely a rétek nyugati szegélyén, a Fertő tóparti dűnéjén halad. Erről a részben feltöltött és nagyrészt kavicsos útról érzékelhetjük a terület hihetetlen méreteit, és a parti zónában élő fajokat is megfigyelhetjük. Így a jellegzetes ***nádi énekesmadarak*** mellett a távolban éneklő **kékbegyet** 5-től délre és **bölömbikákat** is észlelhetünk. A tó part menti területein szarvasmarhák legelnek. A facsoportokban, a kisebb cserjésekben és bozótosokban a költési időszakban **vadgerle**, **búbosbanka**, **fülemüle**, **réti tücsökmadár**, **mezei poszáta**,

Zitzmannsdorfi-rétek (© C. Rol.)

sárgarigó és **tövisszúró gébics** megfigyelésére nyílik lehetőség. A Zitzmannsdorfi-rétek déli részén megéri egy kitérőt tenni a marhaistállók felé 7. Az oda vezető úton – egy csatorna mentén – találkozhatunk **cigánycsukkal**, **mezei poszátával**, **tövisszúró gébiccsel** és **sordéllyal**.
Tehetünk egy kis kitérőt a nádasba is 8. Ez a kevéssé járt út kedvelt helye a ***nádiposzátáknak***, sőt kis szerencsével **kis vízicsibét** is hallhatunk.
Ha a területet alaposabban szemügyre akarjuk venni, akkor le kell mondanunk a kerékpározásról, mivel az úthálózat többi részén nem szabad biciklivel közlekedni.

Gyalogos útvonal – 1. változat: Az útvonal a Weiden am See-i vasútállomástól 1 indul. Itt előbb keresztezzük a sínek nyugati oldalán haladó, Podersdorf felé vezető kerékpárutat, majd mintegy 600 m után az út eltávolodik a sínektől és eléri a Zitzmannsdorfi-réteket. Ezeken a többnyire nedves réteken rendszeresen költ a **nagy póling**. Az első leágazásnál 2 kelet felé fordulunk, majd 600 m megtétele után a rétek közepén keresztülhaladó gyalogútra érünk. Ennél a kereszteződési pontnál 3 május utolsó harmadában három virágzó nőszirom-fajjal – fátyolos (*Iris spuria*), szibériai (*I. sibirica*) és mocsári nőszirom (*I. pseudacorus*) – is találkozhatunk. A magasles környékén lévő cserjések biztos előfordulási helyei a **karvalyposzátának** és a **sordélynak**. Ezután kövessük tovább az utat észak felé, majd az ételágazásnál menjünk jobbra, keljünk át a síneken, 300 m

múlva pedig forduljunk balra egy földútra, és haladjunk Weiden am See irányában. A település szélét elérve a Forstgartenstrassén forduljunk balra, majd erről jobbra a Seegrund nevű utcára. ahol néhány m múlva egy információs táblát 4 találunk a kora bronzkortól a második világháborúig tartó időszak itteni régészeti leleteiről. Végül a Seegrundon haladjunk tovább a kiindulási pontig 1.

Gyalogos útvonal – 2. változat: A 2 számmal jelzett útkereszteződésig megegyezik az 1. változattal. Innen haladjunk tovább a kerékpárúton a kilátóig 5, ahonnan a Scheiblingsee vizén pihenő ***récéket*** és ***sirályokat*** távcsövezhetjük. Nyugati irányban érdemes egy pillantást vetni a nádasra, kelet felé pedig a messzire elnyúló hatalmas rétségre. A 6 pontnál található információs tábla a Zitzmannsdorfi-rétek történetéről, védelméről és élőlényeiről nyújt tájékoztatást. Ha innen észak felé haladunk tovább, biztosan találkozhatunk **nagy godával**, **nagy pólinggal**, **bíbiccel** és **piroslábú cankóval**, mígnem az 1. változat 3 pontja után Weiden am See széléhez érünk.

Egyéb állat- és növényfajok

északi pocok (*Microtus oeconomus*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), mocsári béka (*Rana arvalis wolterstorffi*), apró légivadász (*Ischnura pumilio*), pataki pásztorszitakötő (*Orthetrum brunneum*), karcsú pásztorszitakötő (*Orthetrum coerulescens*), magyar tarsza (*Isophya costata*), nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*), szürkés hangyaboglárka (*Maculinea alcon*), vérfű-hangyaboglárka (*Maculinea teleius*), sötét hangyaboglára (*Maculinea nausithous*), magyar ősziaraszoló (*Chondrosoma fiduciaria*), réti ősziróza (*Aster sedifolius subsp. canus*), fátyolos nőszirom (*Iris spuria*), szibériai nőszirom (*Iris sibirica*), mocsári kosbor (*Orchis palustris*), pusztai árvalányhaj (*Stipa pennata*)

TUDTA?

A Zitzmannsdorfi-réteket az egykori Zitzmannsdorf településről nevezték el, amely a 16. század elején gazdasági okok miatt, illetve az 1529-ben Bécs felé vonuló török seregek pusztítása nyomán elnéptelenedett. Ha északkeletről, az L205-ös úton érkezünk e vidékre, a vasúti átjárótól délnyugatra egy földhalmot láthatunk – itt volt egykor Zitzmannsdorf település.

Halbturni kastélypark

3,7 km	min. 1,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 4

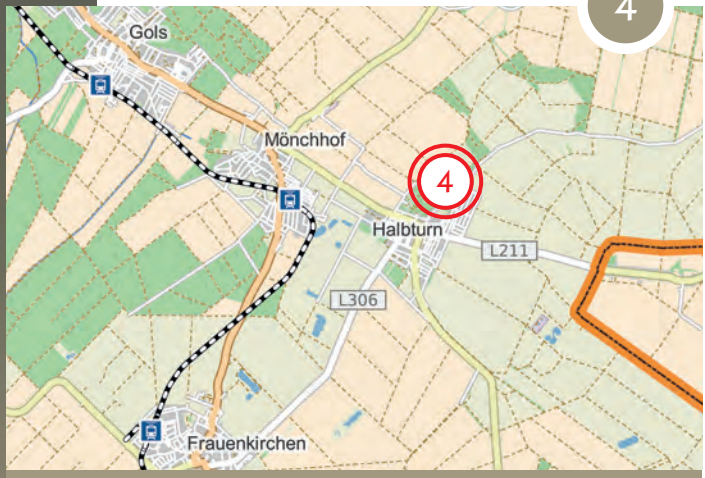

A halbturni kastély nyugati parkolója
(É: 47,874326, K: 16,97225)

A halbturni barokk kastély egykor a Habsburg császári család vadászkastélya és nyári rezidenciája volt, látványos parkját madártani és kulturális szempontból is érdemes egész évben felkeresni.

Csuszka (© H. Kol.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A park idős fái főleg erdei fajokat, ***harkályféléket***, ***baglyokat*** és ***énekesmadarakat*** vonzanak, a kastélyban pedig érdekes kiállítások, koncertek és más rendezvények hívogatják a látogatókat. December igen hangulatos eseménye a karácsonyi vásár (Pannonischer Weihnachtsmarkt).

Útvonal

A parkolótól 1 a kastély nyugati oldalán az óramutató járásával megegyező irányban haladunk, amíg az épület északkeleti szárnyánál a Krisztina sétányhoz (Christinenallee) 2 érünk. Ezen a helyen már találkoznunk kell az itt előforduló ***harkályfélék*** – a **zöld küllő**, a **fekete harkály**, a **nagy fakopáncs** vagy a **közép fakopáncs** – egyikével. Kora tavasszal feltűnő a fák koronájában lévő kis telepen fészkelő **vetési varjak** és a **csókák** károgása és kiáltozása. Egy késő őszi éjszakai túra alkalmával igen nagy az esélye, hogy **macskabaglyot** is hallhatunk. A következő néhány méteren számos erdei madárfajra – csuszka, különböző ***cinegefélék***, **vörösbegy**, **ökörszem** és **szürke légykapó** – számíthatunk. A sétány áthalad egy szántóföldön, ahol **mezei pacsirtával**,

0 500 m

Nagy szarvasbogár (© G. Loi.)

Nagy fakopáncs (© W. Tri.)

Kék cinege (© P. Fri.)

Vetési varjú (© C. Rol.)

Krisztina sétány (Christinenallee) (© C. Rol.)

Vörös mókus (© G. Loi.)

énekes rigóval és **citromsármánnyal** találkozhatunk. A Szt. János-kápolna (Johanneskapelle) mellett 3 élesen jobbra fordulunk és követjük a park területén kívüli utat, amíg a 4-es pontnál újra a barokk kertbe nem érünk. Itt újra egy erdősültebb részen haladunk át, majd a kastélynál déli irányba fordulunk és visszaérünk a kastély nyugati oldalánál lévő kiindulópontunkig.

Egyéb állat- és növényfajok

vörös mókus (*Sciurus vulgaris*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*), lucerna-darázscincér (*Plagionotus floralis*), csőröslepke (*Libythea celtis*), fehéröves szemeslepke (*Brintesia circe*), nagy pávaszem (*Saturnia pyri*), pusztai sárma (*Ornithogalum kochii*)

TUDTA?

A halbturni kastélyparkot angolkertnek tervezték. Ausztria legjelentősebb kertépítészeti emlékei közé tartozik, és mint ilyen, műemlékvédelem alatt áll. Az akkoriban még ismeretlen szürke lovak tenyésztése a halbturni Habsburg-kastélyban kezdődött. A bizonytalan időkben (a félkatonai egységek bevonulásával a török háborúk között is) ezeket a lovakat a monarchia déli területeire helyezték át. Azóta az ottani helységnév (Lipica) után, a fajtát lipicainak nevezik.

A podersdorfi lólegelő *és a* Hölllacke

4,1 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

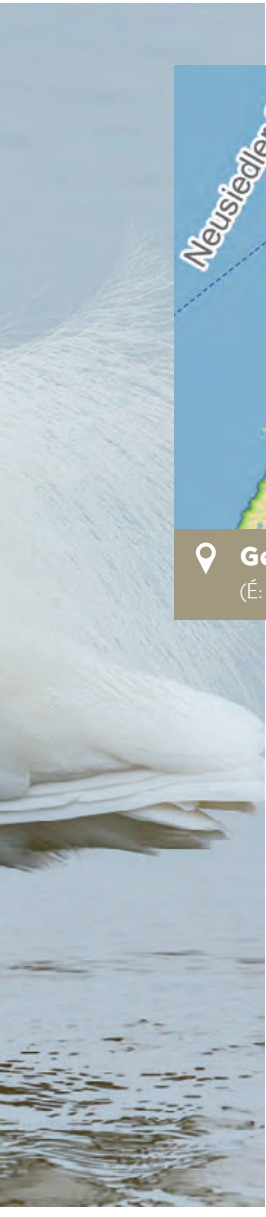

Kis kócsag (© P. Fri.)

TÚRA 5

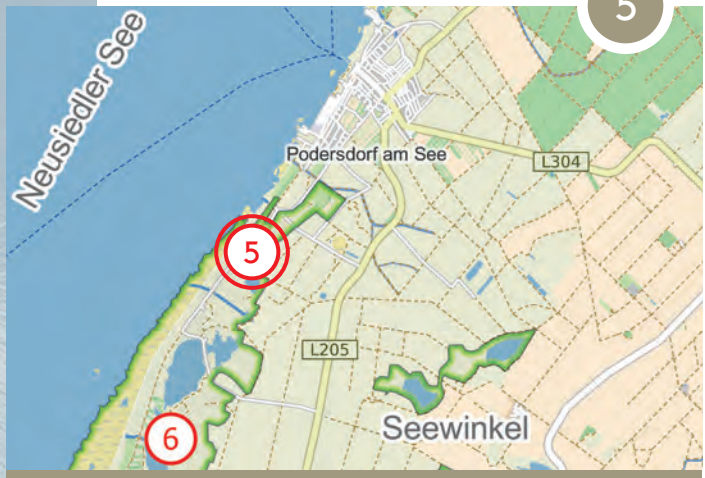

Georgshof
(É: 47,842900, K: 16,822700)

Ha észak felől érkezünk a Fertőzugba, a podersdorfi lólegelő a terület első kiemelkedő látnivalója. A legeltetett part menti sáv ideális pihenőhelye a különösen vonulási időszakban igen nagy számban megjelenő vízimadaraknak.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A területen nagy fajszámban fordulnak elő ***partimadarak*** és ***récefajok***. Fiókáik felnevelése során előszeretettel tartózkodnak itt **nyári ludak**. Gyakran csatlakoznak hozzájuk **kis kócsagok**, **kis károkatonák** és **kanalasgémek** is. A mezővédő erdősávokban, a kis fa- és cserjecsoportokban nem csak a vonulási időben láthatunk érdekes fajokat. Az eddig észlelt, ritka fajok sora is alátámasztja e látványos terület jelentőségét.

Útvonal

Az útvonal autóval is bejárható, bár a hétvégéken – különösen, ha jó idő van – rengeteg kerékpárosra kell számítanunk, és a

0 500 m

Parti zóna (© D. Weg.)

Kanalasgém (© P. Fri.)

Havasi partfutó (© P. Fri.)

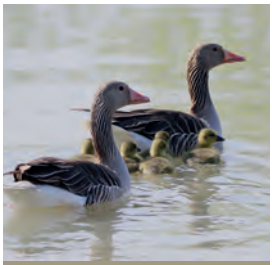
Nyári ludak (© H. M. Ber.)

Mangalica sertés (© B. Bal.)

Podersdorfi lólegelő (© A. Cim.)

sebességünket hozzájuk kell igazítanunk! A túra a Georgshof nevű lovastanyánál 1 kezdődik, amelyet legkönnyebben Podersdorfból érhetünk el. A Georgshoftól délre – különösen csapadékosabb években – érdemes megállni a lólegelőnél 2, ahol **piroslábú cankók**, **bíbicek**, **pajzsoscankók** és **nyári ludak** tanyáznak. Áprilisban gyakran hallhatjuk itt a **búbos-bankát**. A karámot délről határoló aszfaltút 3 magas vízállás esetén igen kedvelt a természetfotósok körében, mivel a **böjti récék** és a **kanalas récék**, a **bíbicek** és a **piroslábú cankók** általában az úthoz egészen közel kutatnak táplálék után. Az út másik oldalán **réti tücsökmadarat**, **nádi tücsökmadarat**, **foltos nádiposzátát** és **nádi sármányt** hallhatunk. Ha a tó felőli úton (B20-as kerékpárút) maradunk, hamarosan elhagyjuk a mezővédő erdősávot, utána pedig már rálátunk a Fertőre és a podersdorfi lólegelőre. Néhány méter után az út mellett egy kis megfigyelőtornyot 4 találunk, ahol érdemes egy kicsit hosszabban elidőzni. A bevezetőben említett fajok mellett itt rendszeresen megfigyelhetünk pihenő ***sirályokat***, de **barna rétihéják** is költenek a keskeny nádasban. Az út bal oldalán lévő mangalicakarám 5 után kitérőt tehetünk a Hölllackéhoz (Pokol-tó) 6, amely többek között **böjti réce**, **kanalas réce**, **gulipán** és **kis lile** költőhelye. Vonuláskor itt más ***partimadarakat*** is megfigyelhetünk. A kerékpárútra visszatérve mindenképpen érdemes felmászni a nagy kilátótoronyra 7, ahonnan jó kilátás nyílik a kisparcellás mezőgazdasági területek, szőlők

Podersdorfi lólegelő (© ArchivNP - medialand)

közé elszórtan beékelődő szikes tavakra és szikes rétekre, a tó parti zónájára és magára a Fertőre, valamint a túlparton a Rust körüli dombokra és a Lajta-hegységre. A torony közelében lévő cserjés egy elég biztos hely májusban **karvalyposzáta** megfigyelésére. **Cigánycsukot** és **tövisszúró gébicset** is nagy valószínűséggel megfigyelhetünk itt – előbbit leginkább kora tavasszal. Az útvonal déli szakaszán a növényzet magasabbá válik, az ***énekesmadarak*** pedig különösen kedvelik ezeket a cserjéseket és mezővédő erdősávokat. Ennek a területnek két további fészkelője a **búbosbanka** és a **balkáni fakopáncs**. Itt, ebbe a szakaszba csatlakozik be dél felől a 6-os számú túraútvonal.

Egyéb állat- és növényfajok

mangalica, mezei nyúl (*Lepus europaeus*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), óriás csőrösdarázs (*Bembix rostrata*), karcsú légivadász (*Coenagrion pulchellum*), foltosszárnyjegyű rablószitakötő (*Lestes barbarus*), négyfoltos laposacsa (*Libellula quadrimaculata*), fakó katona-szitakötő (*Sympetrum meridionale*), lótücsök (*Gryllotalpa gryllotalpa*), magyar szegfű (*Dianthus pontederae*), közönséges ternye (*Alyssum alyssoides*), homoki vértő (*Onosma arenaria*), mezei iringó (*Eryngium campestre*), sziki őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*)

TUDTA?

A dűne és a jégtorlaszok: Ha egy hideg telet hirtelen felmelegedés követ, az uralkodó északnyugati szelek miatt jégzajlás alakulhat ki: a jégtáblák a tó szélére, a part közelébe sodródnak, és akár több méter magasra is feltorlódhatnak. Ez a jelenség rendszeresen letarolja a nádast, különösen a Fertő keleti partján, emiatt itt a nádszegély sokkal keskenyebb, mint a túlsó, nyugati parton. Ezeket a jégtorlaszokat Podersdorfban figyelhetjük meg a legjobban, mivel a strandokat leszámítva itt található a Fertő egyetlen természetes módon nádmentes partszakasza. A Weiden am See és a Sandeck között húzódó 25 km hosszúságú és akár 2 m magas dűne is a hatalmas jégtorlaszoknak köszönheti létrejöttét, amelyek a tóban lévő laza homokot maguk előtt tolva abból egy alacsony, homokos dűnét formáltak. Ennek a kora mintegy 2000 évre tehető. A dűnétől keletre található további lapos „magaslatok" arra utalnak, hogy története során a tó, illetve annak feltorlódó jege, több hasonló kiemelkedést hozott létre. A homokos talaj és a legeltetés miatt a dűnén egészen különleges, a száraz élőhelyekre specializálódott fajokból álló állat- és növényvilág alakulhatott ki. Így találkozhatunk itt óriás csőrösdarázzsal és hangyalesők tölcséreivel is.

Hölle (© J. Hoh.)

Egerészölyv (© P. Fri.)

Kilátótorony (© L. Khi.)

Mezei nyúl (© P. Fri.)

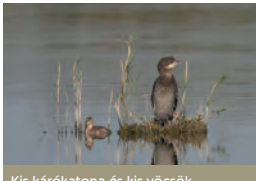
Kis kárókatona és kis vöcsök (© P. Fri.)

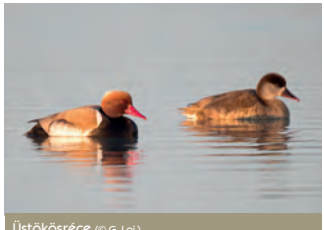
Üstökösréce (© G. Loi.)

A három Stinkersee, a Hölle *és a* Lettengrube

min. 5 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás (autó csak korlátozottan használható)

TÚRA 6

Az Oberer Stinkersee-től északnyugatra lévő parkoló (É: 47,819500, K: 16,793000)

Ennek az útvonalnak a legfontosabb élőhelyei a három Stinkersee (Büdös-tó) – az Oberer, a Mittlerer és az Unterer Stinkersee –, valamint azok parti zónái. Aki figyelmes, hamar észreveszi, hogy ez egy rétekből, legelőkből, kisebb erdőfoltokból, cserjésekből, felhagyott és művelt szőlőkből és vizes élőhelyekből álló mozaikos terület.

Lócsér (© P. Fri.)

Megközelítés

Időszak: J F M A M J J A S O N D

● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A terület északi részén fekvő sekély tavak nyáron gyakran teljesen kiszáradnak, az Unterer Stinkersee-t azonban ilyenkor is érdemes felkeresni, mert mélyebb a vize, így nyáron sem szárad ki, és a mélyebb víz miatt rajta egyébként is a többi tótól némileg eltérő fajösszetételre számíthatunk. Az útszakaszt északon az 5-ös számú túrával, délen a 10-essel kombinálhatjuk.

Útvonal

Az Oberer Stinkersee (Felső-Büdös-tó) északnyugati partján álló kis erdő mellől 1 indulunk, ahol április közepétől május közepéig sokféle ***énekesmadarat*** figyelhetünk meg. Tavasszal rendszeresen hallunk itt **búbosbankát**, **szürke légykapót**, **kerti**

0 500 m

Sarki partfutó (© P. Fri.)

Bütykös ásóludak (© P. Fri.)

Viharsirály (© J. Hoh.)

Nyári karcsúacsa (© G. Wös.)

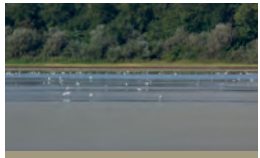
Oberer Stinkersee (© G. Wös.)

Apró partfutó (© P. Fri.)

gezét és **fülemülét**. Az aszfaltúton délkeleti irányban haladva egy akadálymentes magasleshez 2 érünk, ahonnan egyrészt az Oberer Stinkersee-n, a keleti oldalon pedig a Lettengrubén (Agyaggödör) tanulmányozhatjuk a különböző ***vízimadárfajokat***.
Az itt megfigyelt ***partimadarak*** listája nagyon hosszú! A fedett les közelében a Lettengrube vizén egy iszapos zátony található, amelyen a természetfotósok viszonylag közelről fényképezhetnek **gulipánokat**, **kis liléket**, **pajzsoscankókat** és más ***vízimadarakat***. Megkapó látványt nyújtanak a megfigyelőtornyon üldögélő zöld levelibékák, illetve a **vízityúkok** és a **szárcsák** alatta úszkáló fiókái.
Az Oberer Stinkersee biztos hely **gulipánok**, **üstökösrécék** és **kanalas récék**, valamint **viharsirályok** megfigyelésére – utóbbiak megpillantására ez a legbiztosabb pont a területen.
Az Oberer Stinkersee keleti oldalán futó földútról 3 és a mellette lévő megfigyelőtoronyból 4 jól beláthatjuk a tó déli részét. Itt gyakran pihennek csapatosan különböző ***sirályfajok***, de vonulási időben **lócsérek** is csatlakozhatnak hozzájuk. A Mittlerer Stinkersee (Középső-Büdös-tó) 5 némileg szerényebb madárvilággal rendelkező hely – itt **gulipánokat**, **bütykös ásóludakat**, valamint **böjti récéket** és **kanalas récéket** figyelhetünk meg rendszeresen. A földút szőlők mentén, egy kis magaslaton keresztül halad tovább. Mintegy 400 m múlva a fátyolos nőszirom (*Iris spuria*) egy kisebb, május végén virágzó állományára bukkanhatunk. Valamivel később elérjük az Unterer Stinkersee (Alsó-Büdös-tó)

A három Stinkersee (© C. Rol.)

északi partját, ahol számos ***nádi énekesmadarat*** láthatunk. A tó északi részére a földútnak a Fertő-parti kerékpárútba (B20) való becsatlakozása után 6 láthatunk rá. A többi tóval ellentétben az itteni nagyobb vízmélység miatt az ***úszórécék*** és a **szárcsák** mellett gyakran figyelhetők meg ***bukórécék***, pl. **barátrécék** és **üstökösrécék**. Az itt gyakran látható **bütykös hattyúknál** érdemes figyelni az esetlegesen rajtuk lévő színes nyak- vagy lábgyűrűket. A megfigyelőtorony 7 körüli réten május első harmadában számtalan lila ökörfarkkóró (*Verbascum phoeniceum*) nyílik. A torony előtti sekély tocsogók főleg a ***partimadarakat*** vonzzák. Nyugati irányból tavasszal **fülemülét**, **sárgarigót** és **búbosbankát** hallhatunk, illetve az **egerészölyvek** nászrepülését figyelhetjük meg. Az útvonal legdélebbi szakaszán csodálatos kilátás nyílik az Unterer Stinkersee déli részére 8, amely alacsony vízállásnál teljesen elkülönül a tó többi részétől. Ezen a területen, amíg elegendő víz van benne, faj- és egyedszámban egyaránt gazdag madárvilággal találkozhatunk: **dankasirályok**, **küszvágó csérek**, **gólyatöcsök** és **gulipánok** fészkelnek itt, miközben számos ***réce*** és ***partimadár*** táplálék után kutat. Az Unterer Stinkersee nyugati partján menjünk visszafelé, majd a kerékpárutat követve 6 forduljunk nyugatnak, és a következő kanyarnál 9 nyugat felé nézve keressünk a területen ***vízimadarakat***. Ezután a kerékpárúton (B20), a Fertő változatos parti zónája és az Oberer Stinkersee nyugati partja között észak felé haladva érünk vissza a kiindulási pontunkhoz 1.

Egyéb állat- és növényfajok

Przsevalszkij-ló (*Equus caballus przewalskii*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), foltosszárnyjegyű rablószitakötő (*Lestes barbarus*), apró légivadász (*Ischnura pumilio*), nyári karcsúacsa (*Aeshna affinis*), skarlát szitakötő (*Crocothemis erythraea*), rövidnyakú sáska (*Dociostaurus brevicollis*), sziki libatop (*Chenopodium chenopodioides*), magyar sóballa (*Suaeda pannonica*), sziki kerep (*Lotus tenuis*), sziki őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*), fátyolos nőszirom (*Iris spuria*), fertői mézpázsit (*Puccinellia peisonis*)

TUDTA?

Az Oberer Stinkersee északi, az Oberer Hölllacke déli és az Unterer Höllacke nyugati partja között elterülő Hölle (Pokol) nevének eredetét többféleképpen magyarázzák. A leghihetőbbnek az tűnik, miszerint régen a középfelnémet „Helja“ névvel illeték azokat a lápokat, amelyek a településektől a legmesszebb helyezkedtek el. A három Stinkersee (Büdös-tó) önmagában nem okozója a bizonyos időjárási körülmények között érezhető „pokolbéli“ kénszagnak. A tavak körül ugyanis artézi kutak is vannak, amelyek kéntartalmú vizükkel különböző helyeken elöntik a területet.

Rövidnyakú sáska (© G. Wös.)

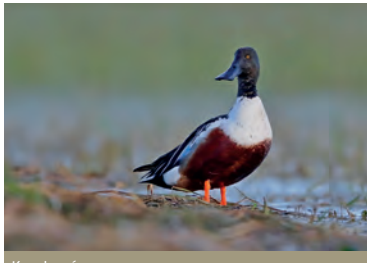
Kanalas réce (© W. Tri.)

Sziki őszirózsa (© G. Loi.)

Gulipán (© P. Fri.)

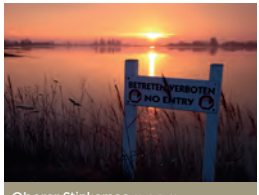

Oberer Stinkersee (© C. Rol.)

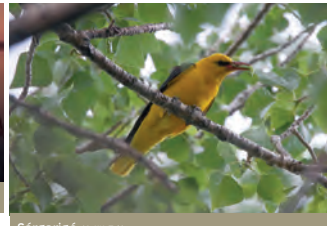
Sárgarigó (© W. Tri.)

Madárritkaságok

a Fertő-tájon (2011–2020)

A vonuló madarak kedvelt pihenőhelye a Fertő és környéke. Így nem véletlen, hogy Ausztriában elsősorban a Fertőzug, a magyar oldalon pedig a fertőújlaki élőhely-rekonstrukció sok madármegfigyelőt vonz. Nekik köszönhetően erről a területről viszonylag nagy számban ismertek rendkívül ritka, kóborló madárfajok adatai.

A következőkben csak azoknak a madárritkaságoknak az elmúlt tíz évből származó a Fertő környéki adatait soroljuk fel, amelyek észleléseinek száma Ausztria vagy Magyarország teljes területén nem haladta meg a tízet. Az adatoknál a következőket tüntettük fel: faj neve, dátum, megfigyelés helye, példányszám, a madár kora és neme (ha ismertek) (valamint zárójelben azt, hogy hányadik előfordulás Magyarországon és/vagy Ausztriában).

» **Borzas gödény**: *2011.04.16.* Apetlon, szürkemarha-legelő, *04.23.* Illmitz, *1 ad.* pld. (5. előfordulás Ausztriában);
» **Cankópartfutó**: *2011.08.16–20.* Fertőújlak, Nyéki-szállás, *1 ad.* pld. (10. előfordulás Magyarországon);
» **Feketeszárnyú székicsér**: *2011.08.22–23.* Illmitz, Wasserstätten, *2 juv.* (1y) pld. (6. előfordulás Ausztriában);
» **Pusztai sas**: *2012.04.28.* Tadten (Waasen), *1 imm.* (2y) pld. (1. előfordulás Ausztriában);
» **Ázsiai pettyeslile**: *2012.07.05.* Fertőújlak, Nyéki-szállás, *1 ad.* pld. (2. előfordulás Magyarországon);
» **Fecskesirály**: *2012.08.24.* Illmitz, strand, *08.28–30.* Fertőújlak, Madárvárta-öböl, *08.29.* Fertő, Ezüst-tó, *09.03.* Fertő, Hegykői-öböl, *1 ad.* pld. (6. előfordulás Ausztriában és Magyarországon is);
» **Halászsirály**: *2012.09.12.* Illmitz, melegvérű lovak karámja, *1 juv.* (1y) pld. (3. előfordulás Ausztriában);
» **Erdei sármány**: *2012.11.01.* Andau (Waasen), 1 pld. (5. előfordulás Ausztriában);
» **Kis partfutó**: *2013.09.15–17.* Illmitz, Zicksee, *1 juv.* (1y) pld. (1. előfordulás Ausztriában);
» **Halászsirály**: *2014.04.01–03.* Illmitz, Oberer Stinkersee, *1 imm.* (2y) pld. (4. előfordulás Ausztriában);
» **Pettyes kakukk**: *2015.07.10–15.* Darscho és Neubruchlacke között, *1 juv.* (1y) pld. (9. előfordulás Ausztriában);
» **Baird-partfutó**: *2015.09.04–11.* Apetlon, szürkemarha-legelő, *1 juv.* (1y) pld. (9. előfordulás Ausztriában);
» **Sivatagi lile**: *2016.04.28–30.* Illmitz, Lettengrube és Podersdorf, lólegelő, 1 pld. (3. előfordulás Ausztriában);
» **Zöld gyurgyalag**: *2016.05.21–22.* St. Andrä, Zicksee, 1 pld. (1. előfordulás Ausztriában);

Szikes tó nádassal (© P. Fri.)

» **Sivatagi lile**: *2016.06.21.* Illmitz, Lettengrube és Oberer Stinkersee, *06.26–28.* Illmitz, Przsevalszkij-lovak karámja, 1 pld. (4. előfordulás Ausztriában);
» **Parti pityer**: *2016.10.10.* Fertőújlak, Borsodi-dűlő, *1 juv.* (1y) pld. (1. előfordulás Magyarországon);
» **Pusztai hantmadár**: *2017.05.06.* Apetlon, szürkemarha-legelő, *1 ad.* tojó pld. (2. előfordulás Ausztriában);
» **Halászsirály**: *2017.04.10–05.10.* Illmitz, Oberer Stinkersee és Podersdorf, lólegelő, *1 imm.* (2y) pld. (5. előfordulás Ausztriában);
» **Ázsiai pettyeslile**: *2017.05.20.* Apetlon, szürkemarha-legelő, *1 ad.* pld. (2. előfordulás Ausztriában);
» **Feketeszárnyú székicsér**: *2017.08.07–08.* Apetlon, szürkemarha-legelő, 1 pld. (8. előfordulás Ausztriában);
» **Ázsiai pettyeslile**: *2017.08.18.* Fertőújlak, Borsodi-dűlő, *1 ad.* pld. (4. előfordulás Magyarországon);
» **Baird-partfutó**: *2017.08.28.* Fertőújlak, Borsodi-dűlő, *09.03.* Apetlon, szürkemarha-legelő, *1 juv.* (1y) pld. (5. előfordulás Magyarországon, illetve 10. előfordulás Ausztriában);
» **Feketeszárnyú székicsér**: *2017.08.30–31.* Apetlon, szürkemarha-legelő, 1 pld. (9. előfordulás Ausztriában);
» **Barna füzike**: *2017.10.10.* Illmitz, Biologische Station, 1 pld. (2. előfordulás Ausztriában);
» **Barna füzike**: *2017.10.14.* Apetlon, Neudegg, 1 pld. (3. előfordulás Ausztriában);
» **Szürke zsezse:** *2018.01.06–24.* Illmitz, Lettengrube, *1 imm.* (2y) hím pld. (5. előfordulás Ausztriában);
» **Ázsiai pettyeslile**: *2018.07.07–08.* Apetlon, Lange Lacke, *1 ad.* pld. (3. előfordulás Ausztriában);
» **Rozsdás nádiposzáta**: *2018.08.02.* Illmitz, Biologische Station, 1 pld. (3. előfordulás Ausztriában);
» **Pusztai hantmadár**: *2019.04.12–15.* Weiden am See, *1 imm.* (2y) pld. (5. előfordulás Ausztriában);
» **Kuhi**: *2019.06.19–29.* Pándorfalvi-fennsík és Zitzmannsdorfi-rétek, *1 ad.* pld. (6. előfordulás Ausztriában);
» **Ázsiai pettyeslile**: *2019.07.12–13.* Apetlon, szürkemarha-legelő, *1 ad.* pld. (4. előfordulás Ausztriában);
» **Bonaparte-partfutó**: *2019.10.24–28.* Fertőújlak, Borsodi-dűlő, 1 pld. (5. előfordulás Magyarországon);
» **Apácahantmadár**: *2020.04.26–05.18.* Weiden am See, *1 ad.* hím pld. (2. előfordulás Ausztriában);
» **Pártás daru**: *2020.05.24–26.* Fertőújlak, Nyéki-szállás és Pap-rét, illetve Apetlon, Arbesthau, *06.28–07.04.* Fertőújlak, Nyéki-szállás, *07.29–31.* Darscho és a Lange Lacke között, 1 pld. (5. előfordulás Magyarországon, illetve 1. előfordulás Ausztriában);
» **Sivatagi poszáta**: *2020.10.30.* Illmitz, Biologische Station, *1 juv.* (1y) pld. (1. előfordulás Ausztriában).

Rövidítések: ad. = öreg, juv. = fiatal, imm. = átszíneződő, 1y – első naptári évében lévő, 2y – második naptári évében lévő

Forrás: Avifaunistische Kommission Österreich (www.birdlife-afk.at), Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Nomenclator Bizottság (birding.hu/mme_nomenclator_bizottsag.html)

St. Andräer Zicksee

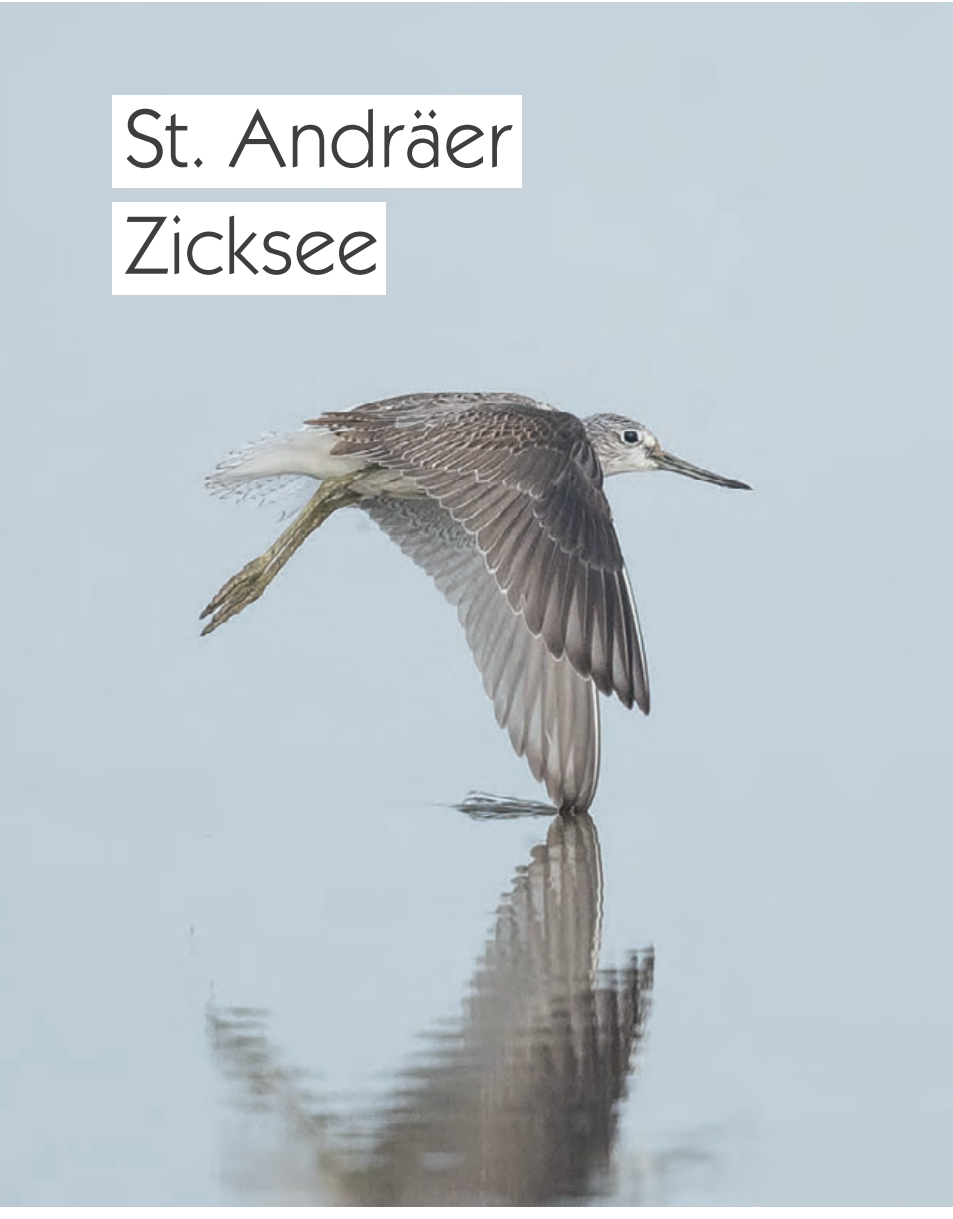

2,9 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás (az északi részen tilos kerékpározni)

TÚRA 7

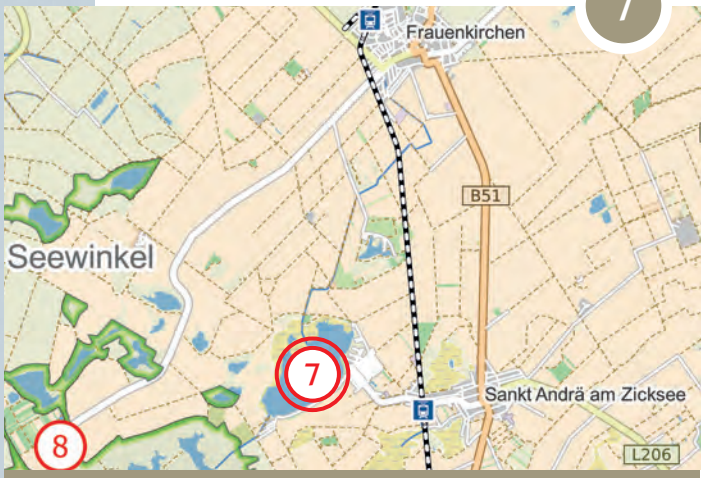

A vízicsúszdánál lévő parkoló
(É: 47,789289, K: 16,911482)

A St. Andrä (Mosonszentandrás) melletti Zicksee (Szikes-tó) nem része a nemzeti parknak, emiatt sokféleképpen hasznosítható. A sok horgász, szörfös és kikapcsolódásra vágyó ellenére érdemes a tavat madártani szempontból is újra és újra felkeresni.

Szürke cankó (© P. Fri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Ősszel és télen a Zicksee az északról érkező ***vadludak*** ezreit vonzza. Gyakran már késő délelőtt visszatérnek a táplálkozóterületekről az első inni és pihenni érkező csapatok, amelyeket a madarászok alaposan átvizsgálnak, ritka fajok és nyakgyűrűs példányok után kutatva. Nemritkán egy vagy akár több vadászó **rétisas** vet véget hirtelen a nyüzsgésnek, ilyenkor a csapat hangos rikoltozással a közeli vagy távolabbi táplálkozóterületekre húz ki. Ha a Lange Lacke, a fő éjszakázóhely, ebben az évszakban száraz, a ludak éjszakázni is visszatérnek a Zicksee-re.

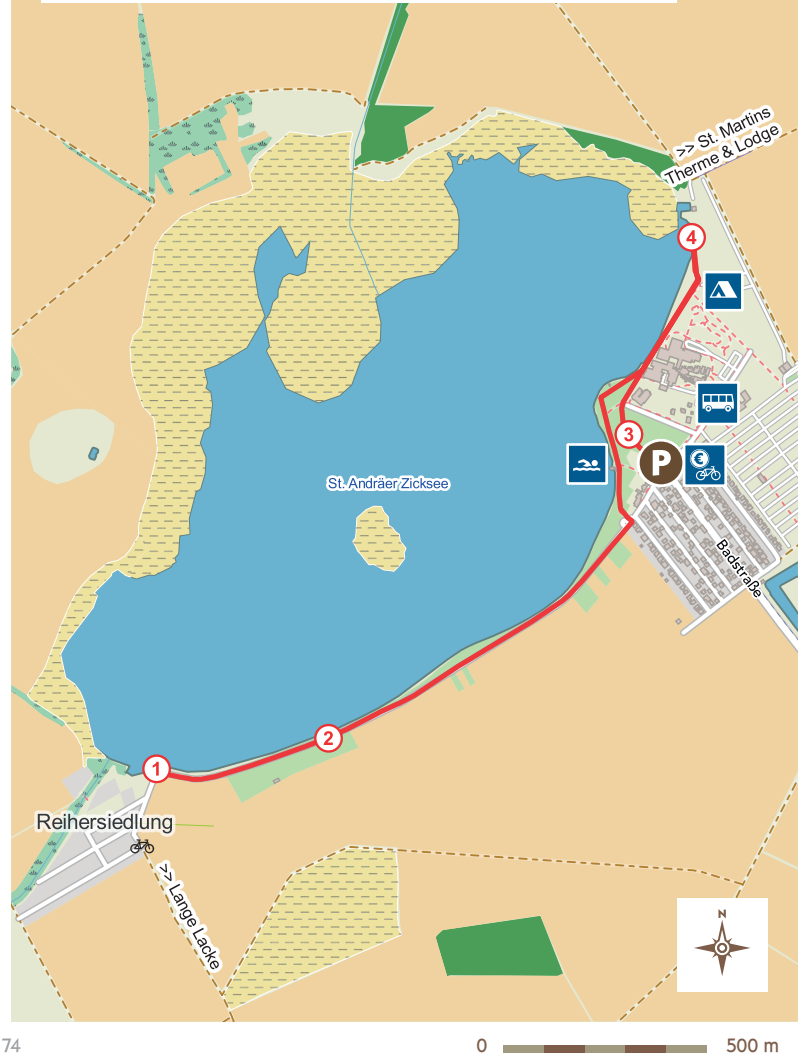

0 500 m

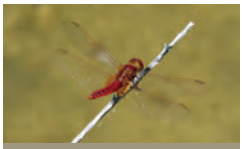
Skarlát szitakötő (© pixabay)

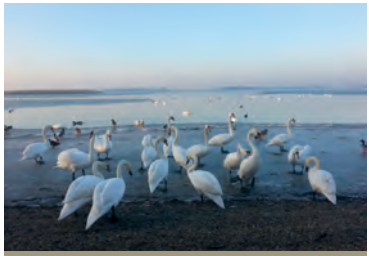
Bütykös hattyúk a St. Andräer Zicksee-nél (© C. Rol.)

Pajzsoscankó (© P. Fri.)

Nagy lilik (© P. Fri.)

Füsti fecske (© P. Fri.)

Kormos szerkő (© P. Fri.)

Mivel a Zicksee valamivel mélyebb a többi tónál, a ***bukórécéknek*** és a ***bukóknak*** is kedvelt tartózkodási helye. **Nagy kárókatonák**, ***sirályok*** és **szárcsák** is előszeretettel választják ezt a nagy szikes tavat – tartós rossz idő esetén pedig ***szerkők***, **kis sirályok** és ***fecskék*** táplálékot kereső nagy csapatai gyűlhetnek itt össze. Ha a part menti sáv a vízszint csökkenésével kiszélesedik, a sokféle ***partimadár*** idevonzza a madarászokat és a természetfotósokat. A Zicksee-nél előforduló gyakoribb fajok a **kis lile**, a **billegetőcankó**, a **piroslábú cankó**, a **szürke cankó**, a **pajzsoscankó**, valamint a **gólyatöcs**.

Útvonal

Azért, hogy a területet jól áttekinthessük, célszerű több pontból is ránézni a tó vízfelületére. Ha a tópart déli részén elhelyezkedő Reihersiedlungtól 1 indulunk, jó madarászfüllel hallhatjuk a nyugati part ***nádi énekesmadarait***, valamint a Reihersiedlungban élő ***kerti madarakat***. A nyugati part átfésülése ***guvatfélék***, ***gémek*** és – alacsony vízállás esetén – ***partimadarak*** után kutatva igazi meglepetésekkel is szolgálhat. A szörfklubnál 2 lévő füves, fás területen vonuláskor **sárga billegetőket** és más ***énekesmadarakat*** is láthatunk, míg a keleti part teljes hosszúságában a ***partimadarak*** és a ***sirályok*** megfigyelése jelenthet izgalmat. A strand 3 öreg fáit rendszeresen keresik fel **balkáni fakopáncsok**, **nagy fakopáncsok** és **zöld küllők**; az **énekes rigók** és az

St. Andräer Zicksee, délnyugati part (© C. Rol.)

St. Andräer Zicksee, délnyugati part (© P. Fri.)

örvös galambok errefelé igen bizalmasan viselkednek. A parton a nyári időszakban szívesen pihennek **dankasirályok**, de **küszvágó csérek** is csatlakozhatnak hozzájuk. A tó északkeleti kis öble 4 mellett nagyon bizalmasak az ürgék, alacsony vízállás esetén itt további lehetőségek kínálkoznak a ***partimadarak*** és a nádszegély madarainak megfigyelésére.

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), skarlát szitakötő (*Crocothemis erythraea*)

TUDTA?

A Zicksee és más fertőzugi szikes tavak iszapja gyógyhatással bír a bőrre és az ízületekre. Korábban a tó északkeleti partján lévő ortopédiai klinikán többek között reumás panaszok kezelésére is alkalmazták ezt az iszapot.

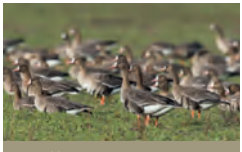
Nagy lilikek (© P. Fri.)

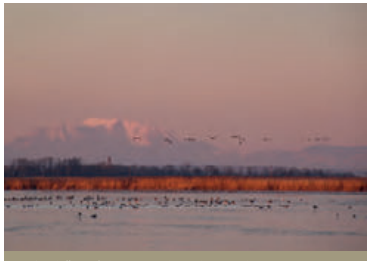
St. Andräer Zicksee a Schneeberggel (© C. Rol.)

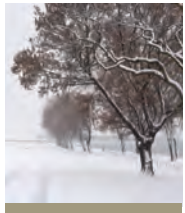
Tóparti fák (© P. Fri.)

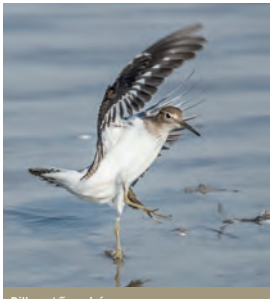
Billegetőcankó (© P. Fri.)

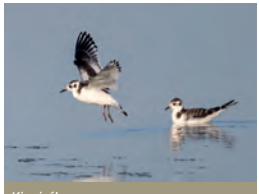
Kis sirály (© G. Loi.)

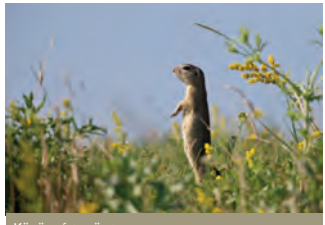
Közönséges ürge (© G. Loi.)

Darscho, Neubruch- *és* Fuchslochlacke

11,2 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

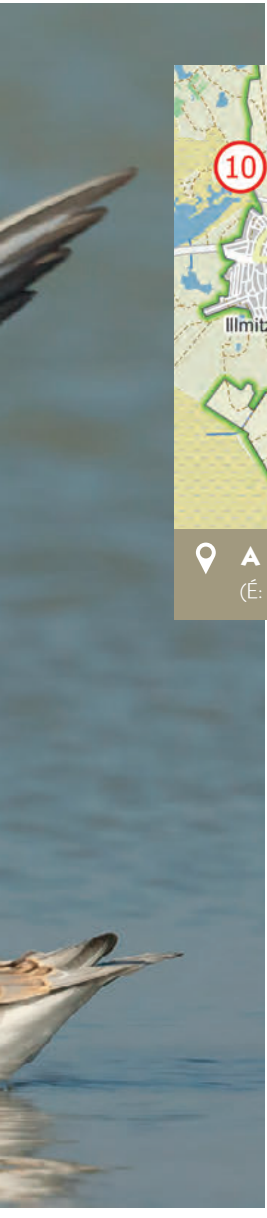

Küszvágó csér (© P. Fri.)

TÚRA 8

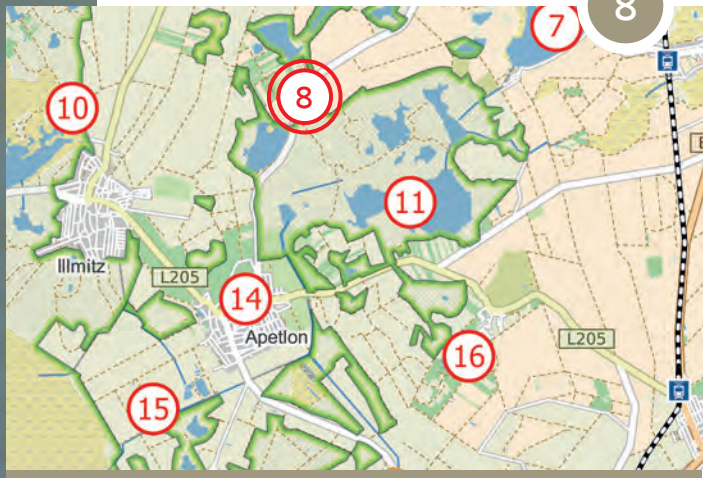

A Darscho déli sarkán lévő parkoló
(É: 47,764944, K: 16,83679)

Az itt bemutatott útvonal egyik fő látnivalója egy szinte teljesen érintetlen szikes tó, a Neubruchlacke, illetve annak a szikesekhez kötődő jellegzetes élővilága. Az út olyan tavak mellet is elhalad, amelyeken erősen érzékelhető az emberi kéz nyoma, így ezek más fajoknak kínálnak életteret.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

Ezen a területen gyakran fordulnak meg természetfotósok, akik mozgó lesként használják a gépjárműveiket, mivel így a táplálék után kutató ***partimadarakat*** itt – különösen a Darschónál (amely Warmsee néven is ismert), de magas vízállásnál a Neubruchlackénál (másik elnevezése Obere Halbjochlacke) is – nagyon jól meg lehet közelíteni. Az apetloni fürdőtónál (Apetloner Badesee) műfészkekben költő **erdei fülesbaglyok** és **vörös vércsék** jelentenek további érdekességet. Az útvonal a kevéssé látogatott (de nem kevésbé izgalmas!) Fuchslochlackénál (Rókalyuk-tó) ér véget.

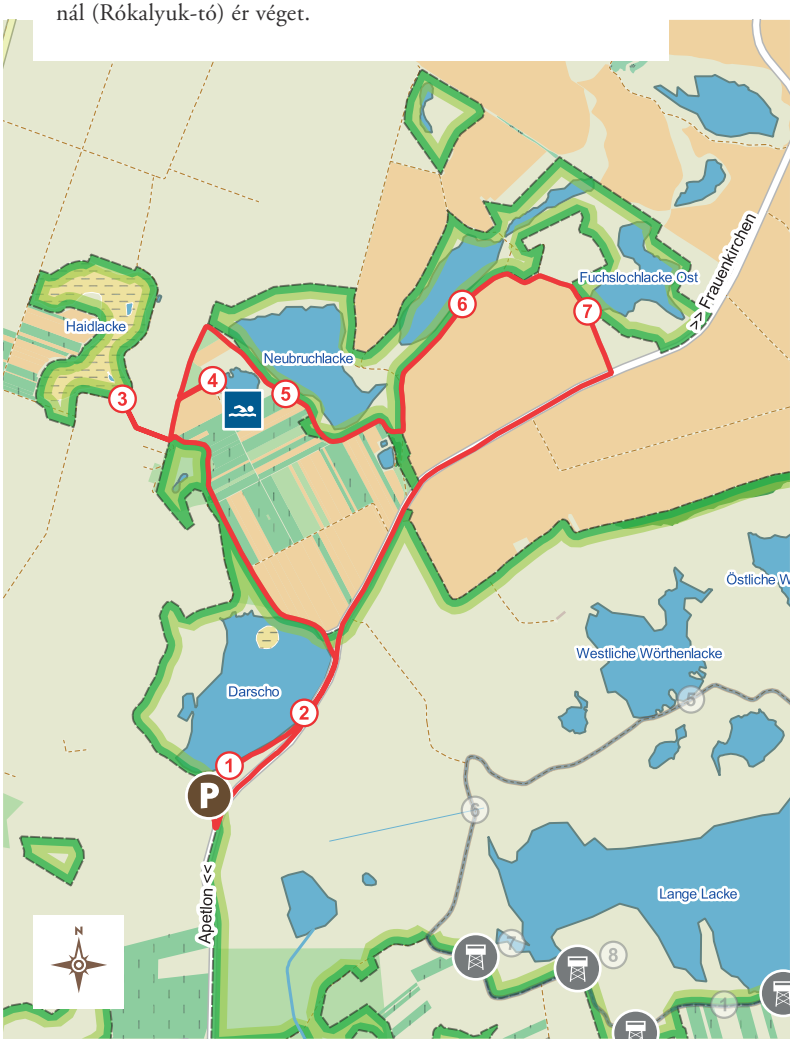

0 500 m

Erdei fülesbagoly (© F. Wen.)

Piroslábú cankó (© G. Loi.)

Réti fülesbagoly (© P. Fri.)

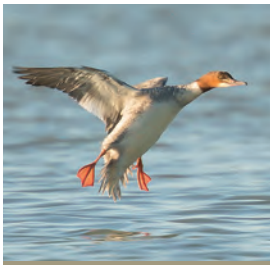
Nagy bukó (© P. Fri.)

Széki lile (© G. Loi.)

Hósármány (© L. Khi.)

Útvonal

Amikor Apetlonból (Mosonbánfalva) Frauenkirchenbe (Boldogasszony) autózunk, kb. 1,3 km után forduljunk enyhén balra egy kavicsos útra, amely közvetlenül a Darscho (Darsó-tó) 1 déli partjához, majd annak keleti partja mentén észak felé tart. Maga a Darscho nem része a nemzeti parknak, horgászati célra hasznosítják, ami egyben magyarázatot is ad a szivattyúkkal történő mesterséges vízpótlásra. Mivel a Darscho emiatt sohasem szárad ki, csapadékszegény időszakban mágnesként vonzza a ***vízimadarakat***, azok pedig a természetfotósokat. Télen a tó kedvelt tartózkodási helye a ***vadludaknak***, a ***sirályoknak*** és a **nagy bukóknak**. Lovasok, gyalogosok és fürdőzők (az iszapnak mindig is gyógyhatást tulajdonítottak) szívesen időznek a víznél, ennek azonban nem mindenki örül. A nagy jövés-menés miatt a madarak kerülik a keleti partot mint fészkelőhelyet.
A kavicsos út és a közút közötti, kissé magasabban fekvő (fél) száraz gyep – amelyen egy hangulatos nádkunyhó is van – a környező legelők jellegzetes növényzetét mutatja. Innen és más magasabb pontokról lehetőségünk nyílik távcsővel az úttól keletre fekvő Xixsee tanulmányozására. A kavicsos út végén 2 érdemes megállni az északi part közelében tartózkodó ***partimadarak*** miatt. Innen télen az úttól keletre elterülő gyepeken táplálkozó vadlúdcsapatokat is zavartalanul átvizsgálhatjuk. Ezután a „Badesee“ feliratú útjelző tábla iránymutatását követve kanyarodjunk rá a tó északi partjával párhuzamos útra,

Darscho (© P. Frl.)

ahonnan legalább tavasszal tegyünk egy kitérőt a Haidlackéhoz (Mező-tó) 3, amely egy kitűnő hely **sárga billegető** és **sordély** megfigyelésére. Tavasszal és nyáron érdemes az apetloni fürdőtóhoz (Apetloner Badesee) 4 is benézni. Az itt a fákra kihelyezett műfészkekben szívesen költ az **erdei fülesbagoly** és a **vörös vércse.** A Neubruchlacke (más néven Obere Halbjochlacke) délnyugati és déli partja mentén egy kavicsos út 5 vezet. Ezen a tavon többek között **gulipánok**, **kis lilék**, **széki lilék**, **küszvágó csérek**, valamint **bütykös ásóludak** költenek. Ezek a tavak fontos költés utáni gyülekezőhelyei a **nagy godáknak** és a **nagy pólingoknak**. A vonulási időszakban **parti lilék** és **csörgő récék** nagy csapatai gyűlnek itt össze. Sirályok és csérek is szívesen pihennek itt – télen pedig a parton **hósármányra** is számíthatunk.

Az innen északkeletre fekvő Fuchslochlackét (Rókalyuk-tó) az elmúlt évtizedekben mesterségesen felaprózták. A Fuchslochlacke hosszan elnyúló nyugati részén 6 ritkán vannak érdekes madárfajok, ezzel szemben a ma már elkülönült keleti részen

7 a költő ***partimadarak*** és ***récék*** mellett vonulási időszakban akár kellemes meglepetésekben, érdekes madárfajok megfigyelésében is lehet részünk. Visszafelé a közúton térünk vissza a kiindulási ponthoz.

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), zöld varangy (*Bufotes viridis*), púposhasú rétiszöcske (*Platycleis affinis*), mezei tücsök (*Gryllus campestris*), mocsári tücsök (*Pteronemobius heydenii*), mediterrán légivadász (*Coenagrion scitulum*), foltosszárnyjegyű rablószitakötő (*Lestes barbarus*), fakó katona-szitakötő (*Sympetrum meridionale*), ragadós mécsvirág (*Silene viscosa*), tövises iglice (*Ononis spinosa*), érdes csüdfű (*Astragalus asper*), osztrák zsálya (*Salvia austriaca*), sziki őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*)

TUDTA?

Ha a Fertőzugot nyáron keressük fel, egyes tavak kiszáradt medrében egy filcszerű, halvány, papírhoz hasonló réteget figyelhetünk meg. Ez az ún. „meteorpapír“, amelyet réti lepedőnek vagy széki pamuknak is neveznek, és valójában egy kiszáradt algaszőnyeg. A zöldalgák (főleg *Cladophora* fajok) tavasszal a vízben vastag, vattaszerű, a felszínt sokszor szinte teljesen elborító algamezővé fejlődnek, amely a tó kiszáradásakor a mederben kiszárad, és papírszerű rétegként borítja be azt.

(lásd G. Loidolt sziki őszirózsát ábrázoló felvételét)

Östliche Fuchslochlacke (© C. Rol.)

Piroslábú cankó (© C. Rol.)

Mezei tücsök (© pixabay)

Sziki őszirózsa „meteorpapíron” (© G. Loi.)

Darscho (© C. Rol.)

Zöld varangy (© G. Loi.)

A dűne *és a* Przsevalszkij-lovak karámja

4,4 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás (homokos útszakaszok!)

TÚRA 9

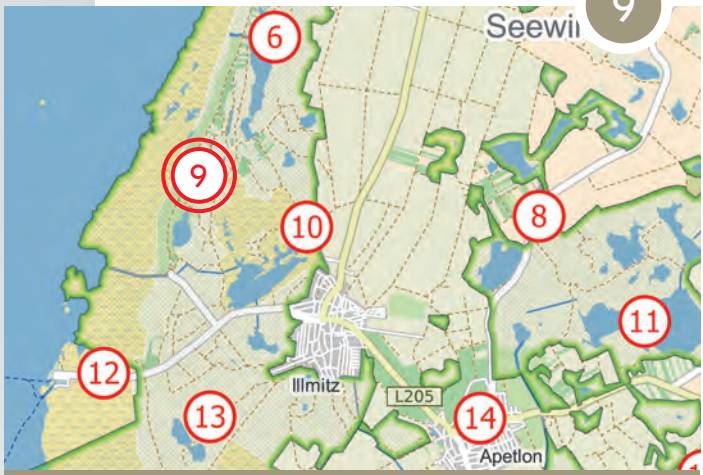

Az Illmitz melletti Biológiai Állomás parkolója
(É: 47,768881, K: 16,766588)

Amennyiben úgy döntünk, hogy ezt a hosszú, de hangulatos útvonalat bejárjuk, különböző élőhelyek változatos mozaikja, fajgazdag rovarvilág, számos ritka növény és érdekes madárvilág tárul elénk.

Gólyatöcs (© G. Loi.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Ezzel a meglehetősen félreeső, a 25 km hosszúságú dűne egy részén haladó festői útvonallal kapcsolatban néhány fontos információt előre kell bocsátanunk: a gyakran mély és homokos talaj miatt az útvonalat nem ajánlott kerékpárral végigjárni. Az egy irányban 4 km-es út viszonylag hosszúnak mondható, ezért a teljes túrát csak akkor válasszuk, ha elegendő idő áll rendelkezésünkre. Esetleg tehetünk egy kisebb kitérőt keleti irányban, az illmitzi községi erdő déli részén 3, vagy az út egy részének megtétele után vissza is fordulhatunk.

0 500 m

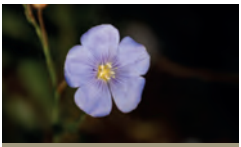
Hegyi len (© C. Rol.)

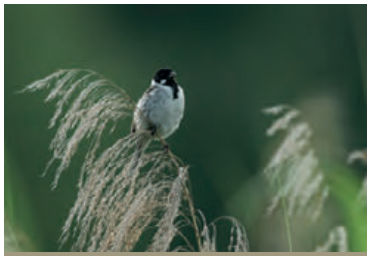
Nádi sármány (© C. Rol.)

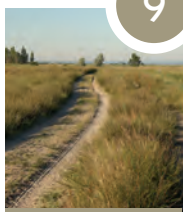
Dűne (© C. Rol.)

Vadgerle (© W. Bit.)

Csapó cserebogár (© G. Wös.)

Przsevalszkij-lovak (© C. Rol.)

Útvonal

A Biologische Station (Biológiai Állomás) területén 1 rendszeresen találkozhatunk **balkáni fakopánccsal** és **vadgerlével**, valamint **erdei fülesbagollyal**, amely ott régi varjúfészekben költ.

Az Albersee-hez vezető, a mezővédő erdősáv mentén haladó rövid útszakaszon 2 tavasszal **búbosbankát**, **nyaktekercset**, **kakukkot**, **fülemülét**, **karvalyposzátát**, **sárgarigót** és **függőcinegét** hallhatunk. Csapadékosabb években az Albersee-nél **gólyatöcs**, **gulipán**, **kis lile** és **bütykös ásólúd** is költ. Ettől kezdve az út homokossá válik és kerékpárral csak nagyon nehezen járható. A következő kilométereken megtapasztalhatjuk a szélsőségesen száraz élőhelyek és a nedves parti zóna közti hatalmas különbséget. Rovarokban gazdag és színpompás virágokkal ékesített homokdűnék váltakoznak kis facsoportokkal, felhagyott szőlőkkel, nedves láprétekkel, kopár szikes foltokkal és idős mezővédő erdősávokkal. Itt az előbb említett száraz élőhelyekhez kötődő madárfajokon kívül a **vörös vércse**, a **vadgerle**, a **balkáni gerle**, az **örvös galamb**, a **balkáni fakopáncs**, a **mezei pacsirta**, a **barátposzáta** és a **tövisszúró gébics** is jól érzi magát. **Mezei poszáta** és – főleg az északi részen – **cigánycsuk** egészíti ki a fajlistát.

A parti zónát ***nádiposzáták*** és **nádi sármányok** lakják. A nagyobb testű fajok, mint a **nagy kócsag**, a **szürke gém**, a **vörös gém**, a **bölömbika**, a **kanalasgém**, a **nagy károkatona**, a

Albersee (© C. Rol.)

kis károkatona és a **barna rétihéja** itt inkább csak vonuláskor láthatóak.
Május és október között találkozhatunk itt egy aberdeen-angus szarvasmarhákból álló gulyával, amelyet a dűne mentén elterülő legelők kezelésére „vetnek be". Az Unterer Stinkersee (Alsó-Büdös-tó) magasságában az út egy 800 m hosszú és mintegy 100 m széles erdőn, az illmitzi községi erdőn 3 vezet keresztül. Itt **búbos bankával**, **balkáni fakopánccsal**, **vadgerlével**, **fülemülével**, **kerti gezével**, **karvalyposzátával**, **szürke légykapóval**, **sárgarigóval**, **tövisszúró gébiccsel**, **zöldikével** és **tengeliccel** találkozhatunk. Vonulási időben az ilyen kis erdőfoltok a ***légykapók***, a **kerti rozsdafarkú** és más ***énekesmadarak*** kedvelt pihenőhelyei. A községi erdőtől délre fekvő parti zóna **cigánycsukok** élőhelye.
Az erdőtől északra az út a parti zóna és a szőlők közötti cserjés területen halad. Végül elérkezünk a parti zóna egy bekerített részéhez 4, a Przsevalszkij-lovak karámjához (*lásd „Tudta?" fejezetet*). A parti zóna növényzetét az istálló környékén a taposás és a legeltetés nagy területen erőteljesen visszaszorította, ezáltal ez a rész újra alkalmassá vált a ***vízimadarak*** számára. Sokféle ***réce***, ***gém***, ***partimadár*** és ***sirály*** talál itt kedvező életfeltételeket. A B10-es kerékpárútnak (Lackenradweg) az Unterer Stinkersee-hez (Alsó-Büdös-tó) vezető rövid szakasza melletti két épület közül a kisebbiken van egy falikút – ivóvízzel!

Egyéb állat- és növényfajok

fürge gyík (*Lacerta agilis*), nagy pirosszemű-légivadász (*Erythromma najas*), skarlát szitakötő (*Crocothemis erythraea*), fakó katona-szitakötő (*Sympetrum meridionale*), tőrös szöcske (*Gampsocleis glabra*), púposhasú rétiszöcske (*Platycleis affinis*), homokpusztai szöcske (*Montana montana*), rövidnyakú sáska (*Dociostaurus brevicollis*), sztyeppréti sáska (*Stenobothrus nigromaculatus*), kis bunkóscsápúsáska (*Myrmeleotettix maculatus*), csapó cserebogár (*Polyphylla fullo*), szongáriai cselőpók (*Lycosa singoriensis*), homoki habszegfű (*Silene conica*), szikár habszegfű (*Silene otites*), homoki ballagófű (*Salsola kali*), pusztai kutyatej (*Euphorbia seguieriana*), homoki útifű (*Plantago indica*), pusztai árvalányhaj (*Stipa pennata*)

TUDTA?

Przsevalszkij-ló (mongolul „takhi"): A tudomány először 1879-ben figyelt fel ezekre az ősi lovakra a belső-ázsiai Góbi sivatag szélén – csaknem száz évvel később pedig már utolsó vadon élő példányaik is elpusztultak a vadászat és a legeltetés egyre elterjedtebbé válása miatt. Az állatkertek erőfeszítéseinek köszönhetően a Przsevalszkij-ló képes volt fogságban fennmaradni. Sok példány azonban nem élte túl a zárttéri tartást, vagy egyszerűen nem szaporodott, ezért a 13 megmaradt állatra alapozva létrehoztak egy természetvédelmi célú nemzetközi tenyésztési programot. 1992-ben Mongóliában megkezdték az arra alkalmas állatok visszavadítását. 2004-ben a Fertő parti zónájában tartott állomány két példányát is elszállították Mongóliába, ahol szabadon engedték őket. 2017-ben már újra mintegy 500 állat élt eredeti, közép-ázsiai élőhelyén. 2018-ban a kutatók megállapították, hogy a Przsevalszkij-lovak valójában nem is vadlovak, ahogyan azt korábban feltételezték, hanem évezredekkel ezelőtt háziasított lovak elvadult leszármazottjai.

Az illmitzi Zicksee és a Geiselsteller

8,2 km	min. 2,5 h		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás (autóval csak a déli parti szakasz járható)

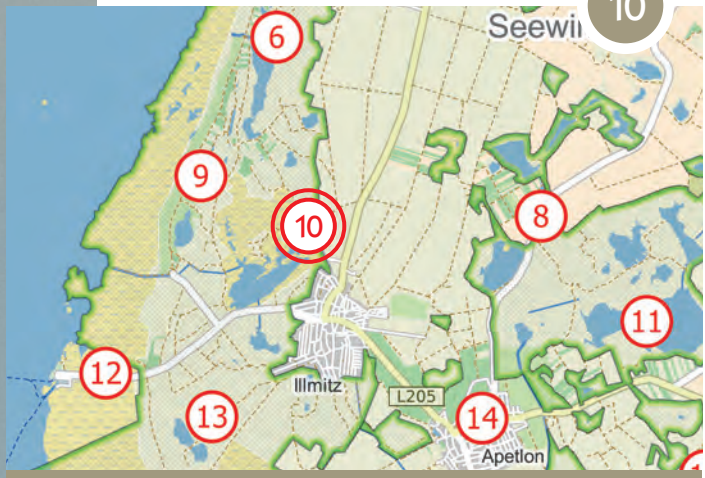

Kirchentellinsfurter Platz – parkoló
(É: 47,762941, K: 16,780039)

Az illmitzi Zicksee (Szikes-tó) természeti adottságai és az Illmitzen (Illmic), a Fertőzug turisztikai központján keresztül történő könnyű megközelíthetősége okán gyakran felkeresett célpont – és nem csak a madarászok által. A gémeskutak, a nádkunyhók, a szarvasmarhagulyák, a nyárilúd-családok, a tavaszi orchideavirágzás, nyáron pedig a sziksó hatalmas területeken történő „virágzása” kedvelt fotótémák.

Parti lile (© P. Fri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A madarászok számára az illmitzi Zicksee (más néven Zicklacke) mindenképpen kihagyhatatlan. Magas vízállásnál több helyről is lehetőségünk nyílik a madarakat akár közvetlen közelről is megfigyelni. Mintegy 15 ***récefaj*** és 30 féle ***partimadár*** használja az év során a tavat vagy annak part menti övezetét pihenőhelyként – **böjti réce**, **kanalas réce** és **tőkés réce** költ is itt. **Sárjárókat**, **Temminck-partfutókat** és **apró partfutókat** a májusi és a július–augusztusi vonulás csúcsidőszakában ezen a tavon figyelhetünk meg legnagyobb valószínűséggel a térségben. ***Énekesma-***

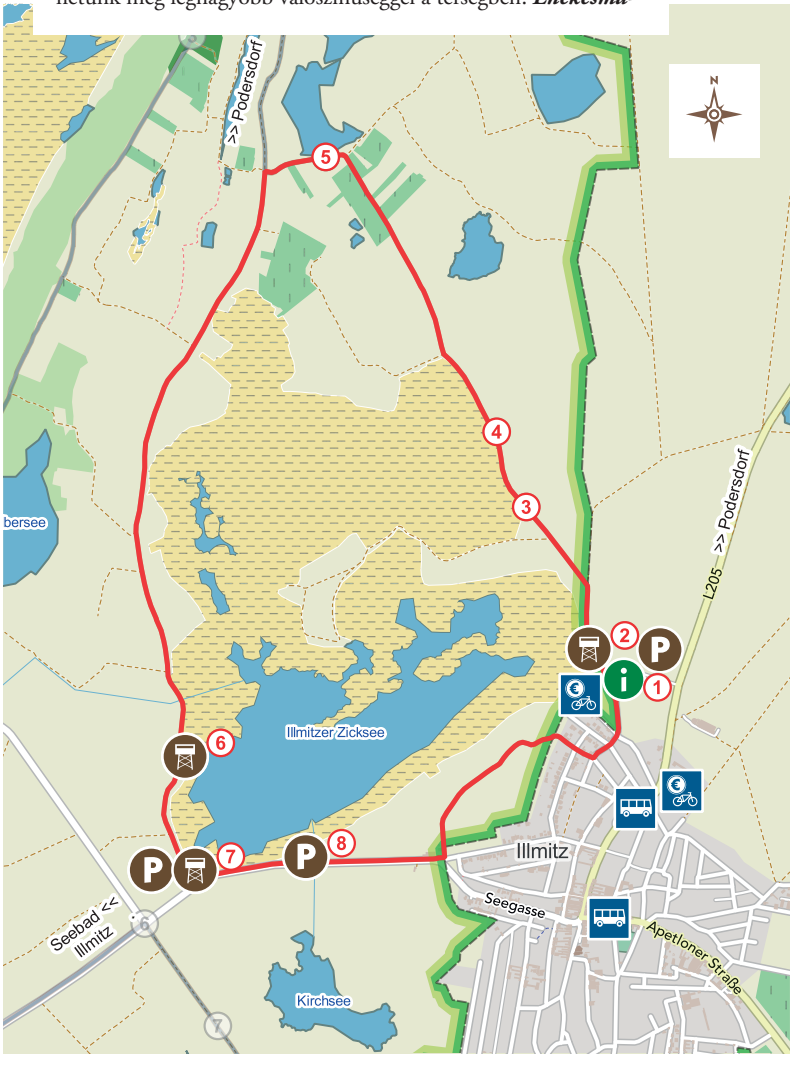

0 500 m

Az illmitzi Zicksee (© L. Khi.)

Temminck-partfutó (© P. Fri.)

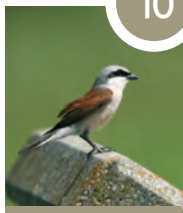
Tövisszúró gébics (© C. Rol.)

Búbospacsirta (© C. Rol.)

Kutyatejszender hernyója (© C. Rol.)

Apró partfutó (© G. Loi.)

darak is szemünk elé kerülhetnek: nem ritka a **sárga billegető**, a **foltos nádiposzáta**, a **nádi tücsökmadár**, a **tövisszúró gébics** és a **nádi sármány**, de ismert néhány állandó éneklőhelye a **búbospacsirtának** és a **karvalyposzátának** is.

Útvonal

A nagy kört (8,2 km / 1–8) annak ajánljuk, aki kerékpárral indul útnak és bőven van ideje. A legígéretesebb megfigyelőhelyek két szakaszon találhatók – a Geiselstellernél 1–4 és a déli parton 6–8 – ezeket az alábbiakban mutatjuk be.
A Geiselsteller területét legkönnyebben a nemzeti park látogatóközpontjából 1 érhetjük el. A látogatóközpont magas kilátótornyából – különösen a reggeli órákban – gyönyörű rálátás nyílik az illmitzi Zicksee-re. Ha a szélvédő erdősáv mentén északi irányban haladunk, néhány méter után egy madármegfigyelőhöz 2 érünk. Ide különösen magas vízállás idején ajánlott bemenni: **gólyatöcsök**, **bíbicek** és **piroslábú cankók** költenek a környező nedves réteken. A vonulási időszakban a **sárszalonkákat**, a **réti cankókat** és a **pajzsoscankókat** akár egészen közelről is megfigyelhetjük. A környező fákat és cserjéket is érdemes ***énekesmadarak*** után kutatva jól végigpásztázni.
A szélvédő erdősáv 300 m-e után balra fordulunk, és hamarosan elérjük a Geiselstellert 3, amely egy változóan nedves laposokból, (fél)száraz gyepekből, kisebb vízfelületekből, nádas- és legelőfoltokból, illetve fehéren szikrázó vakszikes foltokból álló

Gémeskút az illmitzi Zicksee mellett (© P. Fri.)

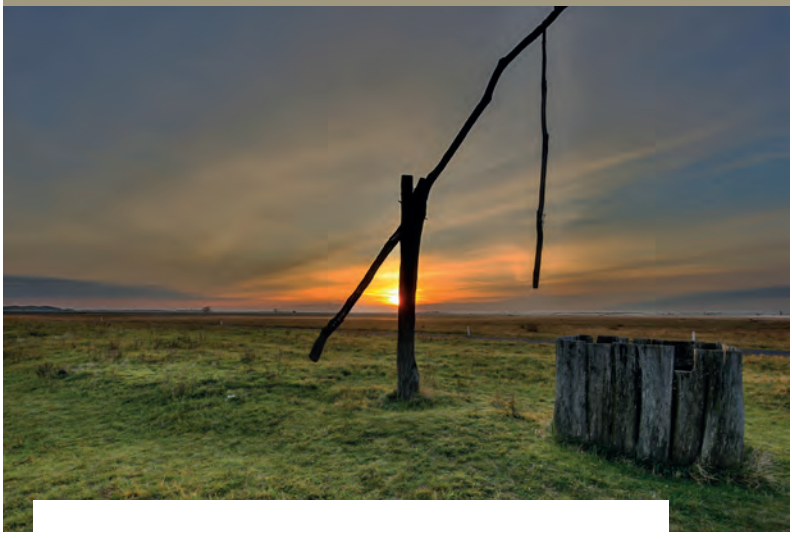

mozaikos terület. Utóbbiak teljes mértékben extrém élőhelyeknek számítanak, mivel a „kivirágzó" sziksó miatt csak kevés növényfaj tud itt megélni. A **széki lilének** viszont ez megfelelő – minden évben kis számban ugyan, de éppen ezeken a helyeken költ. Könnyen láthatunk **nagy godát**, **bíbicet** és **piroslábú cankót**, amelyek szintén az aszfaltúttól nem messze költenek. **Nyári ludakat**, **üstökösrécéket**, **kanalas récéket** és **böjti récéket** megfelelő vízállás esetén szintén megfigyelhetünk. Az itt költő ***énekesmadarak*** közül a **sárga billegetőt**, a **nádi tücsökmadarat**, a **foltos nádiposzátát** és a **nádi sármányt** kell megemlítenünk – a ***pityerek*** és ***billegetők*** különösen vonulásuk során kedvelik a területet. A táplálékot kereső **barna rétihéják** gyakran próbálnak itt szerencsét a rendelkezésre álló rengeteg zsákmányállat miatt. Mindenképpen érdemes az ösvény keleti oldalán lévő gémeskúthoz 4 is ellátogatni, mivel tavasszal itt sok érdekes növényt láthatunk virágzásban. Így például május elején nagy tömegben csodálhatjuk meg a pókbangót. Tovább északi irányban már szőlők mellett haladunk, amelyekben **búbosbanka**, **cigánycsuk**, **tövisszúró gébics** és **kenderike** tanyázik. Hamarosan elérjük az Unterer Stinkersee (Alsó-Büdös-tó) déli részét 5, ahol rácsatlakozhatunk a 6-os számú útvonalra (ennek a területnek a madárfajait a 6-os útvonal leírásánál közöljük), majd a legközelebbi lehetőségnél elfordulunk dél felé a B10-es kerékpárútra (Lackenradweg), amely az illmitzi Zicksee nyugati partja felé halad.

A következő 2 km-en egy rétekkel, parlagterületekkel, cserjefoltokkal és felhagyott szőlőkkel szabdalt változatos és fajgazdag kultúrtájon haladunk keresztül. Mielőtt áthaladunk a Pfarrgrabenen (Pap-gödör) figyeljünk, hátha észlelünk **cigánycsukot**, illetve a gödör utáni cserjecsoportban **karvalyposzátát**. A Zicksee nyugati partján álló megfigyelőtorony 6 különösen délután – a napnak háttal – tartogathat számunkra izgalmas megfigyeléseket. Jó kilátás nyílik innen a tó nyugati szélével határos szőlőterületekre, de mögötte a réten **nagy pólingokat** is láthatunk. Az illmitzi Zicksee délnyugati sarkánál lévő Kirchentellinsfurter Platz parkolójában 7 ivóvízvételi lehetőség és egy akadálymentes megfigyelőtorony is van. Az információs táblákon tavasszal rendszeresen énekel a **búbospacsirta**, míg magas vízállásnál a **pajzsoscankók**, a **gólyatöcsök**, a **piroslábú cankók**, a **réti cankók** és más ***vízimadarak*** egészen közel jönnek a parthoz. Végül Illmitz felé elindulva egy gyakran fényképezett, hangulatos gémeskúthoz és pásztorkunyhóhoz érünk 8. Az ottani partközeli iszapfoltok a **sárjáró**, a **Temminck-partfutó** és az **apró partfutó** legkedveltebb előfordulási helyei a Fertőzugban. A csatornák menti bokrosokban **karvalyposzáta** és **tövisszúró gébics** költ

Egyéb állat- és növényfajok

fürge gyík (*Lacerta agilis*), vízisikló (*Natrix natrix*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld varangy (*Bufotes viridis*), foltosszárnyjegyű rablószitakötő (*Lestes barbarus*), nyári karcsúacsa (*Aeshna affinis*), skarlát szitakötő (*Crocothemis erythraea*), kutyatejszender (*Hyles euphorbiae*), hegyi pacsirtafű (*Polygala vulgaris*), sziki zsázsa (*Lepidium cartilagineum*), apró nőszirom (*Iris pumila*), mocsári kosbor (*Orchis palustris*), agár kosbor (*Orchis morio*), pókbangó (*Ophrys sphegodes*), fürtös gyöngyike (*Muscari neglectum*)

TUDTA?

Az illmitzi szódagyártás: A forró nyári hónapokban a szikes tavak felszínén kikristályosodó sziksót (Zick = szik, szóda) régen szóda, szappan és mosószer előállítására használták. Ezt a fajta feldolgozó tevékenységet 1800 körül említik először Ober- és Unterillmitzben, azonban a szódagyárak a két világháború közötti időszakban végleg bezártak.
Illmic neve a szláv **Ilmovec** helynévből eredeztethető, amelynek jelentése „szilfás hely”.

A széki lile

(Charadrius alexandrinus)

A széki lile nagyon ritka madár, az utóbbi évtizedekben fészkelőként szinte teljesen eltűnt a Kárpát-medencéből. Ma már csak két helyen, Ausztriában a Fertőzug legelőkkel körülvett szikes tavainál, illetve Magyarországon a kiskunsági szikeseken ismertek költései. Vonuló, így megfigyelésére március közepétől novemberig nyílik lehetőségünk.

Területünkön többnyire csak az itt fészkelő széki lilékkel találkozhatunk, átvonulókkal általában nem, mert a Fertőzug a délkelet-európai populáció elterjedési területének az északnyugati határán fekszik. Legfeljebb csak a Kárpát-medencében lévő másik fészkelőterületről jelenhetnek itt meg kóborló példányok a költést követően.
A széki lile főként az olyan csupasz, vakszikes foltokon fészkel, amelyeknek a környezetében a növényzet nagyon alacsony. A legelőgazdálkodás felhagyása, a legeltetés megszűnése miatt az 1940-es és az 1980-as évek között a Fertőzug székilile-populációja erősen megfogyatkozott. Azzal, hogy a nemzeti park újból elkezdte legeltetni a területet, ezt az állománycsökkenést mára részben sikerült visszafordítani. A szikes tavak pusztulása *(lásd 30. oldal)*, a gyakori extrém időjárás, valamint a költés zavarása mind-mind negatívan hatnak a fajra. Míg az 1970-es években még a Fertőzug szinte összes szikes tavánál és a Fertő parti zónájában is éltek széki lilék, mára fészkeléseik csak néhány területre, a Geiselstellerre, az illmitzi Zicksee-re, az Apetlon melletti szürkemarha-legelő szikes foltjaira, valamint a Lange Lackéra korlátozódik. A Fertő magyar oldalán, a mekszikópusztai élőhely-rekonstrukció alacsony vízállás esetén megjelenő kopár foltjain csak alkalmilag fészkel egy-egy pár.

E faj esetében határozottan fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a költőhelyek közelében bármilyen típusú zavarás szigorúan tilos!

Széki lile (© W. Tri.)

A Lange Lacke *és a* két Wörthenlacke

8,3 km	min. 4 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

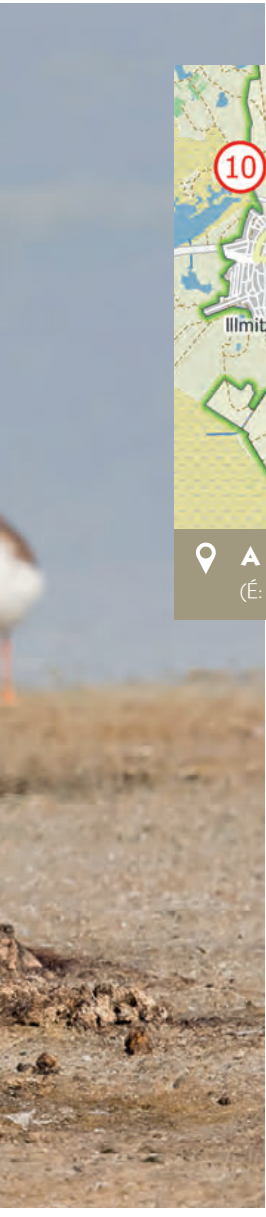

Gulipán (© P. Fri.)

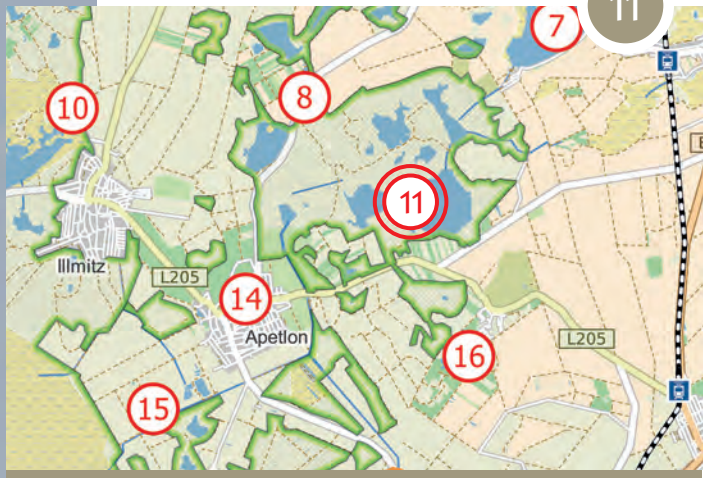

A Lange Lacke parkolója
(É: 47,752179, K: 16,867738)

A Lange Lacke (Hosszú-tó) a térség legnagyobb és talán legismertebb tava. Ha a sekély víz éppen nincs teljesen kiszáradva vagy befagyva, akkor minden évszakban megér egy kirándulást!

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

Tavasszal elsősorban az átvonuló ***récék***, ***partimadarak***, ***sirályok*** és ***csérek***, valamint különféle fészkelő madárfajok miatt vonzó ez a színpompásan virágzó terület, míg a száraz és forró nyáron a területet elhagyó nagy egyedszámú ***partimadarak*** kevesebb figyelmet kapnak.
A Lange Lackét késő ősszel ismét megrohamozzák a természetbarátok, amikor alkonyatkor az ***északról érkező vadludak*** ezrei húznak be hangos kiáltozással itteni éjszakázóhelyükre. A ludak megfelelő téli időjárási körülmények esetén (ha nincs egybefüggő hótakaró, illetve az iváshoz, fürdéshez és éjszakázáshoz elég nyílt vízfelület áll rendelkezésre) akár tavaszig is a térségben maradnak, így számtalan lehetőség kínálkozik a madarászok számára, hogy ritka fajok után kutatva újra és újra átvizsgálják csapataikat.

0 500 m

Sárga billegető (© P. Fri.)

Szerecsensirály (© G. Loi.)

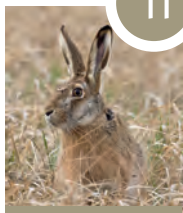
Mezei nyúl (© P. Fri.)

Fattyúszerkő (© G. Loi.)

Havasi partfutó (© P. Fri.)

Vörösnyakú lúd (© W. Tri.)

Útvonal

Ezt a 8 km hosszú, többnyire sík terepen vezető körutat több irányból is megközelíthetjük. A rendelkezésünkre álló idő, a napszak és a vízállás függvényében egyes kisebb szakaszokat akár külön-külön is felkereshetünk. A körút kiindulópontja a Nationalpark-Stüberl nevű kis étterem parkolója P. Innen egy rövid összekötő úton egy (mai szemmel nézve nem megfelelő helyre telepített) megfigyelőtoronynál érjük el a kavicsos körutat, amelyen jobbra fordulva, keleti irányban haladunk tovább. A toronyból már jól megállapítható, hogy a Lange Lacke vagy valamelyik része ki van-e száradva. A déli part félszigetén 1 **dankasirályok** fészkelnek telepesen, de **szerecsensirályok** is előszeretettel költenek itt. Utóbbi faj tágabb térségbeli fő fészkelőhelye a vízállás függvényében áttevődhet a Lange Lackéról az illmitzi Zicksee-re, a mekszikópusztai elárasztásokra, a Nyirkai-Hany vizes élőhelyeire vagy akár távolabb, a szlovákiai Körtvélyesi-víztároló sirályszigetére. Megfelelő vízállás esetén a tó sekély részein ***partimadarakat*** figyelhetünk meg. A délkeleti part megfigyelőtornyából 2 beláthatjuk a Lange Lacke keleti részét. Innen télen a ***vadlúdcsapatokat*** is átvizsgálhatjuk. A környező réteken szívesen időznek **nagy pólingok**. Az út rövid ideig a közút mellett halad, majd elkanyarodik észak felé, és kb. 250 m-en keresztül egy öreg mezővédő erdősávot 3 követ. Ez télen különösen a ***rigók*** számára igen vonzó. Míg gyalog végigmehetünk a „Lukas Hoffmann-tanösvényen“, addig a kerékpárosoknak egy kis kerülőt kell tenniük.

Vadludak a Lange Lackénál (© C. Rol.)

A ma már fátlan legelőn a költési időben rendszeresen találkozhatunk **mezei pacsirtával**, **sárga billegetővel**, **tövisszúró gébiccsel** és **sordéllyal**. Ősszel és télen, a vadludak esti behúzása *(lásd a 104. oldalt)* idején több kirándulócsoporttal is összefuthatunk, akik a ludaknak az éjszakázóhelyekre történő látványos behúzását figyelik. Az útkereszteződés után nem sokkal szép kilátás tárul elénk a Lange Lacke északi partjára, ahol ***vadludak***, ***sirályok*** és ***partimadarak*** tartózkodnak, ezek pedig ***ragadozó madarakat*** – mint a **rétisas** vagy a **vándorsólyom** – vonzanak ide. A körút északkeleti részén álló megfigyelőtoronyból 4 szinte az egész Östliche Wörthenlackét (keleti Zsellér-tó) beláthatjuk. Ez kedvelt helye különböző ***récéknek***, ***ludaknak*** és ***partimadaraknak***. Ebben a tóban gyakran akkor is található víz, amikor a Lange Lacke teljes egészében kiszáradt. A **bütykös hattyú** itt különösen nagy egyedszámban fordul elő. Az itt élő nagyszámú üregi nyúl miatt néha **parlagi sast** és **kerecsensólymot** is láthatunk, a **kis sólyom** pedig rendszeres téli vendég. A magaslestől nyugatra elterülő kis Katschitzllackén (más néven Östliche Hutweidenlacke) számtalan **gulipán** neveli fiókáit. A körúton nyugat felé továbbmenve mintegy 700 m múlva elérjük a Westliche Wörthenlackét (nyugati Zsellér-tó) 5, amelyen előszeretettel tartózkodnak ***bukórécék***, **kis vöcskök** és **feketenyakú vöcskök**, valamint ***vadludak***. A nádasból tavasszal **bölömbikát**, **guvatot**, **nádirigót** és **nádi tücsökmadarat** hallhatunk. A Westliche Wörthenlacke nyugati részén, az úgynevezett Neufeldlackén, **fattyúszerkők** fészkelőtelepe alakult ki – a már kirepült, de még kéregető

fiókák nyáron a környező tavak partjainál is feltűnnek. A Lange Lackétól északnyugatra fekvő szántókon télen rendszerint nagy vadlúdcsapatok táplálkoznak, ez a terület kiválóan alkalmas arra, hogy a különböző ***lúdfajokat*** áttanulmányozzuk, közöttük ritkább fajokat vagy nyakgyűrűs példányokat találjunk. Egy kisebb lesből 6 – különösen délután – jó rálátás nyílik a Lange Lacke nyugati részére. Innen tavasszal és nyáron egy **gulipánokból** és **küszvágó csérekből** álló vegyes kolóniát figyelhetünk. Őrszel alkalmanként **rozsdástorkú pityert** is láthatunk. Télen a Lange Lacke körül elterülő legelőkön rendszeresen megjelenik egy csapat **sárgacsőrű kenderike**, amelyek igen nyughatatlanok, sokszor alighogy feltűnnek, már tovább is állnak. A Lange Lacke nyugati partján álló megfigyelőtornyot 7 csak magas vízállás esetén érdemes felkeresni, amikor a kis félszigeten („Sauspitz") **küszvágó csérek**, **gulipánok** és **széki lilék** költenek, a közeli öblöt pedig sokféle ***vízi- és partimadár*** keresi fel táplálék után kutatva. Végül elérjük a körtúra utolsó madármegfigyelő tornyát 8, amelyik különösen késő délután igen népszerű hely, mert innen (háttal a napnak) nyáron és ősszel az éjszakázó ***sirályok***, télen pedig a ***vadludak*** behúzását lehet megfigyelni.

Egyéb állat- és növényfajok

mezei nyúl (*Lepus europaeus*), közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), üregi nyúl (*Oryctolagus cuniculus*), európai őz (*Capreolus capreolus*), mezei hörcsög (*Cricetus cricetus*), molnárgörény (*Mustela eversmanni*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), zöld varangy (*Bufotes viridis*), foltosszárnyjegyű rablószitakötő (*Lestes barbarus*), pataki pásztorszitakötő (*Orthetrum brunneum*), púposhasú rétiszöcske (*Platycleis affinis*), imádkozó sáska (*Mantis religiosa*), közönséges holdszarvú-ganéjtúró (*Copris lunaris*), szongáriai cselőpók (*Lycosa singoriensis*), pozsgás zsázsa (*Lepidium cartilagineum*), tövises iglice (*Ononis spinosa*), tejoltó galaj (*Galium verum*), mezei iringó (*Eryngium campestre*), sziki buvákfű (*Bupleurum tenuissimum*), sziki üröm (*Artemisia santonicum*), apró nőszirom (*Iris pumila*), agárkosbor (*Orchis morio*), pusztai madártej (*Ornithogalum kochii*)

TUDTA?

A Lange Lacke körül elhelyezkedő területek fenyegető pusztulása adta meg a kezdő lendületet a WWF Österreich 1963-as megalapításához. A tavat övező sík terület az egyetlen olyan hely a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkban, ahol a legeltetés mindig is folyamatos volt.

A libahúzás

Az „óvodától” a húzásig

A vadludakat kedvelők számára két igazi fénypont van egy évben. Az egyik, amikor április elején kikelnek a nyári ludak fiókái, amelyek sokszor csak néhány felnőtt madár által felügyelt nagyobb, akár 40-50 fiókából álló csapatokba, ún. „óvodákba” állnak össze. A másik a behúzás, ami késő ősszel egész estét betöltő látványt jelent. Az átvonuló és az itt telelő északi ludak (**nyári lúd**, **nagy lilik** és **tundralúd**) az esti szürkületben a táplálkozóhelyükről a közös éjszakázóhelyre húznak be. Kisebb számban – és időben kevésbé koncentráltan – a vadludak napközben is beszállnak inni, fürdeni és pihenni ezekre a vizekre. A ludak megfelelő időjárási körülmények között (ha nincs egybefüggő hótakaró és van elég nyílt vízfelület) itt maradnak, így a megfigyelők számára bőven adódik lehetőség, hogy ritka fajok (**rövidcsőrű lúd**, **vetési lúd**, **kis lilik**, **apácalúd**, **vörösnyakú lúd** és **örvös lúd**) után kutatva alaposan átvizsgálják csapataikat.

Állományváltozás

A területen áttelelő fajok állományai időnként jelentősen ingadoznak, amely a legkülönbözőbb okokra vezethető vissza. Ilyen például a lem-

Behúzó vadludak (© P. Fri.)

mingek többnyire hároméves gradációs ciklusának hatása a nagy lilikek költési sikerére: a sarkvidéki fészkelőterületek ragadozói a rágcsálópopulációk összeomlása után kénytelenek más zsákmányállatok – pl. nagylilik-fiókák – után nézni. A tundralúd (és a korábban is ritkább vetési lúd) esetében – amely az 1980-as években még 20 000 feletti egyedszámával a Fertőzug és az egész Fertő-táj leggyakoribb téli vadlúdfaja volt – valószínűleg éghajlati változások vezettek a telelőterületeknek a Rajna alsó folyásának vidékére (Hollandia és Németország nyugati része) történő áthelyeződéséhez, ami együtt járt a vonulási útvonalak északabbra tolódásával is. Ma a tundralúd már csak legfeljebb százas nagyságrendben érkezik a Fertő környékére – elsősorban a magyar oldalon jelenik meg –, a vetési lúdból pedig csak nagy ritkán lehet egy-egy példányt megfigyelni.

Hol?

A különleges élményt jelentő, látványos vadlúdbehúzás két legjobb helyszínére (Lange Lacke és Borsodi-dűlő) a nemzeti parkok külön túrákat szerveznek.

Illmitz:

a melegvérű lovak karámja, a kiserdő, a strandra vezető út és a strand

5,4 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

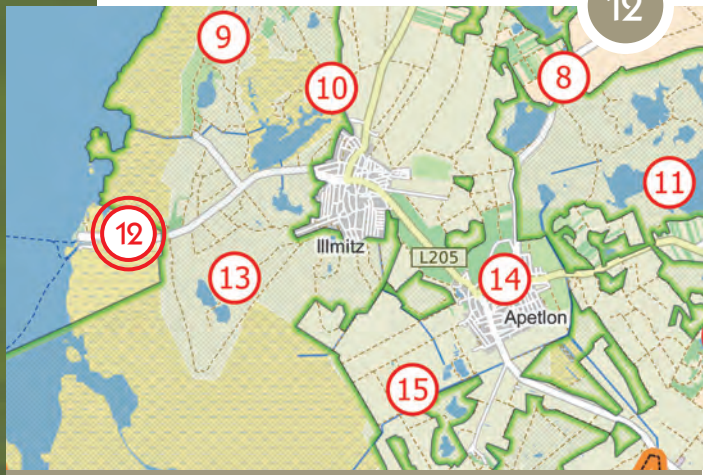

Az illmitzi kiserdő melletti parkoló
(É: 47,754014, K: 16,761303)

Ez a könnyen áttekinthető útvonal nagyon jó keresztmetszetét adja a szárazföld és a nyílt víz közötti különböző élőhelyeknek. Az erdők, a változatos kultúrtáj, a parti zóna, a nyiladékokkal és kisebb nyílt vízfelületekkel tagolt nádas övezet és a Fertő nyílt víztükrének madarai itt viszonylag kis területen mind megtalálhatók. A sárgarigó, a szürke légykapó, a nyaktekercs, a gyöngybagoly, a függőcinege, a kis kárókatona, a kis vízicsibe, a cigányréce, a búbos vöcsök és a bölömbika csak néhány azon itt élő fajok közül, amelyekre a különböző élőhelyeken számíthatunk.

Búbos vöcsök (© G. Lob)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Útvonal

Kiinduló pontunk az illmitzi kiserdő (Seewäldchen) parkolója P. Ha a homokos úton észak felé indulunk, tavasszal az erdő szegélyében **sárgarigó**, **búbosbanka**, **nyaktekercs**, **kerti geze** és **szürke légykapó** hangját hallhatjuk. Utóbbi itt meglepő módon a szőlősorok között is fészkel. A **búbosbanka**, a **kenderike** és a **tengelic** előszeretettel keresgélnek táplálékot a szomszédos szőlőkben. Vessünk egy pillantást távcsövünkkel az előttünk látható istálló oromzatára, és figyeljünk, látunk-e, és ha igen, hány **gyöngybaglyot**! Az útvonal csúcspontja – ami a nézelődők, a madarászok és természetfotósok gyakran nagy számában is megmutatkozik – a melegvérű lovak karámja (Warmblutkoppel) melletti fedett madármegfigyelő les 1. Ha magas vízálláskor az északi szél a vizet a megfigyelő hely elé nyomja, a

0 500 m

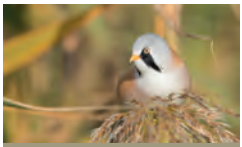
Barkóscinege (© P. Fri.)

Nyílfarkú halfarkas (© P. Fri.)

Kenderike (© P. Fri.)

Kerti rozsdafarkú (© P. Fri.)

Szélesfarkú halfarkas (© P. Fri.)

Jégmadár (© M. Tie.)

vízimadarak egészen közel jönnek a leshez. **Kanalasgémeket**, **kis károkatonákat**, **nagy kócsagokat** és **kis kócsagokat**, **kis liléket**, **billegetőcankókat**, **réti cankókat**, **búbos vöcsköt** és **jégmadarat** is rendszeresen megfigyelhetünk itt. A ***récék*** közül a **csörgő réce**, a **tőkés réce** és az **üstökösréce** gyakori, és a térségben itt láthatunk legnagyobb valószínűséggel **fütyülő récéket**.
A víz visszahúzódása után a leshez közeli iszapfoltokon, zátonyokon ***sirályok***, ***csérek*** és ***récék*** pihennek és éjszakáznak. A ***sirályok*** itt viszonylag közel vannak, így könnyebben leolvashatjuk az esetleges színes lábgyűrűiket. A ***partimadaraknak*** és a ***billegetőknek*** is kedvelt tartózkodási helye ez a terület. Ha a tó irányába kémlelünk, sok madárfajt figyelhetünk meg a nádas felett, amint ki-be húznak fészkelőhelyeik és táplálkozóterületeik között.
A madarak fészkelő- és a táplálkozóhelyek közötti mozgását még jobban követhetjük a strandra vezető útnak (Seetraße) a strand és a parkoló közti szakaszáról 2. Bizonyos alkalmakkor a Große Schilfinsel (Nagy-nádsziget) *(lásd 120. a oldalt)* és más területek károkatona- és gémtelepeinek madarai – **nagy károkatonák**, **kis károkatonák**, **kanalasgémek**, **nagy kócsagok**, **kis kócsagok**, **szürke gémek** és **vörös gémek** – nagy számban repülnek át az út felett. A **barna rétihéja** messze a leggyakoribb ragadozó madár a nádasban, szinte bárhonnan könnyen látható egy-két példány. Aki ismeri a ***nádi énekesmadarak*** hangjait, az tavasszal a strand felé vezető úton (Seestraße) valamennyi itt fészkelő fajt hallhatja: a **cserregő nádiposzátát**, a **foltos nádiposzátát**, a

A Fertő nádasa és az illmitzi kiserdő (© C. Rol.)

nádirigót, a **fülemülesitkét**, a **nádi tücsökmadarat**, a **barkóscinegét** és a **függőcinegét**, valamint a **nádi sármányt**. A madárfotósok a **foltos nádiposzátát** és a **nádirigót** itt viszonylag könnyen lencsevégre kaphatják. A nádasban előforduló kisebb nyílt vizes foltokra is érdemes bekukkantani, itt **kis vöcsköt**, ***vízityúkot***, **barátrécét** és **búbos vöcsköt** láthatunk, sőt kis szerencsével szemünk elé kerülhet egy-két **cigányréce** is. Nem sokkal a strand előtt egy pallósor vezet be a nádasba egy megfigyelőkunyhóhoz 3, de a létesítményt kizárólag a nemzeti park által vezetett túrák alkalmával használhatjuk, egyébként zárva van. Az előbb említett fajok közül néhányat különösen jól láthatunk innen.

Az illmitzi strand 4 a madarászok körében két okból is jól ismert. Egyrészt, mert itt április és május közepe között a rossz időjárás nagy tömegben „nyomja le" az átvonuló ***énekesmadarakat*** – pl. ***billegetők***, ***pityerek***, ***rigók***, **kerti rozsdafarkú**, **kormos légykapó**, **sisegő füzike** és **fitiszfüzike** – a néhány fára és bokorra, illetve a gyepre. Másrészt a Fertő-part e szakasza a legjobb hely egész Ausztriában ***halfarkasok*** megfigyelésére. Augusztus közepe és október közepe között minden évben megfigyelik ennek a tengerekhez kötődő madárcsaládnak a kontinens belsejében csak igazán ritkán megjelenő néhány képviselőjét. A kikötő bejárójánál jó lehetőség kínálkozik a gyakoribb ***sirályfajok*** fényképezésére: a faoszlopokon rend-

szeresen ülnek **sárgalábú sirályok**, **sztyeppi sirályok**, illetve (alkalmanként) **dankasirályok** és **viharsirályok**, sőt **küszvágó csérek** is. Mindezeken túl kis szerencsével kint a nyílt víz felett **kis sirályt**, **kormos szerkőt** és **fattyúszerkőt** is **felfedezhetünk**. A strand délnyugati, illetve délkeleti szélénél időnként pihenő **kis károkatonákat** (messziről láthatók a magasabb bokrokon) és **bakcsókat** láthatunk. Utóbbi fajt egyébként csak szürületkor, a táplálkozóhelyre történő kihúzáskor figyelhetjük meg.
A parkolóhoz P visszavezető útnak (Seestraße) egy éjszakai túra alkalmával is különös varázsa lehet. Amikor a forgalom zaja alábbhagy, a nádasból számtalan **bölömbika** és **kis vízicsibe** hangja hallható.
Még egy tipp: Neusiedler See Carddal a parkolás és a strandra történő belépés is ingyenes.

Egyéb állat- és növényfajok

dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), nyári karcsúacsa (*Aeshna affinis*), zöld óriásacsa (*Anax imperator*), kisfoltos laposacsa (*Libellula fulva*), lápi álarcos-szitakötő (*Leucorrhinia pectoralis*), ékes boglárka (*Cupido argiades*), közönséges rence (*Utricularia vulgaris*), sziki cickafark (*Achillea asplenifolia*), széleslevelű gyékény (*Typha latifolia*), éles télisás (*Cladium mariscus*), közönséges nád (*Phragmites australis*)

TUDTA?

1971 márciusában a burgenlandi tartományi gyűlés határozatot hozott egy a Fertő fölött – Mörbisch és Illmitz között – átívelő, 3241 m hosszú, 142 vasbeton pilléren nyugvó híd megépítéséről (ez lett volna Európa második leghosszabb hídja). Az építkezést megakadályozandó létrejött Ausztria első polgári kezdeményezése: az eisenstadti írónő, Klara Köttner-Benigni olyan neves biológusokat nyert meg a tiltakozásra, mint Otto König, Bernhard Grzimek, Konrad Lorenz és Festetics Antal, valamint Gustav Wendelberger botanikus. Az ellenállást a WWF és a Naturschutzbund is támogatta. Egy német szakértői csoport szakmai vizsgálata és értékelése alapján az építkezést végül sikerült megakadályozni.

Halfarkasvonulás

az illmitzi strandnál

A tengeri madarak (vészmadarak, hojszák, viharfecskék, szulák, sirályok, halfarkasok stb.) megfigyelésének azt a módját, amikor a madarászok a tengerpart egy kiugró pontjáról (pl. sziklafokról, világítótorony mellől) figyelik ezeket a szinte kizárólag a tenger felett mozgó madarakat, általában „seawatching" névvel illetik. Arra alkalmas helyen azonban a kontinens belsejében is hasonló módon figyelhetünk meg bizonyos fajokat.

A régi előfordulási adatok áttekintése után dr. Andreas Ranner ornitológus – kíváncsiságtól vezérelve – 1997-től megkezdte a halfarkasok tervszerű megfigyelését az illmitzi strandnál. Ez a pont – ellentétben a Fertő más partszakaszaival – több szempontból is előnyös: egyrészt eléggé központi fekvésű és a tó legkeskenyebb részén helyezkedik el (ami főleg akkor jó, ha a megfigyelőnek a „csak" 3,2 km-re szemben lévő part közelében repülő madarat kell meghatároznia), másrészt a tóba enyhén benyúló helyzete miatt innen igen nagy területet lehet belátni – és ezt nem korlátozzák zavaró nádszigetek sem.

Már az első évben sikerült megfigyelni átvonuló és rövid ideig itt megpihenő halfarkasokat, így nagyon rövid idő alatt más madarászok is felfigyeltek a területre. 2010 és 2017 között két év (2011 és 2013) kivételével minden évben jegyeztek fel legalább egy halfarkas-előfordulást az illmitzi strandnál.

A mellékelt ábra bemutatja az 1960 és 2014 között a Fertő osztrák részéről származó összes halfarkas-megfigyelés évenkénti megoszlását. A grafikonból jól látható, hogy a két, kifejezetten erős beáramlást hozó év (2010 és 2014) mellett a halfarkasok eltérő évenkénti gyakorisággal jelennek meg a területen. Az ékfarkú halfarkast minden évben megjelenő fajnak tekinthetjük, ugyanakkor a csupán néhány előfordulási adattal rendelkező nagy halfarkas igazi ritkaság.

Nyílfarkú halfarkas (© P. Fri.)

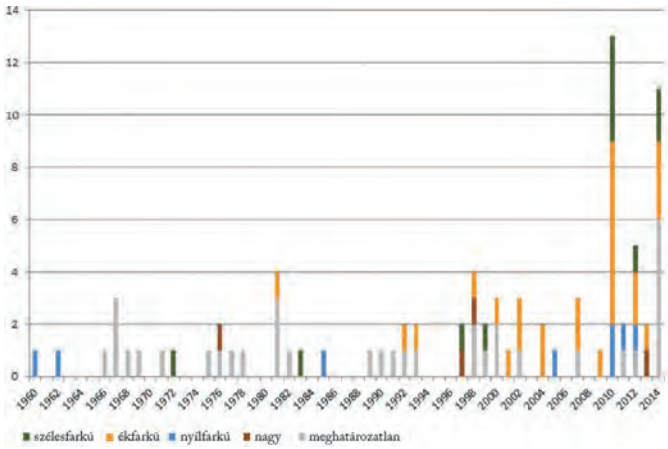

Évenkénti halfarkas-megfigyelési adatok a Fertő osztrák részén 1960-tól 2014-ig
[Forrás: Ranner A. (2014): Auftreten und Phänologie von Raubmöwen im Neusiedler See-Gebiet. Elanus 9: 82–107.].

Mind a négy halfarkasfaj fő vonulási ideje ősszel van – az adatok mindössze 7%-a származik a tavaszi időszakból.
Az alábbi felsorolásban feltüntettük a négy halfarkas Fertő osztrák részéről származó adatainak számát (2014-ig). Megadjuk az egyes fajok vonulásának jellemző csúcsidőszakát / a 2014-ig ismert hiteles észlelések számát / a megfigyelt madarak kor szerinti megoszlását.

Ékfarkú halfarkas – augusztus végétől szeptember közepéig
34 pld. / *16 juv.*, *6 imm.*, *12 ad.*
Szélesfarkú halfarkas – szeptember közepétől október közepéig
14 pld. /*11 juv.*, *1 imm.*, *1 ad.*, 1 indet.
Nyílfarkú halfarkas – augusztus harmadik harmadától szeptember első harmadáig
8 pld. / *6 juv.*, *2 ad.*
Nagy halfarkas – szeptember második fele
4 pld. / *3 juv.*, *1 ad.*

Rövidítések: ad. = öreg, juv. = fiatal (elsőéves), imm. = átszíneződő, indet. = meghatározatlan, pld. = példány

Annak érdekében, hogy e nehezen határozható és meglehetősen ritka fajok lehető legtöbb adatát összegyűjtsük és az adatok minőségén javítsunk, nyomatékosan kérjük minden észlelés – beleértve a nem egyértelműen meghatározott egyedekét is – részletes leírással és lehetőleg fotódokumentációval történő jelentését Ausztriában az Avifaunistische Kommission Österreich (AFK) *(lásd a 22. oldalt)*, Magyarországon pedig a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Nomenclator Bizottság (MME NB) (e-mail: nomenclator@birding.hu) felé!

A Sandeck *és a* Wasserstätten

8 km	min. 3 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

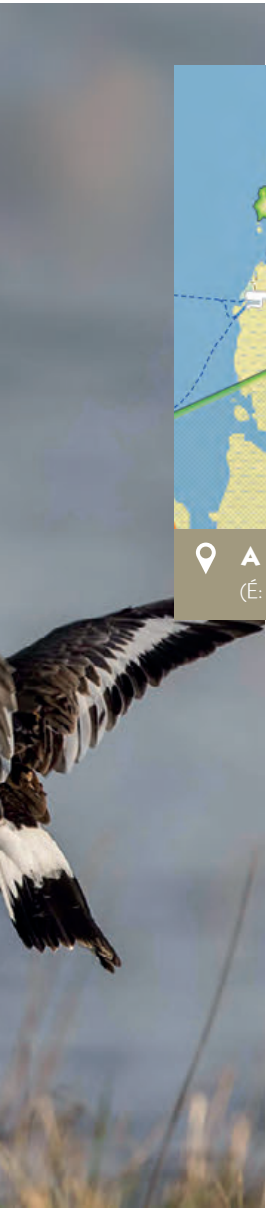

Nagy goda (© G. Loi.)

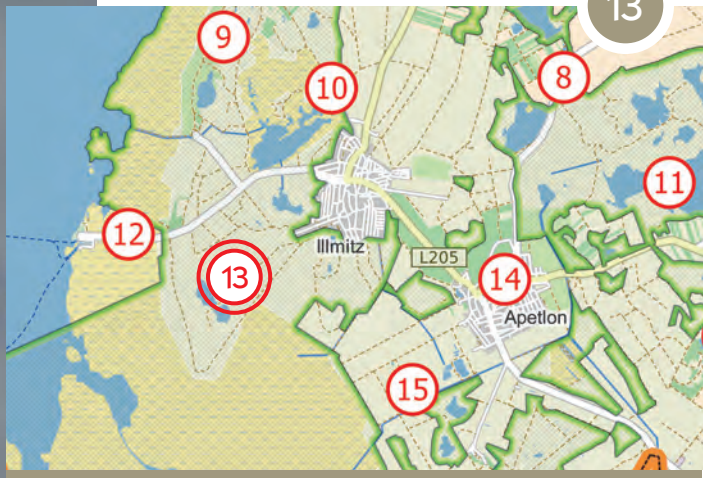

A Schrändlgasse nyugati vége (Illmitz)
(É: 47,754246, K: 16,788706)

Az egykori határőrtoronyból, amelyet 1994-ben Fertőújlak környékéről helyeztek át ide, lélegzetelállító kilátás nyílik a nádas, a tisztások és a nemzeti park magterületének régi csatornái alkotta mozaikos tájra. Turisztikai látványosságnak számítanak az itt élő fehér szamarak is (lásd 140. oldalt). Ez egy régi háziállatfajta, amelyet a nemzeti park legeltetésre, a gyepek kezelésére, fenntartására használ.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A Sandeck a Weiden am See-től (Védeny) 25 km hosszan idáig húzódó homokos dűne legdélibb része *(lásd az 5-ös útvonal „Tudta?" fejezetét)*. Mindkét odavezető út a nemzeti park védett területein halad keresztül és mind tájképileg, mind madártani szempontból igen változatos. Homoki gyepek, parlagterületek, kisebb fa- és cserjecsoportok váltakoznak szőlőültetvényekkel (amelyek közül többnek a művelésével az elmúlt években hagytak fel), nedves rétek mennek át a parti zóna nagy kiterjedésű, vízzel borított laposaiba és végül a hatalmas nádas övezetbe.
Az útvonal könnyen kombinálható a 12-es túrával.

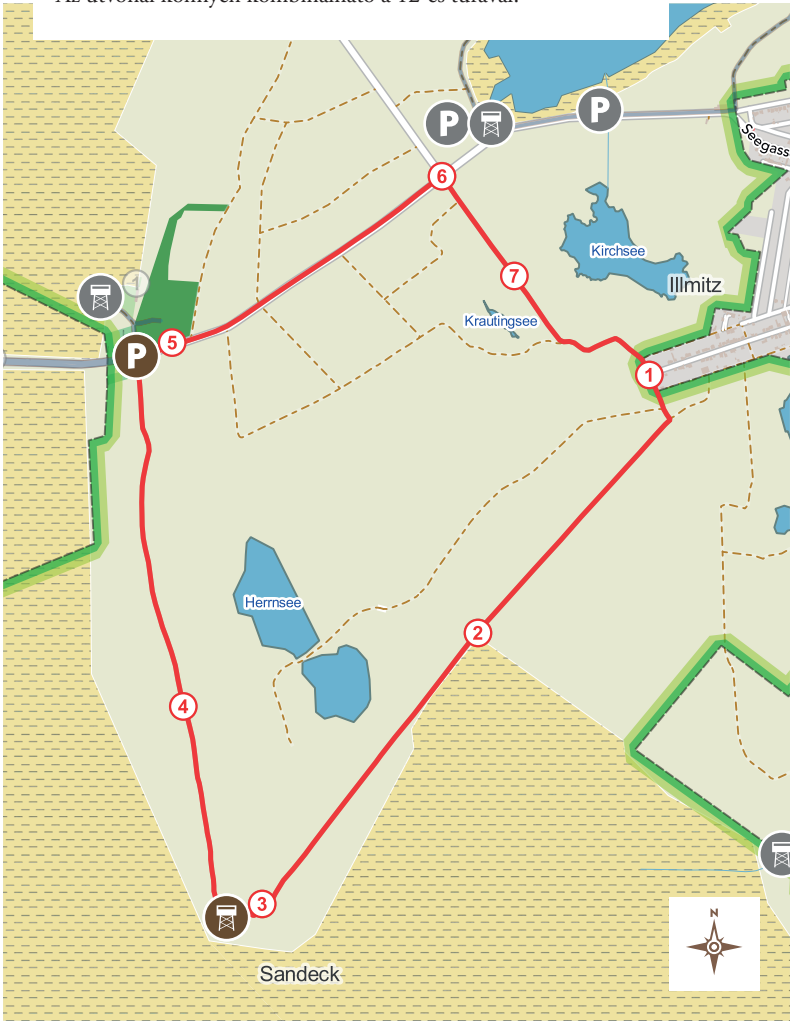

Wasserstätten (© A. Gim.)

Vándorsólyom (© W. Tri.)

Seregélyek (© P. Fri.)

Üregi nyúl (© P. Fri.)

Csörgő réce (© C. Rol.)

Őzbak (© C. Rol.)

Útvonal

A kiindulási pont az illmitzi (Illmic) Schrändlgasse nyugati vége 1, ahonnan 200 m-t megyünk dél felé. Egy istállónál jobbra fordulunk és egy nagyon hosszú, egyenes úton haladunk, amelynek a végén tájékozódási pontként jól látható az egykori határőrtorony. Már kezdettől fogva találkozhatunk **búbos-pacsirtákkal**. Az út keresztülvisz egy nagy kiterjedésű réten, amelyen **nagy póling**, **bíbic**, **vörös vércse** és **mezei pacsirta** tartják a revírjeiket. **Vetési varjak** és **seregélyek** gyakran nagy csapatokban lepik el ezeket a réteket táplálékkeresés céljából. Egy szűk km múlva a talaj láthatóan egyre nedvesebbé válik és az út keleti oldalán elkezdődik egy vizes terület, a Wasserstätten 2. Az északi részen magas vízállásnál sokféle ***réce*** és ***gém*** tanyázik, de **nádi sármányt**, **foltos nádiposzátát** és **nádirigót** is hallhatunk. A Wasserstätten déli része, amely a szürkemarha-legelő (Graurinderkoppel) nyugati vége *(lásd 15-ös túra)*, lényegesen nyitottabb és kiterjedtebb, ezért különösen ideális hely olyan ***partimadaraknak***, mint a **gulipán**, a **gólyatöcs**, a **nagy goda**, a **pajzsoscankó** és a **füstös cankó**. **Csörgő récék**, **kanalas récék**, alacsony víznél pedig ***partfutók*** is nagy számban fordulnak elő, a **kanalasgémek** gyakran nagy csapatokban keresnek itt táplálékukat. A néha nagy távolságok miatt feltétlenül vigyünk magunkkal nagy nagyítású állványos távcsövet (teleszkópot), illetve reggel (ha lehetséges) még napkelte előtt érjünk a helyszínre, mert később a víz csillogása és az ellenfény erősen akadályozhat a madármegfigyelésben és főleg a határozásban. A Sandeckben

Sandeck (© C. Rol.)

magasló kilátóhoz 3 vezető út részben felhagyott szőlőkkel, rétekkel, magukban álló fákkal és cserjésekkel tarkított csodálatos mozaikkal örvendeztet meg bennünket. A **vadgerle**, a **kakukk**, a **fülemüle**, a **karvalyposzáta**, a **tengelic** és a **mezei veréb** csak néhány faj azok közül, amelyek ezen a területen élnek. A Sandeckben álló kiserdőben **sárgarigó** és **búbosbanka** is előfordul, de van itt egy **vetési varjak** és **csókák** lakta vegyes varjútelep is. Egy régi szarkafészket rendszeresen **erdei fülesbaglyok** használnak, míg a fehér szamarak istállójában gyakran **gyöngybagoly** fészkel, amiről a földön lévő, feketén csillogó köpetei árulkodnak. A kiterjedt parti zónában sokféle ***vízimadár*** tanyázik, amelyekre alkalmanként **rétisasok** és **vándorsólymok** vadásznak. A toronyból végigpásztázhatjuk a fokozottan védett terület nádasát, ***gémeket***, **kis károkatonákat** és **barna rétihéjákat** lesve. A csatornákban szinte mindig láthatunk **cigányrécét** és más ***vízimadarakat***. A dűne mentén észak felé vezető út 4 első méterein nagyon mély a homok (a kerékpárokat inkább toljuk!), de az út hamar egy könnyen járható földútba vált át, amely enyhén feltöltve szőlőkön és egy cserjésekkel tarkított tájon vezet keresztül. Május közepén van a legnagyobb esélyünk arra, hogy az itt egyébként egyáltalán nem ritka **karvalyposzátát** megfigyelhessük. A dűne melletti területek további madárfajai a **vörös vércse**, a **fogoly**, a **búbosbanka**, a **mezei poszáta** és a **tövisszúró gébics**. Az illmitzi strandra vezető útig (Seestraße) 5 a bal oldalon a Fertő feltöltődő parti zónáját, a jobb oldalon pedig a Herrnsee-t (Úri-tó) körülölelő nedves réteket láthatjuk. Amikor eljutunk az Illmitz és a strand közötti aszfaltúthoz (Seestraße), arra jobbra ráfordulva Illmitz felé haladunk egészen addig, amíg el nem érünk az az illmitzi Biológiai Állomás felé északi

irányban leágazó útig (ezt tábla jelzi). Itt, jobbra fordulunk arra a földútra, amelyik a Biológiai Állomáshoz vezető úttal szemben kezdődik. Ez a földút a kiinduló pontunkhoz vezet, de közben elhalad a Kirchsee (Templom-tó) és a Krautingsee között, ahol különösen csapadékos tavaszokon igen jó lehetőség nyílik a ***nedves réteken költő partimadarak*** megfigyelésére.

Egyéb állat- és növényfajok

magyar szürke szarvasmarha, fehér szamár, házi bivaly, üregi nyúl (*Oryctolagus cuniculus*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), foltosszárnyjegyű rablószitakötő (*Lestes barbarus*), fakó katona-szitakötő (*Sympetrum meridionale*), szürke repcsény (*Erysimum diffusum*), közönséges ternye (*Alyssum alyssoides*), francia lucerna (*Medicago monspeliaca*), zászlós csüdfű (*Astragalus onobrychis*), apró nőszirom (*Iris pumila*), szibériai nőszirom (*Iris sibirica*)

TUDTA?

A Fertő délkeleti partszakaszán, a szürkemarha-legelőnél (Graurinderkoppel) és a Sandeckben álló két 16 m magas megfigyelőtorony eredetileg magyar határőrtorony volt, amelyeket a vasfüggöny lebontása után telepítettek át a jelenlegi helyükre. A felső szintekre csak a nemzeti park által szervezett túrákon lehet felmenni.

Sandeck (© Had.T.)

Bibic (© P. Fri.)

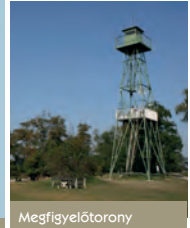
Megfigyelőtorony (© Archiv NP-NSSW)

Foltos nádiposzáta (© P. Fri.)

Fürge gyík (© C. Rie.)

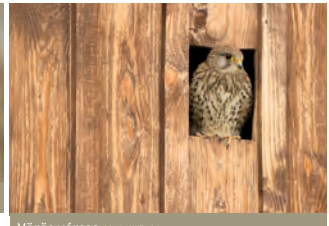
Vörös vércse (© G. Wös.)

A nádas madarai

A Fertő hatalmas nádrengetege a maga 180 km²-ével Európa második legnagyobb egybefüggő nádasának számít. A nádas a földről nézve egyhangúnak tűnhet, madártávlatból szemlélve azonban kiderül, hogy mennyire változatos is valójában.

A széles part menti zónától a hullámveréssel „ostromolt" víz felőli szegélyig fiatal és elöregedett, sűrűbb és kiritkult nádasok váltakozása, valamint csatornák, nyílt vizes foltok és mesterséges töltések alkotnak színes szőnyeget. Ezek mindegyike némileg eltérő élőhelyeket jelent, amelyeken különböző madárfajok fészkelnek. Az egyes fajok állománynagysága európai viszonylatban páratlan. A hatalmas nádasban 1000–2000 pár **kis vízicsibe**, 1500–3000 pár **fülemülesitke** és ugyanennyi **nádirigó**, 2500–5000 pár **guvat**, 4000–7000 pár **foltos nádiposzáta**, legalább 5000 pár **barkóscinege**, 5000 – 10 000 pár **nádi tücsökmadár** és 45 000 – 60 000 pár **cserregő nádiposzáta** fészkel.

A közönséges, gyakori madárfajok állománybecslése extrapolációval, a kiválasztott pontokon végzett számolások alapján történik, míg a telepesen fészkelő, nagyobb termetű fajok fészkelőállományának adatai egy kis repülőgéppel történő ún. „lerepülésekkel" többé-kevésbé pontosan rögzíthetők. E módszernek különösen nagy jelentősége van Fertő belső részén található nagy nádsziget (Große Schilfinsel) vonatkozásában, ahol egy nagy, vegyes gémtelep található, amelyben **nagy kárókatonák**, **kis kárókatonák**, **bakcsók**, **kis kócsagok**, **nagy kócsagok**, **szürke gémek** és **vörös gémek**, valamint **kanalasgémek** fészkelnek.

A Fertő nádasa a purbachi töltés mellett (© C. Rol.)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nagy kócsag	745	643	518	486	647	678	766	764	640	655	561	701	776	382	329
Vörös gém	133	86	35	99	110	89	138	159	141	107	129	134	152	129	139
Szürke gém	128	98	99	94	81	156	83	107	88	119	108	75	67	53	84
Kanalasgém	81	45	39	38	47	84	92	91	101	103	79	72	121	90	67
Bakcsó	8	?	?	?	?	?	3	3	16	18	40	17	18	41	38
Kis kócsag	?	?	?	?	1	?	3	?	6	4	11	8	7	14	9
Kis károkatona					14	16	77	52	146	116	189	123	358	278	229
Nagy károkatona										4	19	23	32	47	38

Táblázat: A Fertő környékén fészkelő gémfélék és károkatonák, valamint a kanalasgém 2003–2017 közötti időszakra vonatkozó évenkénti állományadatai (az adatok költőpárokra vonatkoznak). A nagy kócsag 2016-tól tapasztalható állománycsökkenésére jelenleg még nincs elfogadható magyarázat. (Az adatokat összeállította Erwin Nemeth)

Apetlon

(Mosonbánfalva)

3,2 km	min. 1,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

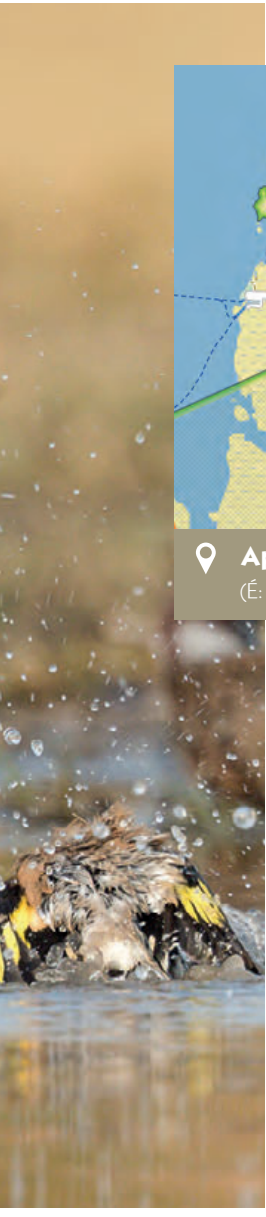

Tengelic (© P. Fri.)

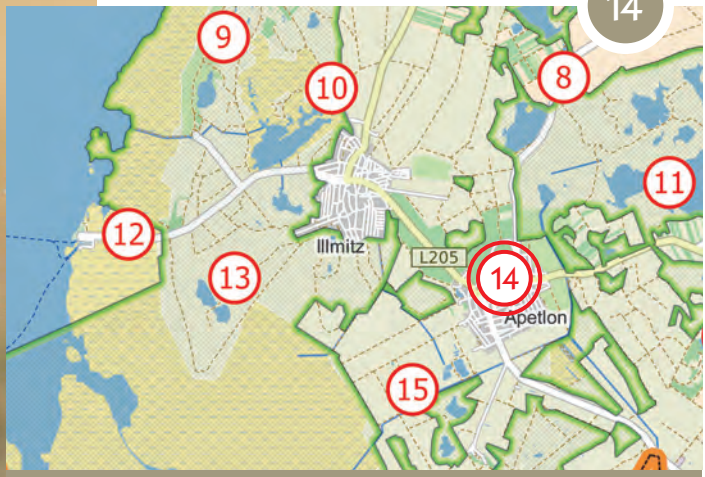

Apetlon, községháza
(É: 47,742855, K: 16,831201)

A település neve vitathatatlanul összekapcsolódik a Lange Lackéval (Hosszú-tó). Sokan társítják a helységnevet Ausztria legalacsonyabban fekvő pontjával, a szürkemarhákkal, a patkolókovács régi házának (Hufnaglhaus) a tetején fészkelő gólyákkal és az erdei fülesbaglyok temetőben lévő „híres”téli nappalozóhelyével is.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

Az itt bemutatott útvonal a legfontosabb helyszíneket összekötve végigvezet az 1800 lakosú településen, illetve áttekintést ad a különböző élőhelyekről és a hozzájuk kapcsolódó madárvilágról. Ha időnk engedi, hagyjuk, hogy magukkal ragadjanak bennünket e kicsiny falu utcácskái, kertjei, parkjai, belterületi tavacskái, a környező rétek, legelők, bozótosok és erdőfoltok.

Útvonal

A kiindulási pont az apetloni (Mosonbánfalva) községháza 1, ahol nyitvatartási időben részletes falutérképet is beszerezhetünk. Innen kelet felé, a Quergassén indulunk el. Még mielőtt az utca

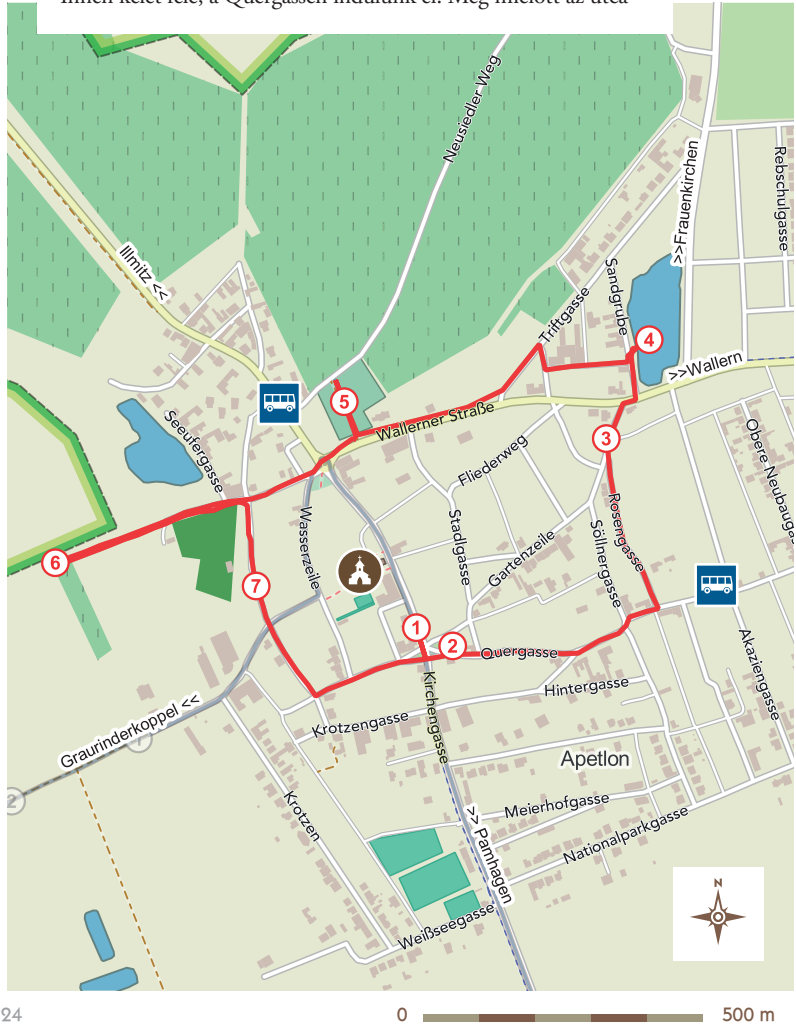

0 500 m

Tavacska a faluban (© K. Wei.)

Barázdabillegető (© P. Fri.)

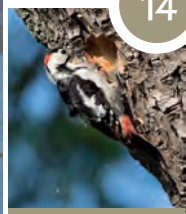
Balkáni fakopáncs (© O. Sam.)

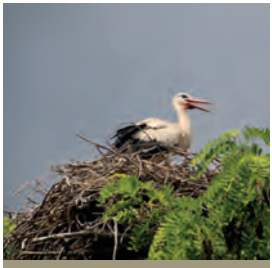
Fehér gólya (© C. Rol.)

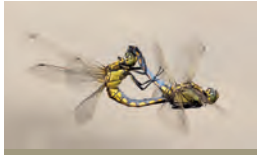
Feketefarkú pásztorszitakötő (© P. Fri.)

Danka- és szerecsensirályok (© C. Rol.)

elkeskenyedne, egy gémeskút mögött feltűnik Apetlon jelképe, a festői Hufnaglhaus (a patkolókovács háza) 2. Ennek a mintegy 250 éves, barokk oromzattal díszített, világoskék háznak a kéményén szinte minden évben költ egy **fehérgólya-pár**. Miután elhagyjuk a „Zum fröhlichen Arbeiter“ nevű vendéglőt, a második lehetőségnél balra fordulunk, a Rosengasséba. Ebben a csendes mellékutcában a növényekkel befuttatott pajták, a kertek és a parlagon hagyott telkek között különösen gazdag madárvilággal találkozhatunk. Tavasszal minden irányból a különböző ***énekesmadarak*** hangjától zeng a környék. A Söllnergasse torkolatánál egy bioborászathoz érünk, ahol a következő ***gólyafészek*** 3 található – ezúttal egy akácfán. A Söllnergassén végighaladva 150 m után az apetloni községi tóhoz (Dorfteich) 4 érünk, amely a régi időkben lóúsztatóként és tűzoltóvíz-tárolóként (nádtetők!) szolgált. Manapság főleg vad és félvad **tőkés récék** látogatják, de néha betévednek a nemzeti parkból érkező más madárfajok is, így például **dankasirályok**, **szerecsensirályok** vagy **küszvágó csérek**. A tó megkerülése vagy a kis szigetre történő kitérő után nyugati irányban, a Wallernerstraßén folytatjuk utunkat, ahol közvetlen a körforgalom előtt található az apetloni temető 5. Késő ősszel és télen érdemes a temetői sétány mellett álló tujákat tüzetesebben átvizsgálni, mert ezeket a sűrű örökzöldeket előszeretettel használják az **erdei fülesbaglyok** nappali pihenőhelyként. Jelenlétüket a fák alatt látható kiöklendezett köpeteik árulják el. Kemény teleken itt akár 70 erdei fülesbaglyot is szá-

Apetlon (© P. Fri.)

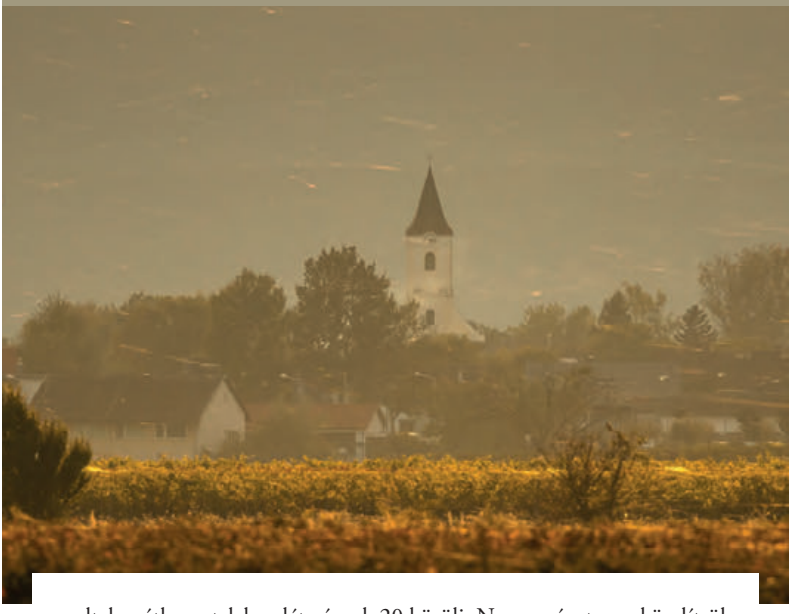

moltak – átlagos teleken létszámuk 20 körüli. Nagyon óvatosan közelítsük meg ezeket a madarakat, mert zavarás esetén gyorsan elrepülnek, de azelőtt már stresszes állapotba kerülnek. Magától értetődően a madármegfigyelés közben a település lakóira is tekintettel kell lennünk, akik itt a sírokat ápolják és halottaikra emlékeznek. A temető környékén **balkáni fakopánccsal**, tavasszal **szürke légykapóval** is találkozhatunk. A körforgalmat elhagyva a Seeufergassén megyünk tovább, ahol érdemes egy kis kitérőt tenni a művelt területekre 6: a település déli szélénél elterülő kis erdőcskében tavasszal **sárgarigóval** és **búbosbankával** találkozhatunk, a mögötte elterülő legelőkön és réteken **nyári ludakat**, ***nedves réteken költő partimadarakat***, **búbospacsirtákat**, **mezei pacsirtákat**, a bozótosokban pedig **vadgerléket** és **tövisszúró gébicseket** figyelhetünk meg.
Apetlonba visszatérve az első leágazásnál forduljunk dél felé, most a porták hátsó, udvari kijáratai mellett haladunk 7. Az itteni kiskertek, bozótosok, kerítések és a mögöttük elnyúló erdő igen változatos élőhelyet biztosítanak a jellemzően településekhez vagy azok széléhez kötődő madaraknak, mint a **nagy fakopáncs**, a **balkáni fakopáncs**, a **barázdabillegető**, a **házi rozsdafarkú**, az **énekes rigó**, a **barátposzáta**, a **szürke légykapó**, a **sárgarigó**, a **házi veréb** és a **mezei veréb**, a **tengelic**, a **csicsörke**, a **zöldike** és a **kenderike**. Ezután vagy a Quergassén visszamegyünk a kiindulási ponthoz, vagy teszünk még egy kört Apetlon igen változatos délnyugati részének szépen csengő nevű utcáin, mint a Krotzengasse és Krotzen.

Egyéb állat- és növényfajok

zöld varangy (*Bufotes viridis*), feketefarkú pásztorszitakötő (*Orthetrum cancellatum*), mocsári tücsök (*Pteronemobius heydenii*), fehér üröm (*Artemisia absinthium*), útszéli bogáncs (*Carduus acanthoides*), orvosi zilíz (*Althaea officinalis*)

TUDTA?

Alacsonyabbra már nem megy! Apetlontól kicsit több mint 2 km-re délkeletre található a Tegeluferlacke (Szárazrét-tó). Annak közelében, két földút kereszteződésénél található **Ausztria legalacsonyabban fekvő pontja**, amelynek tengerszint feletti magassága mindössze 114 m. Az erőteljesen benövényesedett tó csapadékos években **bíbicek**, **nagy godák** és **piroslábú cankók** költőhelye.

A Fertő és a Fertőzug madárvilágának egyik első kutatója, **Anton Jukovits** Apetlonban volt plébános 1852 és 1871 között. Az 1850-es és az 1860-as években több cikket és fajlistát közölt a Fertő madárvilágáról.

A település német neve (Apetlon) is a magyar nyelvből származik: eredeti formája Apátlan, és azt jelenti, hogy „nem apáti tulajdon". A név azzal a hosszú pereskedéssel függhet össze, amelyet az illmiciek és a bánfalviak folytattak a pátfalui apátsági birtok határkérdése miatt (Pátfalu a heileigenkreutzi ciszterci apátság birtoka volt).

Zöld varangy (© C. Rol.)

Házi rozsdafarkú (© P. Fri.)

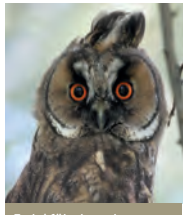
Erdei fülesbagoly (© F. Wen.)

Mezei veréb (© C. Rol.)

Hufnaglhaus (© C. Rol.)

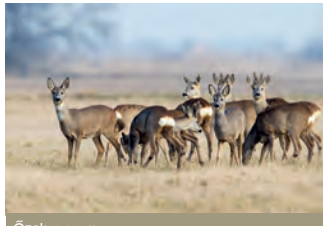
Őzek (© G. Loi.)

Pannonian

BirdExperience

Ausztria egyetlen madarász szakmai kiállítása és vására

A Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park illmitzi látogatóközpontja 2010 óta ad otthont Ausztria egyetlen madarász szakkiállításának. A szerteágazó kiállítás, az előadások, a workshopok és a szakmai túrák (a szomszédos országokba is) mellett a gyártók és a forgalmazók évről évre bemutatják az új technikai fejlesztéseket, a legújabb fényképezőgépeket, objektíveket és távcsöveket a kezdő és a profi madarászok és madármegfigyelők számára, lehetőséget biztosítva azok tesztelésére, kipróbálására is.

A kiállításon és a vásáron bemutatkoznak a természet- és a madárvédelem, a védett területek, a civil szervezetek, a szabadidős sportok képviselői, az utazásszervezők, a madártani és természetvédelmi szakirodalmat forgalmazók, a turizmusban és a fenntartható közlekedésben érdekeltek. Nem elhanyagolható a tájjelegű konyha sem, amelyik különleges gasztronómiai élvezeteket nyújt az izgalmas BEX klasszikusok, mint a Birdquiz, a BEX-BirdRace és a madárgyűrűzési bemutatók után.

A kiállítás hétvégéjére a szervezők érdekes és tartalmas gyerekprogramokkal is készülnek.

www.birdexperience.org

Távcsövek tesztelése (© NP-Archiv)

– NATIONALPARK –
NEUSIEDLER SEE - SEEWINKEL
FERTŐ-HANSÁG
– NEMZETI PARK –

pannonian
birdexperience

A szürkemarha-legelő *és az* Apetloner Hof

10 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam (autóval)	Ajánlott felszerelés	Haladás

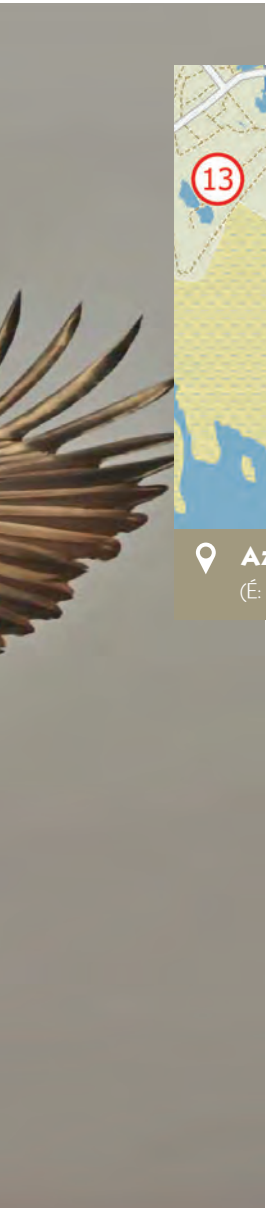

Rétisas (© C. Rol.)

TÚRA 15

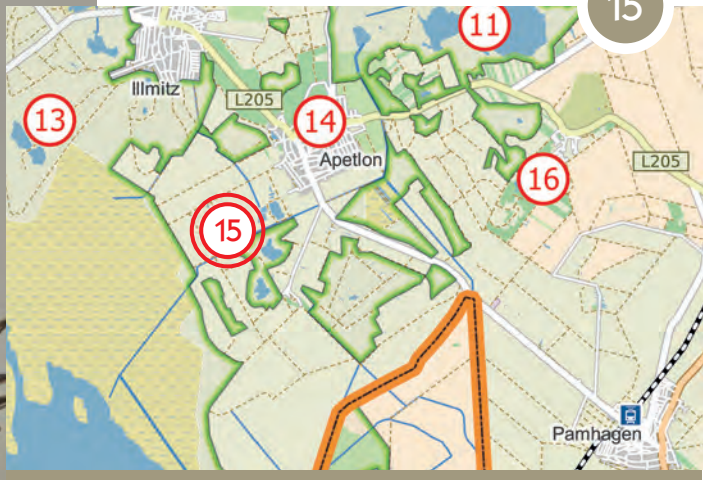

Az Apetlon-Rohrung délnyugati vége
(É: 47,732239, K: 16,801454)

Az apetloni (Mosonbánfalva) part menti zónában elterülő szürkemarha-legelőt (Graurinderkoppel) a gazdálkodás megszűnésével szinte teljesen benőtte a nád. Ez az állapot egészen addig fennállt, míg a nemzeti park 1995-ben magyar szürkemarhákkal és házi bivalyokkal el nem kezdte legeltetni. A magas növényzet gyorsan visszaszorult, és már eltűntnek hitt növényfajok is újra megjelentek.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A legeltetés újrakezdése óta újra alacsony növényzet a ***nedves réteken fészkelő partimadaraknak*** és minden más földön fészkelőnek kedvező, hiszen jó kilátást biztosít a fészken ülő madár számára. Ez a kedvező hatás e madárfajok itteni állományának emelkedésében is megmutatkozik. Két megfigyelőtoronyból is tanulmányozhatjuk a legeltetett part menti zónát. Előszeretettel vadásznak itt a **rétisasok** és **vándorsólymok**; ősszel ez a legelő valószínűleg a legjobb hely Ausztriában arra, hogy **darvakat** figyeljünk meg *(lásd a „Tudta?" fejezetet)*. Csapadékos években a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park igazgatósági épületétől nyugatra elterülő Meierhoflacke (Al-tó) ideális hely a ***récéknek*** és a különféle ***partimadaraknak***.

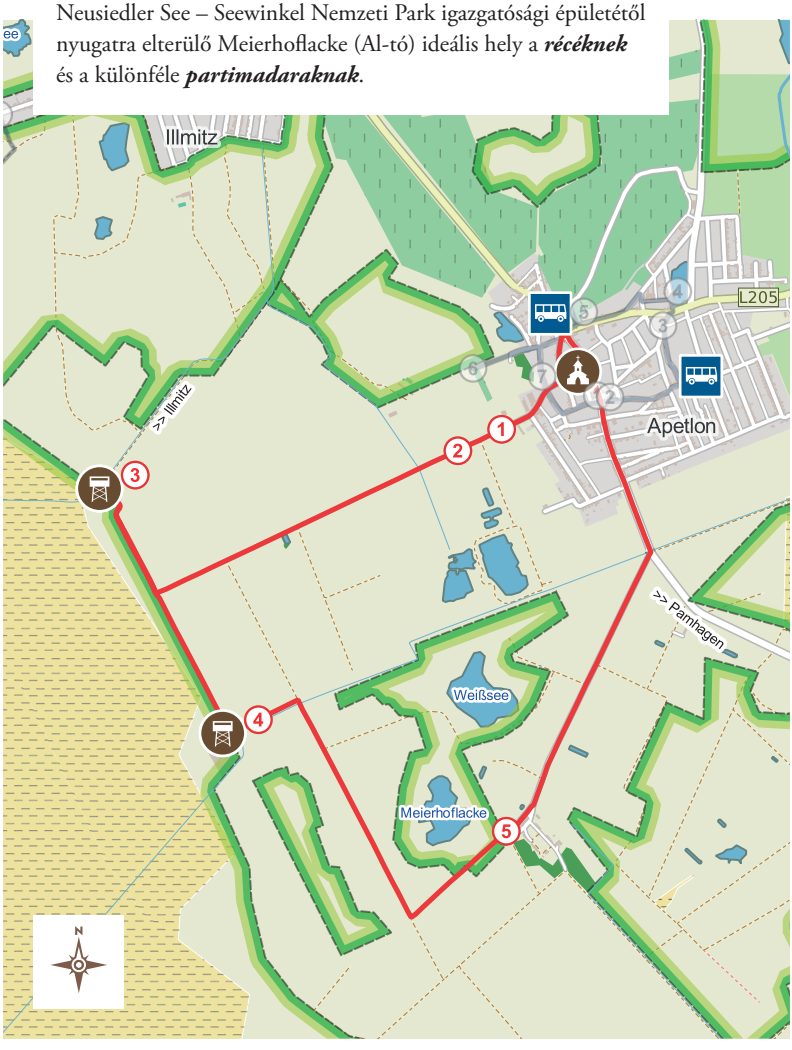

0 500 m

Zöld levelibéka (© C. Rie.)

Darvak (© P. Fri.)

Kanalas réce (© W. Tri.)

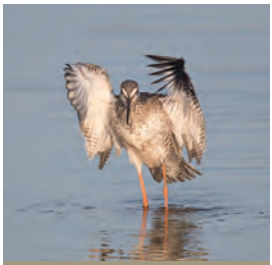
Füstös cankó (© P. Fri.)

Fattyúszerkő (© G. Loi.)

A szürkemarha-legelő (© C. Rol.)

Útvonal

Az apetloni körforgalomból délnyugati irányban hajtsunk ki, és rögtön forduljunk balra, a Wasserzeile nevű utcára, amelyről az első lehetőségnél (követve a „Steppenrinderherde" feliratú tábla iránymutatását) forduljunk jobbra. Néhány enyhe kanyar után az Apetlon-Rohrung elnevezésű útra érünk ki, amely egy hosszú, egyenes szakaszon elvezet bennünket a Fertő keleti előterében elnyúló parti zónához.

Rögtön a település szélén, az út északi oldalán látunk néhány ló- és marhakarámot 1, amelyeket **nyári ludak**, **búbospacsirták** és **tövisszúró gébicsek** is felkeresnek. A déli oldal csapadékos években az üdülőfaluhoz (Feriendorf Vogelparadies) való leágazás 2 után válik igazán izgalmassá: **fehér gólyák** és **barna rétihéják** kutatnak táplálék után, miközben **bíbicek**, **nagy godák**, **piroslábú cankók**, **foltos nádiposzáták**, **cigánycsukok** és **nádi sármányok** védik nagy hanggal a revírjeiket. Éjszakai túrán itt hangos békakoncertnek is fültanúi lehetünk. Amikor jó 2 km múlva a szürkemarha-legelő széléhez érünk, elsőre e legelőterület hatalmas kiterjedésén lepődhetünk meg. Északi irányban (gyalogosan / kerékpárral) egy nagyon tágas, fedett és az időjárás viszontagságaitól is jól védő madármegfigyelő toronyhoz 3 érünk, amelyből a legelőt és a közeli vízfelületek nagy részét is jól beláthatjuk és figyelhetjük a ***vízimadarakat***. Amikor nyáron a víz visszahúzódik, innen akkor is tökéletes kilátás nyílik a még iszapos, tocsogós területekre. A távolságok hatalmasak

A szürkemarha-legelő (© F. Bit.)

lehetnek, emiatt már az első reggeli fényeknél is érdemes teleszkópot használni. A **kanalasgémek** és a **fattyúszerkők** számára a nádszegély melletti elöntött, víz alatt álló területek fontos táplálkozóhelyek. A **sárjáró** csak egy a sok különlegesség közül, amelyek e területen vonuláskor megjelenhetnek. Nyári estéken alkalmanként **bakcsókat** láthatunk átrepülni. Télen a szürkemarha-legelő az ***északi vadludak*** táplálkozóhelye, illetve számos különböző ***ragadozómadár*** vadászterülete. A Schotterstraßén a szürkemarha-istálló irányában haladva érdemes újra és újra megállni és körbetávcsövezni, figyelni a vonulási időben itt pihenő és felreppenő **rozsdástorkú pityereket**, vagy október végén a darvak esti húzásában gyönyörködni. A behúzó **darvak** látványát legjobban a szürkemarha-istállónál felállított régi határőrtoronyból 4 élvezhetjük, ahonnan déli irányban messzire, egészen a magyar határig ellátunk. Csapadékos években érdemes ellátogatni az Apetloner Hof (itt található a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park igazgatósági épülete) melletti Meierhoflackéhoz 5: **csörgő récék**, **kanalas récék** és **böjti récék** mellett **sárszalonkák**, **kis lilék**, **füstös cankók**, **réti cankók** és **pajzsoscankók** is nagy számban mutatkoznak itt. Az autóutat északi irányban követve elérjük Apetlon déli szélét.

Egyéb állat- és növényfajok

magyar szürke szarvasmarha, házi bivaly, fürge gyík (*Lacerta agilis*), vizisikló (*Natrix natrix*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), kis tavibéka (*Pelophylax lessonae*), szőrős karcsúacsa (*Brachytron pratense*), barna óriásacsa (*Anax parthenope*), közönséges apácavirág (*Nonea pulla*), közönséges útszéli-zsázsa (*Cardaria draba*), kis szeplőlapu (*Cerinthe minor*)

TUDTA?

A hansági költőállomány 19. századi kipusztulását követően Ausztriában darvakat megfigyelni egészen az ezredfordulóig leginkább szerencse kérdése volt. Az utóbbi évtizedekben azonban főleg a Fertőtől délkeletre (magyar és osztrák területen is) egyre több észlelés történt. Az állománynövekedés és a vonulási útvonalak eltolódása miatt elsősorban október közepe és november közepe között számolhatunk nagyobb csapatokkal. A legjobb megfigyelési pontok Ausztriában a szürkemarha-legelő (Graurinderkoppel), a Fertő-táj magyar oldalán pedig a Borsodi-dűlő *(lásd a 20. túraútvonalat)* **– leginkább ezeken a helyeken tűnnek fel a darvak alkonyatkor, az éjszakázóhelyeik felé vezető útjuk során.**

Vízisikló (© G. Loi.)

Kanalasgém (© P. Fri.)

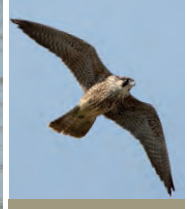
Vándorsólyom (© O. Sam.)

Bíbic (© P. Fri.)

Búbospacsirta (© P. Fri.)

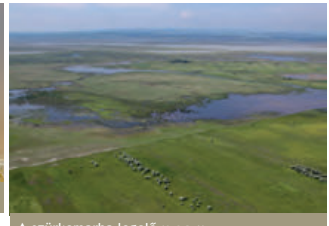
A szürkemarha-legelő (© C. Rol.)

Legeltetés

a Fertő-tájon

A közép-európai rövid fűvű rétek legeltetése a második világháború után – nagyrészt gazdaságossági okokból – abbamaradt, az utóbbi időben azonban újra virágkorát éli. A slow food mozgalom mellett, melynek alapgondolata az egészséges táplálkozás iránti igény és a gazdasági haszonállatok jóléte, jelen esetben a legeltetésnek elsősorban a természet- és tájvédelemben, illetve a növény- és állatfajok védelmében van elsődleges szerepe.

Épp az átgondolt, külterjes legeltetéssel lehet a réteken és a legelőkön a mikroélőhelyek olyan változatos mozaikját kialakítani, amely nagyon sok faj számára lehet előnyös. A Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel és a Fertő–Hanság Nemzeti Park legelőterületein elsősorban régi háziállatfajtákat használnak a gyepek kezelésére. E „négylábú alkalmazottak" legfontosabb feladata, hogy a Fertőt és a Fertőzug szikes tavait övező területeket megóvják a cserjésedéstől és az elnádasodástól. Az így fenntartott gyepekkel jellemezhető nyílt táj legfeltűnőbb haszonélvezői egészen biztosan az ürge, a **széki lile** *(lásd a 96. oldalt)* és a négy, a területen fészkelő, nedves rétekhez kötődő partimadárfaj (a **nagy póling**, a **nagy goda**, a **piroslábú cankó** és a **bíbic**), amelyek számára az alacsony növényzet a biztonságot jelentő jó kilátás mellett a fiókák felneveléséhez is elengedhetetlenül szükséges.

A következő oldalakon bemutatunk néhány, a Fertő körül munkálkodó „tájkertészt".

Magyar szürke szarvasmarhák (© C. Rol.)

Magyar szürke szarvasmarha

A nemzeti parkok állománya
legalább 1300 állat

A 14. és a 18. század között a magyar szürke szarvasmarha Magyarország határain messze túl is nagyra becsült húsmarha volt, a mezőgazdaság intenzívebbé válásával azonban egyre inkább csak igavonó állatként tartották. Az 1931-es törzskönyvből kiderül, hogy az állománynagyság akkor rekordmélységbe süllyedt, a fajtából már csak 187 tehén és 6 bika maradt. Jelenleg csak az osztrák–magyar határvidéken legalább 1300 állatból álló állomány legel.

Magyar szürke szarvasmarha (© P. Fri.)

Házi bivaly

A nemzeti parkok állománya
kb. 400 állat
(350 Magyarországon, 50 Ausztriában)

Minden házi bivaly az ázsiai vízibivalytól (*Bubalus arnee*) származik. Tejelő állatként vagy mocsári (elsősorban rizsföldeken használt) igavonóként a világ távoli részein ma is jelentős szerepet tölt be. A nemzeti parkban, többnyire a Fertő part menti zónájában, a magyar szürke szarvasmarhákkal együtt legelnek, és mocsári életmódjuk miatt sokszor mélyen behatolnak a nádas belsejébe.

Házi bivalyok a Sandeckben (© C. Rol.)

Szimentáli szarvasmarha

A Fertőzugban egyedül a Lange Lacke körül elterülő legelőkön nem szakadt meg soha a legeltetés. A mai napig, május és október között egy marhagulya járja pásztorokkal és pásztorkutyákkal ezt a fajgazdag területet.

Szimentáli gulya a Lange Lackénál (© P. Fri.)

Aberdeen-angus szarvasmarha

Ezt a viszonylag rövid lábú és szarvatlan fajtát a 19. században tenyésztették ki a Skócia területén található Aberdeen és Angus grófságokban. Jó természetű, robusztus és igénytelen fajtaként kiválóan alkalmas vizes élőhelyek legeltetésére.

Aberdeen-angus szarvasmarhák a dűnénél (© C. Rö.)

Osztrák–magyar fehér barokk szamár

A nemzeti park állománya (Sandeck)
kb. 20 állat

Ez a helytelenül albínó szamárnak is nevezett régi háziállatfajta a 17–18. században (barokk) igen kedvelt volt a tehetősebbek között, presztízsből tartották és tenyésztették. A valódi albínókkal ellentétben, amelyekből minden pigment hiányzik (ezért szemük is piros), a fehér szamárnak fehéres-világossárga szőrzete és kék szeme van – ezt a fajta pigmentáltságot flavizmusnak nevezzük. A fajtát az 1980-as években fedezték fel újra. A tenyésztési programnak köszönhetően állományát mára 250 nyilvántartott tenyészállatra sikerült növelni.

Fehér szamarak a Sandeckben (© G. Wös.)

Przsevalszkij-ló

A nemzeti park állománya (Ausztriában)
kb. 15 állat

Bővebb információt lásd a 9. útvonal leírásának „Tudta?”fejezetében.

Melegvérű lovak

Főként magánszemélyek hátaslovai, amelyek az ún. podersdorfi lólegelőn legelnek.

Przsevalszkij-lovak (© Archív NP-NSSW)

Racka juh

A nemzeti park állománya (Magyarországon) kb. 500 állat

A korábban „hortobágyi racka” néven emlegetett, valójában 5000 éves juhfajta két színváltozatban létezik: vannak fehér és fekete állatok. Ez a kis és közepes testméretű, robusztus, eleven állat az utolsó fennmaradt pödrött szarvú juhfajta. Vízhatlan és jó hőszigetelő gyapja lehetővé teszi, hogy kibírja a –20 °C és a +40 °C közötti hőmérsékleteket. Az egyre finomabb gyapjú iránti igény oda vezetett, hogy a fajtát 1903-ban kipusztulással fenyegetettnek minősítették.

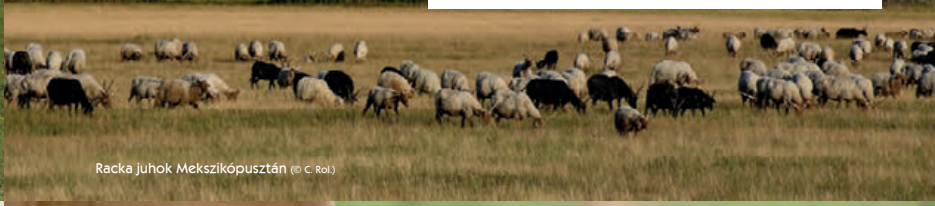

Racka juhok Mekszikópusztán (© C. Rol.)

Limuzin szarvasmarha

A limuzin marhák Franciaország azonos nevű régiójából (Limousin) származnak. Korábban igavonó és hízóállatként tartották őket. Ma világszerte tisztán húsmarhaként tenyésztik. A Krauting- és a Herrensee közötti réteket egy magántulajdonban lévő gulya legeli.

Limuzin szarvasmarha (© pixabay)

A VILA VITA Pannonia üdülőfalu melletti

erdő

4,3 km	min. 1,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 16

A VILA VITA Pannonia üdülőfalu 3-as parkolója
(É: 47,742231, K: 16,885938)

Aki a Fertőzug hatalmas sík vidékén egy változatos erdei sétára vágyik, annak a VILA VITA Pannonia üdülőfalu melletti, a madarászok körében szinte ismeretlen erdőt tudjuk javasolni. A 2 km hosszúságú és 600 m széles erdő a Fertőzug legnagyobb kiterjedésű fás élőhelye.

Fülemüle (© P. Fri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A terület a strand kivételével (ahol belépőjegyet kell váltani) ingyenesen látogatható, és jól kitáblázott, részben kéregmulccsal leszórt, kényelmes ösvények vezetnek végig az erdő természetközeli részein is. A jellemző ***erdei madárfajok*** – pl. ***harkályfélék*** – mellet, a gyalogútról ***réti, erdőszéli*** és ***nádi madarakat*** is megfigyelhetünk. Az üdülőterületen tett körséta során mindez kiegészül a ***településekhez kötődő madarakkal***, és egy **fehérgólya-párral** is. Rossz időjárás esetén is érdemes a területet meglátogatni, ugyanis ilyenkor a Fertőzugban vonuló ***énekesmadarak***

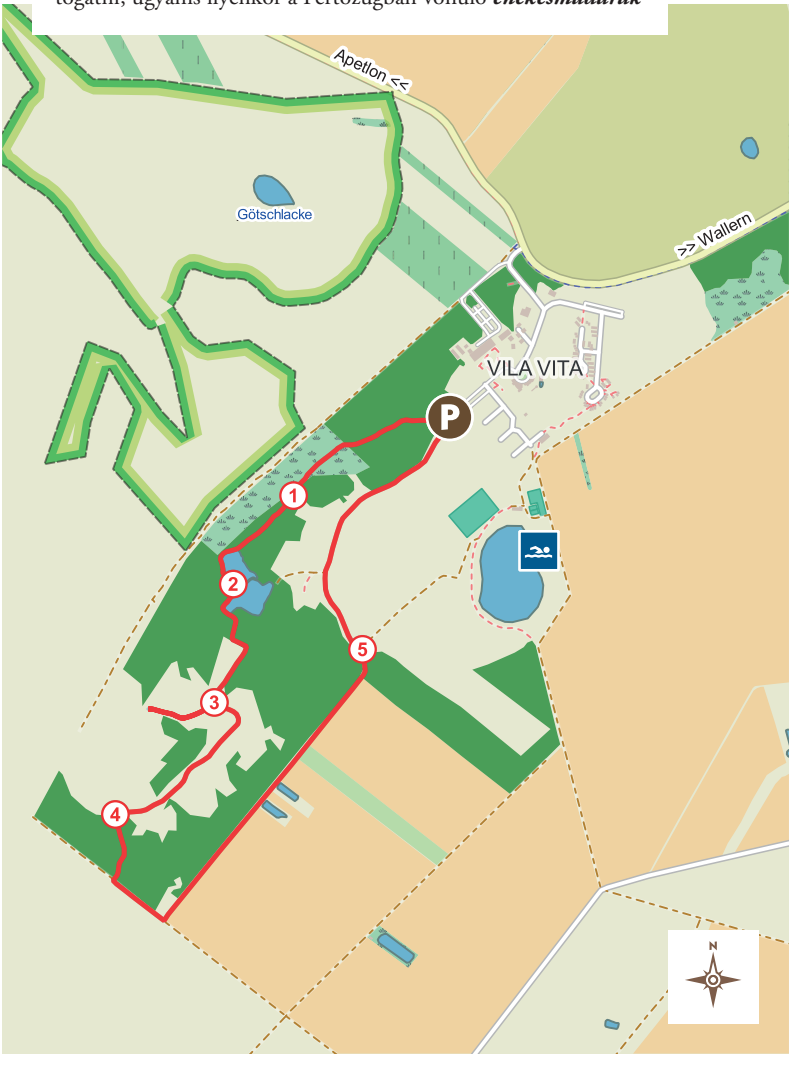

0 500 m

Ligetes erdő (© C. Rol.)

Zöld küllő (© P. Fri.)

Fehér gólya (© G. Loi.)

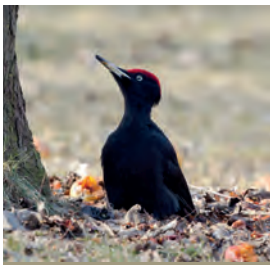
Fekete harkály (© O. Sam.)

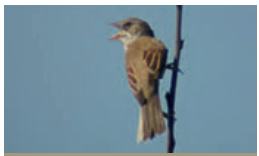
Mezei poszáta (© C. Rol.)

Kakukk (© P. Fri.)

nagy számban keresnek menedéket az e tájon egyébként csak szigetszerűen előforduló kisebb erdőfoltokban.

Útvonal

Ahhoz, hogy a túra kiindulási pontjához eljussunk, az Apetlont (Mosonbánfalva) és Wallernt (Valla) összekötő L205-ös útról a Schwarzseelacke (Szerdahelyi-tó) magasságában kell lekanyarodunk dél felé, az üdülőterület bejáratához. Kövessük a „Reception" feliratot, és a beépített terület délnyugati részén lévő 3. számú parkolóban P hagyjuk az autónkat. Egy fakapu, a „The Mile of Fame" a túránk kezdőpontja. Kezdetben kicsit sűrűbb fiatalosban haladunk, de az erdő hamarosan fellazul, és kisebb tisztásokat is látunk benne. Innen nyugatra terül el a kicsiny Götschlacke (Göcs-tó) és az azt körülvevő rétrendszer 1, amelyet innen jól leginkább csak télen láthatunk, amikor a növényzet nem annyira sűrű. A nyílt területen **kékes réti-héjával**, **nagy őrgébiccsel** és **vetési varjakkal** találkozhatunk. Tavasszal és nyáron többek között **kakukkot**, **vadgerlét**, **kerti gezét**, **szürke légykapót**, **fülemülét** és **sárgarigót** hallhatunk. Kicsit továbbmenve nyugatról kerülünk el két kis tavat 2, amelyek nádasából tavasszal messzire hallatszik a **nádirigó** éneke. Nemsokára egy kereszteződéshez érünk, amelyet déli irányban hagyunk el. Közel 200 m után egy ligetes, cserjés nyíresben találjuk magunkat. Az útelágazásnál 3 érdemes a délnyugat felé vezető ösvényre rátérni, amely egy magasleshez

Út menti halastó (© C. Rol.)

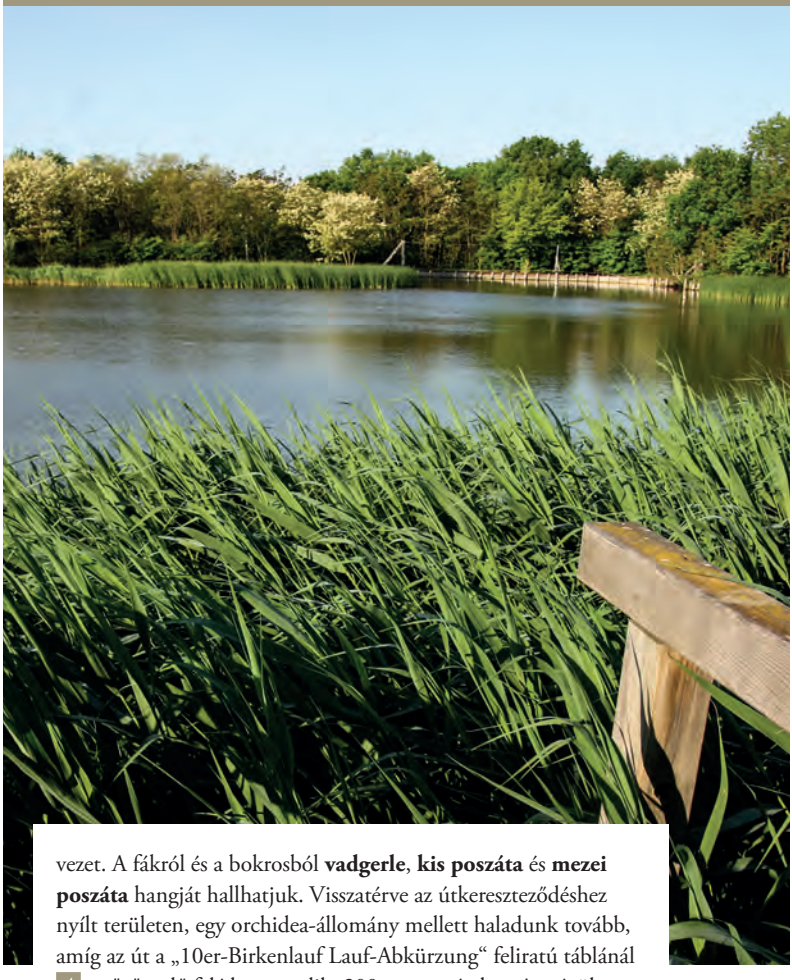

vezet. A fákról és a bokrosból **vadgerle**, **kis poszáta** és **mezei poszáta** hangját hallhatjuk. Visszatérve az útkereszteződéshez nyílt területen, egy orchidea-állomány mellett haladunk tovább, amíg az út a „10er-Birkenlauf Lauf-Abkürzung" feliratú táblánál 4 a sűrű erdő felé kanyarodik. 200 m megtétele után végül az erdő széléhez érünk, amelyet egy földúton először délkeleti, majd északkeleti irányban követünk. Balra nézve még mindig ***erdei madárfajokat***, a tőlünk jobbra elterülő szántóföldeken és szőlőkben pedig ***településekhez kötődő madarakat*** van lehetőségünk megfigyelni. A hosszú egyenes szakasz végén keresztülvágunk egy keskeny erdőrészleten 5, itt kis szerencsével **zöld küllőt**, **fekete harkályt**, **nagy fakopáncsot** és **kis fakopáncsot** láthatunk vagy legalább hallhatunk. Ezután az ösvény egy nagy kiterjedésű (fél) száraz gyepen vág át északnyugat felé – majd a juhok és a fehér szamarak karámjai előtt elhaladva visszaérünk a kiindulóponthoz.

Egyéb állat- és növényfajok

fehér szamár, kameruni juh, zöld levelibéka (*Hyla arborea*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), kisfoltos laposacsa (*Libellula fulva*), jajgató rétisáska (*Stenobothrus lineatus*), nagy pávaszem (*Saturnia pyri*), fecskefarkú lepke (*Papilio machaon*), mezei cicindéla (*Cicindela campestris*), virágos kőris (*Fraxinus ornus*), macskafarkú fürtösveronika (*Pseudolysimachion spicatum*), orvosi bakfű (*Betonica officinalis*), szarvas kocsord (*Peucedanum cervaria*), aranyfürt (*Aster linosyris*), agár kosbor (*Orchis morio*), pókbangó (*Ophrys sphegodes*)

TUDTA?

Az ember az állattartás, elsősorban a szarvasmarhatartás miatt már évszázadokkal ezelőtt kiirtotta a Fertőzug ligetes tölgyerdeit, amelyek helyén fajokban gazdag másodlagos sztyeppnövényzet (puszta) alakult ki. Azok a tölgyesek, amelyek még fellelhetőek ezen a területen, valószínűleg az egykori erdősültség maradványai. Gyakrabban fordulnak elő és ma már állományalkotókká váltak az utóbbi 150 évben betelepített fafajok, mint az észak-amerikai eredetű fehér akác, az Ázsiából behozott keskenylevelű ezüstfa és a Földközi-tenger mellékéről származó virágos kőris.

Fehér szamarak (© B. Bal.)

Pókbangó és agár kosbor (© C. Rol.)

Kéregmulccsal borított ösvény (© C. Rol.)

Hegyi len (© C. Rol.)

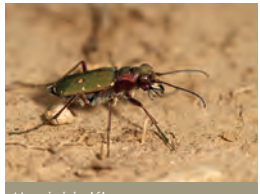
Mezei cicindéla (© G. Loi.)

A VILA VITA melletti erdő (© C. Rol.)

Hanság *(Waasen):* Kommassanten-rétek *és a* Hansági-főcsatorna

18 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

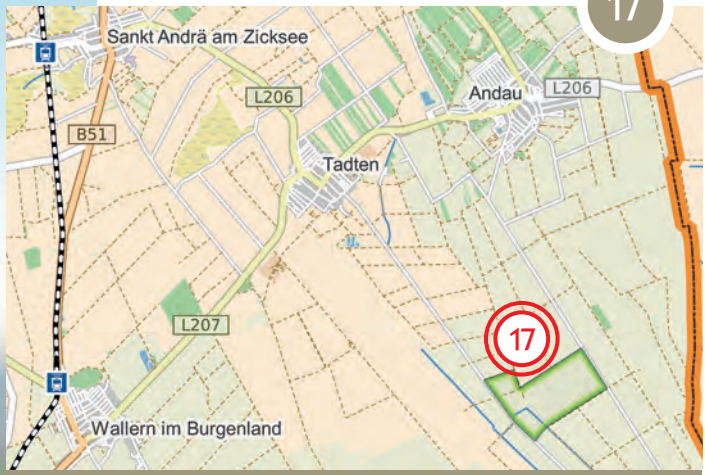

A túzokmegfigyelő torony a B22-es kerékpárút andaui részén (É: 47,731515, K: 17,053316)

A madárbarátok körében a Kommassanten-rétek a tavasszal itt könnyen megfigyelhető túzokdürgés, az esti szürkületben aktív réti fülesbaglyok és a sokféle ragadozó madár miatt vált „híressé”. Télen is érdemes ide ellátogatni, amikor északról érkező vendégek, kékes rétihéja, kis sólyom és nagy őrgébics vadásznak itt, vagy a rétisasok keresik lehetséges zsákmányukat.

Túzok (© F. Kov.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A Hanság (Waasen) a Fertőzugtól délkeletre fekvő, 460 km² kiterjedésű mocsárvidék, melynek nagy része Magyarországon található, csak mintegy 70 km² nyúlik át Ausztria területére. Egykor a Fertővel egy vízrendszert alkotott ez az átjárhatatlan vízi vadon, számos emberi beavatkozás miatt azonban *(lásd a 32. oldalt)* a mocsaras területek kiterjedése jelentősen lecsökkent. Tadten (Mosontétény), Andau (Mosontarcsa), Wallern (Valla) és Pamhagen (Pomogy) egészen a 18. század végéig halászfalvak voltak! Manapság a Hanság ausztriai részét hatalmas szántóföldek uralta, legjobb esetben is csak ideiglenesen vízállásos száraz élőhellyel azonosítják. Valójában azonban a terület egy része Ausztria gyepterületeinek a madárfajokban leggazdagabbika – **hamvas rétihéja**, **sárszalonka**, **nagy póling**, **bíbic**, **piroslábú**

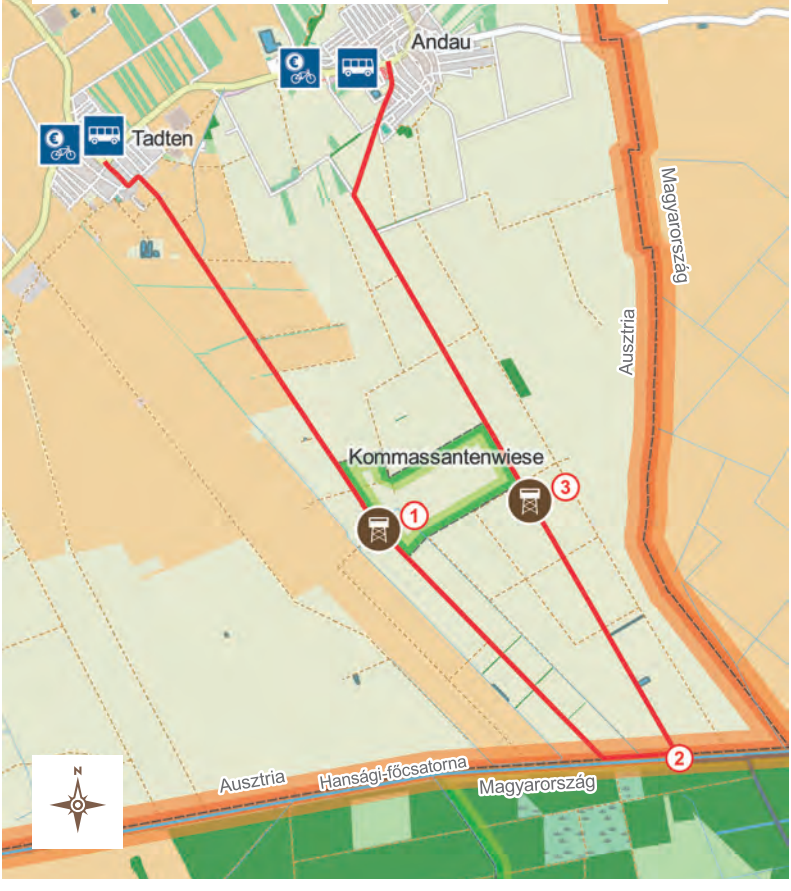

0 1000 m

Fehér gólyák (© H. M. Ber.)

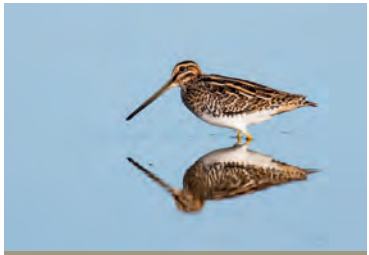
Sárszalonka (© P. Fri.)

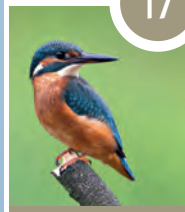
Jégmadár (© G. Loi.)

Nagy póling (© P. Fri.)

Rozsdás csuk (© H. Kol.)

Réti fülesbagoly (© P. Fri.)

cankó, **haris**, **pettyes vízicsibe**, **réti fülesbagoly**, **sárga billegető**, **rozsdás csuk**, **cigánycsuk**, **réti tücsökmadár**, **tövisszúró gébics** illetve **sordély** költenek itt – csak az élőhely egyik jellemző faja, az egykor itt fészkelő **nagy goda** hiányzik ma már. Néhány felsorolt faj szaporodása nagymértékben függ a rétek és parlagok erőteljesen ingadozó vízellátásától. A zavarásra fokozottan érzékeny madárfajok költési sikerének elősegítése érdekében elengedhetetlen, hogy csak a kijelölt útvonalakon közlekedjünk!

Útvonal

Tadten és Andau felől is töltésen vezet az út délkeleti irányban, a Hansági-főcsatornához. A legfontosabb megfigyelőhelyek így egy körtúrával jól összekapcsolhatóak. A különböző fajok megközelíthetősége és zavarásra érzékeny volta miatt közlekedésre itt inkább a gépkocsit javasoljuk, amelyből lehetőleg csak a megjelölt pontoknál szálljunk ki. Ha Tadtenből indulunk, akkor egy szántóföldek között vezető egyenes úton (Tadten-Dammweg), jó 3 km múlva érjük el a Kommassanten-réteket. Az út egy enyhe kanyarulatánál megfigyelőtorony 1 áll, amelyről jól beláthatjuk a területet. Ha kelet felé, a párhuzamos andaui út irányába nézünk, április elejétől május közepéig megfigyelhetjük a fehér gombolyagként dürgő túzokkakasokat. Egy pillantást érdemes vetni az itt változó számban költő **nagy pólingokra**, **bíbicekre**, **piroslábú cankókra** és **sárszalonkákra** is. Meg kell említenünk

Hamvas rétihéja a Hanság osztrák részén (© G. Wös.)

az ***énekesmadarakat***, a **sárga billegetőt**, a **foltos nádiposzátát**, az **énekes nádiposzátát**, az öreg nádasokban éneklő **nádi tücsökmadarat**, a **tövisszúró gébicset**, valamint a ritka **kékbegyet**. A ***ragadozó madarak*** iránt érdeklődők **rétisast**, **parlagi sast**, **barna rétihéját** és **hamvas rétihéját** keresve pásztázhatják az eget – de kis szerencsével májusban megfigyelhetnek akár egy-egy átvonuló, vagy rövid ideig itt tartózkodó **kék vércsét** is. Hosszú, egyenes úton, rétek és marhalegelők mellett haladunk tovább, a Hansági-főcsatornához, amelynek az északi gátja (és nem a csatorna közepe!) az országhatár. Balra kanyarodva egy a Hansági-főcsatornával párhuzamos kavicsos úton haladunk keleti irányban. A magyar oldalon az út menti cserjések és erdők **vadgerle**, **zöld küllő**, **fekete harkály**, **karvalyposzáta**, **fülemüle**, **berki tücsökmadár**, valamint **citromsármány** énekétől hangosak. Az eget is érdemes szemmel tartani, különösen a **fekete gólya**, illetve az időnként feltűnő ***ragadozó madarak*** miatt. Vonuláskor ritka fajok, **kígyászölyv** vagy **törpesas** is feltűnhetnek, amelyek alapos megfigyelést és megfelelő dokumentálást igényelnek, mert sokszor nem is olyan könnyű őket meghatározni. Hamarosan elérünk a történelmi jelentőségű „andaui hídhoz” 2 *(lásd „Tudta? fejezetet)*, amely a Hansági-főcsatornán át Magyarországra vezet. Innen a Hanság magyarországi részén lévő Osli-Hany és a Király-tó *(lásd 18-as útvonal)* két keréken könnyedén felderíthető. A hídról megfigyelhetünk **kis kárókatonát**, **nagy kárókatonát**, **cigányrécét**, **küszvágó csért**,

esetleg átvonuló **jégmadarat**, **nádirigót** és **foltos nádiposzátát**, valamint **hollót**. A rét jellegű parlagterületeken tavasszal és kora nyáron réti tücsökmadarat hallhatunk. Visszafelé az Andauba vezető aszfaltozott, de nem túl jó minőségű úton haladunk. Félúton feltétlenül álljunk meg a tágas magaslesnél 3, mert (leginkább kora reggel) kis szerencsével a **túzokok** egészen közel jönnek az úthoz. **Nagy pólinggal**, **hamvas rétihéjával**, **kabasólyommal**, **sárga billegetővel**, **rozsdás csukkal** és **cigánycsukkal**, valamint **tövisszúró gébiccsel** szintén találkozhatunk az út nyugati oldalán. Bizonyos években késő este a Kommassanten-réteken **harist** is hallhatunk.

Egyéb állat- és növényfajok

elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), vízisikló (*Natrix natrix*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), sávos szitakötő (*Calopteryx splendens*), nagy pirosszemű-légivadász (*Erythromma najas*), sarlós kúpfejűszöcske (*Conocephalus dorsalis*), tundrasáska (*Stethophyma grossum*), pusztai rétisáska (*Chorthippus oschei*), farkasalmalepke (*Zerynthia polyxena*), kis színjátszólepke (*Apatura ilia*), molyhos nyír (*Betula pubescens*), közönséges farkasalma (*Aristolochia clematitis*)

TUDTA?

A mosontarcsai (andaui) híd. Az eredeti fahidat a helyi gazdák építették az 1940-es évek első felében, és arra szolgált, hogy a részben a Hansági-főcsatorna másik oldalán lévő földterületeiket megközelítsék. 1947–1948-ban számos magyarországi német ezen a hídon át menekült el Magyarországról a tömeges kényszer-kitelepítések elől. A híd az 1956-os magyar forradalom leverése után tett szert világhírnévre, mert mintegy 70 000 magyar honfitársunk ezen keresztül menekült át Ausztriába, mígnem 1956. november 21-én a szovjet katonák felrobbantották. 40 évvel később, 1996-ban az „andaui új hidat” Magyarország és Ausztria közösen építette meg újra, mégpedig az eredeti dokumentumok alapján rekonstruálva azt. A faanyagot Magyarország biztosította, a hidat pedig azt osztrák katonák építették. A híd osztrák és magyar oldalán is több, a történelmi eseményekre emlékező emlékmű áll.
A hídtól Andauba vezető 9 km hosszú út, a „menekülők útja”, amely mentén számos modern, mára már kissé viharvert szobor látható. Alkotóik, a világ minden tájáról érkező művészek, az 1956-os novemberi eseményekre emlékeztek szobraikkal.

A túzok

(Otis tarda)

A Fertő térségének egyik leglátványosabb madárfaja egészen bizonyosan a csapatosan élő túzok, amely a világ egyik legnehezebb röpképes madara, és különösen április elejétől május közepéig tartó látványos dürgésével vonz számos madarászt és madárbarátot a Hanság osztrák részére (Waasen).

Lenyűgöző dürgés – és más érdekességek

A túzokok gyakran már több nemzedék óta használják tradicionális dürgőhelyeiket. Az egyébként kiváló rejtőszínnel rendelkező kakasok dürgéskor – torokzacskóikat felfújva, farktollaikat hátukra vetve, szárnytollaikat pedig kifordítva – hatalmas fehér tollgombócokká változnak, és ilyenkor a nyílt területen könnyen észre lehet őket venni, sokszor már nagyon mesz-

Túzok (© F. Kov.)

sziről is. Az év későbbi szakaszában már nem olyan egyszerű megfigyelni őket, mivel akkorra a növényzet is megnő, és a tojók többnyire távolabbi területeken költik ki 2 (néha 3) tojásukat.

Míg a kakasok akár 16 kg testtömegűek is lehetnek, addig a tyúkok legfeljebb 5,3 kg-osak. A 44–51 ezer egyedből álló világállomány hatalmas, de szabdalt elterjedési területe Portugáliától Kína északkeleti részéig húzódik. Az európai állomány 38 000 és 47 000 egyed között mozog, ebből csak Spanyolországban mintegy 30 000 él.

Állományváltozás

A túzok eredetileg pusztai madár, így az Európában a kora középkortól a 19. századig tartó, nagy területeket érintő erdőirtásokkal kifejezetten jól járt, és a rétekkel, szántóföldekkel jellemezhető nyílt kultúrtájak elterjedt madarává vált. A mezőgazdaság egyre intenzívebbé válása, a fokozódó vegyszerhasználat, az egyre nehezebb gépek megjelenése és a földeken történő egyre gyakoribb beavatkozások azonban megnehezítették ennek a zavarásra érzékeny fajnak az életét. Ahogy a talajközeli mikroklíma az egyre sűrűbb növényzet következtében hűvösebb és párásabb lett, ami különösen a túzokcsibék számára kedvezőtlen, a vadászat mellett a levegőben egy újabb, váratlan probléma jelentkezett: az elektromos légvezetékek (közép- és nagyfeszültségű vezetékek) a nehézkesen repülő túzokok számára jelentős ütközési kockázatot jelentettek.

Így csökkent le a nyugat-pannóniai (osztrák, cseh, szlovák és nyugat-magyarországi) populáció, amelybe a Hanság túzokállománya is tartozik, Az 1900 körül 3500 egyedre becsült populáció az 1995-ös téli számlálás alapján mindössze 130 példányra csökkent. Az átfogó és rendkívül ambiciózus természetvédelmi intézkedések, mint például a túzokvédelmi területek létrehozása és a légvezetékek föld alá helyezése, kedvező hatással voltak a nyugat-pannóniai populációra, amely gyors növekedésnek indult, így 2017/2018 telén már 505 példányból állt.

A Hanság osztrák részén költő állomány az 1970-es években még 40-50 egyed volt, az ezredforduló óta pedig többé-kevésbé 10 és 27 példány között stabilizálódott.

Veszélyeztetettség

A túzok nagyon érzékeny a zavarásra, állománya világszerte csökken, ezért a *sérülékeny* (*Vulnerable*) fajok közé tartozik. Ausztriában ezt a madárfajt csak a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park hansági (Waasen) védett területén lehet látni. A Kommassanten-rétek mellett *(lásd a 17. túrát)* kifejezetten erre a célra felállított, szabadon látogatható kilátók megkönnyítik a túzokok megfigyelését, de a dürgés időszakában a nemzeti park szakvezetéseket is szervez ide.

Hanság:

Esterházy Madárvárta, Király-tó és Osli-Hany

min. 11,4 km
Hossz

min. 4 óra
Időtartam

Ajánlott felszerelés

Haladás

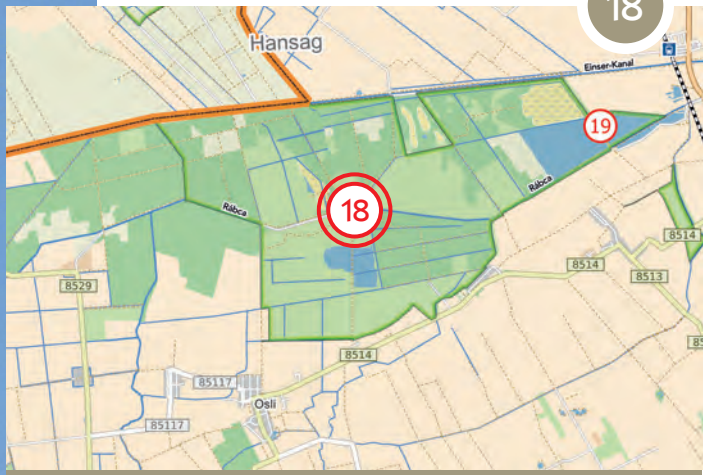

Esterházy Madárvárta

(É: 47,667129, K: 17,133886)

A Hanság magyarországi területe – akárcsak a kisebb ausztriai rész – az utóbbi évszázadok alatt jelentősen megváltozott *(lásd a 32. oldalt)**. Mindemellett úgy tűnik, a magyar oldalon lassabban forgott az idők kereke – és ebben a „vasfüggönynek" is egészen bizonyosan volt szerepe. Már az odautazás közben, a keskeny, zötyögős utakon, amelyeket hosszú fasorok és rétek szegélyeznek, érezhető, hogy itt a világ még a védett területen kívül is „egy kicsit jobban a helyén van".*

Parlagi sas (© R. Kat.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A Király-tó és az Osli-Hany egy valaha óriási méretű égerláperdő helyén terülnek el, amelyből azonban mára már csak kisebb maradványok maradtak. Ennek ellenére kora tavasszal akár egyetlen napon láthatunk **fekete harkályt**, **nagy fakopáncsot**, **balkáni fakopáncsot**, **zöld küllőt** és **kis fakopáncsot** is, illetve az év későbbi időszakában hallhatjuk a meglepően gyakori **berki tücsökmadár** énekét. Az erdőszegélyeken **erdei pityert** figyelhetünk meg. Az erdők, a nedves rétek és mocsárrétek, a kisebb-nagyobb elárasztások, a nádasok, a magaskórósok, a csatornák és a homokdombok mellett hatalmas kiterjedésű legelőket találunk, amelyeken szürkemarhák és házi bivalyok legelésznek. A területen **réti fülesbagoly**, **haris**, **sárga billegető**, **cigánycsuk**, **tövisszúró**

0 1000 m

Haris (© F. Wen.)

Csíz (© O. Sam.)

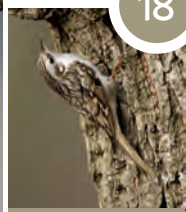
Hegyi fakusz (© O. Sam.)

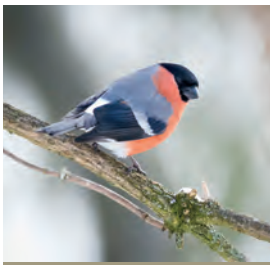
Süvöltő (© G. Loi.)

Magyar szürke szarvasmarha (© C. Rol.)

Berki tücsökmadár (© O. Sam.)

gébics és **sordély** is előfordul. A számtalan termetes, magányosan álló fát rétisas és parlagi sas után kutatva nézzük át tüzetesen.

Útvonal

A terület viszonylag távol esik mindentől, és noha Földszigetre eljuthatunk busszal, mégis inkább az autót vagy a kerékpárt javasoljuk a megközelítéshez. Kerékpárral az andaui hídtól *(lásd a 17. túra „Tudta?" fejezetét)* is gyorsan ideérünk.
Földszigettől körülbelül 500 m-re nyugatra egy tábla az „Esterházy Madárvárta" felé mutat, amelyet egy szűk kilométer múlva el is érünk. Ha időnk engedi, hagyjuk itt az autónkat és vágjunk neki gyalog vagy kerékpárral egy hosszabb felfedezőútnak. Az erdészetileg hasznosított égereseken és telepített nemes nyarasokon átvezető hosszú úton észlelhetjük az első erdei madarakat – télen a **léprigó**, a **süvöltő** és persze a **csíz** is igen gyakori – bár ezek nem költenek a területen. Az egyenes útszakasz végén egy tájékoztató tábláról tudhatunk meg többet a Csíkos-égerről 2, amely egy 800 ha nagyságú, természetes, öreg égeres. Az itt valaha gyakori réti csíkról elnevezett láperdőbe nem szabad belépni, de az időnként vízben álló fák ősi kinézetű támasztógyökerei az útról nézve is maradandó élményt nyújtanak.
A kavicsos út többféle erdőtípuson halad keresztül a Rábca hídjáig, ahol az autónkkal az ottani erdészháznál parkolhatunk 3. Az erdészház előtt és mögött induló, de később egyesülő két földút bármelyikén nyugati irányban elindulva, kb. 800 m

Osli-Hany (© Bal. Zs.)

múlva az Osli-Hany madármegfigyelő tornyához 4 érünk, amely egy ősi homokdombon áll. A torony közelében egy mesterséges partfalban **gyurgyalagok** fészkelnek, ezeket a toronyból költés, a környező legelőkön pedig táplálékkeresés közben vehetjük szemügyre alaposan. A számos ***réteken élő madár*** mellett a tocsogókban, csatornákban és a terület déli részén található, 2013-ban elárasztott vizes élőhely-rekonstrukción sokféle ***vízimadarat***, **kis kárókatonát**, **kanalasgémet**, **vörös gémet** és **kis kócsagot** láthatunk. Ha az erdészháznál lévő hídon átkelünk a Rábcán, északkelet felé egy hatalmas legelő tárul elénk, amelyen ***réteken élő madárfajokat*** és ***ragadozó madarakat*** láthatunk. Rendszeresen figyelhetünk meg (ha máshogy nem, repülés közben) **fekete gólyát** is. A híd után balra indulva hamarosan keresztezünk egy kis csatornát, néhány méter múlva pedig egy többszörös útelágazáshoz 5 érünk. Az innen északnyugati irányban menő úton a Hansági-főcsatornán lévő andaui hídhoz 7, míg a Rábca északi partjával párhuzamosan délnyugat felé indulva, majd északnak fordulva a Király-tói Tanösvényhez érünk, amely egy időnként tőzegszikkasztónak használt rétnél kezdődik. A Király-éger nevéhez méltóan tiszteletet parancsol, itt többek között **kis fakopáncs**, **zöld küllő**, **fekete harkály**, **rövidkarmú fakusz**, **hegyi fakusz**, **szürke légykapó** és **kerti geze** él; télen gyakran **csízekkel** is találkozhatunk. Ahogy ritkulni kezd az erdő és egy nádassal vegyes füzesbe megy át, egyre több ***vízimadarat*** hallhatunk és láthatunk. Ez a világtól eldugott, mocsaras-lápos vidék valóban hihető helyszíne annak

a híres – némi valóságalappal is rendelkező – történetnek, mely szerint a később Hany Istóknak nevezett elvadult gyereket épp ezen a területen fogták a halászok *(bővebben lásd „Tudta?" című fejezetet)*. A Király-tónál álló madármegfigyelő torony 6 a tanösvény és a túraútvonal vége is egyben.

Egyéb állat- és növényfajok

magyar szürke szarvasmarha, házi bivaly, közönséges vidra (*Lutra lutra*), nyuszt (*Martes martes*), északi pocok (*Microtus oeconomus*), európai hód (*Castor fiber*), vízi denevér (*Myotis daubentonii*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), hosszúlábú mocsári béka (*Rana arvalis wolterstorffi*), kisfoltos laposacsa (*Libellula fulva*), farkasalmalepke (*Zerynthia polyxena*), nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*), mocsári tőzegpáfrány (*Thelypteris palustris*), kúszó csalán (*Urtica kioviensis*), mocsári lednek (*Lathyrus palustris*), kisfészkű aszat (*Cirsium brachycephalum*)

TUDTA?

1749 márciusában a hansági Király-tó környékén kapuvári halászok egy elvadult – később Hany Istók néven ismertté vált – gyereket fogtak, akit jutalom ellenében átadták a hercegnek. A legenda szerint a körülbelül 10 éves forma fiúnak hosszú körmei, ujjai között pedig úszóhártyák voltak, és nem tudott beszélni. A kapuvári plébánián megkeresztelték, a keresztségben az István nevet kapta, valamennyire megnevelték és később már egyszerű munkákra (mint például vízhordás) is be tudták fogni. Sok időbe telt, mire megszokta, hogy nadrágot és inget viseljen. Legszívesebben füvet, gyökereket, csigákat és más vízi állatokat evett. Gyakran ugrott be ruhástól a kastély halastavába, ahol békákat fogott és azonmód meg is ette őket. Hany Istók igen megkedvelte a tiszttartó lányát, aki azonban több mint egy év múlva férjhez ment. A fiú jó szándékú nászajándékként egy békákkal, gyíkokkal, siklókkal és más állatokkal tele kosarat hozott, amelynek tartalmát a lakodalmi asztalra borította. Ezzel aztán hatalmas felfordulást okozott a vendégek körében. A keletkezett zűrzavartól megrémülve beugrott a kapuvári vár tavába, majd a vizesárkon keresztül eltűnt a Hany lápvidékén. Soha többé nem látták. Az irodalmi és képzőművészeti alkotásokban is feldolgozott legenda azonban a mai napig él. A szájhagyomány mellett a történet alapja – és egyetlen korabeli írásos bizonyítéka – a kapuvári plébánián vezetett keresztelési anyakönyv latin nyelvű bejegyzése.

Madárgyűrűk leolvasása *és* jelentése

A madarak – főleg a vízimadarak – terepi megfigyelései során egyre gyakrabban láthatunk olyan egyedeket, amelyek lábukon (lábaikon) – illetve ludak és hattyúk esetében a nyakukon – színes műanyag gyűrűt (gyűrűket) viselnek. Ezek az egyedi kóddal ellátott színes gyűrűk, illetve a kód nélküli, de egyedi módon felhelyezett színesgyűrű-kombinációk nagy távolságról, a madár befogása nélkül is leolvashatók. Egyedi jelölésekről lévén szó, megtudhatjuk általuk, hogy hol és mikor gyűrűzték a madarat, illetve azt, hogy az adott példányt a jelölése óta mikor és hol látták már.

A gyakorlott és éles szemű megfigyelőnek bizonyára feltűnik, hogy a színes gyűrűvel jelölt madarak egy fémgyűrűt is viselnek a csüdjükön (tarsometatarsus) vagy a sarokízület felett (tibiotarsus). Ebbe a gyűrűbe az egyedi sorszám mellett az ország megnevezése, annak fővárosa, a gyűrűző-központ székhelye vagy egy madárvárta megnevezése és székhelye is be van vésve. Kisebb madarak, amelyek esetében a gyűrű adatait terepen aligha lehetséges leolvasni, kizárólag ilyen, viszonylag könnyű gyűrűt viselnek a lábukon. Megkerüléshez az ilyen madarat újra be kell fogni, vagy meg kell találni (sok esetben járművel, szélkerékkel vagy ablaknak történt ütközés sajnálatos áldozataként). Színes gyűrűs madár leolvasásakor vagy egy fém-gyűrűs madár megtalálásakor gondosan fel kell jegyezni a gyűrű feliratát (kódját), színét, a gyűrű(k) elhelyezkedését, a madár faját, nemét, életkorát, az időpontot, a helyszínt, valamint a találás körülményeit, majd ezeket az adatokat meg kell küldeni az illetékes madárgyűrűzési központnak *(lásd a következő oldalon)*. Minden adat fontos lehet, minden adatközlő egy-egy újabb darabkával egészíti ki a madárvonulás izgalmas térképét. Ezért cserébe a beküldő megkapja a madár addig ismert „élettörténetét”.

A legkorszerűbb, nagy teljesítményű állványos távcsövekkel a vadludak és a hattyúk nyakgyűrűi akár 800 m-es, a nagyobb sirályok színes lábgyűrűi akár 300 m-es távolságból leolvashatók! Kanalasgémek, gémek, gólyák, partimadarak és károkatonák megfigyelésekor is érdemes figyelni az esetlegesen azok lábán (lábain) lévő színes gyűrűkre.

Színes gyűrűvel jelölt dankasirály (© C. Rol.)

Részvétel madárgyűrűzésen

A Fertő vidékén régi hagyománya van a madárgyűrűzésnek. Az alábbi helyszíneken testközelből lehet megfigyelni ezt a tevékenységet, illetve (előzetes jelentkezés után) akár részt is lehet venni benne:

» **Biologische Station Illmitz**
Tel.: +43 2175 / 232 854 12
post.bs-illmitz@bgld.gv.at | biologische-station.bgld.gv.at

» **Pannonian BirdExperience** *(lásd a 128. oldalt)*
A rendezvény idején óránkénti bemutató gyűrűzésekre kerül sor.

» **St. Martins Therme**
Csak vezetett túrákkal együtt – körülbelül 10-20 naponként.
www.stmartins.at

» **A nemzeti park magyarországi része**
(lásd a „Madárgyűrűzési Központ" elérhetőségeit)

Bárki leolvashat és jelenthet

Fontos, hogy a megtalált vagy leolvasott gyűrűről szóló jelentést annak az országnak a gyűrűzőközpontjába küldjük, amelyikben a leolvasás történt. Ez a központ azután továbbítja az adatokat abba az országba, ahol a madarat jelölték, és amikor visszajelzést kapott a gyűrűzés helyéről és idejéről, akkor azt a megfigyelőnek is megküldi. Alternatív lehetőségként a leolvasott adatokat a következő weboldalakra is fel lehet tölteni:

» **www.ring.ac**

» **www.geese.org** (színes gyűrűs ludak esetén)

Színes jelölésekkel kapcsolatos információk

Az alábbi internetes oldalon bővebb információk kaphatók különböző színes gyűrűs projektekről:

» **www.cr-birding.org**

Vogelwarte Österreich

ring@klivv.at
www.vetmeduni.ac.at/klivv

Konrad-Lorenz-Institut für Vergleichende Verhaltensforschung
A–1160 Wien, Savoyenstraße 1a

Madárgyűrűzési Központ

ringers@mme.hu
www.mme.hu/madargyuruzes_es_madarvonulas-kutatas

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Madárgyűrűzési Központ
H–1121 Budapest, Költő utca 21.

Nyirkai-Hany

5,5 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

A terület keleti szélén lévő sorompó (a térképen 1-essel jelölve) (É: 47,706960, K: 17,221231)

A Hanság keleti felén található, mintegy 450 ha kiterjedésű élőhely-rekonstrukciós terület a Kisalföld legmélyebb pontján fekszik. Ez egyúttal a Fertő–Hanság Nemzeti Park egyik legkeletibb részterülete. A 2001-ben befejezett elárasztás hatása hamar megmutatkozott, és a különböző mélységű vizeket gyorsan birtokba vették a vízimadarak és más élőlények. A megfigyelőtoronyból jó rálátás nyílik a hatalmas, de a növényzet által mára már jelentősen benőtt vízfelületre.

Nagy kárókatona (© G. Loi)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A kiszáradt fákon telepesen költő **nagy károkatonák** mellett a térség gyakori költőmadarai közé tartozik a **kis károkatona**, a **nyári lúd**, a **vörös gém**, a **nagy kócsag**, a **bakcsó**, a **kis vöcsök** és a **búbos vöcsök**, de **rétisas**, és időnként **bíbic**, **gulipán**, **gólyatöcs** és **küszvágó csér** is költ. Ritkább költőfajnak számít a **böjti réce**, az **üstökösréce** és a **barátréce**. A **szerecsensirályok** a vízállástól függően váltogatják fő költőhelyüket a Lange Lacke, az illmitzi Zicksee, a mekszikópusztai és a nyirkai-hanyi vizek, sőt a szlovákiai Körtvélyesi-víztároló között. Korábban **kanalasgém** is költött itt kisebb számban, ám az utóbbi években ennek

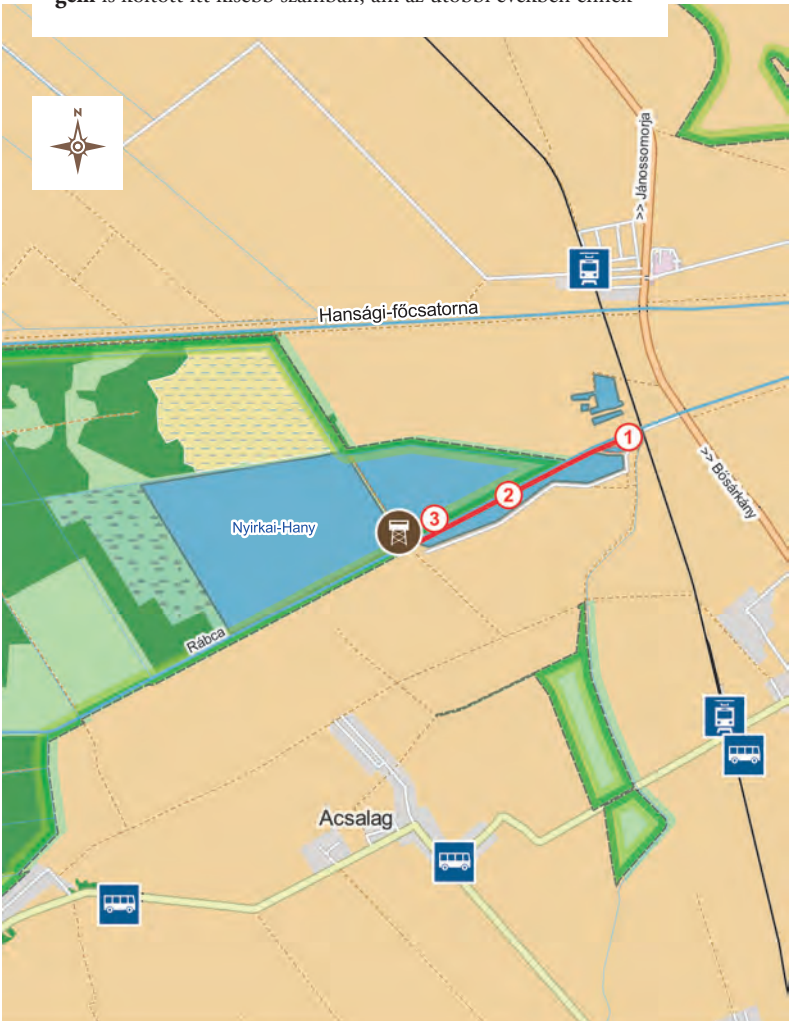

0 1000 m

Mocsári teknős (© C. Rol.)

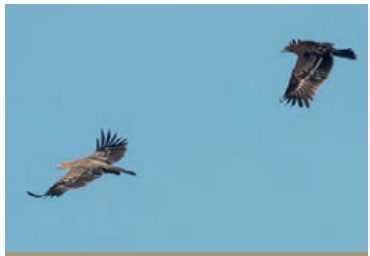
Parlagi sas és fekete sas (© P. Fri.)

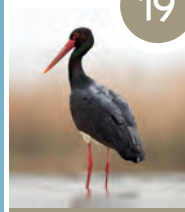
Fekete gólya (© L. Khi.)

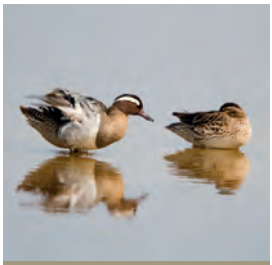
Böjti réce (© F. Bit.)

Fehér tündérrózsa (© Tak. G.)

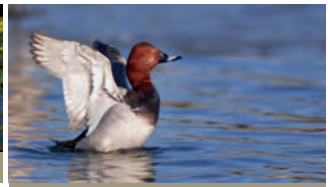
Barátréce (© C. Rol.)

a fajnak a fészkelését itt nem észlelték. Vonuláskor rendszeresen vadászik erre mindhárom ***szerkőfaj***, és egy-egy **cigányrécét** is lehet látni. Megfelelően alacsony vízállás esetén a Nyirkai-Hany a ***partimadarak*** valóságos paradicsomává válik. Télen rendszeresen lehet látni itt **parlagi sas** mellett **fekete sast** is. E ritka átvonuló madár egy-két példánya 1996 óta a Fertő–Hanság Nemzeti Park területén tölti a telet, az utóbbi években többnyire a Nyirkai-Hanyban.

Útvonal

A túra kiindulási pontjától valamivel több mint 2 km-re található Hanságliget vasútállomása. Ha a 86-os főúton Hanságliget és Bősárkány között haladunk, akkor a Rábca folyótól délre kell rátérnünk az annak a töltésén nyugati irányban futó földútra. A vasúti sínek keresztezése után, a szivattyúház mellett egy sorompóhoz érünk 1. Innen csak gyalog vagy kerékpárral folytathatjuk utunkat mintegy 2 km hosszan. A Rábca déli gátján délnyugat felé vezető utat 2 facsoportok, illetve balról egy hosszan elnyúló horgásztó szegélyezik, a lombok közül költési időben mások mellett **vadgerle**, **zöld küllő**, **kakukk**, **fülemüle**, **függőcinege** és **csilpcsalpfüzike** hangja hallatszik. Az utat kísérő nádasból különböző ***nádi madarak*** énekét hallani: **foltos nádiposzáta**, **cserregő nádiposzáta**, **nádirigó**, **nádi tücsökmadár**, **nádi sármány**. Az egyenes útszakasz végén, egy sorompónál jobbra fordulunk, és a Rábcán lévő zsilipen átkelve elérkezünk a

Nyirkai-Hany (© Bal. Zs.)

Nyirkai-Hany (© C. Rol.)

terület egyetlen megfigyelőtornyához 3, ahonnan remekül be lehet látni a Nyirkai-Hany vízfelületét. Visszafelé ugyanezen az úton tudunk csak haladni.

Egyéb állat- és növényfajok

északi pocok (*Microtus oeconomus*), eurázsiai hód (*Castor fiber*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), vízisikló (*Natrix natrix*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), nagy tavibéka (*Pelophylax ridibundus*), lápi póc (*Umbra krameri*), barna óriásacsa (*Anax parthenope*), farkasalmalepke (*Zerynthia polyxena*), kis színjátszólepke (*Apatura ilia*), sárga vízitök (*Nuphar lutea*), fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*), kétéltű keserűfű (*Persicaria amphibia*), sulyom (*Trapa natans*), vízi tündérfátyol (*Nymphoides peltata*)

TUDTA?

A „Hanyság", ahogyan a régi térképeken szerepel, a korszerű vízszabályozás idején történt lecsapolásig legendák övezte mocsaras terület volt, amelyet csak halászok és vadászok jártak. A Hansági-főcsatorna megépítése előtt a vadászok voltak azok, akik részletes leírásokkal szolgáltak az itteni sokszínű állatvilágról.

Kilátó (© C. Rol.)

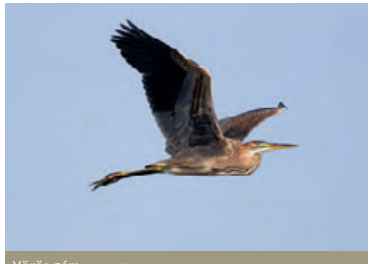
Vörös gém (© G. Loi.)

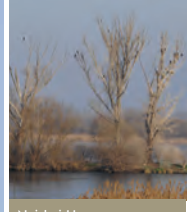
Nyirkai-Hany (© Bal. Zs.)

Nyirkai-Hany (© Had. T.)

Fehérszárnyú szerkő (© C. Rol.)

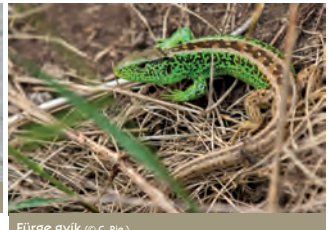
Fürge gyík (© C. Rie.)

Fertőújlak

(Mekszikópuszta)

min. 7,3 km
Hossz

min. 3 óra
Időtartam

Ajánlott felszerelés

Haladás

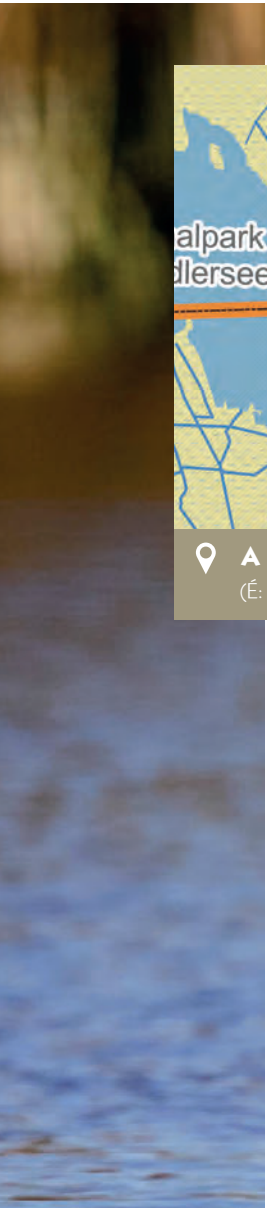

Törpegém (© G. Loi.)

TÚRA 20

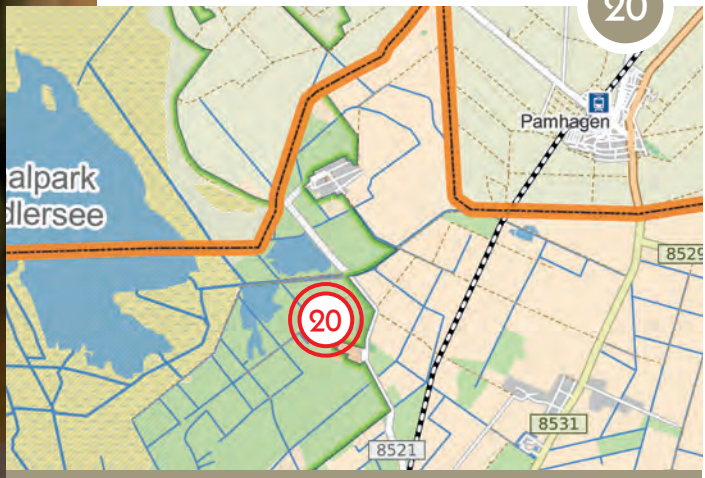

A Hansági-főcsatorna zsilipjénél lévő parkoló
(É: 47,679098, K: 16,847285)

Fertőújlak eredeti neve Mekszikópuszta, de általában a falu környékét, illetve a Hansági-főcsatornától északra és délre elterülő vizes élőhely-rekonstrukciós területet is gyakran csak Mekszikónak nevezik. Alighanem ez a legjobb madármegfigyelő hely a Fertő-táj magyar részén, illetve a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban. Az óriási réteken és legelőkön racka juhok, házi bivalyok és magyar szürke szarvasmarhák láthatók, a szikes, nedves térségek, az elárasztások pedig számos madárfajt vonzanak mágnesként.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A Fertőtől délkeletre elterülő szikes, mocsaras térséget a régmúlt időkben a tó rendszeresen elárasztotta, különösen északi, északnyugati szél esetén áramlott ki ide nagy mennyiségű víz. A 20. század elején megépített körgát ezt megakadályozta, a térség kiszáradt. A szántóföldi művelésre a szikes talaj miatt kevésbé alkalmas területet sokáig legelőként hasznosították. Az 1990-es években több vizes élőhely-rekonstrukciót hoztak itt létre. 1990-től először a Hansági-főcsatornától délre elterülő részeket (Nyéki-szállás, Pap-rét) árasztották el. A Hansági-főcsatornától északra és a Fertőújlakra vezető úttól nyugatra fekvő Borsodi-dűlőt rendszeresen 1998-tól kezdve árasztják (előtte csak alkalmanként – pl. a körgát 1996-os átszakadásakor – került nagyobb mennyiségű víz a területre). Az így létrejött vizes élőhelyet hamarosan mada-

0 1000 m

Kék vércse (© P. Frl.)

Racka juhok (© C. Rol.)

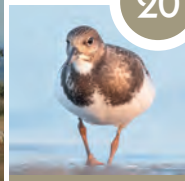
Kőforgató (© P. Frl.)

rak ezrei fedezték fel és jöttek ide táplálkozni, vonulás közben megpihenni vagy költeni. A terület vízkormányzását mindig a madárvilág igényei szerint végzik a nemzeti park szakemberei. Különösen a Borsodi-dűlő keleti partján álló megfigyelőtoronyból nyílik kiváló lehetőség ***vízimadarak*** megfigyelésére. A ***ragadozó madarak*** közül kiemelendők a **rétisas**, a **parlagi sas**, az **egerészölyv**, a **barna rétihéja**, a **vörös vércse**, a **kabasólyom** és a **kék vércse**. Ezek mindegyike költ is itt. Ősszel, illetve télen rendszeres vendég errefelé a **kékes rétihéja**, a **vándorsólyom**, a **kerecsensólyom** és a **kis sólyom**. Ősztől tavaszig igen látványosak a ***vadlúdtömegek***, valamint az utóbbi években ősszel egyre nagyobb csapatokban itt megpihenő **darvak**. A kijelölt utakról sehol sem szabad letérni!

Útvonal

A látogatók nagy része Fertőd felől gépkocsival érkezik, de az alig 7 km-re fekvő Apetlontól kerékpárúton is megközelíthető a térség. A túra útvonalának legfontosabb állomásait menetrend szerinti buszjárat is érinti. Aki ráér, az feltétlenül nézzen be a Sarród északi szélén található Kócsagvárba 1, a Fertő–Hanság Nemzeti Park központjába. Az érdekes építészeti megoldású épületben sok tájékoztató anyag, valamint kiállítások várják a vendégeket, de itt lehet a nemzeti park munkatársai által vezetett kirándulásokra is jelentkezni. A vasúti síneken átkelve nyugat felől hamarosan tágas legelő tárul elénk. Ezt a területet legjobban a **parlagi sast** bemutató tájékoztató tábla 2 mellől tekinthetjük át. E sasfaj mellett kis szerencsével **hamvas rétihéját** és **kék vércsét** is megpillanthatunk, **mezei pacsirták**, **cigánycsukok** és **sordélyok** azonban nagyobb valószínűséggel kerülhetnek a szemünk elé.
A lászlómajori bemutató majorságban 3 számos régi magyar háziállatfajta mellett információt kaphatunk a pásztoréletről, a halászatról, valamint a táj mezőgazdálkodásának és a nemzeti parknak a történetéről.
A Lászlómajor melletti fás, bokros részeken többek között **vörös vércse**, **erdei fülesbagoly**, **kerti geze**, **őszapó**, **mezei poszáta**, **barátposzáta** és **sárgarigó** költ, de esténként akár **gyöngybaglyot** is láthatunk a majorból kirepülni. A Hansági-főcsatorna zsilipjétől északra 4 jó parkolási lehetőség kínálkozik. Az autóból itt kiszállva előttünk terül el a Borsodi-dűlő. Először

azonban a Hansági-főcsatorna déli gátján haladjunk nyugat felé (a Hídi major nem bemutatóhely, oda tilos bemenni!). Az istállóban és körülötte **balkáni gerle**, **búbospacsirta**, **barázdabillegető**, **házi veréb**, **mezei veréb** és **kuvik** fészkel, ezeket a madarakat a gátról is láthatjuk. A Hansági-főcsatorna mentén **foltos nádiposzáták**, **nádirigók** és **nádi sármányok** énekelnek, míg **törpegémet**, **nagy kócsagot** és **vörös gémet** inkább csak akkor láthatunk, ha felröppennek. A Hansági-főcsatorna partján álló megfigyelőtoronyból a csatorna túlpartjától északra elterülő Borsodi-dűlő deli részén tartózkodó madarakat tudjuk megfigyelni. A csatornától délre eső legelőn (Nyéki-lapos) **bíbicek**, **sárga billegetők** és **sordélyok** költenek; a tavaszi tocsogós időszakban sok **pajzsoscankót** is lehet itt látni. A gáton egy lezárt sorompóig szabad csak elmenni, itt balra, egy kis hídon átkelve találjuk a Nyéki-szállás lesét 5 (a távolban álló valamikori katonai megfigyelőtoronyhoz tilos bemenni!). Megfelelő vízállás esetén itt különböző ***gémeket***, ***vadludakat***, ***récéket***, ***partimadarakat*** és ***cséreket*** figyelhetünk meg. Egyes években nagy számban költenek a szigeteken ***sirályok***. Mivel ezt a területet újabban nem minden évben árasztják el, nem lehet mindig nagy nyüzsgésre számítani. A csendesebb években inkább a déli réteken érdemes **nagy pólingok** után kutatni, téli hónapokban pedig a ***vadludakra*** és a vadászó **vándorsólymokra** figyelni. A Hansági-főcsatorna zsilipjéhez visszatérve a Borsodi-dűlő keleti részén álló megfigyelőtoronyhoz 6 megyünk (ott is van lehetőség parkolásra). ***Vízimadarak*** megfigyelésére nincs ennél jobb hely, a hatalmas víztükör távolabbi részeit azonban inkább csak nagy nagyítású állványos távcsővel lehet áttekinteni. Láthatunk **guvatot**, **böjti récét**, **barátrécét**, **csörgő récét**, **küszvágó csért**, **gulipánt**, **gólyatöcsöt** – ezek mind költenek itt (igaz az említett récefajok csak néha és kis számban). Rajtuk kívül számos átvonuló, illetve alkalmilag itt táplálkozó és megpihenő madár figyelhető meg. A megfigyelőtorony körüli réteken **nyári ludak** nevelik fiókáikat. Április–májusban és ősszel érdemes alaposan szemügyre venni a ***pólingok*** gyülekező csapatait, mert a **nagy pólingok** között ilyenkor **kis pólingokat** is láthatunk. Ha a vízfelület télen nem fagy be, illetve nincs nagy hó, akkor ősztől tavaszig számos ***északi lúdfaj*** (köztük ritka fajok is!) időzik itt pihenés és ivás céljából. Az esetenként távoli táplálkozási helyekről történő délelőtti és esti behúzás itt különösen jól megfigyelhető. Az utóbbi években ősszel nagyszámú **daru** is éjszakázik a Borsodi-dűlő környékén. Az innen Fertőújlakig húzódó rétek és legelők telente a **kékes rétihéja**, a **vándorsólyom**, a **nagy őrgébics** és néha a **kerecsensólyom** vadászterületei. A Fertőújlakra vezető közút töréspontja, egy éles jobbkanyar 7 alig 200 m-re esik az osztrák oldalon fekvő Sandeck–Neudegg védett területtől. A Borsodi-dűlőtől északra elterülő rét (Ürge-domb) egykor népes ürgeállománya az utóbbi időben sajnos megfogyatkozott, de azért még mindig láthatunk itt ürgét az út mindkét oldalán.

A kicsiny Fertőújlak elején, a valamikori határőrörs épületében található a Csapody István Természetiskola és Látogatóközpont 8. A faluban számos madárfaj költ. Közülük kiemelendő a **gyöngybagoly**, a **kuvik**, a **balkáni fakopáncs** és a **szürke légykapó**. Telente **erdei fülesbaglyok** nappaloznak csoportosan a település fáin, főként az örökzöldeken. A település keleti széléről az osztrák határhoz vezető kerékpárút 9 mellett alkalmas évszakban ***vadlúd***- és **darucsapatokat** figyelhetünk meg.

Egyéb állat- és növényfajok

magyar szürke szarvasmarha, házi bivaly, racka juh, mangalica sertés, közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), rőt koraidenevér (*Nyctalus noctula*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld varangy (*Bufotes viridis*), pirregő tücsök (*Oecanthus pellucens*), nagy pirosszemű-légivadász (*Erythromma najas*), barna óriásacsa (*Anax parthenope*), nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*), kardoslepke (*Iphiclides podalirius*), fecskefarkú lepke (*Papilio machaon*), szongáriai cselőpók (*Lycosa singoriensis*), magyar báránypareji (*Camphorosma annua*), húsos sziksófű (*Salicornia prostrata*), magyar sóballa (*Suaeda pannonica*), barázdás csüdfű (*Astragalus sulcatus*), sziki őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicum*), agár kosbor (*Orchis morio*), pókbangó (*Ophrys sphegodes*)

TUDTA?

Kócsagvár: A vízszabályozással és lecsapolással kapcsolatos tevékenységek eredményeként a Fertő partja ma meglehetősen távol van Sarródtól, amely egykor halászfalu volt. A Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatóság központi épülete – az úgynevezett Kócsagvár – Sarród egykori halászkikötőjének a helyén épült, alaprajza halászfalut utánoz. A bejárati kapu két egymás felé forduló nagy kócsag kiterjesztett szárnyait és dísztollait stilizálja. Fentről nézve a Kócsagvár, amely Magyarország legnagyobb nádtetejű épülete, egy nagy kócsag kiterjesztett szárnyára emlékeztet. Az épületen belül mindegyik „ház" homlokzata egy-egy Fertő parti település népi építészetének díszítőelemeit mutatja be. A Kócsagvár a nemzeti park igazgatási központja, információs pont és kiállítóhely is egyben, de az épületben szálláslehetőség is van.

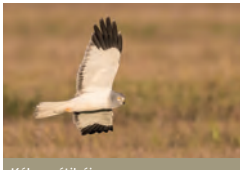
Kékes rétihéja (© P. Fri.)

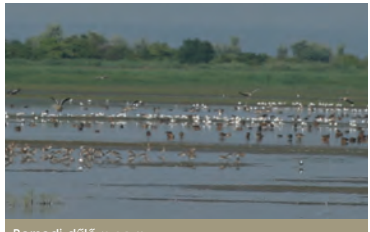
Borsodi-dűlő (© C. Rol.)

Kis póling (© O. Sam.)

Fertődi kastélypark

5,7 km	min. 3 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

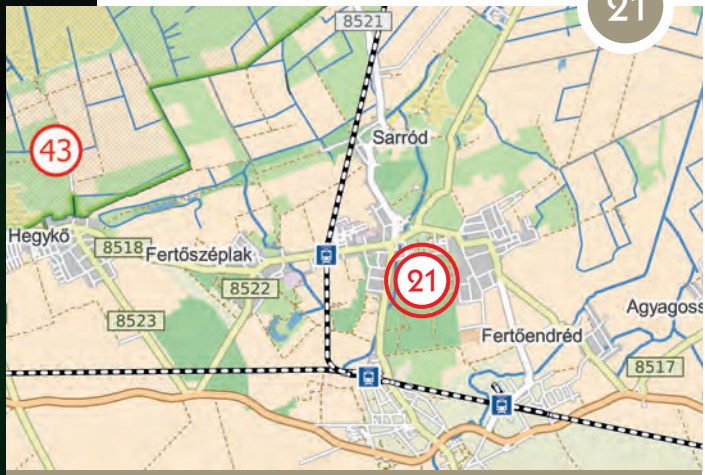

A kastély parkolója
(É: 47,622362, K: 16,870321)

A késői barokk (rokokó) stílusú fertődi Esterházy-kastély mind madártani, mind kulturális szempontból megér egy látogatást. Ebben a kastélyban munkálkodott sok éven át a világhírű zeneszerző, Joseph Haydn mint az Esterházy hercegek zenekarának karmestere. Gyanítható, hogy némely zeneművének megírásához a tágas kastélypark madarainak hangjából is merített ihletet.

Macskabagoly (© O. Sam.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Már érkezéskor feltűnik a rengeteg **csóka**, amelyek a kastély kéményeiben, valamint a hatalmas platánok és vadgesztenyefák odúiban fészkelnek. A kastély díszudvarát körülölelő épületszárnyak homlokzatán számos **molnárfecske** költ (fészkeiket a felújítás során megkímélték). A park ma már csak a kastély körül mutat barokk vonásokat, az épülettől távolabb egyre természetszerűbbé válik. Ezek a távoli részei (Lés-erdő) jellegzetes ***erdei madárfajoknak*** – például ***harkályok***, **csuszka**, **hegyi fakusz**, **rövidkarmú fakusz** és **meggyvágó** – adnak otthont. Ha kora tavasszal látogatunk a parkba, akkor **fekete harkály**, **zöld küllő**, **nagy fakopáncs** és **közép fakopáncs** dobolását vagy hangját hallhatjuk; a kastély közelében **balkáni**

0 500 m

Erdei sikló (© C. Rie.)

Nagy fakopáncs (© W. Tri.)

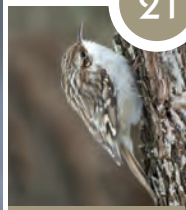
Rövidkarmú fakusz (© O. Sam.)

Szürke légykapó (© P. Fri.)

Kastélypark (© Had. T.)

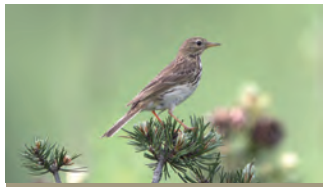
Erdei pityer (© W. Tri.)

fakopánccsal is találkozhatunk. A park rendszeres fészkelői közé tartozik többek között az **örvös galamb**, a **kakukk**, az **erdei pityer**, a **vörösbegy**, a **fülemüle**, az **énekes rigó**, a **fekete rigó**, a **barátposzáta**, a **csilpcsalp-füzike**, a **szürke légykapó**, a **széncinege**, a **kék cinege**, a **barátcinege**, a **szajkó**, a **seregély**, a **mezei veréb**, az **erdei pinty**, a **tengelic**, a **zöldike**, a **csicsörke** és a **citromsármány**. Aki éjjel látogat el a kastélyparkba, az szerencsés esetben **erdei fülesbagollyal** és **macskabagollyal** is találkozhat. Télen gyakran bukkannak fel itt **léprigók**, **fenyőrigók**, **fenyőpintyek** és **süvöltők**.

Útvonal

A kastélypark könnyen megközelíthető, és kerékpárral is bejárható. A kastély parkolója (a pomogyi határátkelő felé vezető út mellett) fizetős, de a kastélytól nyugatra ingyenes parkolási lehetőséget is találhatunk. A fizetőparkoló mellett, akárcsak a kastély ajándékboltjában, emléktárgyak is vásárolhatók. Utunkat a kastély bejáratánál 1 kezdjük, itt télen is megfigyelhetők az épületek homlokzati párkányai alá épített **molnárfecskefészkek**. Az óramutató járásával megegyező irányban (a keleti oldalon) megkerüljük a kastély központi épületét, közben megfigyelve a már említett **csókákat**. A parkhoz érve előbb délnek, majd a kastélypark három tengelye közül a legkeletibb (Petőházi allé) mentén délkeletnek tartunk. Egy kerti laknál 2 az út enyhén jobbra kanyarodik, majd egy mező mentén dél felé visz tovább (Pomvágli allé). Egy öreg facsoportnál, amelyben hatalmas tölgyfák is állnak 3, jobbra kanyarodunk és nyugat felé folytatjuk utunkat (Nagy körallé). A következő útszakaszon (Ház allé), amely

Esterházy-kastély (Fertőd) (© C. Rol.)

a régi erdészházig 4 tart, főként **fekete harkályok**, **közép fakopáncsok**, **erdei pityerek**, **szürke légykapók** és **citromsármányok** érdemelnek figyelmet. Az erdészháznál érdemes rövid kitérőt tenni dél felé. Ha északnak fordulunk, akkor a némileg természetszerű erdőben néhány madár- és denevérodút is felfedezhetünk. Végül elérkezünk a kastélypark nyugati tengelyéhez (Szentmiklósi allé), és ezen haladunk tovább a kastély irányába. Mintegy 300 m után elkanyarodhatunk kelet felé az úgynevezett Bagatelle-hez 5. Ennek a kis pavilonnak az elődjét (a „kínai táncoló-házat") Esterházy „Fényes" Miklós Mária Terézia 1773-as eszterházi látogatása alkalmából építtette; amikor a császárnő megtudta a hercegtől, hogy mennyibe került az építkezés, csak ennyit mondott: „O, das ist für einen Fürsten Esterházy eine Bagatelle!" („Ó, ez egy Esterházy hercegnek igazán semmiség!"). Az eredeti, fából készült épület néhány év múlva leégett.

A helyén ma álló, kínaizáló épület az 1980-as években épült. A Bagatelle-t északról határoló erdőfoltban különböző tűlevelű fafajok láthatók. Mielőtt elhagyjuk a kastélyparkot, érdemes rövid kitérőt tenni az északnyugati részbe 6, ahol számos öreg fát és fasort találunk.

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges denevér (*Myotis myotis*), kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*), rézsikló (*Coronella austriaca*), erdei sikló (*Zamenis longissimus*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), erdei béka (*Rana dalmatina*), tölgy-pávaszem (*Antheraea yamamai*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*), ernyős sárma (*Ornithogalum umbellatum*), ligeti csillagvirág (*Scilla vindobonensis*), medvehagyma (*Allium ursinum*)

TUDTA?

A fertődi kastély a 18. század második felében épült. Az Esterházy család nyári rezidenciájaként itt számtalan fényes mulatságot rendeztek. Gyakran Eszterházának is hívták, hogy megkülönböztessék a család kismartoni kastélyától. A „magyar Versailles” udvari zenekarának vezetője több mint két évtizeden át Joseph Haydn volt. A kastélyban rendezett kiváló, messze földön híres zenei és operaelőadások kapcsán Mária Terézia császárnő állítólag így szólt: „Ha jó operát akarok hallgatni, akkor Eszterházára kell mennem.”

Molnárfecskefészkek (© C. Rol.)

Mezei pacsirta (© P. Fri.)

Holtfa (© C. Rol.)

Ligeti csillagvirág (© Tak. G.)

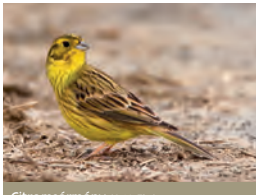
Citromsármány (© M. Tie.)

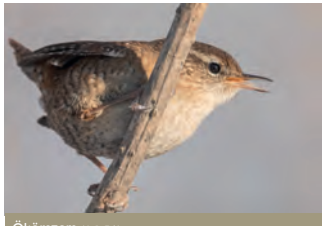
Ökörszem (© P. Fri.)

Joisból az Ördög-nyeregre

7,1 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

A Bruckergasse és az Eisenstädterstraße sarka (Jois)
(É: 47,964177, K: 16,793274)

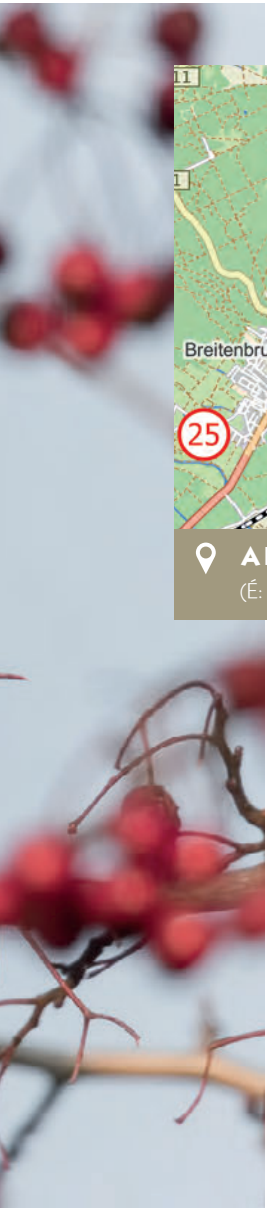

Fenyőrigó (© P. Fri.)

A könyvben bemutatott útvonalak közül a legészakibb Jois (Nyulas) községtől indul, és egy olyan szőlőtermesztő vidéken vezet keresztül, amelyet okmányokban már 1345-ben említenek. Parlagföldeken, fák, bokrok és farakások mentén, illetve egy nagyobb erdőfolton keresztül vezet fel az út a bruckneudorfi katonai gyakorlótér szélén lévő Ördög-nyeregre (Teufelsjoch). Az útvonal nyugati része betorkollik a „cseresznyevirág kerékpárútba” és a joisi „bor tanösvénybe”.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A szóban forgó területen számos madárfaj él: a szőlőhegyi dűlőkön **búbosbanka** és **erdei pacsirta**, az erdőkben különböző ***harkályfajok***, a fás, bokros részeken **karvalyposzáta**, **mezei poszáta** és **tövisszúró gébics**, az Ördög-nyereg (fél)száraz gyepjein pedig **mezei pacsirta**, **cigánycsuk** és **sordély**.

Útvonal

A túra útvonala némi fáradsággal kerékpáron is bejárható. A kiindulási pont Jois (Nyulas) keleti széle 1, ahonnan enyhén emelkedő földúton haladunk északi irányban.

0 500 m

Cigánycsuk (© G. Loi.)

Meggyvágó (© P. Fri.)

Kis fakopáncs (© G. Loi.)

Barna rétihéja (© P. Fri.)

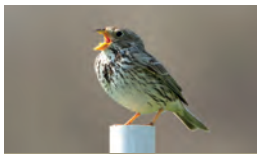
Sordély (© O. Sam.)

Zöld gyík (© C. Rie.)

Egy kis erdőn átjutva a kilátást egy darabig elcsúfítja Jois új ipari negyede, ám ahogy egyre följebb érünk, szinte minden lépéssel tágul a látóhatár. Végül a Jungerberg és a Hackelsberg *(lásd 24. túra)* mögött szemünk elé tárul a Fertő. Hamarosan elérjük a Martalwaldot 2, ennek szélén mintegy 1,5 km-t megyünk a földúton. Költési időben errefelé **darázsölyvet**, **fekete harkályt**, **zöld küllőt**, **nagy fakopáncsot**, **közép fakopáncsot**, **kis fakopáncsot**, **hegyi fakuszt**, **sisegő füzikét**, **örvös légykapót**, **szajkót** és **meggyvágót** figyelhetünk meg. Az út felső szakaszán enyhe forduló következik északnyugat felé. Itt előbb sűrű bozótoson át visz az út, majd az Ördög-nyereg tágas rétségébe torkollik. Rikító sárga színű táblák figyelmeztetnek arra, hogy a katonai gyakorlótérre 3 tilos belépni. Kiegészítő tábla ad felvilágosítást arról, hogy (a lőgyakorlatok idején kívül) mely utak mikor és hol járhatók – ezekről letérni semmiképpen sem szabad! A gazdag növény- és rovarvilág mellett láthatunk itt **nyaktekercset**, **mezei pacsirtát**, **cigánycsukot**, **karvalyposzátát**, **mezei poszátát**, **tövisszúró gébicset**, **citromsármányt** és **sordélyt**. A Fertőről még **barna rétihéják** is járnak errefelé vadászni. Vonulási időben további ***ragadozómadár-fajokra*** is lehet számítani. A nyugat felé vezető út az Ököritatót (Ochsenbrunnen) elhagyva előbb egy kis erdőn, majd nagyjából az erdő szélén visz tovább, míg egy kereszteződésnél 4 lefelé, délnek fordulunk. Miután újból elértük a szőlőket, a T elágazásnál balra (kelet felé) fordulunk, a joisi „bor tanösvényre”. Tavasszal feltét-

Kilátás az Ördög-nyeregről (© C. Rol.)

lenül érdemes itt a **búbosbankára** és az **erdei pacsirta** jellegzetes énekére figyelni; utóbbiból csak néhány pár költ errefelé. Ha elérjük a Zehetner-Kreuzot 5, akkor választhatunk: vagy a Martalwaldon át térünk vissza a túra kiindulási pontjára, vagy egy lejtős földúton közvetlenül Joisba megyünk.

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), zöld gyík (*Lacerta viridis*), rézsikló (*Coronella austriaca*), erdei sikló (*Zamenis longissimus*), fekete gyalogcincér (*Dorcadion aethiops*), erdei tarsza (*Isophya kraussii*), szemölcsevő szöcske (*Decticus verrucivorus*), mezei tücsök (*Gryllus campestris*), kis Apolló-lepke (*Parnassius mnemosyne*), tüzes tarkalepke (*Melitaea didyma*), parlagi madármályva (*Lavatera thuringiaca*), tejoltó galaj (*Galium verum*), hasznos tisztesfű (*Stachys recta*)

TUDTA?

A túra útvonalától alig 2 km-rel keletre található Hanftalban az 1990-es évek közepén még élt a kerti sármány burgenlandi töredékpopulációjának néhány maradék példánya. Ez a faj, amely mára alighanem egész Ausztriából és Magyarországról kipusztult, az 1950-es évek derekán még ritka költőmadárnak számított a Neusiedl am See (Nezsider) és Rust (Ruszt) közötti szőlőtermő vidéken.

Az Ördög-nyereg (© C. Rol.)

Darázsölyv (© O. Sam.)

Csőszkunyhó (© C. Rol.)

Karvalyposzáta (© P. Fri.)

Közönséges ürge (© P. Fri.)

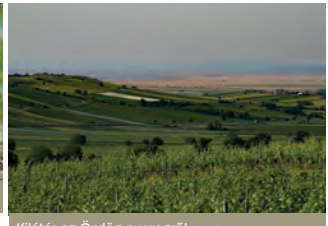
Kilátás az Ördög-nyeregről (© C. Rol.)

Gruibert *és* Königsberg

(„Kopasz”)

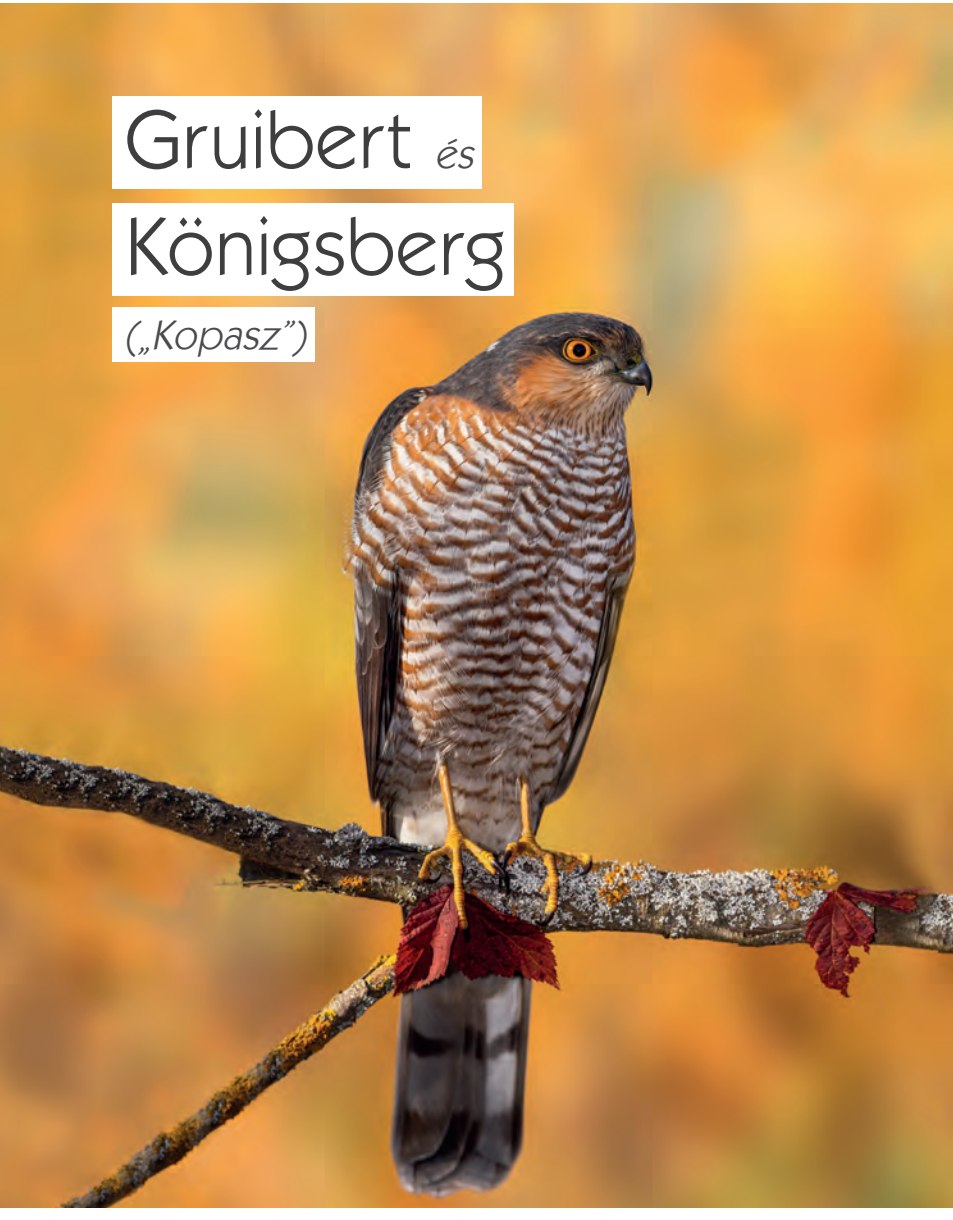

min. 5,5 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás (a Königsberg kerékpárral nem járható)

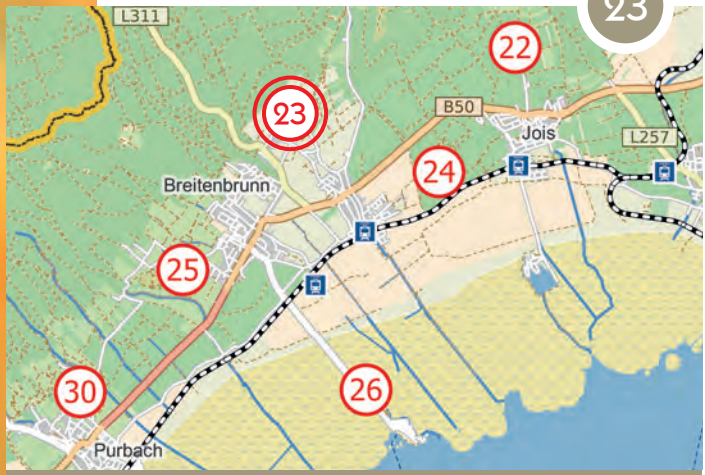

A Bachgasse északi vége (Winden am See)
(É: 47,955616, K: 16,751586)

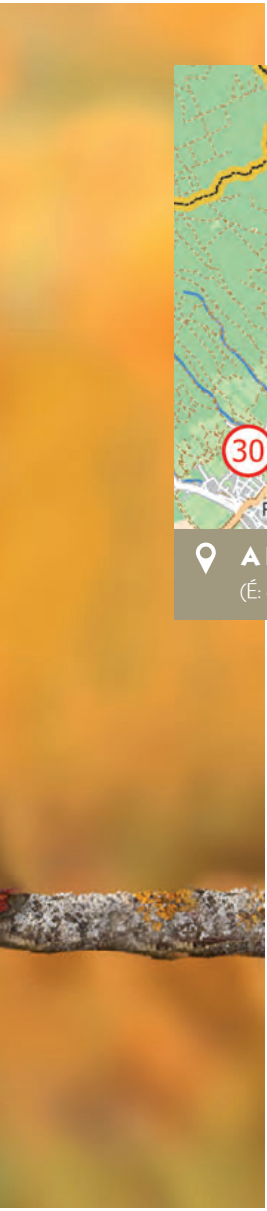

Karvaly (© M. Tie.)

Ez a Windentől (Sásony) északra haladó útvonal különleges vonzerővel bír: a gazdag madárvilág mellett a növénytan és a kulturális nevezetességek iránt érdeklődő látogatók is sok érdekességgel találkozhatnak itt. Öreg szomorúfűzek övezte kristálytiszta patak, szabadtéri múzeum ürgekolóniával, ritka növényeket rejtő védett sziklagyep, változatos kultúrtáj – és végül az erdőn át föl a helyiek által csak „Kopasz” néven emlegetett Königsbergre, ahonnan pompás kilátás nyílik a környékre.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A terület gazdag madárvilággal rendelkezik, leggyakrabban az alábbi fajokkal lehet találkozni: **karvaly**, **búbosbanka**, **nyaktekercs**, **erdei pacsirta**, **őszapó**, **barátcinege**, **sárgarigó**, **tövisszúró gébics**, **szajkó**, **meggyvágó** és **citromsármány**.

Útvonal

A Königsbergre vezető ösvényt leszámítva a túra útvonala a terepet jól bíró kerékpárral is bejárható (de erre inkább csak a gyakorlottabb kerékpárosok vállalkozzanak). A Königsberg megmászásához minimális tájékozódó képességre (illetve GPS-készülékre) van szükség. A kiindulási pont Windenben a Bachgasse északi vége 1. Innen északnyugat felé haladunk az aszfaltozott úton. Két nádassal övezett tavacska mellett, majd egy szomorú-

0 500 m

Leánykökörcsin (© C. Rol.)

Mezei veréb (© P. Fri.)

Üstökös gyöngyike (© C. Rol.)

Erdei pinty (© P. Fri.)

Tavaszi hérics (© C. Rol.)

Kultúrtáj (© C. Rol.)

füzekkel kísért kis patak mentén elhaladva gyorsan elérünk Wander Bertoni olasz származású szobrászművész szabadtári múzeumához 2; ő alkotta a Windenben álló „Napimádó” szobrot is *(lásd a 24. túrát)*. Az itt felállított etetők télen rengeteg ***énekesmadarat*** vonzanak, nyáron pedig ürgekolónia népesíti be a rövidre nyírt gyepet. A szépen karbantartott régi épület környékén **balkáni gerlék**, **házi rozsdafarkúk**, **szürke légykapók**, **seregélyek**, **mezei verebek**, **zöldikék** és **tengelicek** élnek.
A „cseresznyevirág kerékpárutat” *(lásd a 30. túrát)* keresztezve az út enyhén emelkedni kezd, és egy sziklagyep 3 keleti szélén visz tovább. Ez utóbbit a „Naturschutzfläche” színes táblák segítségével könnyen megtaláljuk. Aki költési időben jár ezen a területen, az láthatja vagy hallhatja a félig nyílt élőhelyekkel jellemezhető kultúrtájak jellegzetes madárfajait, mint amilyen a **vörös vércse**, a **vadgerle**, a **búbosbanka**, a **zöld küllő**, az **erdei pacsirta**, a **fülemüle**, a **tövisszúró gébics**, a **citromsármány** és a **sordély**. Egy jobbkanyar után 600 m-en át a lejtővel párhuzamos alsó úton megyünk tovább egy kis erdőig. Itt előbb tölgyek között fölfelé haladunk, majd a szőlőkön át vezető felső úton visszafelé. Mintegy 400 m után egy erdei rakodóhoz 4 érünk, itt eldönthetjük, hogy nekivágunk-e a Königsbergnek. Ha a rakodótól keletre eső, az erdő széléhez vezető mezei utat választjuk, akkor egy kisebb úthoz érünk, amely kétszer elágazik. Mindkét elágazásnál a jobb oldali úton haladjunk tovább, így 50 m-nyi emelkedő után egy erdészeti úthoz érünk, amelyen

Kilátás a Königsbergről (© C. Rol.)

nyomban forduljunk jobbra. Ezen az erdei úton 100 m után van egy elágazás, ahonnan egy utolsó rövid kaptató visz fel a Königsberg 286 m magas tetejére 5. Csodálatos kilátás nyílik innen a Pándorfalvi-fennsíkra, valamint a Hackelsbergre és a Jungerbergre *(lásd a 24. túrát)*, Joisra, Windenre és a Fertő északi részére. **Örvös galambbal**, **fekete harkállyal**, **nagy fakopáncscsal**, **közép fakopánccsal**, **csuszkával**, **vörösbeggyel**, **hegyi fakusszal**, **csilpcsalpfüzikével**, **barátcinegével**, **sárgarigóval**, **erdei pinttyel** és **meggyvágóval** alkalmasint már fölfelé menet is találkozhatunk. A hegytetőről ugyanazon az útvonalon megyünk vissza az erdészeti rakodóhoz 4. Azután előbb a szőlőkön át vezető felső utat követjük délnyugati irányban, majd rövid ideig az országúton megyünk dél felé, amíg elérjük a Gruibertsiedlungot 6. Jobb kéz felé elhagyjuk az utolsó házat, és egy kis rézsűn át elérjük a Windenbe vezető utat. A következő adódó alkalommal egy földút vezet balra, ezen keresztül eljutunk a sziklagyep 3 alsó szélére, a túra végpontjára.

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), fürge gyík (*Lacerta agilis*), zöld gyík (*Lacerta viridis*), erdei sikló (*Zamenis longissimus*), nyergesszöcske (*Ephippiger ephippiger*), olaszsáska (*Calliptamus italicus*), kékszárnyú sáska (*Oedipoda caerulescens*), sztyeppréti sáska (*Stenobothrus nigromaculatus*), barna tarlósáska (*Omocestus haemorrhoidalis*), kis hőscincér (*Cerambyx scopolii*), fekete szemeslepke (*Minois dryas*), tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), molyhos tölgy (*Quercus pubescens*), homoki vértő (*Onosma arenaria*), hegyi tömjénillat (*Libanotis pyrenaica*)

TUDTA?

A windeni Medve-barlang: Ha a túra Winden am See-i (Sásony) kiindulási pontjától kelet felé indulunk, és a Bruckerstraßén a Lajta-hegység irányában haladunk, akkor mintegy 1,5 km után elérünk a félig nyitott Cigány-barlanghoz (Zigeunerhöhle). Újabb 190 m-t megtéve rátérünk egy keskeny ösvényre, amely felvisz a 20 m-rel feljebb található Medve-barlanghoz (Bärenhöhle), amely Ludlloch néven is ismert. Ebben a védett és ráccsal lezárt abráziós barlangban – amelyet a valaha itt hullámzó miocén kori Pannon-tenger hullámverése vájt a parti sziklákba – jégkorszaki barlangi medvék, hiénák, barna medvék és farkasok csontmaradványaira bukkantak az őslénykutatók. Egy barlangi medve teljes csontváza a breitenbrunni (Fertőszéleskút) Toronymúzeumban (Turmmuseum) látható.

Szabadtéri múzeum (© C. Rol.)

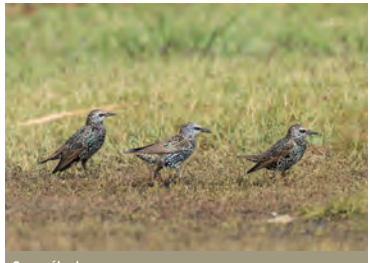
Seregélyek (© P. Fri.)

Homoki vértő (© G. Loi.)

Búbosbanka (© C. Rol.)

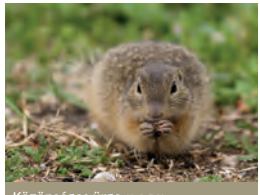
Közönséges ürge (© P. Fri.)

Erdei pacsirta (© W. Tri.)

Winden és Jois között

Hackelsberg *és* Jungerberg

7,4 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 24

Winden am See vasútállomása
(É: 47,947126, K: 16,759048)

A Lajta-hegység és a Fertő északi partja között két kicsi, messziről látható szirt meredezik. A kristályos kőzetre rakódott vékony talajrétegen élő sziklagyepeket a legtöbb helyen már kiszorították a szőlők. Ennek dacára a maradék gyepfoltokon – ausztriai viszonyokhoz képest – figyelemre méltó növény- és rovarvilág él. Csodaszép a kilátás a Lajta-hegységre, a Pándorfalvi-fennsíkra és a Fertőre, de a madárvilág is tartogat meglepetéseket.

Hantmadár (© G. Loi)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

Egyedül a Hackelsbergen több mint ezer lepkefajt mutattak már ki. A hegy meredek délkeleti lejtőin található Ausztria egyik legjelentősebb molyhos tölgyese. Ha tavasszal látogatunk el a területre, akkor többek között **kabasólymot**, **mezei pacsirtát**, **erdei pacsirtát**, **hantmadarat**, **fülemülét**, **tövisszúró gébicset**, **sárgarigót**, **kenderikét**, **citromsármányt** és **sordélyt** láthatunk. Teleszkóp segítségével innen még a tó parti zónájának **nagy kócsagjait**, **nyári lúdjait** és **barna rétihéjáit** is megfigyelhetjük.

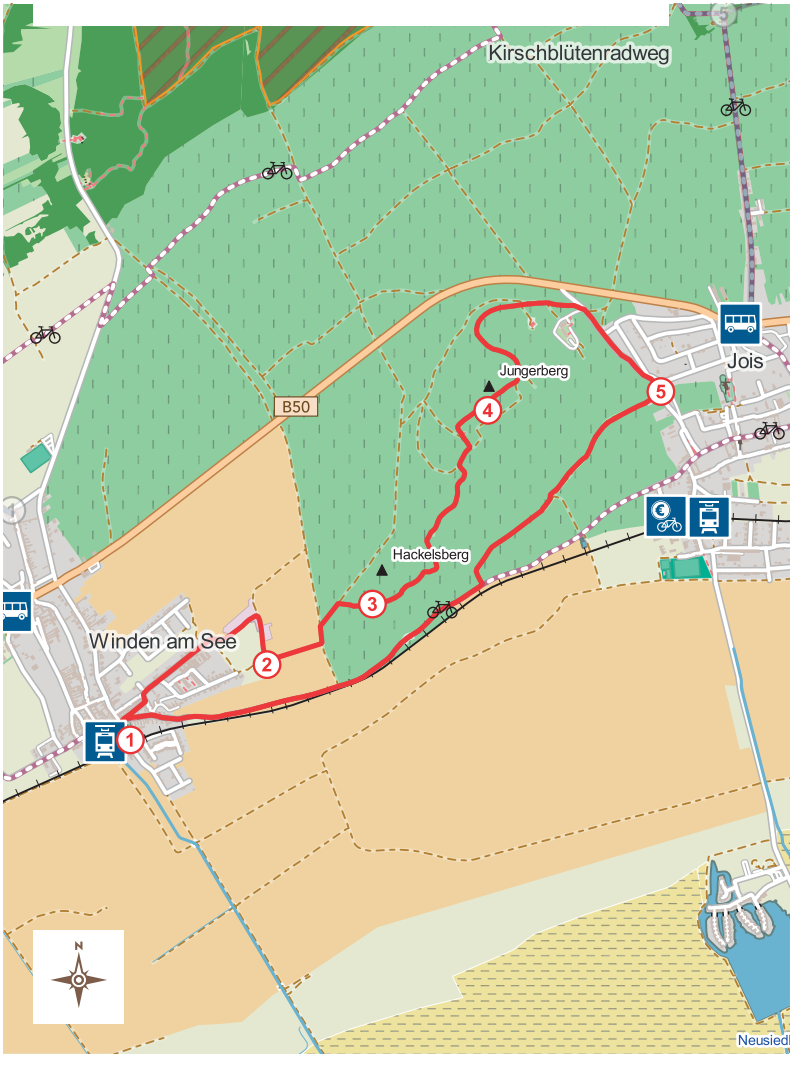

0 500 m

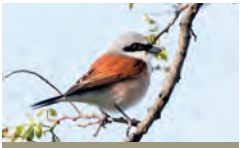
Tövisszúró gébics (© P. Fri.)

Hantmadár (© H. Kol.)

Raponc harangvirág (© G. Loi.)

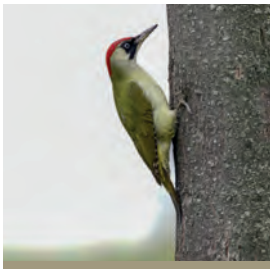
Zöld küllő (© G. Loi.)

Fekete kökörcsin (© C. Rol.)

A Hackelsberg és a Jungerberg (© A. Cim.)

Útvonal

Mivel a Hackelsberg és a Jungerberg közötti út védett sziklagyepeken és szűk bozótosokon keresztül vezet, ajánlott a túrának gyalogosan nekivágni. Az útról tilos letérni! Winden am See (Sásony) vasútállomásától 1 indulunk, a temetőt megkerülve a Kellergasséig megyünk. Itt érdemes kerülőt tenni a zegzugos pincenegyedbe, ahol megnézhetjük Ausztria legrégebbi szőlőprését. A Rudolf-Heinz-Straßén fölfelé haladunk, ez egy földútban folytatódik, amelyen egészen a fatelepig megyünk. Az összerakott rönkök között rendszeresen költenek **hantmadarak**, de a környék fészkelő madarai közé tartoznak még a **cigánycsukok**, a **tövisszúró gébicsek**, a **citromsármányok** és a **sordélyok** is. A messziről fénylő és az 1965. évi New York-i világkiállításra készített „Napimádó" szobortól 2, amely Wander Bertoni olasz származású szobrászművész alkotása, először vethetünk pillantást a Fertő medencéjére. Innen földút vezet egyenesen tovább, szőlőkön át, a Hackelsbergre. Egy bal oldali, majd rögtön utána egy jobb oldali elágazást követően keskeny ösvény visz a sziklagyepen keresztül föl a hegy tetejére 3. Kora tavasszal pompás virágszőnyeg látványában és gyönyörű kilátásban lehet részünk, ráadásul élvezhetjük a **mezei pacsirták** és az **erdei pacsirták** énekét is. A molyhos tölgyesből ***cinegék*** és **barátposzáták** szólnak. Utunk keleti irányban egy sziklagyepen át folytatódik, majd sűrű bozótosba visz, amelyből tavasszal **karvalyposzáta** és **mezei poszáta** éneke hallatszik. Az ösvény

A Hackelsberg (© F. Kov.)

végül egy földútba torkollik, amely a szőlőhegyen keresztül vezet. Az első elágazásnál jobbra fordulunk, majd röviddel később balra. Itt a sziklagyep alsó részére érünk – a felső részén egy magányos erdeifenyő áll. Miután nagy ívben megkerültük a sziklagyepet, megmászhatjuk a Jungerberget 4 is. Tavasszal néhány **erdei pacsirta** hangját hallhatjuk a szőlők felől. A nagy kiterjedésű, monokultúrás szőlőkön keresztül kanyargó út végül a joisi (Nyulas) Kellergasséba torkollik, amelyről azonban az első adandó alkalommal nyugat felé letérünk egy földúton 5. Elhagyjuk a messziről látható Szt. György-templomot, és a hegyek alatti úton visszamegyünk Windenbe. Az utolsó útszakaszt már a „cseresznyevirág kerékpárúton” *(lásd a 30. túrát)* tesszük meg.

Egyéb állat- és növényfajok

zöld gyík (*Lacerta viridis*), rézsikló (*Coronella austriaca*), púposhátú rétiszöcske (*Platycleis affinis*), szőke tarlósáska (*Omocestus petraeus*), sztyeppréti sáska (*Stenobothrus nigromaculatus*), imádkozó sáska (*Mantis religiosa*), fecskefarkú lepke (*Papilio machaon*), kardoslepke (*Iphiclides podalirius*), fekete kökörcsin (*Pulsatilla nigricans*), leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), molyhos tölgy (*Quercus pubescens*), hegyi ternye (*Alyssum montanum*), deres vajvirág (*Orobanche caesia*), raponc harangvirág (*Campanula rapunculus*), ékes vasvirág (*Xeranthemum anuum*), apró nőszirom (*Iris pumila*), bíboros kosbor (*Orchis purpurea*)

TUDTA?

A Hackelsberg déli lábánál fakad egy forrás, az úgynevezett Hexenbründl (Boszorkány-kút), amelyhez számos legenda kapcsolódik. Éjfélkor különös fények villódznak itt, és állítólag boszorkányok űzik gonosz játékaikat… A régmúlt időkben a ritka források létfontosságúak voltak a helyi lakosság számára; ezért nem csoda, ha hátborzongató történetekkel igyekeztek távol tartani tőlük az idegeneket.

Púposhátú rétiszöcske (© G. Wös.)

A Hackelsberg és a Jungerberg (© F. Kov.)

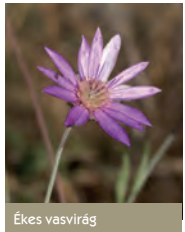
Ékes vasvirág (© G. Loi.)

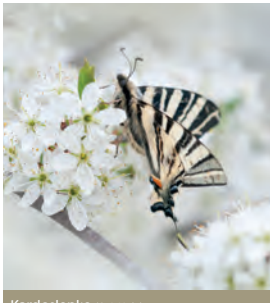
Kardoslepke (© J. Hoh.)

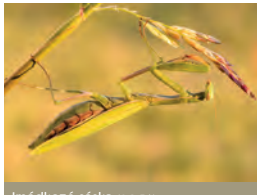
Imádkozó sáska (© P. Fri.)

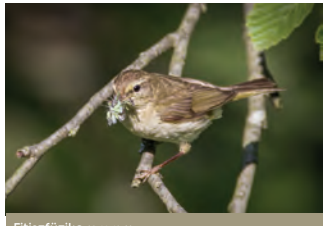
Fitiszfüzike (© H. Kol.)

Thenauriegel

min. 3,4 km	min. 1,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 25

A Lerchfelderhoftól délre fekvő parkoló
(É: 47,934537, K: 16,723498)

A Thenauriegel egy valamikor lényegesen nagyobb kiterjedésű legelőterület maradványa. Több kopár fennsíkot is magában foglal, amelyeket kis, részben sziklás völgyek szabdalnak.

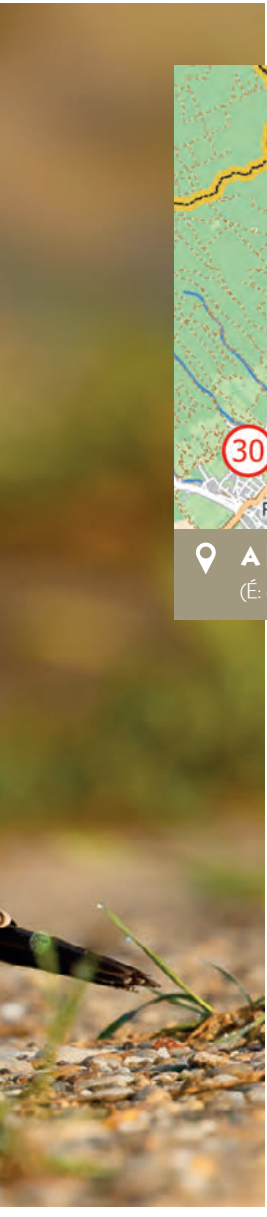

Búbosbanka (© P. Fri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A Breitenbrunntól (Fertőszéleskút) nyugatra elterülő 42 ha-os Thenauriegel egyike Burgenland legnagyobb sziklagyepes területeinek; fajgazdagsága miatt 1979 óta fokozott védelem alatt áll. Kora tavasszal számos látogató keresi fel, akiket a leánykökörcsinek és az apró nőszirmok virágszőnyegének pazar látványa csábít a területre. A terepet behálózó földutakról és ösvényekről, éppen a védett növények miatt, tilos letérni! Költési időben a madárvilág képviselői közül elsősorban a (félig) nyílt területeket kedvelő fajokhoz lehet szerencsénk: **vörös vércse**, **búbosbanka**, **zöld küllő**, **erdei pacsirta**, **cigánycsuk**, **karvalyposzáta**, **kis poszáta**, **őszapó**, **fülemüle**, **sárgarigó**, **tövisszúró gébics**, **szarka**, **kenderike**, **citromsármány** és **sordély**. Közülük az **erdei pacsirta** inkább a környező szőlőkben fordul elő. A bokrokból

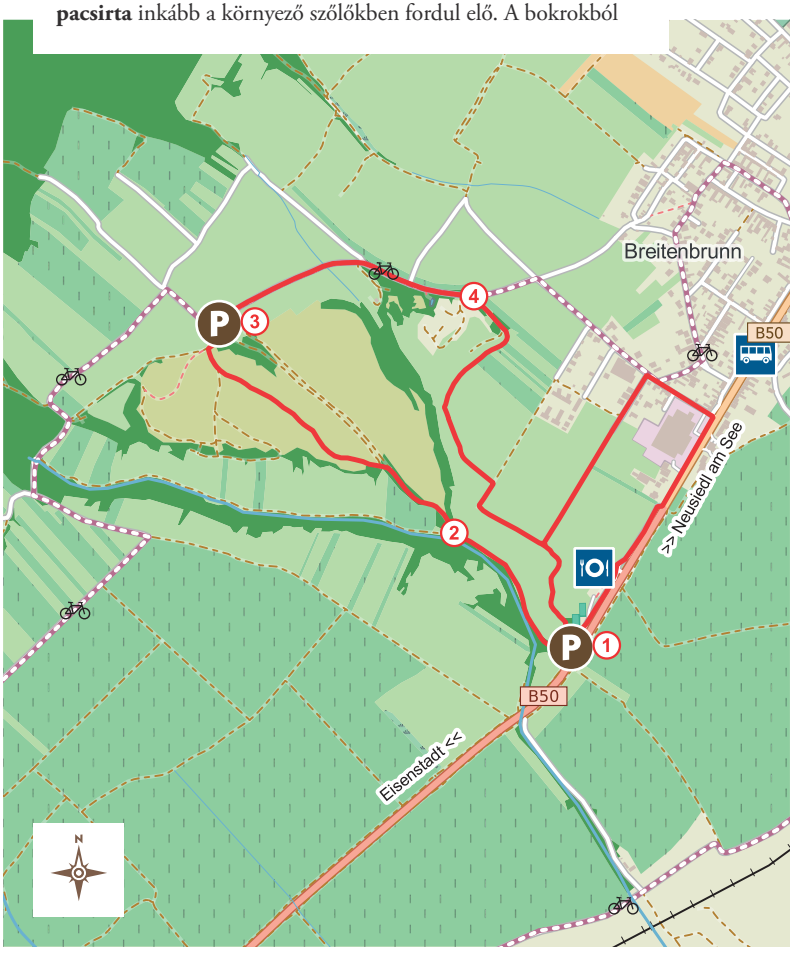

0 500 m

Citromsármány (© L. Khi.)

Szarka (© P. Fri.)

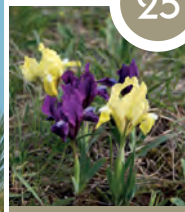
Apró nőszirom (© G. Loi.)

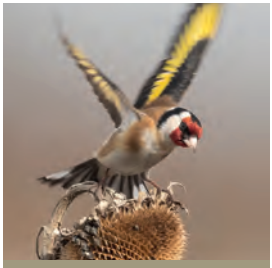
Tengelic (© P. Fri.)

Barátposzáta (© W. Tri.)

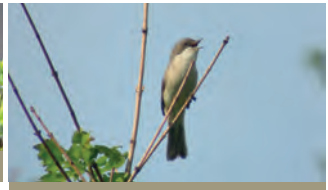
Kis poszáta (© C. Rol.)

és erdőfoltokból **egerészölyv**, **örvös galamb**, **kakukk**, **nagy fakopáncs**, **fitiszfüzike**, **barátposzáta**, **szajkó**, **erdei pinty**, **tengelic** és **meggyvágó** hangját is lehet hallani. A lejtősztyeppre emlékeztető rétek cserjésedését megakadályozandó a területet rendszeresen legeltetik juhokkal. A környező szőlőkben néha ürgék is felbukkannak.

Útvonal

Bár a Thenauriegel jól bejárható kerékpárral, a terület igazából csak gyalog, zárt túracipőben fedezhető fel. Breitenbrunn délnyugati szélén, a Gasthaus am Lerchfeld nevű fogadótól 200 m-re széles földút 1 vezet be a területre. Alig 500 m után jobbra egy szűk ösvény 2 kanyarodik be a bozótosba, majd egy elhagyott kőfejtő mellett egy kis völgybe vezet. A „Naturschutzgebiet" („Természetvédelmi terület") táblánál balra fordulva kiérünk egy fennsíkra, majd továbbmegyünk fölfelé. Időnként tanácsos megállni és visszanézni, hogy élvezzük a sziklagyep és a mögötte húzódó fertői nádas nagyszerű látványát. A terület felett halad a „cseresznyevirág kerékpárút" 3 *(lásd a 30. fejezetet)*, kelet felé ezen megyünk tovább, míg majdnem elérjük az első szőlőt 4. Innen ágazik el egy földút, amely nagyjából a megművelt és természetes növényzetet még őrző táj határán visz vissza a túra kiindulási pontjára. Mivel az utolsó útszakaszt már nem gondozzák, s emiatt egyre inkább benövi a növényzet, érdemes Breitenbrunnon át kerülve visszajutni az 1 ponthoz.

Thenauriegel (© F. Kov.)

Thenauriegel (© C. Rol.)

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), zöld gyík (*Lacerta viridis*), rézsikló (*Coronella austriaca*), erdei sikló (*Zamenis longissimus*), lapos kórócsiga (*Xerolenta obvia*), szőke tarlósáska (*Omocestus petraeus*), sztyeppréti sáska (*Stenobothrus nigromaculatus*), galagonyalepke (*Aporia crataegi*), közönséges szemeslepke (*Arethusana arethusa*), kutyatejszender (*Hyles euphorbiae*), tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), árlevelű len (*Linum tenuifolium*), nyúlszapuka (*Anthyllis vulneraria*), szomorú estike (*Hesperis tristis*), tavaszi ködvirág (*Erophila verna*), apró szirtőr (*Hornungia petraea*), magas gubóvirág (*Globularia punctata*), hegyi gamandor (*Teucrium montanum*), pongyola harangvirág (*Campanula sibirica*), apró nőszirom (*Iris pumila*), üstökös sárma (*Ornithogalum pannonicum*), pusztai árvalányhaj (*Stipa pennata*)

TUDTA?

Mielőtt a Lajta-hegység keleti lankáira települt községek fölötti hatalmas területeken szőlőket ültettek, a többnyire apró kőbányák közötti lejtőkön szarvasmarhák és lovak legelésztek. A legelőgazdálkodásra ma már csak az itt-ott megmaradt néhány sziklagyep emlékeztet.

Sztyeppréti sáska (© G. Wös.)

Erdei pinty (© P. Fri.)

Zöld küllő (© P. Fri.)

Leánykökörcsin (© C. Rol.)

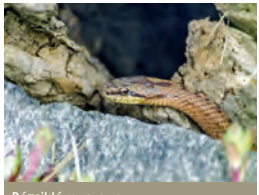
Rézsikló (© pixabay)

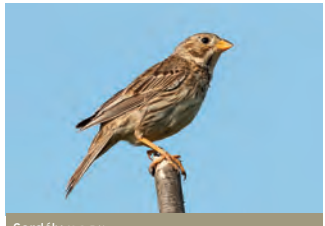
Sordély (© P. Fri.)

A breitenbrunni töltés *és* strand

5,9 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás (a strandon tilos kerékpározni)

Kis vízicsibe (© M. Tie.)

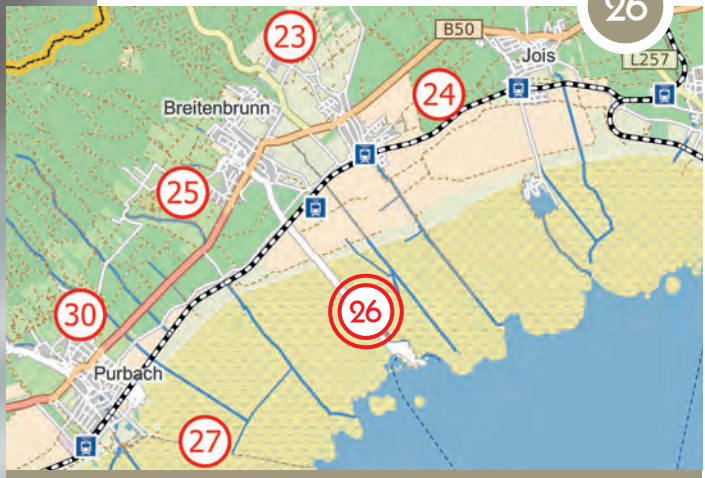

A nádas kezdeténél levő parkoló
(É: 47,931511, K: 16,746158)

A Breitenbrunntól (Fertőszéleskút) induló töltés kényelmes lehetőséget kínál a nádasnak és tollas lakóinak megismerésére. Ezt egy megfigyelőtorony és számos tájékoztató tábla is segíti. Nagyjából a töltés felénél balra egy ösvény kanyarodik be a nádasba, majd nem sokkal a stand előtt ismét visszavisz a töltésre.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Ezen az útvonalon **kis vöcsök**, **bölömbika**, **nagy kócsag**, **vörös gém**, **üstökösréce**, **cigányréce**, **szárcsa**, **vízityúk**, **guvat**, **kis vízicsibe** és **barna rétihéja** mellett a Fertő nádasainak csaknem valamennyi ***énekesmadarát*** láthatjuk vagy legalább hallhatjuk. A strand minden évszakban kiváló lehetőséget nyújt izgalmas felfedezésekre, legyen szó akár nagy számban átvonuló ***énekesekről***, ***úszórécékről*** és ***csérekről***, vagy akár a hideg évszakban a cölöpökön pihenő ***királyokról***, amelyek között időnként ritka fajok példányai is felfedezhetők.

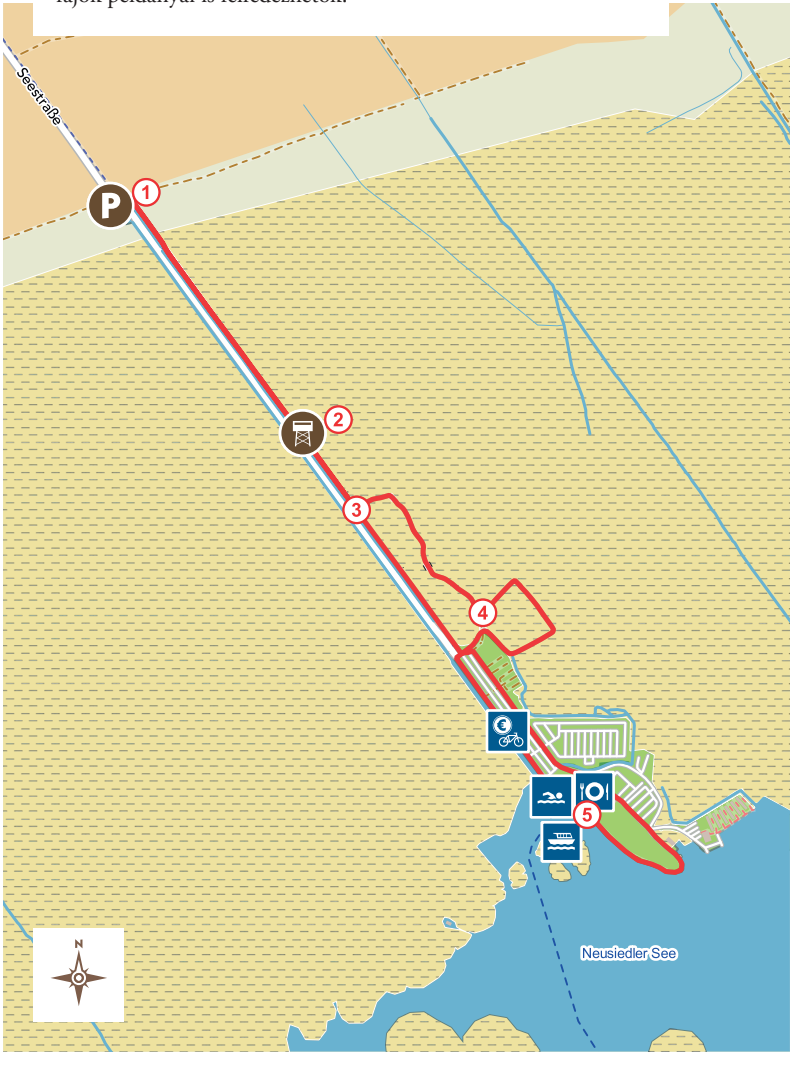

0 500 m

Zöld levelibéka (© C. Rol.)

Kis vöcsök (© P. Fri.)

Nádi tücsökmadár (© G. Loi.)

Barna rétihéja (© P. Fri.)

Sárgalábú sirály (© P. Fri.)

Nagy kócsag (© P. Fri.)

Útvonal

A kiindulási pont a parkoló 1, amely a töltés part felőli végén, egy nagy nádlerakó szélén található. Menjünk át a töltés északi oldalán húzódó gyalog- és kerékpárútra, ahonnan pillantást vethetünk a tavat szegélyező rétekre. Ezeken időnként **nyári ludak**, **bíbicek** és **piroslábú cankók** láthatók. A környező vízállásos területeken tavasszal (magas vízállás esetén) **böjti récéket**, **kanalas récéket**, **pajzsoscankókat** és **réti cankókat** lehet látni. Innen a strandig vezető úton számos tájékoztató tábla sorakozik, amelyek a tó és a nádas érdekességeire hívják fel a látogatók figyelmét. 800 m után elérünk egy megfigyelőtoronyhoz 2, ahonnan jó kilátás nyílik a nádasra, a Lajta-hegységre és a Hackelsbergre. Szűk 200 m-rel később balra rátérhetünk egy nádasba vezető ösvényre 3, amely a töltésen lévő úttal (Seestraße) párhuzamosan haladva ugyancsak a strandhoz visz. Nem sokkal a strand előtt egy másik ösvényen lehet megkerülni az egykori iszapülepítő medencéket 4, amelyeket időközben sűrűn benőtte a nád. Ha korábban nem, akkor itt mindenképpen szerencsénk lehet a leggyakoribb ***nádi énekesmadarakhoz***, mint például a **barkóscinege**, a **függőcinege**, a **nádi tücsökmadár**, a **foltos nádiposzáta**, a **fülemülesitke**, a **cserregő nádiposzáta** és a **nádirigó**. A strandot 5 nyaranta számtalan szörföző és fürdőző keresi fel. Tavasszal és ősszel leginkább a kora reggeli órákban érdemes végigpásztázni a

A breitenbrunni töltés (© C. Rol.)

strand gyepét és fáit tavasszal és ősszel átvonuló ***énekesmadarak*** – **sárga billegető**, **sisegő füzike**, **fitiszfüzike** és **kormos légykapó** – után kutatva. ***Sirályok*** és ***csérek*** megfigyelésére a strand cölöpjei, stégjei és a nyílt vízfelület kínálják a legjobb lehetőséget.

A legjellemzőbb fajok a **dankasirály**, a **viharsirály** (elsősorban ősszel és télen), a **sárgalábú sirály** és a **sztyeppi sirály** (főleg késő ősszel és télen), valamint a **küszvágó csér**. Átvonulásuk jellemző időszakában **heringsirállyal**, **szerecsensirállyal**, **kis sirállyal** és **kormos szerkővel** is találkozhatunk.

Egyéb állat- és növényfajok

vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), nagy tavibéka (*Pelophylax ridibundus*), nyári karcsúacsa (*Aeshna affinis*), barna óriásacsa (*Anax parthenope*), szárnyasmagvú budavirág (*Spergularia maritima*), sziki őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*), sziki szittyó (*Juncus gerardii*), közönséges nád (*Phragmites australis*)

TUDTA?

Fürdők, strandok a Fertőn: A Fertőn az első fürdőt gróf Széchenyi István kezdeményezésére 1839-ben nyitották meg Bozon, ez azonban hamarosan bezárt. 1840 körül Rust (Ruszt) térségében is létezett egy kabinsor, amelyet azonban a vízszint ingadozása miatt gyakran át kellett helyezni. 1852-ben épült meg egy fürdőház Neusiedl am See-ben (Nezsider), majd 1853-ban Széchenyi Béla újra megnyitotta a fürdőt Fertőbozon. Az első fürdőket cölöpökre építették, így azok csak a tehetősebbek számára, csónakkal voltak elérhetők. A fellendülő fürdőéletnek a Fertő kiszáradása vetett véget az 1860-as évek végén. A víz visszatértével újabb fürdők jöttek létre, pl. az 1920-as években Balf és Fertőrákos közötti ún. Pittner-strand. A nezsideri fürdőnek 1927-ben már százezer látogatója volt. Ugyanebben az évben egy bécsi áruház hírverésén „a bécsiek tengere” néven dicsérték a Fertőt. Ez a jelző a mai nemzetközi vendégsereg láttán már idejétmúltnak számít.

Vöröshasú unka (© G. Wös.)

Vörös gém (© P. Fri.)

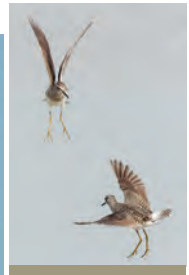
Réti cankó (© P. Fri.)

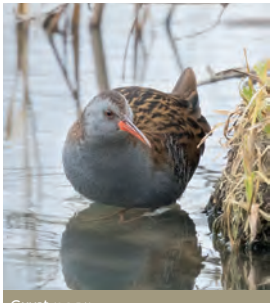
Guvat (© P. Fri.)

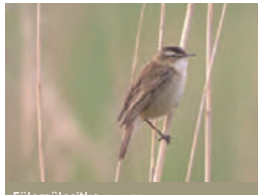
Fülemülesitke (© W. Tri.)

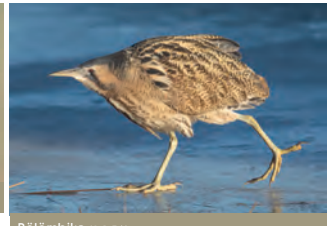
Bölömbika (© P. Fri.)

A purbachi töltés

min. 5,7 km
Hossz

min. 2,5 óra
Időtartam

Ajánlott felszerelés

Haladás

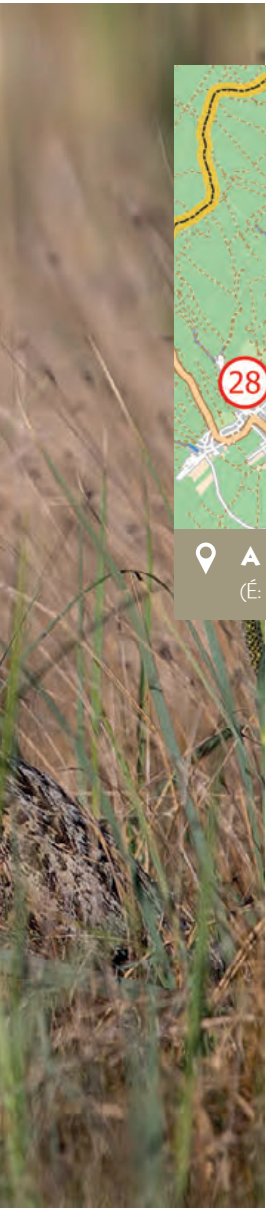

Bölömbika (© G. Loi)

A nádas kezdeténél lévő parkoló
(É: 47,905563, K: 16,708703)

A csaknem 3 km-es, Purbachból (Feketeváros) induló töltés messze a leghosszabb a nagyközönség által használható és a Fertő nádrengetegén keresztül vezető utak közül. Gépkocsival itt tilos közlekedni, ezáltal a látogatók mentesülnek a legtöbb civilizációs zajártalomtól (leszámítva a légi járművek keltette zajt).

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A gyakoribb ***nádi énekesmadarak*** – **foltos nádiposzáta**, **cserregő nádiposzáta**, **nádirigó**, **nádi tücsökmadár**, **barkóscinege**, **függőcinege** – mellett itt a ritka **kékbegy** és a **fülemülesitke** hangját is hallhatjuk. Inkább hallani, semmint látni lehet a **bölömbikát** és a **kis vízicsibét**, amelyek főként az esti és éjszakai órákban mozognak. Költési időben rendszeresen látni errefelé **üstökösrécéket**, **cigányrécéket**, **kis vöcsköket**, **nagy kócsagokat**, **vörös gémeket**, **barna rétihéjákat**, **guvatokat**, **kakukkokat** és **barázdabillegetőket**. Vonulás idején izgalmas látványt nyújtanak a töltés melletti bokrok és fák, amelyeken rossz időjárás esetén nagyszámú ***énekesmadár*** keres pihenést vagy táplálékot. Ilyenkor az út teljes hosszában láthatók **szürke légykapók**, **csilpcsalpfüzikék**, **fitiszfüzikék**, **sisegő füzikék**,

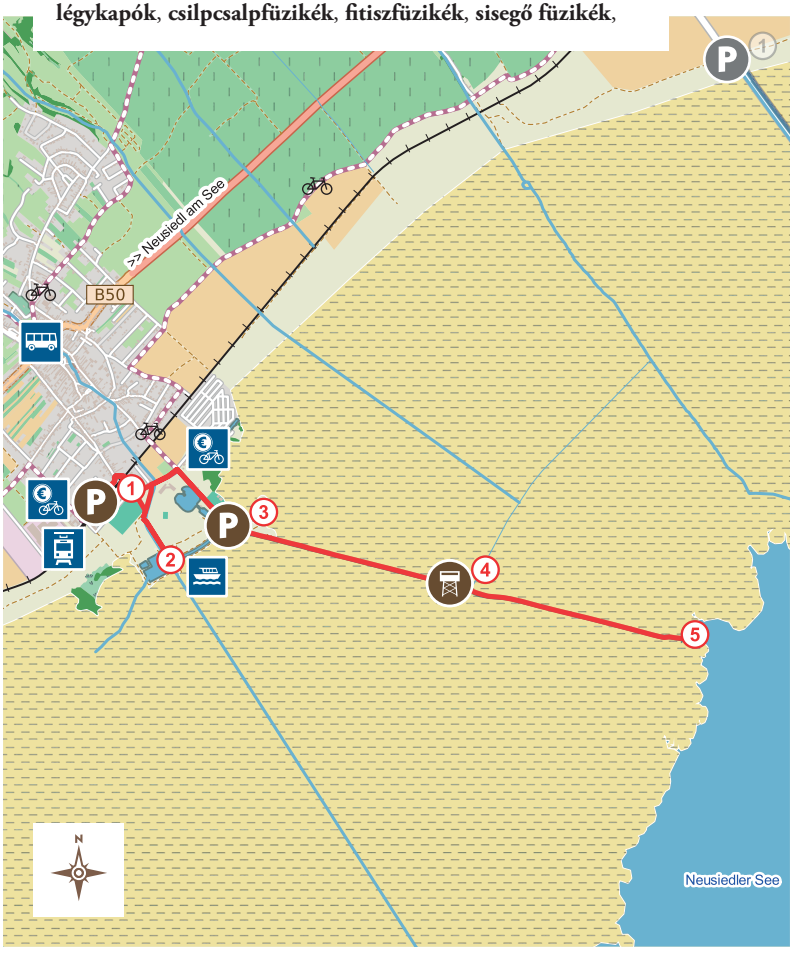

0 500 m

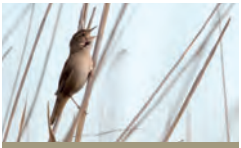
Nádi tücsökmadár (© W. Bit.)

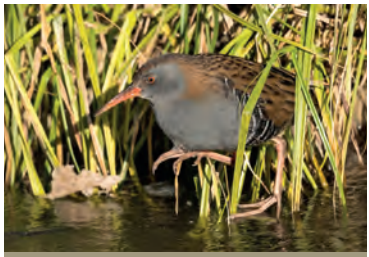
Guvat (© P. Fri.)

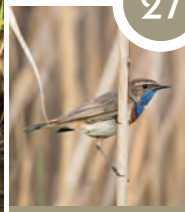
Fehércsillagos kékbegy (© P. Fri.)

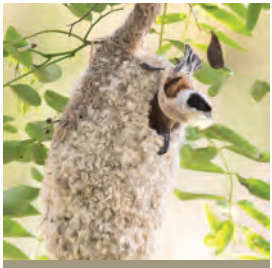
Függőcinege (© P. Fri.)

Vöröshasú unka (© C. Rie.)

Méh a purbachi töltésnél (© C. Rol.)

kormos légykapók, **vörösbegyek**, **mezei poszáták**, **rozsdás csukok** és **cigánycsukok**. Télen **nagy őrgébics** is előfordul. A kavicsos útszakasznak nagyjából a felénél megfigyelőtorony áll, ahonnan jól rá lehet látni a végtelennek tűnő nádasra. A töltés végén lévő kicsiny öbölben facölöpök állnak ki a vízből, ezek kedvelt pihenőhelyei a **nagy kárókatonáknak**, ***sirályoknak*** és ***cséreknek***. Innen jó kilátás nyílik a nyílt víz északkeleti részére is.

Útvonal

A vasútállomásról 1 érkezve feltétlenül érdemes rövid kitérőt tenni az Anger-patak mentén a kikötő 2 irányában. Elsősorban az öreg fákon és a vízen lehet érdekes madárfajokat észlelni. A töltés elején északi irányban elbokrosodott térség 3 terül el, amely különösen vonzó terep az átvonuló ***énekesmadarak*** számára. A töltés egyetlen észrevehető törésvonala előtt nem sokkal áll a megfigyelőtorony 4, a töltés végén pedig az elhagyatott kis öböl 5 található. Visszafelé ugyanezen az útvonalunk tudunk csak menni.

A purbachi töltés nyílt víz felőli végének környéke (© F. Kov.)

Egyéb állat- és növényfajok

vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), nagy tavibéka (*Pelophylax ridibundus*), nyári karcsúacsa (*Aeshna affinis*), barna óriásacsa (*Anax parthenope*), réti füzény (*Lythrum salicaria*), közönséges rence (*Utricularia vulgaris*), széleslevelű gyékény (*Typha latifolia*)

TUDTA?

A „feketevárosi török”: Egy legenda szerint 1532-ben, Kőszeg ostromakor török lovascsapat vonult végig fosztogatva Feketeváros on, miközben a település lakossága a Lajta-hegységben húzta meg magát. A jó feketevárosi bortól megrészegülve egy török elaludt, s így társai nélküle vonultak vissza. A török csak akkor tért magához, amikor a feketevárosiak már visszatértek a faluba. Ekkor elbújt, éjjel pedig a konyha kéményén keresztül próbált meg kijutni a házból, de beszorult, így a helyiek hamarosan fölfedezték és kifüstölték, majd tömlöcbe dugták. Csak azzal a feltétellel engedték szabadon, hogy áttér a kereszténységre, és cselédként szolgál abban a házban, amelyben megtalálták. A török kőbe faragott turbános feje azóta is a 163-as számú ház kéményét díszíti Purbachban.

A donnerskircheni Templom-domb

2,2 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

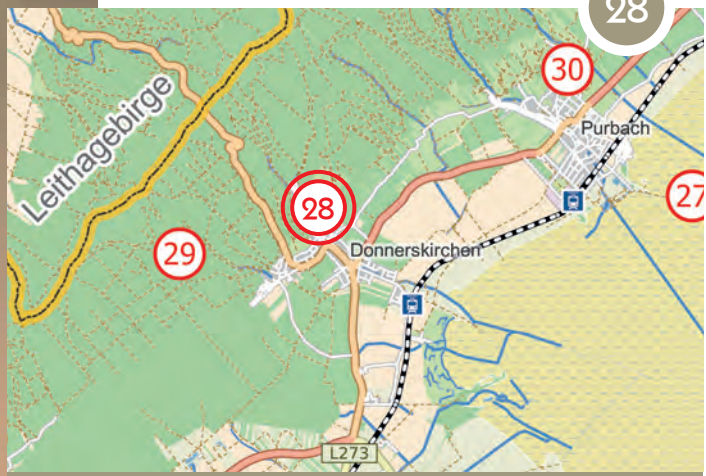

A donnerskircheni Kirchengasse

(É: 47,898433, K: 16,642017)

Messziről jól látható plébániatemploma és a mögötte húzódó sziklagyepek dacára a Donnerskirchen (Fertőfehéregyháza) melletti Templom-dombot (Kirchberg) csak ritkán keresik fel a madarászok. Talán a nagyon meredek domboldal az oka annak, hogy csak kevés természetbarát jut el ide. Pedig a településre, a Fertő körüli síkságra és a rusti dombokra nyíló kilátás önmagában is megér egy kirándulást.

Erdei pacsirta (© W. Tri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A nyáron legeltetett és a bokroktól rendszeresen megtisztított, mészkősziklagyeppel borított, helyi védettséget élvező terület (Kalkmagerrasen Kirchberg) tavasszal nem csak színpompás virágtengerével, ritka rovarokkal és hüllőkkel csábít látogatásra: az itteni madárvilág is roppant érdekes. A települések jellegzetes madarai mellett ezen a változatos útvonalon az erdők, a szőlők és a nyílt területek madaraival is találkozhatunk.

Útvonal

A donnerskircheni Kirchengassén 1 kezdjük utunkat, közvetlenül a „cseresznyevirág kerékpárút” *(lásd a 30. számú túrát)* közelében. Az 1994-ben felszentelt kálvária mentén, rövid emelkedőn

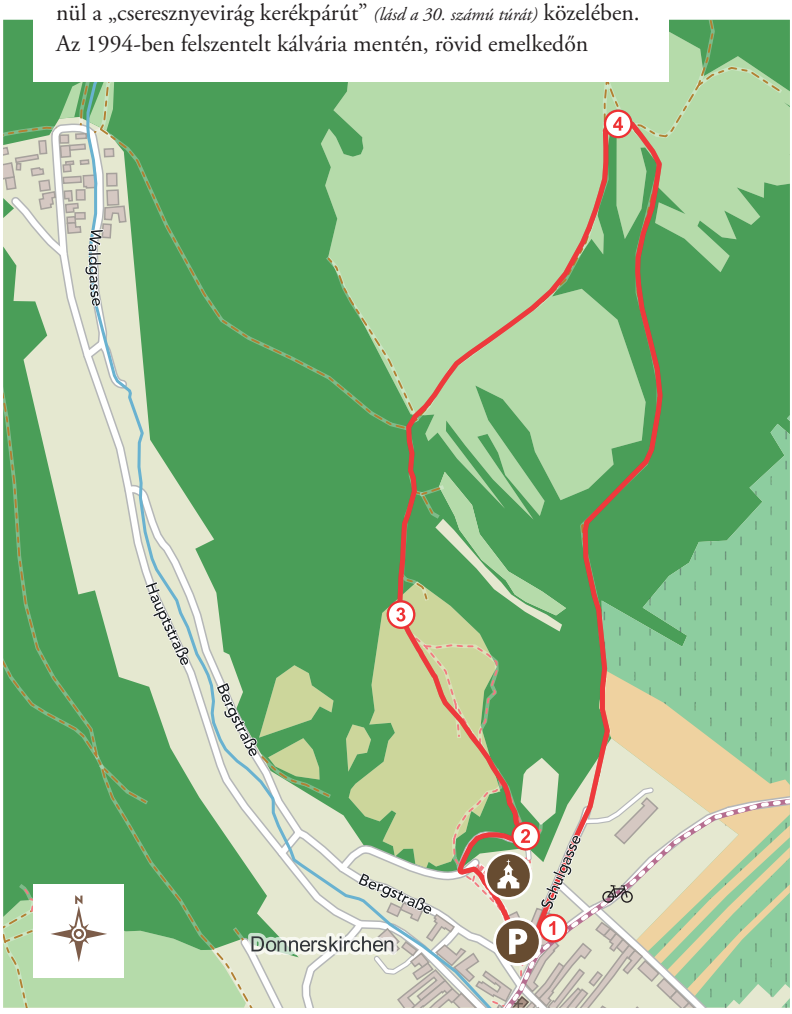

0 500 m

Templom-domb (© C. Rol.)

Donnerskirchen (© NP Leit.)

Kék cinege (© P. Fri.)

jutunk el a plébániatemplomhoz. A templom körül jellegzetes „kultúrakövető” madarakat láthatunk: **zöld küllőt**, **nagy fakopáncsot**, **balkáni fakopáncsot**, **füsti fecskét**, **molnárfecskét**, **barázdabillegetőt**, **házi rozsdafarkút**, **énekes rigót**, **fekete rigót**, **barátposzátát**, **csilpcsalpfüzikét**, **szürke légykapót**, **kék cinegét**, **széncinegét**, **seregélyt**, **zöldikét**, **tengelicet**, **csicsörkét** és **citromsármányt**. Ha rátértünk a templom fölött húzódó köves útra, akkor egy pihenőpadnál egy szerény kis ösvény 2 vezet be balra az erdőbe. Az ösvényen haladva hamarosan egy (fél)száraz gyepre érünk, amelyet nyáron tehenekkel legeltetnek. A hegytetőn 3 át továbbmegyünk az erdészeti úton, majd az út visszakanyarodik Donnerskirchen felé. Költési időben a következő madárfajok megpillantására nyílik lehetőség: **darázsölyv**, **kabasólyom**, **vadgerle**, **kakukk**, **fekete harkály**, **erdei pacsirta**, **ökörszem**, **vörösbegy**, **fülemüle**, **kis poszáta**, **mezei poszáta**, **sisegő füzike**, **csilpcsalpfüzike**, **örvös légykapó**, **sárgarigó**, **tövisszúró gébics**, **kenderike**, **meggyvágó**, **citromsármány**. A túra legészakibb pontján 4 tájékoztató tábla áll, amelyen az „Ehrenfeld” egykori kelta lakóira vonatkozó információkat tudhatunk meg.

Egyéb állat- és növényfajok

fürge gyík (*Lacerta agilis*), zöld gyík (*Lacerta viridis*), erdei sikló (*Zamenis longissimus*), erdei tarsza (*Isophya kraussii*), sávos rétiszöcske (*Tessellana veyseli*), közönséges szemeslepke (*Arethusana arethusa*), tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), sárga iglice (*Ononis pusilla*), nyúlszapuka (*Anthyllis vulneraria*), aranyfürt (*Aster linosyris*), ágas homokliliom (*Anthericum ramosum*)

TUDTA?

Ha a Templom-dombról nyugat felé, a közeli Mahdberg irányába nézünk, akkor megpillanthatjuk a korai Hallstatt-kultúrából fennmaradt sírdombokat, amelyekből figyelemre méltó kegyeleti tárgyak kerültek elő.

A Landlerstal Donnerskirchen mellett

min. 7,2 km	min. 3 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés (a hosszabb útvonalhoz GPS-készülék ajánlott)	Haladás

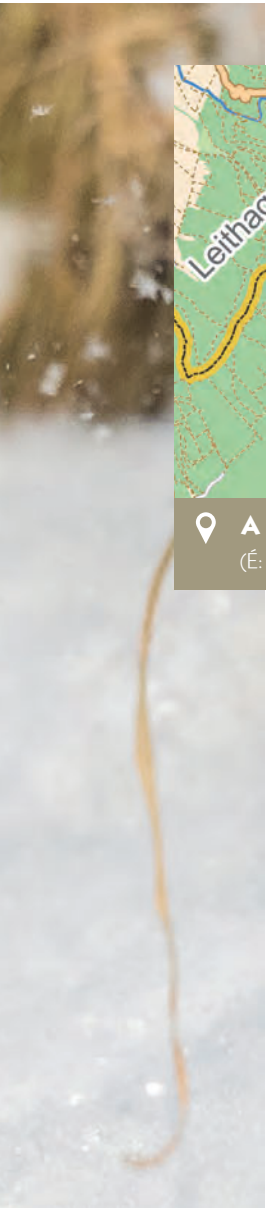

Ökörszem (© P. Fri.)

TÚRA 29

A Sonnenwaldbad parkolója
(É: 47,892278, K: 16,631443)

A gyorsan növekvő növényzet miatt a Lajta-hegységben sokszor alig láthatók a turistajelzések és a más útjelzések, ennek következtében komoly tájékozódási nehézségek adódhatnak. E túra célja, hogy erdészeti utakon haladva egy olyan, fajokban gazdag erdőrészt járjunk be, amelyben útjelzések nélkül is boldogulhat az ember. Az útvonal távolabbi szakaszán mindazonáltal nyomatékosan ajánlott GPS-készülék (vagy részletes térkép) használata.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Aki tavasszal járja be ezt a Donnerskirchen (Fertőfehéregyháza) melletti vidéket, az többek között **erdei szalonkákkal**, **vadgerlékkel**, **kakukkokkal**, **macskabaglyokkal**, **lappantyúkkal**, **nyaktekercsekkel**, **hamvas küllőkkel**, **zöld küllőkkel**, **fekete harkályokkal**, **nagy fakopáncsokkal**, **közép fakopáncsokkal**, **kis fakopáncsokkal**, **ökörszemekkel**, **vörösbegyekkel**, **sisegő füzikékkel**, **szürke légykapókkal**, **örvös légykapókkal**, **őszapókkal**, **barátcinegékkel**, **szajkókkal**, **meggyvágókkal** és **citromsármányokkal** találkozhat. Télen gyakran látni errefelé **léprigókat** és **süvöltőket**. A néhány szabad kilátást nyújtó helyen érdemes ***ragadozó madarakat*** is keresni.

Útvonal

A túra kiindulási pontja az erdészeti út elején lévő kemping (Mobilheimplatz) 1 nyugati széle. Az út egy balkanyart követően hamarosan egy régi homokkőfalhoz ér. Ennek mentén haladunk tovább kb. 650 m-t, amíg az erdészeti út északnyugat felé nem

0 1000 m

Lappantyú (© M. Tie.)

Lombhullató erdő (© C. Rol.)

Gímszarvas (© J. Pri.)

kanyarodik 2. Az Esterházy-uradalom birtokát képező erdőben tavasszal **macskabagoly** és **fekete harkály** hangját lehet hallani, ősszel pedig sokszor szarvasbőgéstől hangos az erdő. Innen az út rövid ideig lefelé visz, majd a következő útelágazástól 3, ahol balra fordulunk, ismét végig hegynek fel. A következő lehetőségnél újból jobbra kanyarodunk 4, s innen kezdve többé-kevésbé egyenesen haladunk tovább. A 390 m magas Ramsaubergtől keletre meredek lejtő következik 5, innen jó kilátás nyílik a környező erdős domboldalakra. Az út fordulópontján 6 eldönthetjük, hogy megfelelő lábbeli és jó tájékozódóképesség birtokában a Burgenlandot Alsó-Ausztriától elválasztó határ mentén haladunk-e tovább. A keskeny, néhol növényzettel benőtt és helyenként igen meredek ösvényen 7 jó eséllyel pillanthatunk meg több erdei állatfajt is. Az ösvény idővel egy erdészeti útba 8 torkollik, és innen már nagyobb emelkedők nélkül visz vissza a túra fő útvonalára. Ezután a Landlerstal északi oldalán újra az útelágazáshoz 3 érünk, itt kelet felé fordulunk, és rátérünk egy keskenyebb erdészeti útra. Mintegy 150 m megtétele után egy hatalmas tölgyfához érünk, majd végül egy szélesebb erdészeti úthoz, amely a donnerskircheni strandtól (Sonnenwaldbad) 9 keletre vezet minket vissza a „civilizációba".

Egyéb állat- és növényfajok

gímszarvas (*Cervus elaphus*), vaddisznó (*Sus scrofa*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*), nagy rókalepke (*Nymphalis polychloros*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), mogyorós hólyagfa (*Staphylea pinnata*), európai sárgafagyöngy (*Loranthus europaeus*), kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*), közönséges gyertyán (*Carpinus betulus*), mezei juhar (*Acer campestre*), húsos som (*Cornus mas*)

TUDTA?

Az erdő nyitva áll gyalogos kirándulók előtt, járművel behajtani vagy lovagolni azonban csak a tulajdonos kifejezett jóváhagyásával szabad!

Cseresznyevirág kerékpárút

Donnerskirchen és Jois között

43,6 km	min. 5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás (csak a kerékpározás min. 3 óra)

TÚRA 30

Számos csatlakozási pont kínálkozik a 22–29. túrák útvonaláról

A jól kitáblázott és javarészt aszfaltozott „cseresznyevirág kerékpárút” enyhe emelkedőkkel és lejtőkkel vezet át a Lajta-hegység szőlő- és gyümölcsöskertjein. A visszaút a Fertő sík parti zónáján keresztül halad.

Darázsölyv (© M. Tie.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Ezt a kerékpározók körében kedvelt útvonalat nem csak az áprilisi „főszezonban” érdemes végigjárni, amikor virágba borul több száz cseresznyefa, és az út mentén **erdei pacsirták** éneke tölti be a levegőt. Jois (Nyulas) és Donnerskirchen (Fertőfehéregyháza) települések között a kerékpárút mintegy összeköti a 22–29. túrákat. Az egyes fejezetekben leírt kulturális és természettudományos érdekességek mellett ez az útvonal további számos látnivalót tartogat. A kerékpárút csak részben visz be a települések központjába, ahol régi házak, szűk utcácskák és hangulatos borozók találhatók; ezek meglátogatása plusz időt igényel. Nem szabad megfeledkeznünk Winden (Sásony), Purbach (Feketeváros) és Breitenbrunn (Fertőszéleskút) települések ***gólyafészkeiről*** sem. Aratás és szüret idején az országút mentén őstermelők kínálják helyben termesztett áruikat. Madártani szempontból a **darázsölyv**, a **búbosbanka**, a **nyaktekercs**, a különböző

0 5000 m

Pincesor (© C. Rol.)

Nyaktekercs (© P. Fri.)

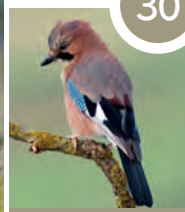
Szajkó (© M. Tie.)

Cigánycsuk (© P. Fri.)

Citromsármány (© C. Rol.)

Cseresznyevirágzás (© C. Rol.)

harkályfajok, az **erdei pacsirta**, a **fülemüle**, a **cigánycsuk**, a **karvalyposzáta**, a **mezei poszáta**, a **kis poszáta**, a **sárgarigó**, a **tövisszúró gébics**, a **szajkó**, a **kenderike**, a **csicsörke**, a **sordély** és a **citromsármány** érdemel említést.

Útvonal

Az út mentén több ponton fel lehet szállni autóbuszra vagy vonatra, így a túra részletekben is végigjárható.

Egyéb állat- és növényfajok

Lásd az egyes túráknál felsorolt fajokat.

TUDTA?

A Lajta-hegység lankáin a 18. században kezdtek cseresznyefákat ültetni, a fák édes termését elsősorban Bécs piacaira szállították. A fák között a korai érésű fajták domináltak, amelyeknek gyümölcsei a szállítást is jól bírták. Míg a második világháborút követő években mintegy 15 ezer cseresznyefa állt az egyes községekben, addig ma az egész régióban már „csak” 10-12 ezer a számuk. Az utóbbi években változatos programokkal sikerült a helyben szüretelt cseresznyére irányítani a környék lakosságának a figyelmét.

Hochbergweg St. Georgen

min. 4,4 km
Hossz

min. 2 óra
Időtartam

Ajánlott felszerelés

Haladás
(kerékpározni csak a rövidebb útvonalon lehet)

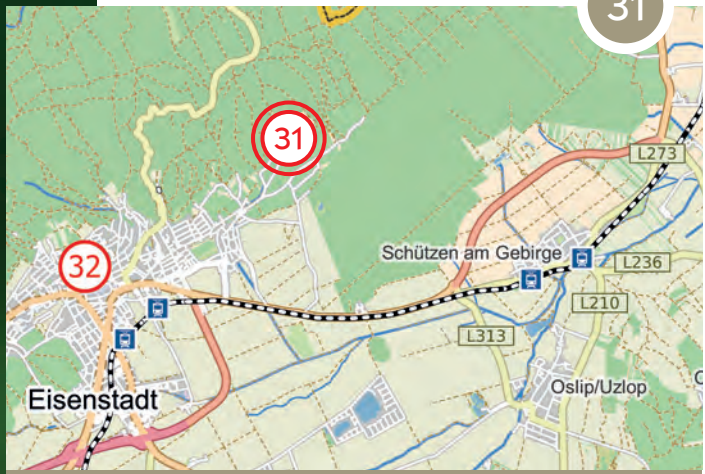

Kellerberg és Flachgraben sarka (St. Georgen)
(É: 47,858443, K: 16,555819)

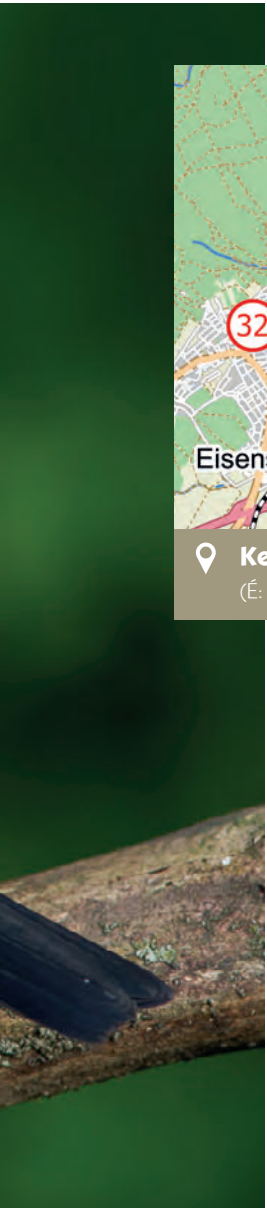

Örvös légykapó (© O. Sam.)

Eisenstadt (Kismarton) St. Georgen (Lajtaszentgyörgy) nevű városrésze messze földön híres a borairól. A települést övező táj és a tőle északra fekvő erdős Lajta-hegység a természetbarátok számára is vonzó célpont.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Az Eisenstadttól északkeletre húzódó útvonal két erősen különböző szakaszból áll. A déli, kényelmes rész szőlőkön vezet keresztül, amelyeket ugarok, rétek és facsoportok tarkítanak. Költési időben itt az alábbi madárfajokkal lehet találkozni: **zöld küllő**, **nagy fakopáncs**, **erdei pacsirta**, **barázdabillegető**, **fülemüle**, **barátposzáta**, **őszapó**, **barátcinege**, **csuszka**, **kenderike**, **tengelic**, **citromsármány**. Télen felbukkan itt **kékes rétihéja**, **léprigó**, **nagy őrgébics**, **csicsörke** és **nádi sármány**. Az északi szakasz részben meredek és benőtt ösvényeken át az Esterházy-birtokhoz tartozó elegyes erdőbe vezet, és csak

0 500 m

Kilátás a Hochbergwegről (© C. Rol.)

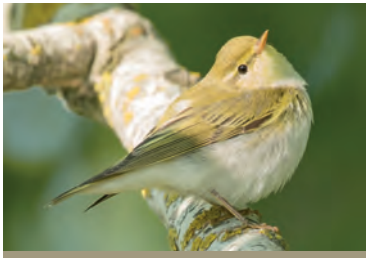
Sisegő füzike (© P. Fri.)

Kis Apolló-lepke (© pixabay)

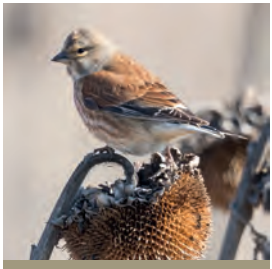
Kenderike (© P. Fri.)

Lombhullató erdő (© C. Rol.)

Barátcinege (© O. Sam.)

gyalog járható be. A jó tájékozódási képesség itt előnyt jelent. A fáradságért viszont olyan madarak látványa kárpótol, mint a **zöld küllő**, a **fekete harkály**, a **nagy fakopáncs**, a **közép fakopáncs**, a **kis fakopáncs**, a **léprigó**, az **ökörszem**, a **vörösbegy**, a **sisegő füzike**, a **szürke légykapó**, az **örvös légykapó**, a **csuszka**, a **hegyi fakusz**, a **sárgarigó**, a **süvöltő** és a **meggyvágó**. **Léprigókkal** csak a hideg évszakban lehet itt találkozni.

Útvonal

A St. Georgen-i temetőtől 1 elindulva az aszfaltozott Flachgrabenen haladunk farakások, szőlőskertek és kisebb facsoportok mentén. Enyhén emelkedő 1 km után nem messze az úttól egy régi homokkőfal húzódik. Még mielőtt az út egy erdőbe vezetne, a keresztnél (Schauerkreuz) 2 (és egy óriási tölgyfánál) észak felé rákanyarodunk a hegyre vezető Hochbergwegre. Ezt a köves utat mindkét oldalon tarka virágos mezők veszik körül. Az erdőbe vezető második leágazásnál 3 választhatunk: vagy a Hochbergwegen visszatérünk a kiindulási pontra, vagy pedig az erdőn át vezető utat választjuk. Utóbbi esetben néhány m-t haladva egy táblához érünk, amely az utolsó sziklagyepmaradványok védelmét célzó intézkedésekről ad tájékoztatást. Egy kis elhagyott kőfejtő mellett egy ideig lefelé visz az út, átkelünk egy patakon, majd ismét hegynek föl egy szurdokban lépdelünk tovább. A meredek terepen két szurdok ágazik el az útról, itt először a bal, majd a jobb oldali szurdokot választjuk. Az immár

Változatos kultúrtáj (© C. Rol.)

laposabb hegygerincen a következő elágazásnál 4 enyhén balra fordulunk. Ennek az útnak az eleje kissé be van nőve, de mintegy 600 m után egy széles erdészeti útba torkollik. Itt balra, nyugat felé kanyarodunk, amíg a közelben felbukkan a Lajta-hegységet átszelő Eisenstädter Straße (L213) 5. Akinek kedve van, az továbbmehet még 300 m-t, hogy megcsodáljon két csodaszép ősrégi tölgyet 6. A kereszteződéshez visszatérve lefelé, a Hochbergweg irányában haladunk tovább. Egy sorompót magunk mögött hagyva a következő útelágazásnál 7 a bal oldali irányt választjuk, amely a Hummelbühl keleti oldalán visszavisz a szőlőkhöz és a Hochbergweghez, amelyen délnyugati irányban megyünk tovább, majd a Flachgrabent elérve visszaérkezünk a túra kiindulási pontjára.

Egyéb állat- és növényfajok

zöld gyík (*Lacerta viridis*), közönséges lábatlangyík (*Anguis fragilis*), szőrös karcsúacsa (*Brachytron pratense*), kis hőscincér (*Cerambyx scopolii*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*), kis Apolló-lepke (*Parnassius mnemosyne*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*), borzas peremizs (*Inula hirta*), fehér madársisak (*Cephalanthera damasonium*)

TUDTA?

A forró és száraz Fertőzuggal ellentétben a Lajta-hegység árnyas erdői június és október között – amennyiben a hőmérsékleti és csapadékviszonyok is megfelelőek – valóságos eldorádói a gombászoknak. A helyi gombakedvelők nagy bánatára sajnos a Lajta-hegység vérszívó szúnyogjai is éppen ilyenkor rajzanak.

Közönséges lábatlangyík (© C. Rie.)

Léprigó (© W. Tri.)

Tölgy (© C. Rol.)

Meggyvágó (© O. Sam.)

Borzas peremizs (© G. Loi.)

Szőlők (© C. Rol.)

Eisenstadti kastélypark

2,3 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

A Glorietteallee felőli bejárat
(É: 47,847901, K: 16,516720)

A mintegy 50 ha kiterjedésű, műemléki védettségű, angol stílusú kastélypark a burgenlandi tartományi székhely központjában fekszik. A látogatók természet és kultúra pompás harmóniáját élvezhetik a parkban. Az Esterházy-kastélytól és Eisenstadt (Kismarton) óvárosától kőhajításnyira fekvő változatos parkot – amelyet gróf Esterházy Miklós és fiatal felesége, Nyári Krisztina kezdeményezésére 1624-ben kezdtek kiépíteni – kanyargós utak hálózzák be.

Hegyi billegető (© P. Fri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A park tágas rétjei, a két nagyobb tó és a számtalan öreg fa sok állat- és növényfajnak kínál életteret. Rendszeresen látható itt több ***harkályfaj*** (**zöld küllő**, **fekete harkály**, **nagy fakopáncs**, **balkáni fakopáncs**, **közép fakopáncs**), s a két nagyobb tavacska is számos madárfajnak nyújt táplálkozási és pihenési lehetőséget. Az itt megfigyelt madarak között van **fütyülő réce**, **kendermagos réce**, **üstökösréce**, **cigányréce**, **jégmadár**, sőt még **kis károkatona** is.

0 500 m

Csicsörke (© O. Sam.)

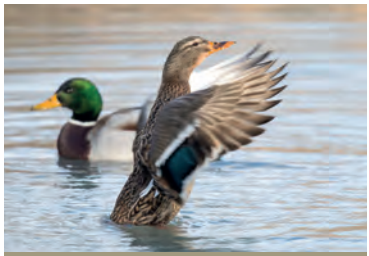
Tőkés réce (© P. Fri.)

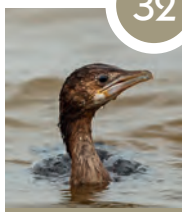
Kis kárókatona (© P. Fri.)

Fekete rigó (© P. Fri.)

Örvös galamb (© P. Fri.)

Énekes rigó (© P. Fri.)

A parkban **tőkés réce**, **vörös vércse**, **örvös galamb**, **balkáni gerle**, **vörösbegy**, **fekete rigó**, **énekes rigó**, **széncinege**, **kék cinege**, **barátcinege**, **őszapó**, **csuszka**, **csóka**, **tengelic**, **zöldike**, **csicsörke**, valamint **meggyvágó** is költ, míg **karvalyt**, **hegyi billegetőt**, **léprigót** csak télen lehet itt látni. A sétautak mellett elhelyezett tájékoztató táblák bemutatják a kastélypark nevezetességeit, például a Leopoldina-templomot, az üvegházat vagy a Gép-tavat *(lásd a „Tudta?" fejezetet)*.

Útvonal

A Glorietteallee déli bejáratától indulunk, innen mindjárt elérjük a Leopoldina-tavat 1 és a mesterséges sziklára épített Leopoldina-templomot. Az első jobbra kanyarodási lehetőségnél eljutunk az üvegház 2 teraszához, amelyet a két központi lépcsősor egyikén hagyunk el. A déli oldalon álló öreg fák között, amelyeken **csókák** költenek, kis patak csordogál. Ez utóbbi egy kis vízesésen keresztül a keletre fekvő Gép-tóba 3 ömlik, amelyet az óramutató járásával ellentétes irányban kerülünk meg. Az üvegháztól keletre meredek út vezet felfelé, amely öreg bükkfák mentén az Obeliszk-tóhoz 4 visz. A bükkfákon érdemes **fekete harkályok** odúit keresni, de **csókák** is rendszeresen költenek itt. A tótól nyugatra az út visszavisz a meredek ösvényhez, amelyről azonban mindjárt letérünk nyugat felé. A Leopoldina-templomtól 5 délre keskeny ösvény vezet egy mesterséges sziklafalon át vissza a Leopoldina-tóhoz.

A Leopoldina-tó és a Leopoldina-templom (© C. Rol.)

Az eisenstadti kastélypark (© C. Rol.)

Az eisenstadti kastélypark (© C. Rol.)

Egyéb állat- és növényfajok

vörös mókus (*Sciurus vulgaris*), lápi álarcos-szitakötő (*Leucorrhinia pectoralis*), kis Apolló-lepke (*Parnassius mnemosyne*), nagy fehérsávoslepke (*Neptis rivularis*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*)

TUDTA?

A Gép-tó (Maschinenteich) neve meglehetősen szokatlanul hangzik egy kastélyparkban. A tó a Habsburg Birodalom első Watt-féle gőzgépéről kapta a nevét. Az akkor még rokokó stílusú kertben már 1750 körül állati erővel hajtott „vízemelő gép" segítségével juttatták el az öntözővizet a park magasabban fekvő részeibe. Ezt a rendszert korszerűsítette 1803-ban Esterházy II. Miklós herceg egy technikai szenzációval, egy Londonból vásárolt gőzgéppel.

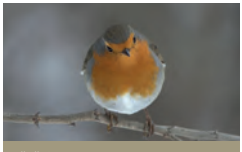
Vörösbegy (© W. Tri.)

Fekete harkály (© W. Bit.)

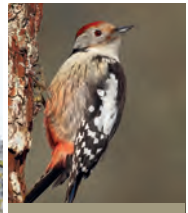
Közép fakopáncs (© M. Tie.)

Balkáni fakopáncs (© G. Loi.)

Csóka (© P. Fri.)

Csuszka (© P. Fri.)

Oggauer Heide

8,8 km	min. 3 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

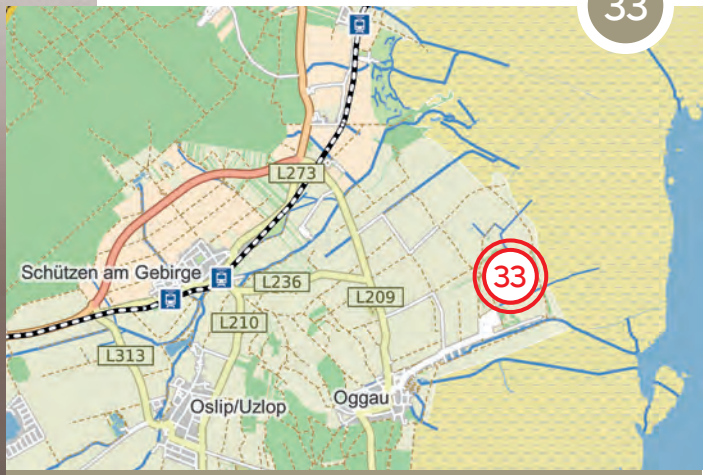

Oggau, Seegasse
(É: 47,840807, K: 16,681073)

A 8,5 km hosszú, kerékpárral is bejárható útvonal teljesen sík terepen vezet, változatos élőhelyeket érintve. Az 1960-as évekig a nagy kiterjedésű Oggauer Heidén legeltetéses és kaszálásos gazdálkodás folyt.

Kis sólyom (© P. Pri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A Fertő nyugati partján húzódó sűrű nádas ezen a szakaszon egy tágas, részben legeltetett, szikes, mocsaras parti zónán keresztül megy át szikes mocsárrétekbe, bokorcsoportokba s végül félszáraz gyepekbe és keskeny szántóföldekbe. Ezeken az élőhelyeken költési időben az alábbi madárfajokkal lehet találkozni: **bölömbika**, **nagy kócsag**, **vörös gém**, **nyári lúd**, ***récék***, **barna rétihéja**, **egerészölyv**, **vörös vércse**, ***partimadarak***, ***sirályok***, **küszvágó csér**, **fülemüle**, **cigánycsuk**, ***nádi énekesmadarak***, **kis poszáta**, **mezei poszáta**, **sárgarigó** és **tövisszúró gébics**. Vonuláskor rendszeresen látható a **kék vércse**, a **kabasólyom** és a **rozsdás csuk**. Rendszeres téli vendégnek számít a **kékes rétihéja**, a **kis sólyom**, a **fenyőrigó** és a **nagy őrgébics**.

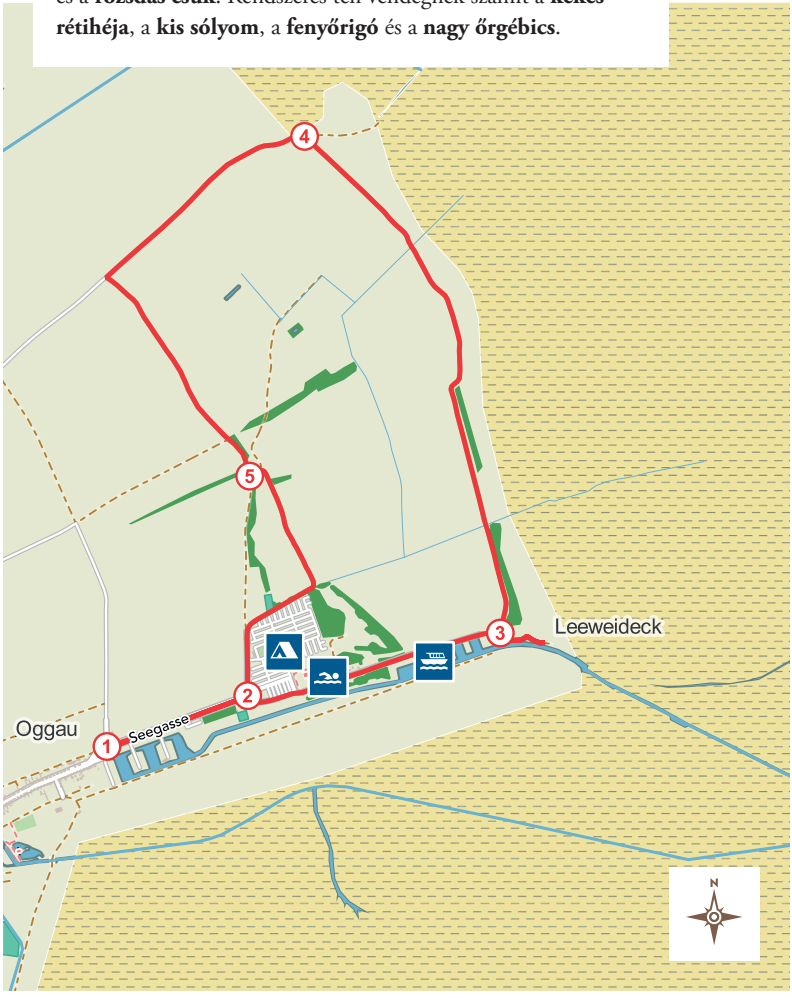

0 500 m

A téli Fertő (© C. Rol.)

Nagy őrgébics (© P. Fri.)

Szőlőrigó (© P. Fri.)

Bíbic (© P. Fri.)

Náddepónia (© C. Rol.)

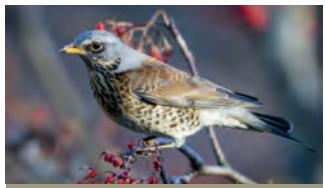
Fenyőrigó (© H. Kol.)

Útvonal

A túra kiindulási pontja Oggau (Oka) északkeleti szélén, a Seegasse és az Auf der Heide kereszteződése 1. A településnek ezen a részén teljes gőzzel zajlik korszerű családi házak építése – mégis érdemes a házak között néhány pillantást vetni a legeltetett parti zónára. A vizeket övező partok fehér színe szikes jellegről tanúskodik. A tavasszal itt átvonuló ***récék***, ***partimadarak*** és más ***vízimadarak*** fajösszetétele a Fertőzugra emlékeztet. Itteni költőmadár a **nyári lúd**, a **gulipán**, a **kis lile**, a **bíbic** és a **piroslábú cankó**. Szintén költési időben lehet itt látni **barna rétihéjákat** és **küszvágó cséreket** – fészkelőhelyeik azonban a sűrű nádas mélyén találhatók. Továbbhaladva kelet felé a teniszpálya 2 mellett egy uszodához érünk. Az út déli oldalán húzódó gyepen és a mögötte lévő bozótosban előszeretettel táplálkoznak átvonuló ***rigófajok***. Közvetlenül a kikötő után elérünk a Leeweideckhez 3. Innen rövid ösvény vezet a csatorna mentén a nádashoz, ahonnan a jellegzetes ***nádi énekesmadarak***, köztük a **fülemülesitke** hangját hallhatjuk. Ha visszatértünk az útra – innen autóval már nem szabad továbbhajtani –, akkor észak felé kanyarodunk. A következő 500 m-en látható bokrosokban tavasszal **vadgerlék** és **fülemülék** költenek. A Steinriegelig 4 megtett 2 km-es úton kelet felé egyre kisebb bokorcsoportok, nádlerakó helyek és tágas rétek váltogatják egymást, míg nyugat felé köves szántóföldek húzódnak ugarok és rétek között. Vonulási időben a nyílt terep sok ***ragadozó madarat*** vonz – csapa-

Oggauer Heide (© C. Rol.)

dékos tavaszokon számos ***partimadarat*** is. Telente nagyobb nyárilúd-csapatok is szoktak itt pihenni. Ezután délnyugat felé fordulunk, majd a Fertőt körbeölelő kerékpárúton visszaindulunk Oggau felé. Nem sokkal azután, hogy az utat kísérő fák és bokrok ismét sűrűbbek lesznek, egy földút 5 kezdődik keleti irányban, amely néhány m után dél felé vezet. A bokros réten, amely egykor katonai gyakorlótér volt, **kakukk**, **mezei pacsirta**, **fülemüle**, **cigánycsuk**, **barátposzáta**, **kis poszáta**, **mezei poszáta** és **tövisszúró gébics** költ. Ha ismét a Seegassére akarunk jutni, akkor a kempinget nyugat felől az úton, vagy kelet felől egy mezei csapáson, árkon-bokron át kerülhetjük meg.

Egyéb állat- és növényfajok

északi pocok (*Microtus oeconomus*), törpeegér (*Micromys minutus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), mocsári béka (*Rana arvalis wolterstorffi*), elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), skarlát szitakötő (*Crocothemis erythraea*), lápi álarcos-szitakötő (*Leucorrhinia pectoralis*), magyar tarsza (*Isophya costata*), sarlós kúpfejűszöcske (*Conocephalus dorsalis*), mocsári tücsök (*Pteronemobius heydenii*), tengerzöld sáska (*Aiolopus thalassinus*), sziki sáska (*Epacromius coerulipes*), nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*), nagy tarkalepke (*Melitaea phoebe*), húsos sziksófű (*Salicornia prostrata*), magyar sóballa (*Suaeda pannonica*), vesszős füzény (*Lythrum virgatum*), mezei iglice (*Ononis arvensis*), sziki útifű (*Plantago maritima*), sziki őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*), festő zsoltina (*Serratula tinctoria*), pókbangó (*Ophrys sphegodes*)

TUDTA?

Régészeti ásatások során Oggau község területén vörösbor-maradványokat tartalmazó ivókelyhek kerültek elő. Emiatt a helybeliek előszeretettel nevezik településüket „Ausztria legrégebbi vörösbor-községének”.

Elevenszülő gyík (© G. Wös.)

Kabasólyom (© W. Tri.)

Küszvágó csér (© P. Fri.)

Kékes rétihéja (© P. Fri.)

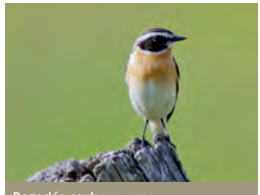
Rozsdás csuk (© H. Kol.)

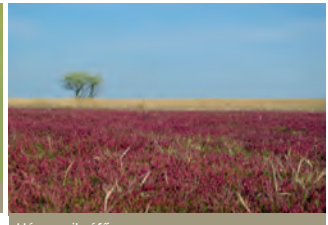
Húsos sziksófű (© A. Cim.)

Római kőfejtő St. Margarethen

1,7 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

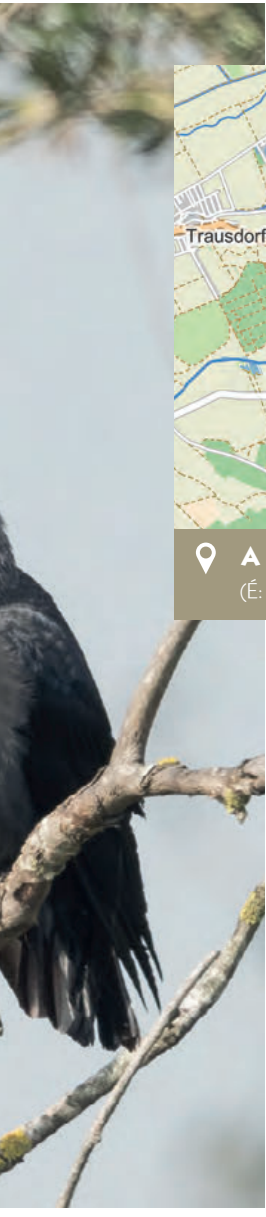

Csóka (© P. Fri.)

TÚRA 34

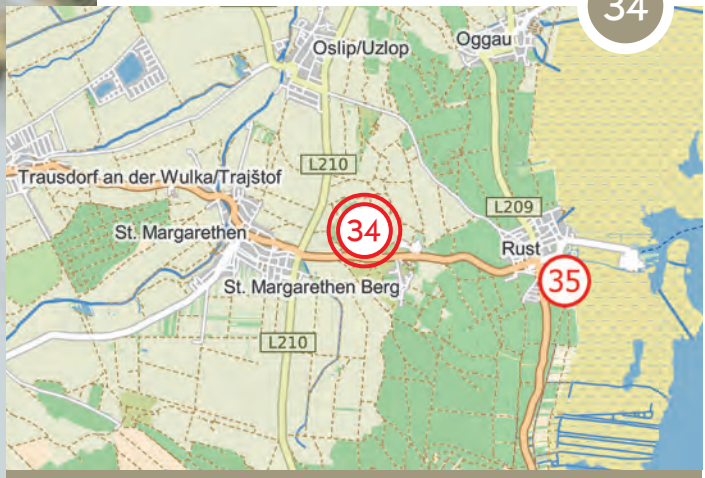

A kőfejtő parkolója
(É: 47,802693, K: 16,635688)

A Rust melletti dombvidéken fekvő St. Margarethen (Szentmargitbánya) impozáns római kori kőfejtőjében ma már alig folyik bányaművelés. A legtöbb látogatónak a bányáról a szobrásztalálkozó, a kőfejtőben rendezett nyári operaelőadások, valamint a margitbányai passiójátékok jutnak az eszébe. A jó minőségű mészkő fejtése nyomán az évezredek során sziklafalak és -üregek jöttek létre, amelyeket mára már meghódított a természet.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A kőfejtő területén rendszeresen költenek **vörös vércsék**, **sarlósfecskék** és **csókák**. Egy szinttel feljebb, a cserjékkel és molyhos tölgyekkel tarkított sziklagyep felett költési időben **darázsölyvet**, **vadgerlét**, **gyurgyalagot**, **fülemülét**, **énekes rigót**, **kis poszátát**, **mezei poszátát**, **barátposzátát**, **csilpcsalpfüzikét**, **sárgarigót**, **tövisszúró gébicset** és **citromsármányt** lehet látni. Ritkább vendég errefelé a **búbosbanka**, a **karvalyposzáta** és a **hantmadár**. Utóbbi pár évvel ezelőtt a hatalmas homokkőszobrokon költött. Aki az **erdei pacsirta** énekét szeretné hallani, az kora tavasszal keresse fel a kőfejtőhöz közeli lejtős szőlőskerteket.

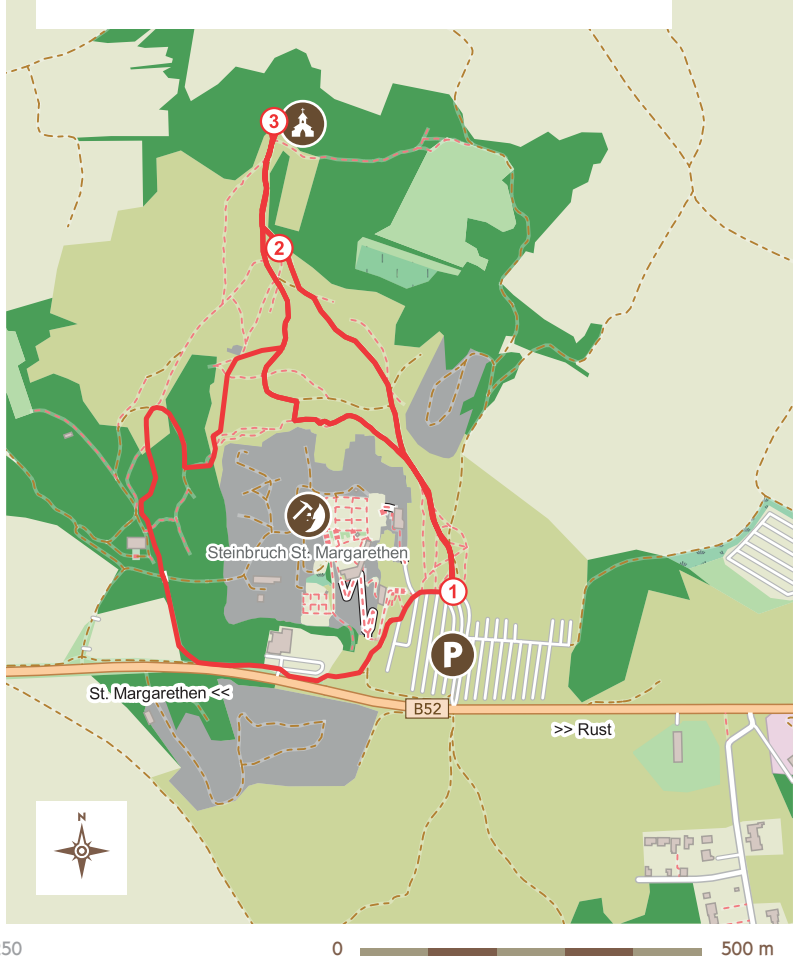

250 0 500 m

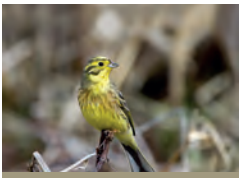
Citromsármány (© O. Sam.)

A római kőfejtő St. Margarethen-ben (© C. Rol.)

Vörös vércse (© P. Fri.)

Útvonal

A kőfejtőtől keletre fekvő parkolóból 1, amelynek füves részén ürgekolónia él, számos ösvény vezet szobrok mentén a Kogelbergen 2 át egy kápolnához 3. Ha a kerítés mellett haladunk, akkor több pontról is jó rálátás nyílik a kőfejtőre, amelyet egyébként vezetett túra során is meg lehet tekinteni. Tiszta időben a kápolnától egészen a Schneebergig el lehet látni, míg a parkolóból a Fertő középső részére nyílik szép kilátás.

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges ürge (*Spermophilus citellus*), homokszínű sáska (*Sphingonotus caerulans*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*), fecskefarkú lepke (*Papilio machaon*), kardoslepke (*Iphiclides podalirius*), csíkos medvelepke (*Euplagia quadripunctaria*), tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), magyar szegfű (*Dianthus pontederae*), hegyi len (*Linum austriacum*), farkaskutyatej (*Euphorbia cyparissias*), koloncos legyezőfű (*Filipendula vulgaris*), selymes dárdahere (*Dorycnium germanicum*), kőrislevelű nagyezerjófű (*Dictamnus albus*), szürke napvirág (*Helianthemum canum*), közönséges méreggyilok (*Vincetoxicum hirundinaria*), sarlós gamandor (*Teucrium chamaedrys*), magyar kakukkfű (*Thymus pannonicus*), magas gubóvirág (*Globularia punctata*), aranyfürt (*Aster linosyris*), ágas homokliliom (*Anthericum ramosum*), délvidéki árvalányhaj (*Stipa eriocaulis*), prémes gyöngyperje (*Melica ciliata*)

TUDTA?

A kőfejtőben bányászott jó minőségű mészkövet már a rómaiak is hasznosították, ebből épült a Duna mellett fekvő ókori Carnuntum (a Római Birodalom Felső-Pannónia provinciájának fővárosa) egy része. A bécsi Ringstraße számos épületéhez is használtak itteni mészkövet, csakúgy, mint napjainkban a Stephansdom renoválásához.

Rust:

városközpont, gólyarét, parti zóna

min. 1,9 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

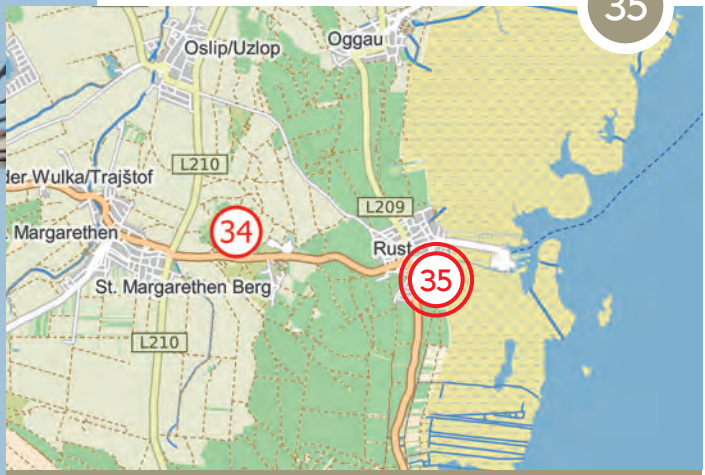

„Am Seekanal" parkoló
(É: 47,800000, K: 16,678000)

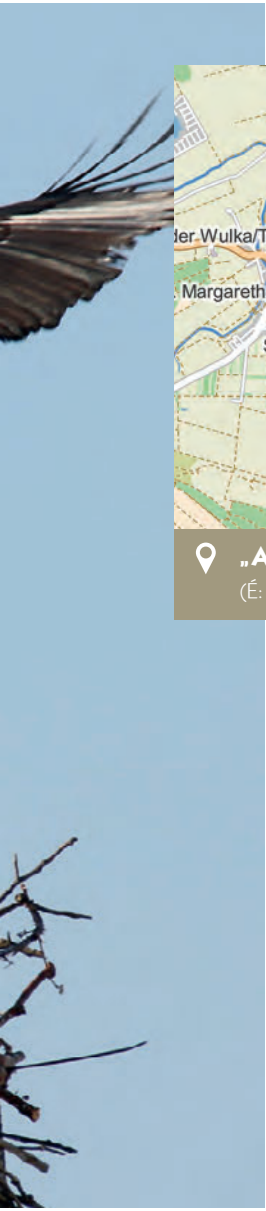

Fehér gólya (© H. M. Berr.)

Rust (Ruszt) ma Ausztria legkisebb járási jogú városa, korábban pedig a történelmi Magyarország legkisebb szabad királyi városa volt. Ugyanakkor Rust elsősorban borairól, éghajlatáról, a Fertő közelségéről és gondosan megőrzött és ápolt épületeiről ismert (az egész óváros műemléki védelem alatt áll). Ne feledkezzünk meg azonban a gólyákról sem, hiszen Rustot gyakran emlegetik a „gólyák városa" néven is.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A városban élő nagyszámú gólyapár költési lehetőségeit a 16–19. században épült polgárházak hatalmas kéményeinek köszönheti, amelyek jókora fészkek építését tették lehetővé. Ruston először 1910 körül telepedtek meg **fehér gólyák**.
Az 1930-as években már 24 pár költött itt, míg a 40 párt jelentő rekordot az 1960-as években sikerült elérni. Számos negatív tényező (aszály, rovarirtó szerek, intenzív gazdálkodás, vizes élőhelyek lecsapolása, vadászat) összjátékának köszönhetően 1970 és 1990 között a gólyaállomány világszerte megfogyatkozott. 1995-ben Ruston is már csak három pár költött. Azóta az úgynevezett gólyarétet (Storchenwiese) szarvasmarhákkal, juhokkal és kecskékkel legeltetik, hogy táplálkozási lehetőséghez juttassák

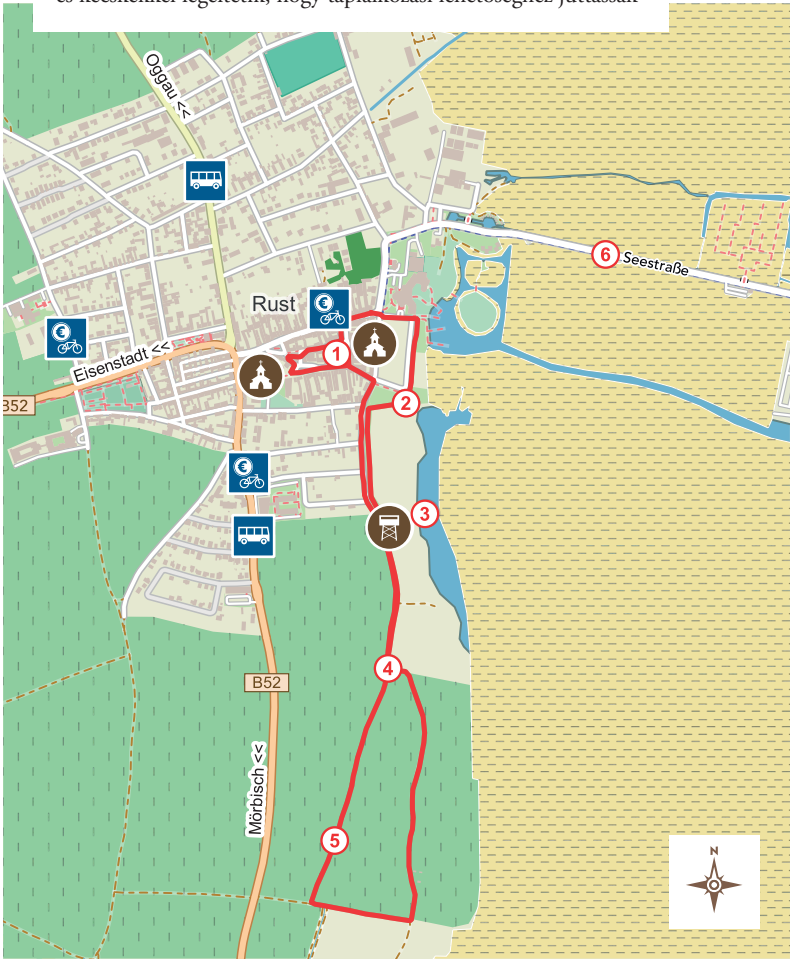

0 500 m

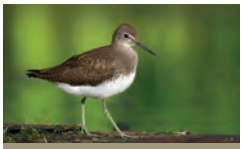
Erdei cankó (© M. Tie.)

Kis kárókatonák, nagy kócsag és szürke gém (© P. Fri.)

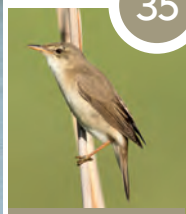
Énekes nádiposzáta (© P. Fri.)

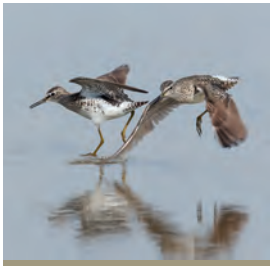
Réti cankó (© P. Fri.)

A rusti gólyarét (© C. Rol.)

Balkáni fakopáncs (© H. Kol.)

a gólyákat. A kérődzők jelenlétének köszönhetően a nád nagy területen visszaszorult, így a parti zóna fajgazdag élőhellyé alakult át. Ez pedig kedvezően hatott a gólyák és számos más faj életkörülményeire: 2018-ban már ismét 21 **fehérgólya-pár** költött a rusti háztetőkön, a gólyarét pedig fontos megfigyelőhely lett madarászok számára. A Fertő nyugati partján nem is található ennél jobb hely **kis kárókatonák** megfigyelésére. Az utóbbi években ritka vendégként **batlát**, **vékonycsőrű víztaposót**, **pásztorgémet** és **üstökösgémet** is sikerült megfigyelni a gólyarét környékén.

Útvonal

Elsőként kis körsétát ajánlunk Rust óvárosában, ahol lépten-nyomon feltűnnek a **fehér gólyák** impozáns fészkei. A katolikus templom 1 tornyából, amely sajnos nem mindig van nyitva, csaknem az összes gólyafészket látni lehet. Kis szerencsével szinte karnyújtásnyira tőlünk repül el egy-egy gólya. Némely ház falán **molnárfecskék** fészkei láthatók – már ha nem verték le őket „tisztaságmániás" emberek. A nagy parkoló 2 déli szélén, a parti zóna közelében vethetünk először pillantást a gólyarétre, amelyre még jobb rálátás nyílik a délebbre fekvő megfigyelőtoronyból 3. Rendszeres vendégek itt a **kanalasgém**, a **nyári lúd**, a **kanalas réce**, a **csörgő réce**, a **böjti réce** és az **üstökösréce**, a **búbos vöcsök**, a **kis kócsag**, a **nagy kócsag**, a **szürke gém**, a **vörös gém**, a **barna rétihéja**, a **jégma-**

A rusti óváros (© A. Ran.)

dár, valamint számos ***partimadárfaj***. Költési időben újra meg újra felbukkannak **gólyatöcsök** és **gulipánok**, míg vonuláskor rendszeresen megpihennek itt **sárszalonkák**, **réti cankók**, **erdei cankók**, **szürke cankók**, **füstös cankók**, **billegetőcankók**, **kis lilék**, sőt néha még **havasi partfutók** is. ***Cankók*** megfigyelésére a nyárutó és az ősz a legmegfelelőbb időszak. A környező nyárfákon egész évben látni lehet **balkáni fakopáncsot** és **erdei fülesbaglyot**. Utóbbi elhagyott varjúfészkekben költ, télen pedig kisebb csoportokba tömörülve éjszakázik a fákon. Ezután délnek fordulva a Fertő menti kerékpárúton, lejtős szőlők mellett folytatjuk utunkat. Nem sokkal egy nagyobb mandulaültetvény után balra kanyarodunk egy kövezett útra 4, amely a parti zónával párhuzamosan, apró parcellákból álló megművelt területen át vezet. A mezők, ugarok, cserjések és legelők mentén vezető útról költési időszakban többek között **barázdabillegetőt**, **fülemülét**, **nádi tücsökmadarat**, **foltos nádiposzátát**, **nádirigót**, **énekes nádiposzátát**, **kis poszátát** és **barátposzátát**, **tövisszúró gébicset**, **szarkát**, valamint **nádi sármányt** láthatunk. Innen két lehetőségünk van: vagy a kerékpárúton 5 visszatérünk Rustra, vagy pedig déli irányban továbbhaladva a változatos parti zónán át jutunk el Mörbischbe

(lásd a 36. túrát). Aki a kerékpáros komppal Podersdorf irányában hagyja el a területet, annak a rusti Seestraßén alkalma nyílik **fülemülesitke** és más ***nádi énekesmadarak*** megfigyelésére.

Egyéb állat- és növényfajok

karcsú légivadász (*Coenagrion pulchellum*), zöld óriásacsa (*Anax imperator*), skarlát szitakötő (*Crocothemis erythraea*), mezei tücsök (*Gryllus campestris*)

TUDTA?

A település régi magyar neve Szil volt, amely a környező szőlőkben álló szilfákra utalt. E név német tükörfordítása nyomán lett később Rust (a szilfa a régi középfelnémet nyelvben Rust).
Rust 1649-ben arannyal és sok borral vásárolta meg szabadságjogait az altenburgi uradalomtól (Habsburg-házi főhercegektől). A település 1681-ben a soproni országgyűlésen kapott szabad királyi városi rangot I. Lipót császártól. A szőlőtermesztés ma is első számú gazdasági tevékenységnek számít a városban és környékén.

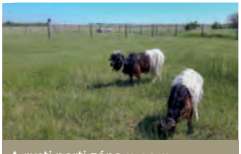
A rusti parti zóna (© C. Rol.)

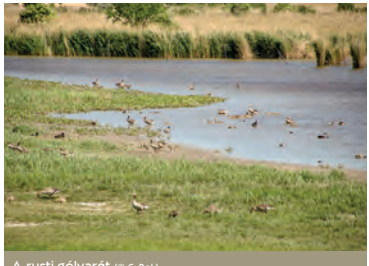
A rusti gólyarét (© C. Rol.)

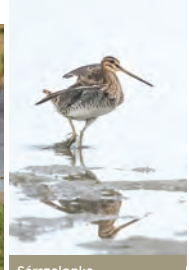
Sárszalonka (© P. Fri.)

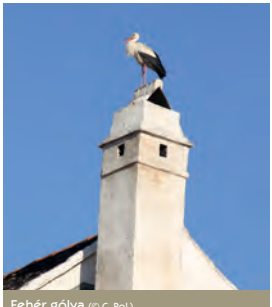
Fehér gólya (© C. Rol.)

Füstös cankó (© P. Fri.)

Rusti molnárfecskefészkek (© C. Rol.)

Nádi ösvény Mörbisch mellett

2,3 km	min. 1 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

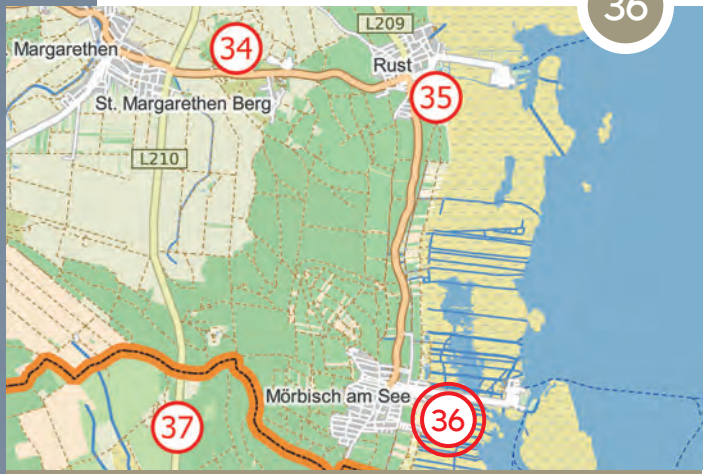

Lisztgasse, a község keleti végén
(É: 47,755322, K: 16,676855)

Mörbisch (Fertőmeggyes) a magyar határhoz közel, attól északra fekszik. A település nevét az átlagember a romantikus utcácskákkal, a finom borokkal és a víziszínpaddal kapcsolja össze. Utóbbin évente július és augusztus hónapban osztrák szerzők operettjeit adják elő. Valójában azonban Mörbisch gazdag madárvilággal is dicsekedhet, amely felfedezésre csábít.

Nagy kócsag (© P. Fri.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A strandhoz vezető Seestraßén sétálva szinte valamennyi, a környéken előforduló ***gém***- és ***nádiposzátafaj***, továbbá **cigányrécék**, **kis károkatonák** és **küszvágó csérek** láthatók és hallhatók. Utóbbiak a nádasban rejtőző költőhelyeikről indulnak zsákmányszerző útra. A másik fontos madárélőhely a parti zóna, elsősorban a Seestraßétól északra eső térség. A „mörbischi nádi ösvényen" tett alig 2 km hosszú körséta során apró foltokból álló élőhelymozaik tárul elénk. Az itteni madárvilág gazdagsága a Fertőzug legjobb részeire emlékeztet. Az előbb említett fajok mellett itt számos ***récéhez***, ***partimadárhoz*** és ***énekesmadárhoz*** lehet szerencsénk.

0 500 m

Cserregő nádiposzáta (© P. Fri.)

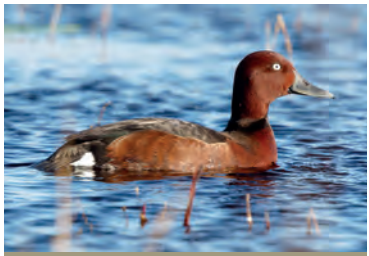
Cigányréce (© P. Fri.)

Barkóscinege (© P. Fri.)

Függőcinege (© P. Fri.)

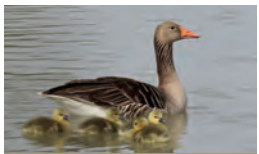
Nyári lúd (© H. M. Ber.)

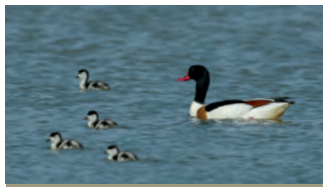
Bütykös ásólúd (© C. Rol.)

Útvonal

A terület közvetlenül a Fertő körüli kerékpárút mellett fekszik, és Illmitzből komppal is jól megközelíthető. Ha a strand felől érkezünk, akkor célszerű a Seestraße mentén néhány megállót beiktatni madárfigyelés céljából. Mindjárt Mörbisch szélén (a Mörbischer Hoftól keletre) van egy parkoló 1, amely a „mörbischi nádi ösvény” kiindulási pontjaként szolgálhat. Észak felé átkelünk a Seestraßén, és egy kezdetben aszfaltozott úton haladunk tovább. Egyik oldalon számos csatorna húzódik, amelyek jó bepillantást biztosítanak a széles nádasba. A másik oldalon víz alatt álló területek váltakoznak legelőkkel, rétekkel, ugarokkal, keskeny szántókkal, szőlőkkel és bokros részekkel. Az utolsó épületeket elhagyva az út bal oldalán hosszan elnyúló vízfelület 2 tárul elénk, amely mágnesként vonzza az itteni ***vízimadarakat***. A megfigyeléskor különös óvatosság ajánlott, mivel a madarak könnyen megriadnak.

A ***partimadarak*** közül rendszeresen felbukkannak itt átvonuló **kis lilék**, **réti cankók**, **erdei cankók**, **szürke cankók**, **billegetőcankók**, **piroslábú cankók**, **füstös cankók** és **sárszalonkák**. Néhány **gulipán** és **gólyatöcs** még költött is az utóbbi években. Ezeken a vizeken **nyári ludak** és **barátrécék** is költenek, de **bölömbikák** is rendszeresen hallatják hangjukat költési időben, amiből népes állományukra lehet következtetni. A ***nádi énekesmadarak*** közül az út mindkét oldalán találkozhatunk **foltos nádiposzátákkal**, **fülemülesitkékkel**, **cserregő nádiposzáták-**

A mörbischi nádi ösvény (© C. Rol.)

kal és **nádirigókkal**, **nádi tücsökmadarakkal**, **barkóscinegékkel** és **függőcinegékkel**, de a költési időszakban további érdekes madárfajokat, **nádi sármányokat**, **törpegémeket**, **vörös gémeket**, **bütykös ásóludakat** és **cigányrécéket** is megfigyelhetünk.
Utunk innen egy keskeny csatorna előtt egy darabon nyugat felé visz a Fertőt körbekerülő kerékpárúthoz. Ezen érdemes kis kitérőt tenni észak felé 3, ahol ugyancsak sok madarat lehet megfigyelni. Innen a kerékpárúton térhetünk vissza Mörbischbe.
Aki a falutól délre elterülő parti zónára is kíváncsi, annak a kiindulási ponttól 1 déli irányban kell elindulnia a földúton. Itt – akárcsak az északi részen – a tó felé nézve csatornákkal szabdalt nádas húzódik, míg az ellenkező oldalon szárazabb élőhelyek találhatók. Az itt költő **fülemülék**, **barátposzáták**, **mezei poszáták** és **cserregő nádiposzáták** mellett ez a térség vonulási időben számos **kerti rozsdafarkút**, **rozsdás csukot**, **sisegő füzikét** és **kormos légykapót** vonz.
A nem túl kitaposott, hangulatos földút váratlanul a nádasban ér véget. Ha a közvetlenül a magyar határon álló kilátóhoz 4 akarunk jutni, akkor jóval korábban át kell mennünk a párhuzamosan futó másik földútra. A kilátónál számos tájékoztatótábla ismerteti a Fertő történetét, az „Európai Zöld Öv” programot, valamint a „Seevorland Mörbisch” Egyesület terveit arra vonatkozóan, hogy a tó mellékén kaszálásos és legeltetéses extenzív gazdálkodást valósítson meg.

Egyéb állat- és növényfajok

vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), nyári karcsúacsa (*Aeshna affinis*), barna óriásacsa (*Anax parthenope*), nagy kúpfejűszöcske (*Ruspolia nitidula*), mezei tücsök (*Gryllus campestris*), hagymazöld sáska (*Mecostethus parapleurus*), kardoslepke (*Iphiclides podalirius*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), közönséges nád (*Phragmites australis*), széleslevelű gyékény (*Typha latifolia*), éles télisás (*Cladium mariscus*), közönséges rence (*Utricularia vulgaris*)

TUDTA?

Az 1921-es trianoni békediktátum előtt Fertőmeggyes – akárcsak a Fertő nyugati partján található többi település is – Magyarországhoz, Sopron vármegyéhez tartozott. A település magyar neve (Fertőmeggyes) arra a nagyszámú meggyfára emlékeztet, amelyek a falu fölött húzódó szőlőskertekben állnak.

Lókarám (© C. Rol.)

A mörbischi nádi ösvény (© C. Rol.)

Kis kárókatona (© P. Fri.)

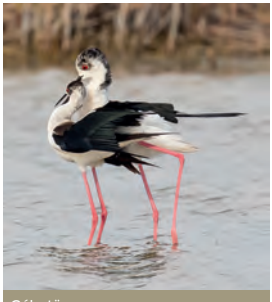
Gólyatöcs (© P. Fri.)

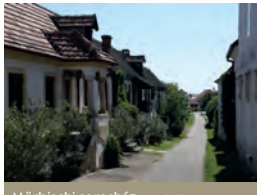
Mörbischi sorosház (© C. Rol.)

Seregélyek (© C. Rol.)

Piuszpuszta –

Páneurópai Piknik emlékhely

4,1 km	min. 1,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 37

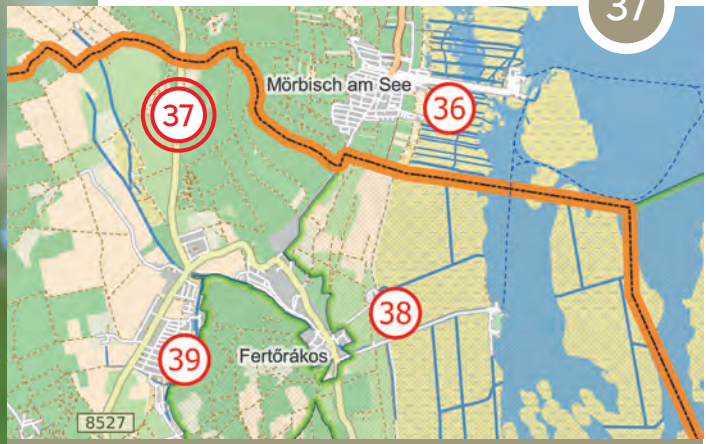

Páneurópai Piknik emlékhely parkolója
(É: 47,756536, K: 16,622619)

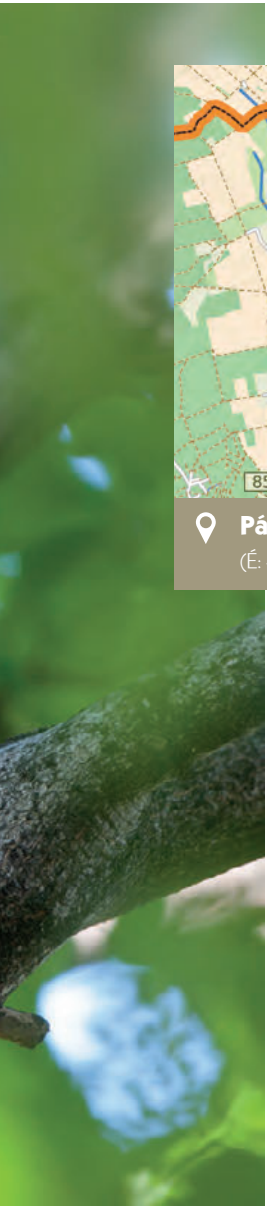

Füleskuvik (© O. Sam.)

A burgenlandi St. Margarethen (Szentmargitbánya) és Sopronkőhida között történelmi jelentőségű térség terül el: ez volt a színhelye a Páneurópai Pikniknek (lásd a „Tudta?” fejezetet). Madártani szempontból azonban az emlékhelynél is érdekesebb a környező táj: egy felhagyott homokbánya, amely nagyszámú gyurgyalagnak kínál fészkelési lehetőséget; egy eperfasor, amelyből időnként füleskuvikok füttyögése hallatszik; valamint egy hatalmas füves terület, amelyben haris költ.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

Sajnos a határ gépjárművek számára való megnyitása és az ennek nyomán erősen megnövekedett forgalom jelentősen csökkentette ennek a szép tájnak a vonzerejét.

Útvonal

A Páneurópai Piknik emlékhelyétől 1 az országúton 2 dél felé haladunk. Az utat kísérő eperfákról a kora nyári estéken **füleskuvikok** egyhangú füttyögését hallhatjuk – ám nem minden évben. A délnyugat felé elágazó első földúton célszerű rövid kitérőt tenni a közeli homokbányához 3. Itt kellő távolságból figyelhetjük a **gyurgyalagok** népes telepének életét, és néha egy-egy **búbosbankát** is megpillanthatunk. Ha az óramutató járásával egyező irányban kerüljük meg a homokbányát – elhaladva néhány omladozó mezőgazdasági épület mellett –, akkor elérünk a Piuszpuszta melletti tágas füves területre 4, ahol egyebek mellett a **haris** is költ. Visszafelé egy nyárfasoron át jutunk ki

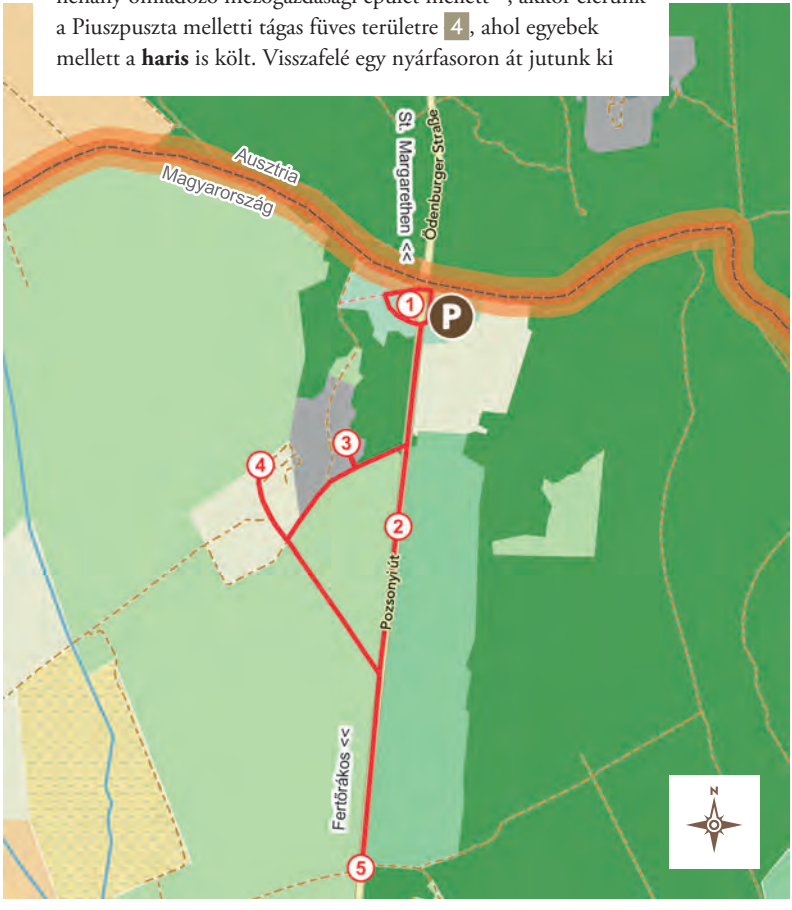

0 500 m

Piuszpuszta (© C. Rol.)

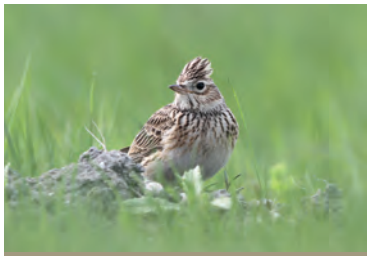
Mezei pacsirta (© W. Tri.)

Gyurgyalag (© P. Fri.)

Karvalyposzáta (© H. Kol.)

Sordély (© J. Hoh.)

Homokbánya (© C. Rol.)

az országútra. Ezen haladva érdemes az úttól keletre eső cserjés réteken madarak után kutatni: még viszonylag nagy számban élnek itt **mezei pacsirták**, **cigánycsukok**, **karvalyposzáták**, **kis poszáták** és **mezei poszáták**, **tövisszúró gébicsek**, **citromsármányok** és **sordélyok**. Mintegy 550 m után az út keleti oldalán erdő 5 kezdődik. Most választhatunk: vagy visszatérünk kiindulási pontunkhoz, vagy déli irányban továbbhaladva Fertőrákosra (38. túra) vagy a Kis-Tómalomhoz (39. túra) érünk.

Egyéb állat- és növényfajok

fürge gyík (*Lacerta agilis*), vízisikló (*Natrix natrix*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), zöld varangy (*Bufotes viridis*), bíboros kosbor (*Orchis purpurea*), vitézkosbor (*Orchis militaris*), bunkós hagyma (*Allium sphaerocephalon*)

TUDTA?

Páneurópai Piknik: 1989. augusztus 19-én az osztrák–magyar határon húzódó „vasfüggöny” sorompóval őrzött kapujának közelében békés megmozdulásra került sor, amely aztán történelmi jelentőségűnek bizonyult. A rendezvény során több száz (zömmel keletnémet állampolgárságú) személynek sikerült utat törni nyugatra, a szabad világba. Utóbb az esemény mérföldkőnek bizonyult abban a folyamatban, amely a keleti, szocialista tömb felbomlásához és Németország újraegyesítéséhez vezetett.

Természetvédelem

a Fertő-tájon

A Fertő környékének hihetetlen fajgazdagsága már régóta ismert. Ennek tulajdonítható, hogy egyes területek már nagyon korán természetvédelmi oltalom alá kerültek. Az Österreichische Naturschutzbund már az 1930-as évek közepén bérbe vett egyes területeket. Nem sokkal később kísérletek történtek arra, hogy nagyobb kiterjedésű természetvédelmi területet, nemzeti parkot hozzanak létre a térségben, ám ez csak 50 évvel később valósult meg. A WWF ausztriai szervezetének megalapítása is erősítette a terület védelmét célzó törekvéseket. Amikor 1963-ban a Lange Lacke körüli legelőket intenzív mezőgazdasági művelés alá akarták vonni, megalakult a Természetvédelmi Világalap (WWF) ausztriai tagszervezete. Napjainkban a Fertő környéke különböző védettségi kategóriájú területekből áll, amelyekből a legfontosabbak alább olvashatók. Területi átfedések, illetve az átfogó integráció következtében néhány térség egyszerre több kategóriában is szerepel.

A Fertő magyarországi oldalán 1991-ben, az ausztriai oldalon pedig 1992-ben jött létre a nemzeti park. Ezeket az IUCN 1993-ban ismerte el hivatalosan, és kapcsolta össze jelképesen *Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel / Fertő–Hanság Nemzeti Park* néven.

A podersdorfi lólegelő (© ArchivNP - medialand)

A nemzeti parkok Magyarországon fokozottan védett és védett területetekből állnak (Ausztriában ezeknek nagyjából a Kernzone és a Bewahrungszone felel meg). Az előbbiekben a természetet „magára hagyják" – látogatóknak ide szigorúan tilos belépni. A fokozottan védett területbe Magyarországon a nádas belső részei, a Fertő déli és délkeleti öblei, illetve a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciók tartoznak. Ausztriában a Kernzone a tó keleti partjának Podersdorf melletti részétől dél felé, az egyre szélesebbé váló nádasig terjed. A védett területen, amely többnyire művelés alatt áll, a természetvédelmi célú gazdálkodás hozzájárul a védelmet érdemlő élőhelyek megőrzéséhez. A nemzeti parkok vezetett kirándulások, előadások stb. formájában tesznek eleget oktatási kötelezettségeiknek.

A magyarországi Fertő–Hanság Nemzeti Park kiterjedése (23 731 ha) több mint kétszerese az ausztriai Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkénak (9673 ha). A magyar védett területek állami földeken találhatók, az osztrák oldalon viszont kb. 1200 földtulajdonossal kellett szerződést kötni.

UNESCO Világörökség

A világörökségről szóló egyezmény célja a rendkívüli, egyetemes értéket képviselő kulturális és természeti értékek védelme és tartós megőrzése. A Fertő-táj (*Cultural Landscape Fertő / Neusiedlersee*) 2001 óta az UNESCO Világörökség része. A csaknem 75 000 hanyi világörökségi terület egyharmada Magyarországra, kétharmada Ausztriára esik.

Natura 2000 terület

Ezek a területek az Európai Unió élőhely-védelmi (92/43/EGK), illetve madárvédelmi irányelvei (2009/147/EK) alapján kerültek kijelölésre. Mindkét irányelv elsődleges célja, hogy a vadon élő állatok és növények természetes élőhelyeinek megőrzése révén biztosítsa a biológiai sokszínűséget. Ausztriában a Fertő-tájon egy nagy összefüggő Natura 2000 minősítéssel bíró terület van, a *Neusiedler See – Nordöstliches Leithagebirge* (AT1110137), amely egyben különleges madárvédelmi terület (SPA) is. és magában foglalja a Lajta-hegység északkeleti részét, a Fertőt és a Fertőzugot (beleértve a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park területét), valamint a Hackelsberg, a Jungerberg, a Thenauriegel, a Goldberg és a Pfarrwiesen természetvédelmi területeket. A Fertő-táj magyar részén elterülő két Natura 2000 terület egyike a *Fertőmelléki dombsor* (HUFH20003), másrészt *Fertő tó* (HUFH20002), utóbbinak nagy része különleges madárvédelmi terület (SPA) (HUFH10001) is (ezek magukban foglalják a Fertő–Hanság Nemzeti Park teljes fertői területét).

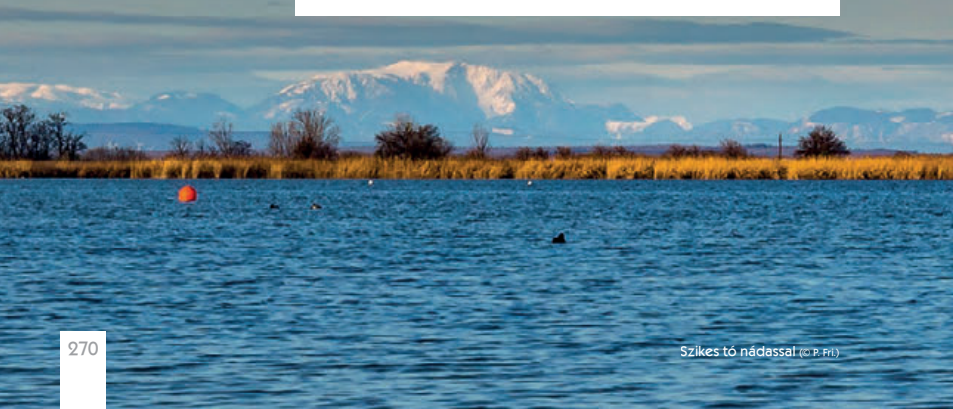

Szikes tó nádassal (© P. Fri.)

Ramsari terület

A Ramsari Egyezmény a vizes élőhelyekre, elsősorban vízi- és gázlómadarak nemzetközi jelentőségű élőhelyeire (fészkelő-, vonuló- és telelőhelyeire) vonatkozó nemzetközi egyezmény. Három, már korábban kijelölt ramsari területet 2009-ben határon átnyúló, mintegy 53 000 ha-nyi ramsari területté vontak össze, amelynek neve *Neusiedler See – Seewinkel – Waasen / Neusiedler See – Fertő–Hanság*.

Nemzeti park

Az IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) mint valamenynyi állam és nemzetközi természetvédelmi szervezet ernyőszervezete a következőképpen határozza meg a nemzeti park fogalmát:

„Természetes szárazföldi vagy tengeri terület, amelynek védetté nyilvánításának céljai

a) egy vagy több ökosziszttéma ökológiai egységének védelme;

b) a védetté nyilvánítás céljával összeegyeztethetetlen emberi tevékenységek kirekesztése;

c) lehetőséget biztosítani olyan oktatási, tudományos, idegenforgalmi tevékenységeknek, amelyek a terület érdekeit nem sértik.”

Fertőrákos:

kőfejtő, üdülőtelepi út és strand

6,4 km	min. 2,5 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

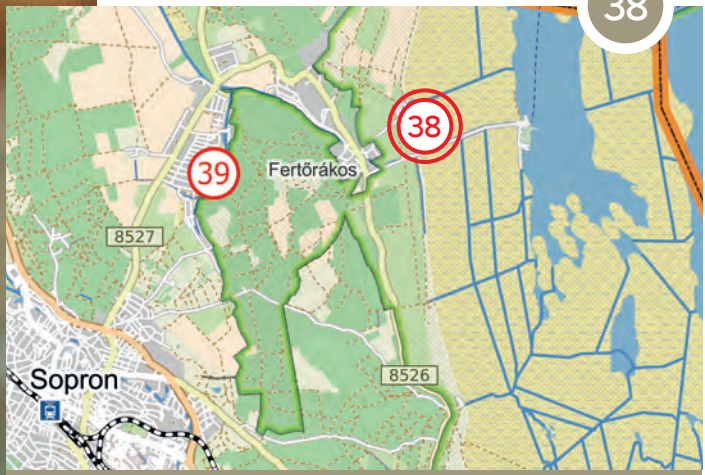

A fertőrákosi kőfejtő parkolója
(É: 47,726779, K: 16,644176)

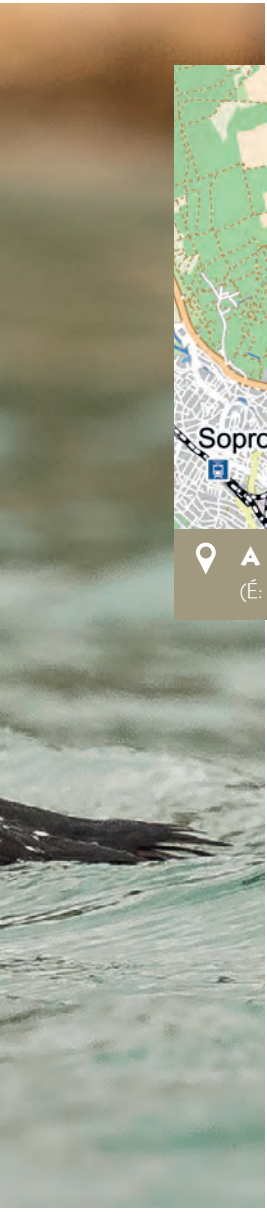

Sarki bástya (© P. Fri.)

Az osztrák határ közelében fekvő festői Fertőrákos a mai napig megőrizte bájos jellegét. A látogatókat a kőfejtőn kívül számos takaros parasztudvar, egy vízimalom és a püspöki palota várja. Magyarországon egyedül Fertőrákoson maradt meg a középkori pellengér (szégyenoszlop), de a közvetlenül az országhatárnál álló római kori Mithrász-szentélyt is érdemes felkeresni. A települést övező tájat nagyobb erdőfoltok tarkítják, ami tág teret kínál egyéni felfedező túráknak.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A falu északi peremén található lenyűgöző kőfejtőt – benne **sarlósfecskék** természetes fészkelőhelyével – feltétlenül érdemes felkeresni, csakúgy, mint a Rákos-csatorna mentén az üdülőtelepre vezető utat és a strandot. Utóbbi az egyetlen fürdési lehetőség a Fertő magyar részén. Az üdülőtelepi út mellett számos ***nádi madarat*** láthatunk, míg az őszi madárvonulás idején különféle ***királyok***, ***búvárok*** és ***vöcskök*** kerülhetnek a szemünk elé a Fertőrákosi-öbölben.

0 1000 m

Fürge gyík (© G. Wós.)

Búbos vöcsök (© P. Fri.)

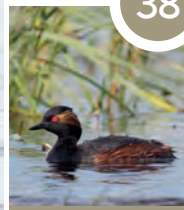
Feketenyakú vöcsök (© G. Loi.)

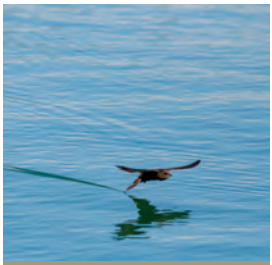
Sarlósfecske (© C. Rol.)

A fertőrákosi üdülőtelep (© C. Rol.)

A fertőrákosi strand és az üdülőtelep (© Had. T.)

Útvonal

A kőfejtő 1 látogatására jogosító belépőjegy mindenképpen megéri az árát (a sziklafalak üregeiben **vörös vércsék**, a hasadékokban pedig **sarlósfecskék** fészkelnek). A körséta elején lépcsőkön jutunk fel a sziklák peremére, ahonnan pannon sziklagyepen állva csodálatos kilátás nyílik a Fertőre. A nagyszámú tájékoztató tábláról érdekes adatokat tudhatunk meg a környék élőhelyeiről és azok lakóiról. Innen lefelé visz az út, be a hűvös barlangrendszerbe, ahol kiállítást tekinthetünk meg *(lásd a „Tudta?" fejezetet)*.
A Fertőrákos másik, déli végéről induló üdülőtelepi úton 2 a Fertő nádas övét keresztezve jutunk el a strandhoz. Az autóval érkezők számára az út mellett csak kevés parkolóhely van, ráadásul külön gyalog- vagy kerékpárút sincsen. Az üdülőtelep és a strand környéke viszont ugyanolyan jó lehetőséget kínál ***nádi madarak*** megfigyelésére (nyáron a strandra belépőjegyet kell váltani). A csatornától északra földút 3 vezet a part mentén, amely érint egy nádlerakó helyet. Innen teleszkóp segítségével figyelhetjük meg a tóban álló üdülőházak tetején, a cölöpökön és a vitorlások árbocain pihenő, sok esetben színes gyűrűt is viselő ***sirályokat***. A cölöpökön álló nádtetős üdülőházak egy része 2017-ben a lángok martaléka lett, miután az egyik ház felújítása során tűz ütött ki, és az erős déli szél miatt a lángok gyorsan átterjedtek a többi építményre, amelyeknek csaknem a fele teljesen leégett.
A Fertő magyarországi részén a fertőrákosi strand mólójának vége 4 kínálja a legjobb lehetőséget a nyílt vízen tartózkodó madarak

A fertőrákosi kőfejtő (© Pel. A.)

megfigyelésére. Főleg ősszel van esély arra, hogy innen ***sirályokat***, ***búvárokat*** és ***vöcsköket***, pl. **északi búvárokat**, **sarki búvárokat**, **búbos vöcsköket**, **füles vöcsköket** és **feketenyakú vöcsköket** láthassunk. A Fertőrákosi-öbölben még nagyon hideg teleken is maradnak jégmentes foltok, amelyeket a ***vadludak*** és más ***vízimadarak*** biztonságos pihenés és éjszakai alvás, illetve ivás céljából keresnek fel

Egyéb állat- és növényfajok

fürge gyík (*Lacerta agilis*), zöld gyík (*Lacerta viridis*), vízisikló (*Natrix natrix*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), zöld varangy (Bufotes viridis), zöldszemű karcsúacsa (*Aeshna isoceles*), négyfoltos laposacsa (*Libellula quadrimaculata*), sárga gyapjasszövő (*Eriogaster catax*), törpeszender (*Proserpinus proserpina*), fahéjfonákú törpebusalepke (*Spialia sertorius*), tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), sziklai benge (*Rhamnus saxatilis*), kőrislevelű nagyezerjófű (*Dictamnus albus*), pusztai árvalányhaj (*Stipa pennata*).

TUDTA?

Az impozáns kőfejtőben található jól faragható, a valaha élt tengeri élőlények mészvázainak töredékeit nagy mennyiségben tartalmazó, szinte fehér lajtamészkövet már a rómaiak is hasznosították. Sopronban és Bécsben számos középület, lakóház és templom épült az itt bányászott kő felhasználásával. A bányászat 1948-ban szűnt meg, az addigi művelés során hatalmas barlangszerű üregek jöttek létre a kőzetben, amelyek kiváló akusztikával rendelkeznek. Ezekben minden nyáron színházi előadások, hangversenyek, operett- és musical-előadások zajlanak. Az ugyancsak itt található modern kiállításon a látogatók megismerhetik a lajtamészkő kialakulását, az egykor itt hullámzó ősi Pannon-tenger állat- és növényvilágát. Meg lehet csodálni az évmilliókkal ezelőtt itt élt őscetek, őscápák és más kihalt tengeri lények életnagyságú rekonstrukcióit is.

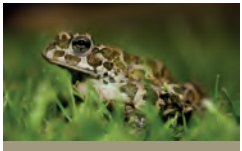
Zöld varangy (© C. Rie.)

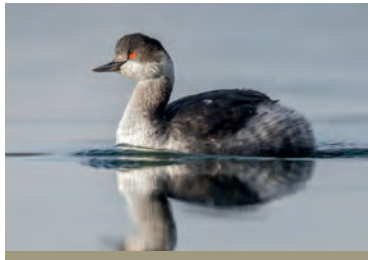
Feketenyakú vöcsök (© G. Loi.)

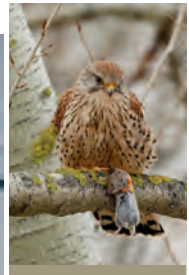
Vörös vércse (© P. Fri.)

Sztyeppi sirályok (© P. Fri.)

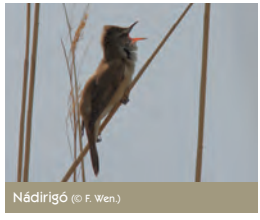
Nádirigó (© F. Wen.)

Árvalányhaj (© C. Rol.)

Kis-Tómalom

3,9 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

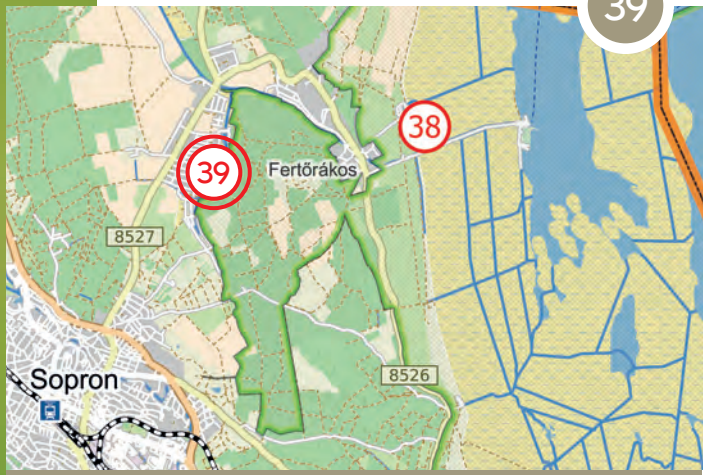

A nagy-tómalmi strand bejárata
(É: 47,718200, K: 16,626300)

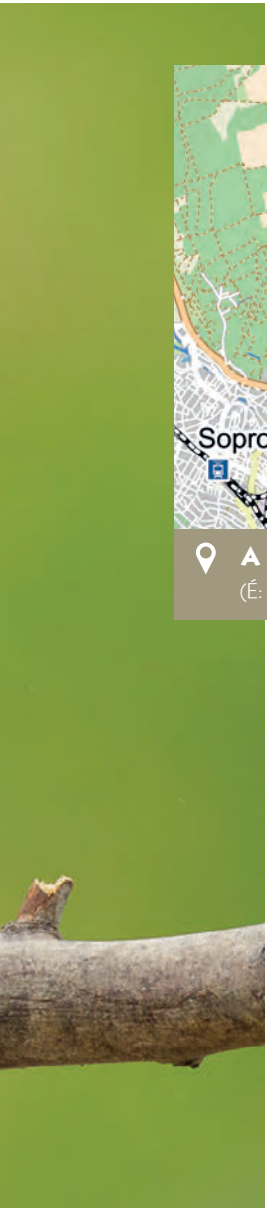

Jégmadár (© P. Pri.)

A Kis-Tómalom a Sopron és Fertőrákos között fekvő két idilli tavacska egyike (a másik a Nagy-Tómalom). A duzzasztás révén keletkezett tavak nevüket a 16–19. században itt működő vízimalomról kapták. Mindkettő könnyen elérhető kerékpárral Fertőrákosról, Sopronkőhidáról, sőt Sopronból is. Egy elegyes tölgyes és egy családi házas, üdülőtelep jellegű településrész között fekvő két hosszúkás tavacska mentén jórészt öreg, odvas fák alatt vezet az út. Ezen haladva gazdag madárvilágot fedezhetünk fel.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A vizeken költési időben **tőkés récék**, **guvatok**, **vízityúkok**, **szárcsák**, a nádasban **nádi tücsökmadarak**, **nádirigók**, **függőcinegék**, **nádi sármányok** láthatók. Időnként **barna rétihéják** is vadásznak errefelé, illetve ***fecskék*** és **sarlósfecskék** jönnek inni a vízre.
A tölgyesből tavasszal **nyaktekercs**, **zöld küllő**, **nagy fakopáncs** és **közép fakopáncs**, **barátposzáta**, **őszapó**, **csuszka** valamint **sárgarigó** hangja hallatszik. A kis tavakon horgászni is lehet, ezt jelzi a nagyszámú stég. Aki nyáron felfrissülésre vágyik, az az északabbi fekvésű tónál, a Nagy-Tómalomnál talál strandolási lehetőséget.

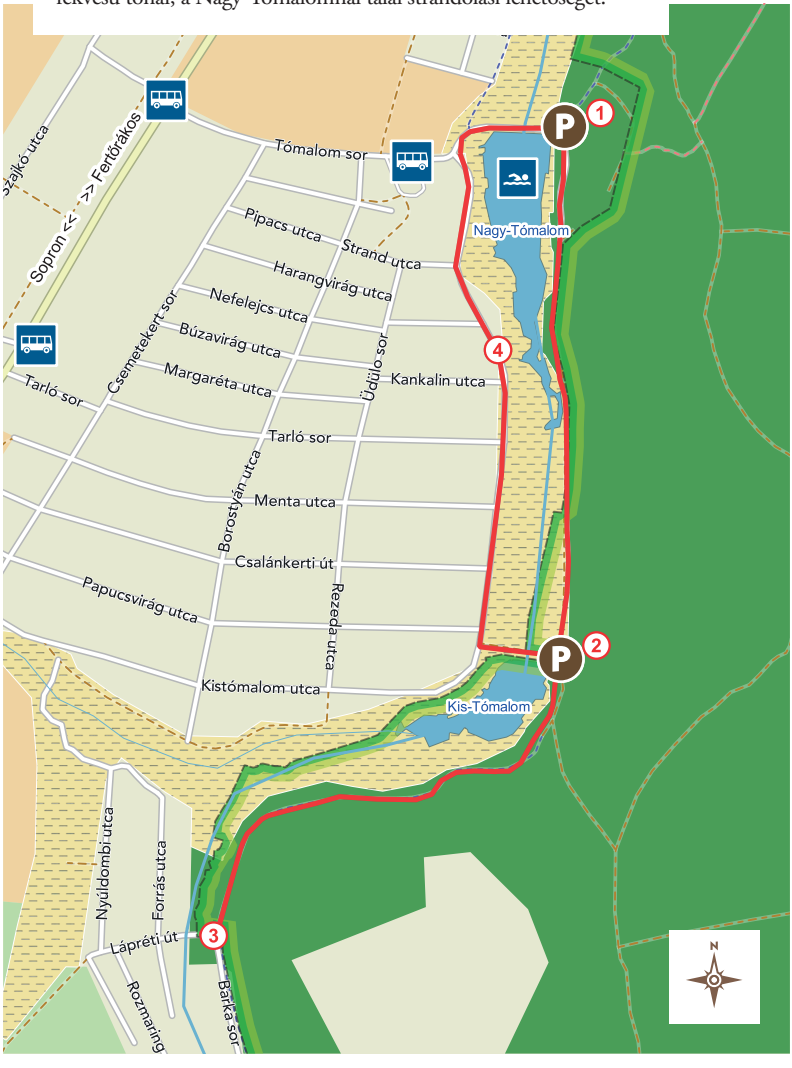

0 500 m

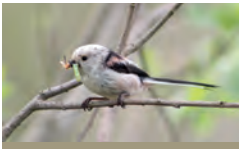
Őszapó (© H. M. Ber.)

Vízityúk (© P. Fri.)

Közép fakopáncs (© G. Loi.)

Macskabagoly (© G. Loi.)

Nyaktekercs (© P. Fri.)

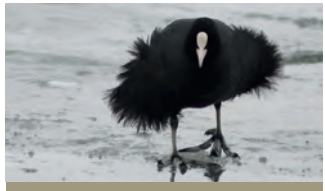
Szárcsa (© C. Rol.)

Útvonal

Gyalog vagy kerékpárral a Nagy-Tómalom északkeleti csücskétől 1, a strand bejárata melletti parkolóból indulunk. Déli irányban, szűk 1 km megtétele után elérjük a Kis-Tómalmot 2, innen a víz keleti partján vezető úton haladunk tovább. Pár méter után sorompós elágazáshoz érünk, itt a jobb oldali ösvényre térünk rá, amelyen továbbhaladva a jobb oldalon egy fokozottan védett mocsaras terület, a Kis-tómalmi-láprét tűnik fel (Belépni szigorúan tilos!). Az első ételágazástól 3 célszerű ugyanazon az úton visszafordulni, majd a két tó között 2 átvágni, és a Nagy-Tómalom 4 nyugati partján elérni a túra kiindulási pontját

Egyéb állat- és növényfajok

elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), rézsikló (*Coronella austriaca*), erdei sikló (*Zamenis longissimus*), dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), levelibéka (*Hyla arborea*), nagy tavibéka (*Pelophylax ridibundus*), bronzos smaragdszitakötő (*Cordulia aenea*), zöldszemű karcsúacsa (*Aeshna isoceles*), kardoslepke (*Iphiclides podalirius*), kis lonclepke (*Limenitis camilla*), lápi hízóka (*Pinguicula vulgaris*), mocsári nőszőfű (*Epipactis palustris*), halvány ujjaskosbor (*Dactylorhiza ochroleuca*), hagymaburok (*Liparis loeselii*), kormos csáté (*Schoenus nigricans*), lápi sás (*Carex davalliana*)

Nagy-Tómalom (© C. Rol.)

TUDTA?

Sopronkőhida régen egy cukorgyárból és a csatlakozó gazdasági épületekből állt. 1886-ban itt jött létre az Osztrák–Magyar Monarchia legszigorúbb fegyháza, amelyben a náci és a kommunista rezsim idején is számos politikai foglyot őriztek, illetve végeztek ki.

Várhely

min. 3,4 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 40

Récényi úti parkoló
É: 47,652700, K: 16,530800

Jóllehet ez a történelmi szempontból is érdekes útvonal meglehetősen távol fekszik a Fertőtől, mégis joggal szerepel összeállításunkban. A Soproni-hegység változatos erdei jó lehetőséget kínálnak olyan középhegységi, tűlevelű erdőkben élő madárfajok megfigyelésére, amelyek a tó közvetlen közelében nem élnek.

Sárgafejű királyka (© G. Loi)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Általános tudnivalók

A túra során olyan madarakhoz lehet szerencsénk, mint a **macskabagoly**, a **nagy fakopáncs**, a **közép fakopáncs** és a **kis fakopáncs**, az **ökörszem**, a **vörösbegy**, a **sárgafejű királyka** és a **tüzesfejű királyka**, a **búbos cinege**, a **fenyvescinege**, a **rövidkarmú fakusz**, a **szajkó** és a **keresztcsőrű**. Mellékesen útba ejtünk egy jelentős kelta temetkezési helyet *(lásd a „Tudta?" fejezetet)*. Az útvonal legmagasabb pontján (482 m), a várhelyi kilátóból jó időjárási viszonyok esetén lélegzetelállító látvány tárul elénk: a Soproni-hegység vonulatai mögött láthatjuk a Schneeberget, a rohrbachi tavakat és a Fertőt

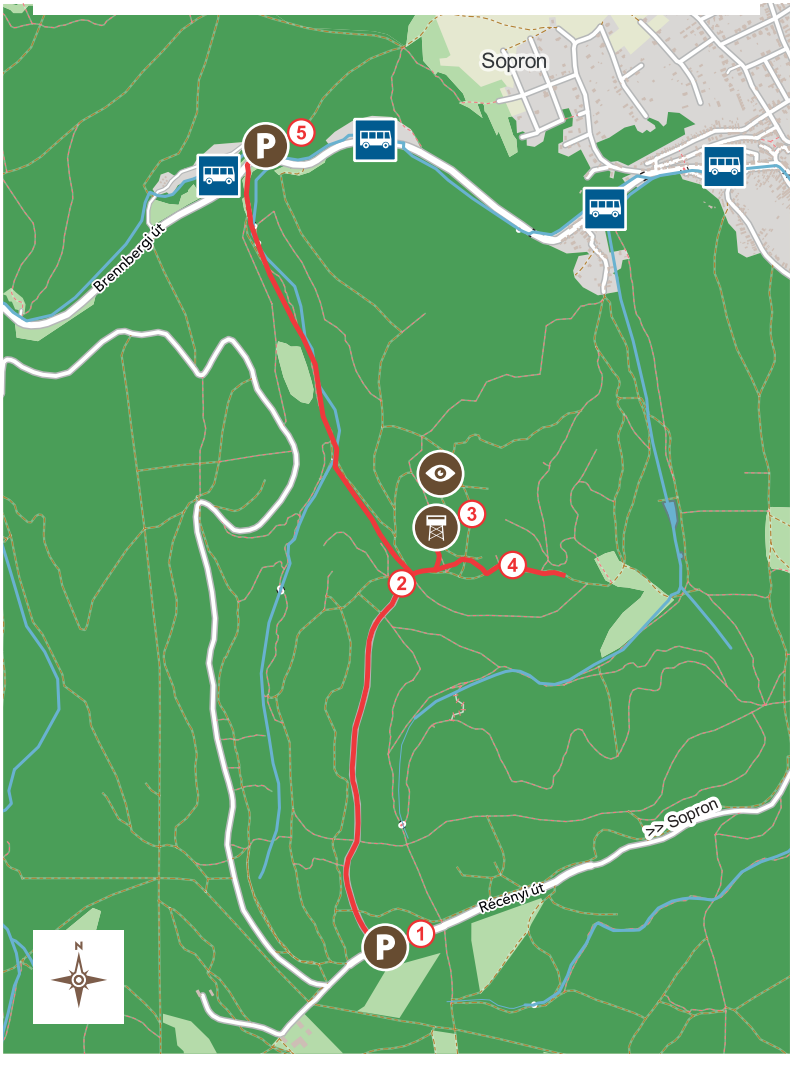

0 500 m

Ökörszem (© P. Fri.)

Búbos cinege (© H. Kol.)

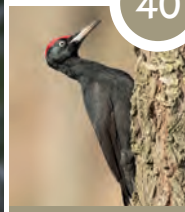
Fekete harkály (© P. Fri.)

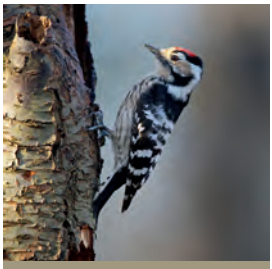
Kis fakopáncs (© G. Loi.)

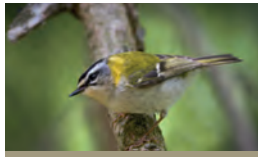
Tüzesfejű királyka (© H. Kol.)

Macskabagoly (© W. Bit.)

is. Mivel erre a túrára többnyire Sopronon keresztül érkezünk, a kirándulást könnyen össze lehet kötni Magyarország egyik legszebb városának a megtekintésével.

Útvonal

A soproni Lővér körúton álló fedett uszodától a Récényi úton indulunk el, 1,5 km múlva egy útelágazáshoz érünk, ahol jobbra kell fordulni, s innen mintegy 2,5 km megtétele után egy parkolóhoz 1 érünk, ahol padok, tájékoztató táblák és egy sorompó található. A sorompón túl részben aszfaltozott erdészeti út vezet bükkfák, tölgyek, gesztenyefák, vörösfenyők, jegenyefenyők és erdeifenyők alatt, viszonylag egyenletes terepen, a hegygerincen át észak felé. Az erdő alján jobbra és balra is kisebb dombocskákat, kelta halomsírokat láthatunk. Elérünk egy pihenőhelyre, ahol Bella Lajos régész emlékköve áll, és ahol egy feltárt halomsírt, illetve egy rekonstruált kelta lakóházat is megtekinthetünk. A pihenő utáni egyetlen nagyobb útkereszteződésen 2 egyenesen, az emelkedő irányában megyünk tovább. Mintegy 100 m után az út keresztezi a valamikori kelta sáncot, majd rögtön balra egy keskeny ösvény ágazik el, amely a várhelyi kilátóhoz 3 vezet. Ha azonban ennél a leágazásnál nem fordulunk el a kilátó felé, hanem egyenesen haladunk tovább, majd a következő útelágazásnál keleti irányban, lefelé folytatjuk utunkat, akkor hamarosan egy öreg jegenyefenyveshez 4 érünk. Ez valóságos paradicsoma a már említett madárfajoknak. Akinek még van kedve – és elég ereje hozzá –, az megfelelő túracipővel felfegyverkezve a nagy útkereszteződéstől 2 indulva a Várhely nyugati oldalán húzódó Tolvaj-árkon át lejuthat le a Brennbergi-völgybe 5. Az itt kanyargó Rák-pataknál

Kilátás a Várhelyről a Schneeberg irányában (© Mogy. S.)

Kilátás a Várhelyről Sopron irányában (© Mogy. S.)

Elegyes erdő (© C. Rol.)

nyáron **hegyi billegetőket** és balkáni hegyiszitakötőket (sőt egy nagy adag szerencsével akár **kis légykapót**), télen pedig **vízirigókat** pillanthatunk meg. A Várhely természetesen innen kiindulva is elérhető és bejárható.

Egyéb állat- és növényfajok

gímszarvas (*Cervus elaphus*), nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*), nagyfülű denevér (*Myotis bechsteinii*), közönséges lábatlangyík (*Anguis fragilis*), rézsikló (*Coronella austriaca*), erdei sikló (*Zamenis longissimus*), foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*), gyepi béka (*Rana temporaria*), balkáni hegyiszitakötő (*Cordulegaster heros*), zöld folyami-szitakötő (*Ophiogomphus cecilia*), nagy nappaliaraszoló (*Archiearis parthenias*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), nagy rókalepke (*Nymphalis polychloros*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*), erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*), széleslevelű nőszőfű (*Epipactis helleborine*)

TUDTA?

Bella Lajos régész a 19. század vége felé elsőként kezdett kutatásokat végezni a Várhely valaha sánccal erődített magaslatán, valamint az erődszerű kelta település halomsíros temetkezési helyén. Munkásságának köszönhetően tudjuk, hogy ez a magaslati település több egymást követő időszakon át, az urnamezős kortól (i. e. előtt 1300–800) a Hallstatt-koron át a késő La Tène-korig létezett.

Foltos szalamandra (© C. Rie.)

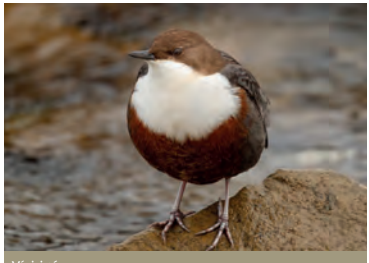
Vízirigó (© P. Fri.)

A várhelyi kilátó (© C. Rol.)

Fenyvescinege (© G. Loi.)

Pihenő (© C. Rol.)

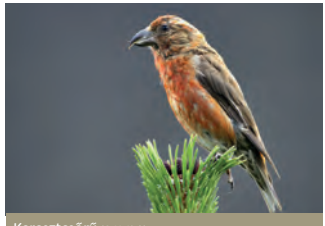
Keresztcsőrű (© H. Kol.)

Fertőbozi Gloriette

min. 1,5 km	min. 0,75 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

A Gloriette-hez vezető ösvény kezdete
(É: 47,636500, K: 16,698922)

Aki körbejárja a Fertőt, mindenképpen álljon meg a tó délnyugati partján található kis településen, Fertőbozon. A községből két meredek gyalogút (az egyik lépcsős) vezet egy kis erdőn át a 40 m magasban álló Gloriette-hez. E kis nyitott építmény mellől gyönyörű kilátás nyílik a Fertőre. Különösen a hatalmas nádas látványa lenyűgöző: az itt csaknem 6 km széles nádrengeteg a parti zónától egészen tó délkeleti, nagy, nyílt vizű öbléig, az Ezüst-tóig (Silbersee) ér.

Kabasólyom (© W. Bik.)

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A Gloriette mellől elsősorban **barna rétihéják** csodálhatók meg, amint tavasszal akrobatikus nászrepülést végeznek a tó fölött. Ám némi szerencsével (és erős teleszkóppal!) **kis károkatonákat** és más ***vízimadarakat*** is megpillanthatunk a nádas csatornáiban. Időről időre pedig **kabasólymok** is megfigyelhetők vadászat közben.

Útvonal

Nem sokkal Fertőboz nyugati széle előtt egy parkolási lehetőséget 1 is biztosító völgybevágás a túra kiindulási pontja. Innen indulva egy meredek ösvényen haladunk felfelé. A magaslatot elérve a szőlőknél élesen balra kanyarodunk, és innen az erdő szélén folytatjuk utunkat, amíg 400 m után elérjük a Gloriette-et 2.

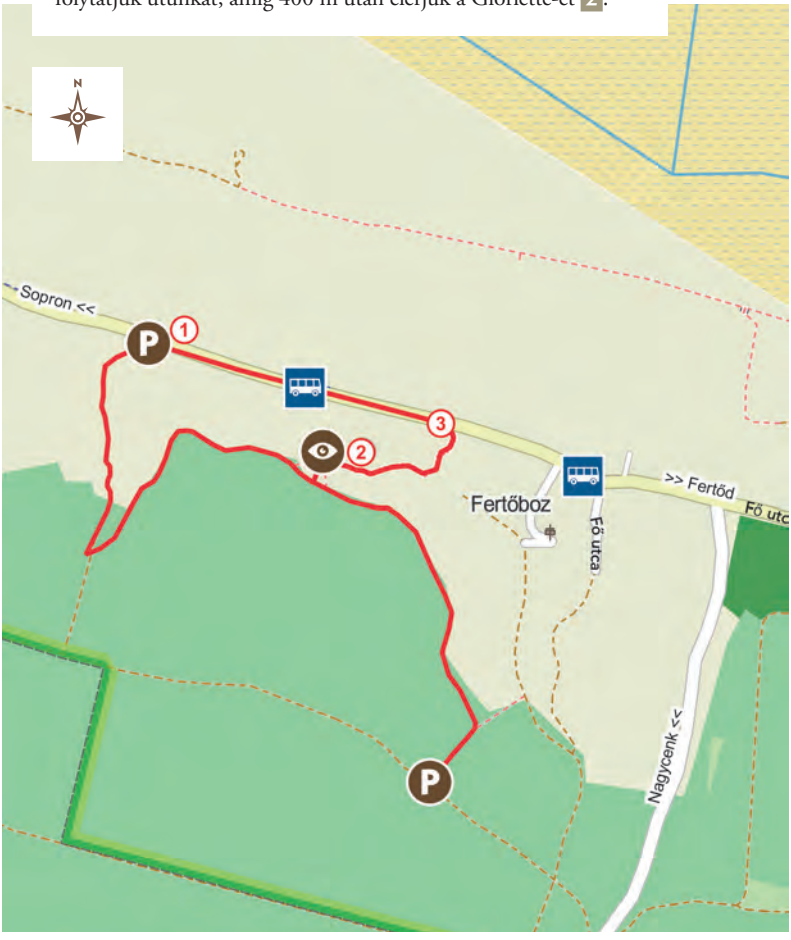

0 500 m

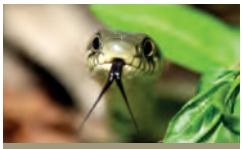
Vízisikló (© G. Loi.)

Barna rétihéja (© H. M. Ber.)

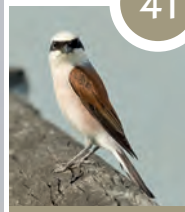
Tövisszúró gébics (© P. Fri.)

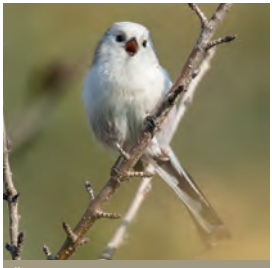
Őszapó (© P. Fri.)

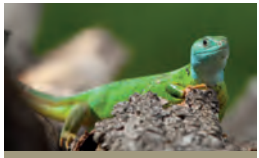
Zöld gyík (© C. Rie.)

Kilátás a Gloriette mellől (© C. Rol.)

Ha még egy kicsit továbbhaladunk kelet felé a szőlők mentén az ott álló házakig, illetve egy kavicsos mezőgazdasági útig, akkor újabb pompás kilátásban lesz részünk a tóra. Költési időben esetleg még **búbosbankát**, **zöld küllőt**, **erdei pacsirtát**, **mezei poszátát**, **őszapót** és **tövisszúró gébicset** is megpillanthatunk.
A Gloriette-hez visszatérve, innen keskeny, lépcsős ösvény vezet le Fertőbozra, egy forrással 3 rendelkező pihenőhelyhez. Természetesen innen kiindulva is föl lehet jutni a Gloriette-hez!
A nagycenki kastélypark és a hársfasor *(lásd a 42. túrát)* alig 2 km-re fekszik a Gloriette-től. Az innen a gerincen oda vezető kavicsos mezőgazdasági útról szintén jó kilátás nyílik a Fertőre.

Egyéb állat- és növényfajok

fürge gyík (*Lacerta agilis*), zöld gyík (*Lacerta viridis*), vízisikló (*Natrix natrix*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), kis Apolló-lepke (*Parnassius mnemosyne*)

TUDTA?

A napóleoni háborúk miatt Sopronban állomásozó József nádor (József Antal osztrák főherceg) 1800-ban és 1801-ben is meglátogatta gróf Széchényi Ferencet *(lásd a 42. túránál)* és annak cenki birtokát, és innen, a Csúcsos-dűlő 187 m magas dombjáról csodálták a Fertőre nyíló kilátást. A nádor tiszteletére és látogatásának emlékére építtette Széchényi Ferenc 1802-ben a kis kilátót.

Nagycenki kastélypark *és* hársfasor

min. 2,8 km
Hossz

min. 1 óra
Időtartam

Ajánlott felszerelés

Haladás

TÚRA 42

A nagycenki nosztalgiavasút parkolója
(É: 47,60990, K: 16,705000)

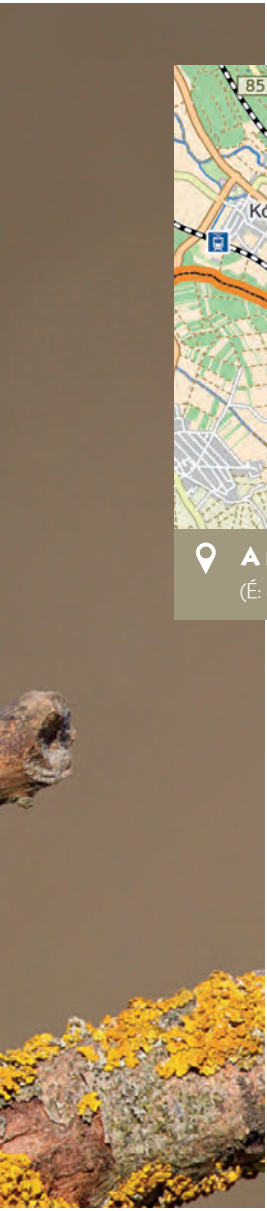

Vöröbegy (© M. Tie.)

A csodaszép és madarakban igen gazdag kastélyparkban több mint 200 éves platánok, egy kaliforniai mamutfenyő és számos különleges fa áll. A park a kastéllyal, valamint az 1754 és 1760 között ültetett, eredetileg lovaglóútként használt hársfasorral együtt a világörökség része. A hársfasor egyike volt az első hazai védett területeknek (1942).

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: ● átlagos ● jó ● nagyon jó

Általános tudnivalók

A késő barokk és klasszicista stílusban épült nagycenki Széchenyi-kastély a Széchenyi család több jelentős tagjának is otthont adott. Széchényi Ferenc a Magyar Nemzeti Múzeum mellett az Országos Széchényi Könyvtárnak is az alapítója volt (1802). Feleségének, Festetics Juliannának az ásványgyűjteménye vetette meg az alapját a kezdetben a Nemzeti Múzeum részeként működő, de később önállóvá váló Magyar Természettudományi Múzeumnak. Fiuk, Széchenyi István reformkori politikus és vállalkozó, számos találmány és újítás hazai meghonosítója, akit ma is úgy emlegetnek, hogy a „legnagyobb magyar".

Útvonal

A bárki által szabadon látogatható kastélypark 1 ad otthont Magyarország alighanem legnépesebb **vetésivarjú**-telepének, amelyet kora tavasszal célszerű

0 500 m

A nagycenki kastélypark
(© Had. T.)

Örvös légykapó (© M. Tie.)

Erdei fülesbagoly
(© P. Fri.)

megnézni, amikor a madarak már elfoglalták fészkeiket, de a fák lombja még nem túl sűrű. Mintegy 700 varjúpár költ az óriási platánfákon, amelyeknek odúiban kb. 50 **csókapár** is fészkel. Madarakban igazán nincs hiány: **parlagi galambok**, **örvös galambok**, **balkáni gerlék**, **erdei fülesbaglyok**, **macskabaglyok**, **zöld küllők**, **balkáni fakopáncsok** és **nagy fakopáncsok**, **énekes rigók**, **vörösbegyek**, **szürke légykapók**, **házi verebek**, **csicsörkék**, **zöldikék**, **tengelicek** és **kenderikék** egyaránt költenek itt. Aki nem éri be a parkkal, az végigsétálhat az észak felé húzódó csodálatos, 2,6 km hosszú és mintegy 20 m széles hársfasoron 2, amelynek két oldalán eredetileg több mint 600 kislevelű hárs állt. A több mint 250 éves hársak ma már sajnos erősen pusztulnak, a fasor megóvását szolgáló természetvédelmi munkálatokat a Fertő–Hansági Nemzeti Park Igazgatóság koordinálja. A hársfasort keresztező vasútvonalon átkelve ügyeljünk az esetleg közeledő vonatokra! A fasor mentén költő madarak között van **vadgerle**, **búbosbanka**, **mezei pacsirta**, **örvös légykapó**, **sárgarigó**, **tövisszúró gébics** és **citromsármány**. A fasor végére érve feltétlenül haladjunk tovább egyenesen az erdőbe vezető ösvényen: 250 m után, öreg tölgyfák árnyékában lépkedve egy gyönyörű, bronz domborművekkel díszített vörös gránit síremlékhez 3 érünk: itt nyugszik Széchenyi István fia, gróf Széchenyi Béla, illetve annak felesége, a nagyon fiatalon, mindössze 26 évesen elhunyt Erdődy Hanna grófnő. Néhány erdei madárfaj mellett felfedezhetjük az útvonal mentén élő negyedik galambfajt, a **kék galambot** is – igaz, többnyire csak a hangja alapján.

Egyéb állat- és növényfajok

közönséges denevér (*Myotis myotis*), közönséges törpedenevér (*Pipistrellus pipistrellus*), szürke hosszúfülű-denevér (*Plecotus austriacus*), hársfaszender (*Mimas tiliae*), kisasszony-szitakötő (*Calopteryx virgo*), díszes légivadász (*Coenagrion ornatum*), gyűrűs folyami-szitakötő (*Onychogomphus forcipatus*), keleti kontyvirág (*Arum orientale*).

TUDTA?

A nagycenki kastély ad otthont a „legnagyobb magyar", gróf Széchenyi István életét és munkásságát bemutató átfogó múzeumnak.

Hegykői tanösvény

4,9 km	min. 2 óra		
Hossz	Időtartam	Ajánlott felszerelés	Haladás

TÚRA 43

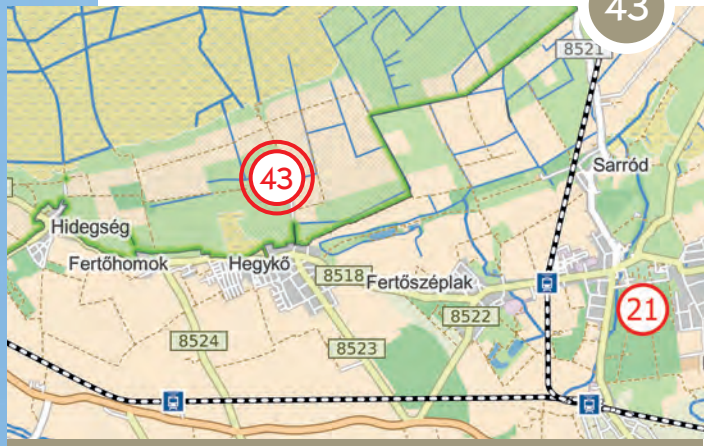

A tanösvény kiindulási pontján lévő parkoló
(É: 47,624444, K: 16,795000)

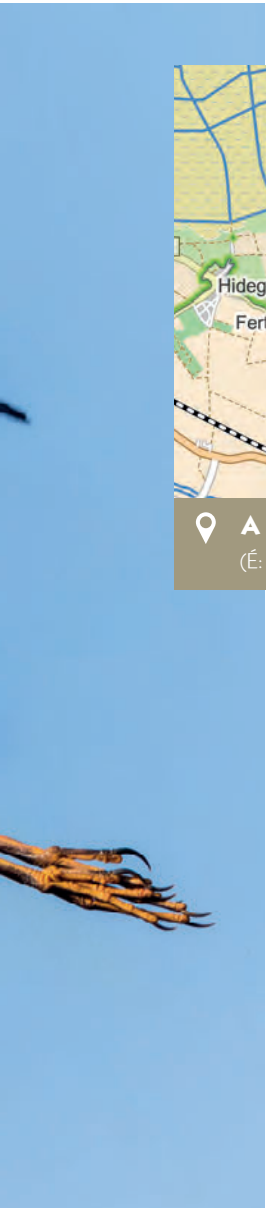

Vörös sém (© P. Pri.)

Fertődtől alig 6 km-re nyugatra található egy változatos tanösvény, amely Hegykőtől indul, és szántóföldek, rétek, legelők, bokrosok és csatornák mentén halad a Fertő partjáig. A tanösvény mentén elhelyezett tájékoztatótáblák az itt élő madarakat, kétéltűeket, hüllőket és növényeket mutatják be. Nem sokkal a tanösvény végén álló kilátótorony előtt emlékhely idézi fel a „vasfüggöny” korszakát. Az emlékhelyen különféle határőrizeti berendezések láthatók, nagyrészt eredeti tárgyakkal.

Megközelítés

J F M A M J J A S O N D

Időszak: átlagos jó nagyon jó

Útvonal

A Fertőd és Sopron közötti útról a hegykői katolikus templomnál észak felé kanyarodva, a település utolsó házait elhagyva érünk a tanösvény elején lévő parkolóhoz 1. A szomszédságában található kis tó neve Lóúsztató, mert korábban lovak fürdetésére is használták; ma itt egyebek között **tőkés récék**, **szárcsák**, **foltos nádiposzáták**, **nádirigók** és **nádi sármányok** élnek. A következő 2 km-en – amelyet nagyrészt kavicsos úton 2 teszünk meg – főleg nyílt térségek és bokrosok, fasorok madaraival találkozhatunk. Ezek között van **egerészölyv**, **vörös vércse**, **kabasólyom**, **vadgerle**, **cigánycsuk**, **fülemüle**, **barátposzáta**, **mezei poszáta**, **szarka**, **sárgarigó**, **tövisszúró gébics**, **citromsármány**. A keskenylevelű ezüstfákkal teli parti zónában nagyszámú magyar szürke szarvasmarha és házi bivaly legel. Tavasszal gyakran hallatszik itt a **réti**

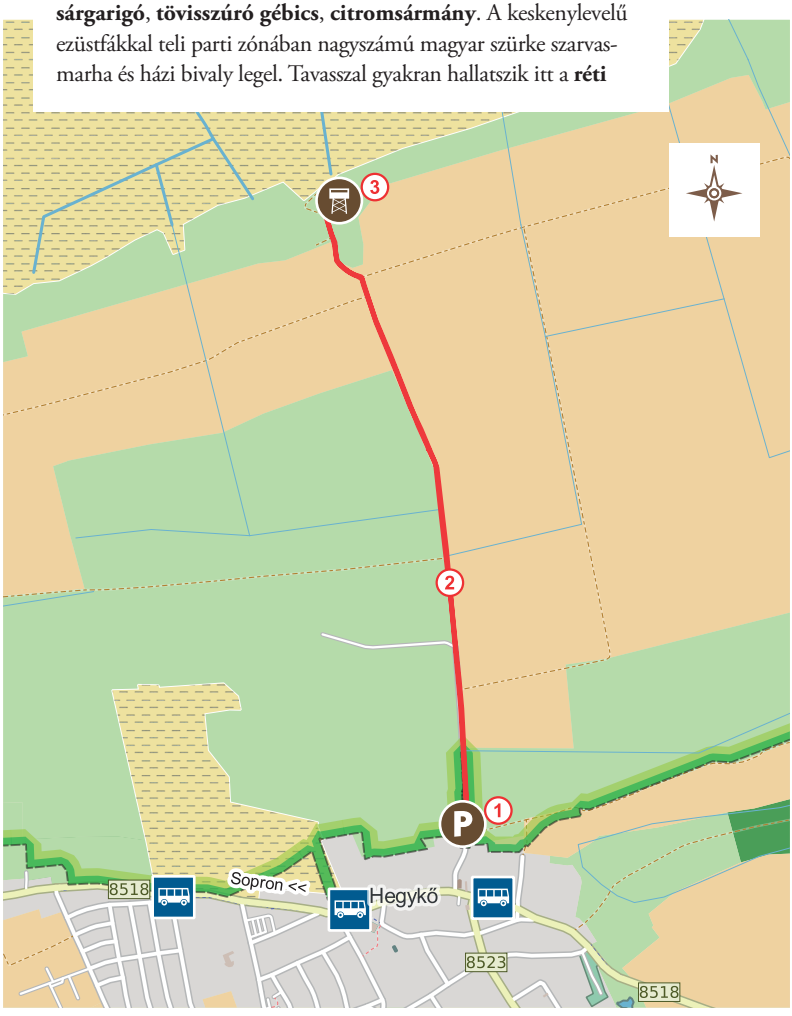

0 500 m

Magyar szürke szarvasmarha (© C. Rol.)

Egerészölyv (© P. Fri.)

Fülemüle (© G. Loi.)

Nádirigó (© P. Fri.)

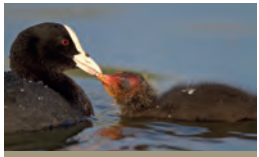
Szárcsa (© W. Tri.)

Megfigyelőtorony (© C. Rol.)

tücsökmadár egyhangú pirregése, a sűrű nádasból pedig kivehető a **foltos nádiposzáták**, a **cserregő nádiposzáták**, a **nádirigók** és a **nádi sármányok** éneke, a bokrosokból pedig a **függőcinegék** hangja. A csatorna déli végén álló kilátótoronyból 3 **barna rétihéjákat** és ***gémféléket*** lehet megfigyelni, amint a hatalmas kiterjedésű nádas felett repkednek.

Egyéb állat- és növényfajok

magyar szürke szarvasmarha, házi bivaly, nyuszt (*Martes martes*), Miller-vízicickány (*Neomys anomalus*), északi pocok (*Microtus oeconomus*), elevenszülő gyík (*Zootoca vivipara*), vízisikló (*Natrix natrix*), dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*), pettyes gőte (*Lissotriton vulgaris*), mocsári béka (*Rana arvalis wolterstorffi*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), zöld levelibéka (*Hyla arborea*), zöldszemű karcsúacsa (*Aeshna isoceles*), kései karcsúacsa (*Aeshna mixta*), nyári karcsúacsa (*Aeshna affinis*), vitézkosbor (*Orchis militaris*), kisfészkű aszat (*Cirsium brachycephalum*).

TUDTA?

Aranysakál: 2007-ben és 2009-ben észlelték a faj szaporodását a Fertő ausztriai részén, azóta viszont nem sikerült igazolni jelenlétét a Fertő környékén. Mivel azonban a „nádi farkas" Európa délkeleti részéből kiindulva folyamatosan terjeszkedik, csak idő kérdése, hogy mikor jelenik meg újra a térségben. A lakott településektől elég távol fekvő, legeltetett parti zóna mindenképpen optimális életteret kínál ennek az óvatos fajnak.

A legkeresettebb madárfajok

A következőkben a 43 túraútvonal leírása során felsorolt madárfajok közül mutatunk be néhányat részletesebben. Ismertetjük fészkelőállományaik nagyságát, előfordulási idejüket, illetve azokat a megfigyelési pontokat, ahol a legnagyobb valószínűséggel találkozhatunk velük. Teljes fajlistát nyomtatott formában a nemzeti parkok bemutatóközpontjaiban szerezhetünk be, illetve az osztrák nemzeti park honlapjáról le is tölthetjük azt. Rendelkezésre áll továbbá egy „BirdList Neusiedler See" nevű, okostelefonokra letölthető, a GooglePlay áruházban és az iTunes Store-ban beszerezhető, ingyenes applikáció is.

© P. Fri.

Kis károkatona (*Microcarbo pygmaeus*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

5 (5, 7), **12** (1–3), **13** (3), **19** (3), **20** (5–6), **35** (2)

2007 óta fészkel a Fertő nádövében (jelenleg 116–358 pár), újabban a Hanságban is rendszeres költőfaj. Télen a Hansági-főcsatornán láthatók áttelelő példányok.

© P. Fri.

Bölömbika (*Botaurus stellaris*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

11 (5), **12** (1–3), **20** (5–6), **26** (1–4), **27** (3–5), **36** (1–4), **38** (2–4)

A Fertő nádövében, a Hanság kiterjedtebb nádasaiban és a Fertőzug erősebben elnádasodott szikes tavain egyaránt fészkel.

© P. Fri.

Kis kócsag (*Egretta garzetta*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

5 (5, 7), **12** (1), **13**, **15**, **19** (3), **20** (5–6)

1998-ban első ízben igazolódott fészkelése a Fertő nádasában, az utóbbi 10 évben minden évben költött (legfeljebb 5 pár). A Hanságban az utóbbi években rendszeresen fészkel 40–50 pár. A költési idő elteltével egyes területeken 30–100 egyed is összegyűlhet.

(© C. Rol.)

© G. Lot

Vörös gém (*Ardea purpurea*)

J F **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** **N** D

Útvonal (Útpont)

12 (1–3), **13** (3), **19** (3), **20** (5–6), **38** (2–4)

A Fertő nádövében 115–150 pár fészkel, kisebb számban a hansági nádasokban is költ.

© P. Fri.

Kanalasgém (*Platalea leucorodia*)

J **F** **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** **N** D

Útvonal (Útpont)

5 (5, 7), **12** (1–2), **13** (2), **15** (3), **19** (3), **20** (5–6)

A Fertő nagy nádszigetén található telepen 70–120 pár költ, a Nyirkai-Hanyban rendszertelenül fészkel.

© P. Fri.

Üstökösréce (*Netta rufina*)

J **F** **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** **N** **D**

Häufig an den Lacken des Seewinkels und im Seevorgelände.

Gyakori költőfaj a Fertő nádövében (>100 pár), a szikes tavaknál ritkább (10–35 pár). Kis számban a Hanságban is fészkel. Áprilistól júniusig nagy számban (1000–5300 példány) láthatók, elsősorban hímek.

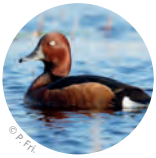
© P. Fri.

Cigányréce (*Aythya nyroca*)

J F M A **M** **J** **J** **A** S O N D

Útvonal (Útpont)

12 (1–3), **13** (3), **17** (2), **19** (3), **20** (5–6)

A Fertő nádövében és a Hanságban fészkel, csak kevés költőpár található a szikes tavaknál.

nagyon ritkán látható · ritkán látható · gyakran látható

© C. Rol.

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

7 (1–4), **11** (1–8), **15** (3–4), **17** (1–3)

Egy pár költ a Fertőnél, a Hanságban több fészke is ismert. Egyébként rendszeres téli vendég (10–30 példány).

© O. Sam.

Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

17 (1, 3), **20**

A Hanság ausztriai oldalán fészkel (3–5 pár). Vonulási időszakban (főleg áprilisban) sokfelé látható, a Fertőnél és a Hanságban is rendszeres.

© P. Fri.

Fekete sas (*Clanga clanga*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

19 (3), **20** (5, 6)

Ritka átvonuló, de 1996-tól egy-két példány telel a Fertőn vagy a Hanságban (az utóbbi években főként a Nyirkai- és az Osli-Hanyban).

© H. M. Bet.

Parlagi sas (*Aquila heliaca*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

17 (1, 3), **20** (2, 5)

Az utóbbi években néhány pár fészkel a Fertő mellett és a Hanság magyar és osztrák oldalán is.

© M. Tie.

Kis vízicsibe (*Zapornia parva*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

12 (1–2), **20** (5, 6), **26** (1–4), **27** (3–5), **38** (2)

A Fertő nádöve az erős állománycsökkenés ellenére is Európa egyik legnagyobb költőállományának (3000–6000 pár) ad otthont. Kis számban a Hanság nádasaiban is költ.

(© C. Rol.)

© P. Fri.

Daru (*Grus grus*)

J F M **A** M J J A S **O** **N** D

Útvonal (Útpont)

15 (4), **20**

A 19. században még fészkelt a Hanságban, azóta rendszertelenül voltak átnyaraló példányok. Az utóbbi 15 évben rendszeresen és egyre nagyobb számban vonul át a Fertőnél, ősszel (november) 8000 – 10 000 példány is lehet a területen, a tavaszi vonuláson kisebb számban jelenik meg, az utóbbi években szórványosan átnyaraló példányok is láthatók a Fertő mellett.

© F. Kov.

Túzok (*Otis tarda*)

J F M **A** M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

17 (1, 3)

Ritka fészkelő a Hanság osztrák oldalán (5–10 költő tyúk), az áprilistól május közepéig tartó dürgés idején 10–12 kakas tartózkodik itt.

© G. Lor.

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*)

J F **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** O N D

Útvonal (Útpont)

19 (3), **20** (4, 5, 6)

Elterjedt fészkelő, 2016-ban 210 pár költött, azóta a szárazodás miatt a költőpárok száma erősen visszaesett, 2019-ben 100 pár körüli volt az állománya. A legeltetett tóparti részeken, a Fertőzug szikes tavainál, a magyar oldalon (10–25 pár) mekszikópusztai elárasztásokon és a Fertő nádövének kopár csatornapartjain költ. Alkalmanként a Hanságban, sőt belvizeken is fészkel.

© P. Fri.

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*)

J F **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** N D

Útvonal (Útpont)

5 (6), **6** (2–4, 8), **8** (5), **11** (4, 6–8), **19** (3), **20** (4, 5, 6), **33** (1), **36** (2)

A kevéssé elnádasodott fertőzugi szikes tavak jellemző faja, de a mekszikópusztai árasztásokon is költ. Jelenlegi állománya 100–215 pár közötti.

● nagyon ritkán látható ● ritkán látható ● gyakran látható

© W. Bit

Széki lile (*Charadrius alexandrinus*)

J F **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** **N** D

Útvonal (Útpont)

10 (3–4, 6–8), **11** (7–8), **13** (2), **20** (5, 6)

Az utóbbi években költőállománya erősen visszaesett, a korábbi 30–45 párról 2018-ra 11 párra csökkent.

© P. Fri.

Temminck-partfutó (*Calidris temminckii*)

J F M **A** **M** J **J** **A** **S** **O** N D

Útvonal (Útpont)

6 (1–3), **10** (7, 8), **20** (5, 6)

Feltűnően erős és koncentrált a vonulása május első felében, legfeljebb 100 egyeddel, ősszel, elsősorban augusztusban legfeljebb 50 példány.

© W. Kennedy, Tokumi

Sárjáró (*Calidris falcinellus*)

J F M A **M** J **J** **A** **S** O N D

Útvonal (Útpont)

6 (2, 3), **10** (7, 8), **11** (7–8), **15** (3), **20** (5, 6)

Az utóbbi években egyre több előfordulása ismert, kisebb csapatok elsősorban a tavaszi vonuláson figyelhetők meg.

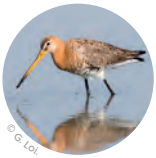
© G. Lol.

Nagy goda (*Limosa limosa*)

J **F** **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** N D

Útvonal (Útpont)

3 (6), 8(5), **10** (6–8), **11** (4–6), **20**

A Fertőzug rétjeinek és legelőinek fészkelője. Állománya erősen visszaesett, jelenleg csak kb. 40 pár lehet. A nyár végén (június – augusztus eleje) itt vedlő madarak száma szintén csökkent, az 1960-as évek 1500 példányáról mára 900-ra esett vissza.

© P. Fri.

Tavi cankó (*Tringa stagnatilis*)

J F M **A** **M** **J** **J** **A** **S** O N D

Útvonal (Útpont)

10 (6–8), **13** (2, 3), **20** (4– 5, 4–8)

Egyetlen igazolt költése ismert 1914-ből. Vonuláskor kis számban (legfeljebb 20 példány) minden évben megjelenik.

(© C. Rol.)

© Wikimedia

Vékonycsőrű víztaposó (*Phalaropus lobatus*)

J F M **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** N D

Útvonal (Útpont)

10 (6–8), **11** (2–4), **20** (5, 6)

Minden évben átvonul, elsősorban május második felében (öreg tojók) és augusztus végén.

© W. Tri.

Szerecsensirály (*Ichthyaetus melanocephalus*)

J **F** **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** **N** **D**

Útvonal (Útpont)

11 (1, 2), **20** (4–5, 4–7)

Korábban a mekszikópusztai árasztásokon is költött, de az elmúlt években a telep teljesen áttevődött a Fertőzugba (Lange Lacke), ahol a vízviszonyoktól függően változik a helye és nagysága. Az utóbbi időben legfeljebb 75 pár költött.

© W. Tri.

Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*)

J F M **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** N D

Útvonal (Útpont)

11 (5), **19** (2–3), **20** (4, 5, 6)

2009 óta rendszertelenül fészkel a területen. A vízben gazdag 2005-ös évben 300 pár költött.

© F. Ven.

Erdei fülesbagoly (*Asio otus*)

J **F** **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** **N** **D**

Útvonal (Útpont)

14 (5), **20** (2–4), **21, 32, 39, 42**

Szarkafészkekben sok helyen költ. Télen helyenként sok példány gyűlik össze az évek óta használt nappalozóhelyeken.

nagyon ritkán látható | ritkán látható | gyakran látható

© P. Fri.

Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

17 (1)

Az elmúlt években a Hanságban akár 20 pár is költött. Az alacsony rágcsálóállományokat (főleg mezeipocok-állományokat) produkáló években csak szórványosan muttakozik vagy egyáltalán nincs is a tertületen.

© G. Lol.

Gyurgyalag (*Merops apiaster*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

2 (3), **18** (4), **37** (3)

Rendszeresen költ a dél-hansági gorondokon (50–70 pár), de a Fertő-táj magyar oldalának homokbányáiban is több alkalmi telepe ismert. A Fertőzugban csak rendszertelenül fészkel.

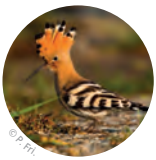
© P. Fri.

Búbosbanka (*Upupa epops*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

5 (2–7), **6, 9, 10** (1), **13** (3–5)

A Fertőzugban elterjedt fészkelő, a Fertő nyugati partja mentén és a Hanságban ritkább.

© W. Fri.

Fekete harkály (*Dryocopus martius*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

18, 21, 29 (2), **32** (3–4), **39, 40, 42** (3)

Szórványosan költ a Hanságban, a Fertőzugban és a Fertő mellett egyre rendszeresebb vendég, sőt egyes helyeken költ is.

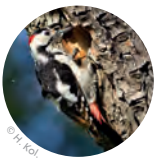
© H. Kol.

Balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

6 (7), **9** (1–3), **14** (5–7), **20** (8), **21, 35** (2–3)

Településeken és a fás kultúrtájban széleskörűen elterjedt. A sík vidéken gyakoribb, mint a nagy fakopáncs.

(© C. Rol.)

© G. Lor

Közép fakopáncs (*Dendrocoptes medius*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

4 (1–4), **21** (3–5), **23** (4–5), **39** (1–3), **42** (3)

A Hanságban szórványosan fészkel. A Fertő környékére a környező erdőkből látogat el szórványosan.

© P. Fri.

Búbospacsirta (*Galerida cristata*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

10 (8), **13** (1–2), **15** (1), **20** (4)

Csak helyenként fészkel, elsősorban a települések szélein lévő ipari parkokban, valamint állattartó telepek környékén.

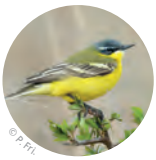
© P. Fri.

Sárga billegető (*Motacilla flava*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

3, 10 (3–4), **12** (4), **17** (1–2), **18, 19, 20, 37, 43**

A fészkelőállomány és az átvonulók zöme a flava alfajba tartozik, vonuláson rendszeresen bukkannak fel a thunbergi, szórványosan a feldegg, a flavissima/lutea és a cinereocapilla alfaj egyedei.

© H. Kol.

Kékbegy (*Luscinia svecica*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

20 (5)

A cyanecula alfaj helyenként költ a Fertő csatornái mellett, illetve kis számban a Fertőzugban és a Hanságban. Az utóbbi években állománya erősen visszaesett. Vonulási időszakból a svecica alfajnak is ismert néhány előfordulása.

nagyon ritkán látható | ritkán látható | gyakran látható

© F. Wen.

Rozsdás csuk (*Saxicola rubetra*)

J F M **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** N D

Útvonal (Útpont)

17 (3), **18** (3–4), **20, 37, 43**

Rendszeresen már csak a Hanságban fészkel. A többi területrészen csak vonuláskor gyakori.

© O. Sam.

Berki tücsökmadár (*Locustella fluviatilis*)

J F M **A** **M** **J** **J** **A** **S** O N D

Útvonal (Útpont)

17 (2), **18** (1–3, 5–6), **39, 43** (3)

Helyenként elterjedt fészkelő a Hanságban, a Hansági-főcsatorna mentén, valamint néhány kisebb ligeterdőben a Fertő nyugati partján, Purbach és Mörbisch között.

© W. Iri.

Fülemülesitke (*Acrocephalus melanopogon*)

J F **M** **A** **M** **J** **J** **A** **S** **O** N D

Útvonal (Útpont)

12 (2–3), **26** (1–4), **27** (3–5), **36** (1–3), **38** (2–3)

Az állomány csökkenése ellenére még mindig gyakori fészkelő a Fertő nádasában. A Hanságban kis számú fészkelő, a Fertőzug szikes tavairól hiányzik.

© P. Fri.

Karvalyposzáta (*Curruca nisoria*)

J F M **A** **M** **J** **J** **A** **S** O N D

Útvonal (Útpont)

3 (3), **5** (7), **9** (1–3), **10** (7, 9), **13** (4–5), **17** (2), **18, 37, 41, 42** (2–3)

Helyenként elterjedt fészkelő a sűrű, magas bokrosokban és sövényekben.

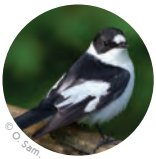
© O. Sam.

Örvös légykapó (*Ficedula albicollis*)

J F M **A** **M** **J** **J** **A** **S** O N D

Útvonal (Útpont)

22 (2–3), **28** (4–1), **31** (3–7), **40**

Rendszeres, de elég ritka átvonuló, tavasszal április közepétől május elejéig. A Hanságban kis számban költ.

(© C. Rol.)

© P. Fri.

Barkóscinege (*Panurus biarmicus*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

12 (2–3), **19** (2–3), **20** (4–5, 4–6), **26** (2–4), **27** (4–5), **38** (2–3), **43** (3)

A Fertő nádasának nagyon gyakori fészkelője, kisebb számban a Hanság vizeinek nádasaiban is költ. Költési idő után kisebb-nagyobb csapatokban járja a nádast. Változó számban át is telel.

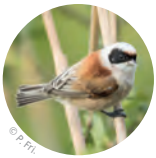
© P. Fri.

Függőcinege (*Remiz pendulinus*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

9 (1–2), **12** (P–2), **18** (3–6), **19** (2–3), **26** (1–4), **27** (3–4), **33** (3), **36** (1–3), **38** (2–3), **39**, **43** (3)

A Fertő szélein, a tó körüli gátak mentén, a Fertőzugban és Hanságban is fészkel. Télen a nagy csapatokban kóborol a nádasokban.

© P. Fri.

Tövisszúró gébics (*Lanius collurio*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

3 (5), **5** (4–7), **10** (3–4), **13** (3–5), **18**, **23** (3–4), **37**, **41**, **42** (2–3)

A nyílt területek bokrosainak, fasorainak gyakori fészkelő és átvonuló madara.

© P. Fri.

Csicsörke (*Serinus serinus*)

J F M A M J J A S O N D

Útvonal (Útpont)

20 (3, 8), **21** (1, 2), **38** (1–2), **39** (1–4), **41** (1–3), **42** (1), **43** (1)

Településeken, szőlőkben és gyümölcsösökben fészkel. Állománya az egész területen nagyon erősen visszaesett.

Forrás: Dvorak M., Laber J., Ranner A., Pellinger A., Tatai S. & Lang A. (2016): A Fertő-táj madarai. Fajlista. Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park – BirdLife Österreich.

nagyon ritkán látható | ritkán látható | gyakran látható

Magyar madárnevek mutatója

Apácahantmadár..... 71
Apácalúd 104
Apró partfutó 67, 92, 93, 95
Ázsiai pettyeslile 70, 71
Baird-partfutó 70, 71
Bakcsó..... 111, 120, 134, 166
Balkáni fakopáncs..... 9, 62, 75, 87, 88, 126, 158, 175, 178, 221, 238, 256, 297, 308
Balkáni gerle..... 88, 174, 191, 238, 297
Barátcinege..... 179, 190, 192, 224, 232, 239
Barátposzáta 42, 46, 88, 126, 173, 179, 197, 203, 221, 232, 246, 250, 256, 262, 280, 300
Barátréce 68, 110, 166, 174, 261
Barázdabillegető 126, 174, 214, 221, 232, 256
Barkóscinege 110, 120, 209, 214, 262, 311
Barna füzike 71
Barna rétihéja 61, 88, 94, 109, 118, 133, 152, 172, 185, 196, 208, 214, 244, 245, 255, 280, 292, 301
Batla..... 255
Berki tücsökmadár..... 9, 152, 158, 310
Bíbic..... 50, 53, 61, 93, 94, 117, 133, 150, 151, 166, 174, 209, 245
Billegetőcankó..... 75, 109, 256, 261
Bonaparte-partfutó..... 71
Borzas gödény 70
Böjti réce..... 61, 67, 92, 94, 134, 166, 174, 209, 255
Bölömbika..... 51, 87, 102, 111, 208, 214, 244, 261, 302
Búbosbanka..... 9, 51, 61, 62, 66, 68, 87, 88, 94, 108, 118, 126, 184, 186, 190, 191, 202, 228, 250, 266, 293, 297, 308
Búbos cinege 286
Búbospacsirta 9, 93, 95, 117, 126, 133, 174, 309
Búbos vöcsök 109, 110, 166, 255, 276
Bütykös ásólúd 67, 82, 87, 262
Bütykös hattyú 68, 102
Cankópartfutó..... 70
Cigánycsuk..... 52, 62, 88, 94, 95, 133, 151, 153, 158, 173, 184, 185, 197, 202, 215, 229, 244, 246, 267, 300
Cigányréce 9, 110, 118, 152, 166, 208, 214, 238, 260, 262, 303
Citromsármány 43, 57, 152, 179, 180, 185, 190, 191, 196, 197, 202, 221, 224, 229, 232, 250, 267, 297, 300
Cserregő nádiposzáta 109, 120, 167, 209, 214, 261, 301
Csicsörke..... 9, 46, 126, 179, 221, 229, 232, 239, 297, 311
Csilpcsalpfüzike..... 167, 179, 192, 214, 221, 250
Csíz..... 159, 160
Csóka..... 47, 56, 118, 178, 179, 239, 250
Csörgő réce 82, 109, 117, 134, 174, 255
Csuszka 56, 178, 192, 232, 233, 239, 280
Dankasirály 68, 77, 101, 111, 125, 210
Darázsölyv..... 185, 221, 228, 250
Daru 132, 134, 173, 174, 305
Egerészölyv..... 68, 173, 203, 244, 300
Ékfarkú halfarkas..... 113
Énekes nádiposzáta..... 152, 256
Énekes rigó..... 57, 75, 126, 179, 221, 238, 250, 297
Erdei cankó 256, 261
Erdei fülesbagoly 80, 82, 87, 118, 125, 173, 175, 179, 256, 297, 307
Erdei pacsirta..... 184, 186, 190, 191, 196, 197, 198, 202, 221, 228, 229, 232, 250, 293
Erdei pinty 179, 192, 203
Erdei pityer 158, 179, 180
Erdei sármány 70
Erdei szalonka 224
Északi búvár 276
Fattyúszerkő 102, 111, 134, 307

Fecskesirály 70
Fehér gólya 133, 144, 255
Fekete gólya 152, 160
Fekete harkály 9, 56, 146, 152, 158, 160, 178, 180, 185, 192, 221, 225, 233, 238, 239, 286, 308
Fekete rigó 179, 221, 238
Fekete sas 167, 304
Feketenyakú vöcsök 102, 276
Feketeszárnyú székicsér 70, 71
Fenyőpinty 9, 179
Fenyőrigó 179, 244
Fenyvescinege 286
Fitiszfüzike 110, 203, 210, 214
Fogoly 118
Foltos nádiposzáta 61, 93, 94, 109, 117, 120, 133, 152, 153, 167, 174, 209, 214, 256, 261, 300, 301
Függőcinege 9, 87, 110, 167, 209, 214, 262, 280, 301, 311
Fülemüle 46, 51, 67, 68, 87, 88, 118, 145, 152, 167, 179, 191, 196, 202, 221, 229, 232, 244, 245, 250, 256, 262, 300
Fülemülesitke 9, 110, 120, 209, 214, 245, 257, 261, 310
Füleskuvik 266
Füles vöcsök 276
Füsti fecske 221
Füstös cankó 117, 134, 256, 261
Fütyülő réce 109, 238
Gólyatöcs 68, 75, 87, 93, 95, 117, 166, 174, 256, 261, 305
Gulipán 61, 67, 68, 82, 87, 102, 103, 117, 166, 174, 245, 256, 261, 305
Guvat 102, 120, 174, 208, 214, 280
Gyöngybagoly 108, 118, 173
Gyurgyalag 9, 42, 46, 47, 160, 250, 266, 308
Halászsirály 70, 71
Hamvas küllő 224
Hamvas rétiheja 51, 150, 152, 153, 173, 304
Hantmadár 196, 197, 250
Haris 151, 153, 158, 267
Havasi partfutó 61, 101, 256
Házi rozsdafarkú 126, 191, 221
Házi veréb 126, 174, 297
Hegyi billegető 239, 289
Hegyi fakusz 160, 178, 185, 192, 233
Heringsirály 210
Holló 153
Hósármány 9, 81, 82
Jégmadár 109, 153, 238, 255
Kabasólyom 153, 173, 196, 221, 245, 292, 300
Kakukk 87, 118, 145, 167, 179, 203, 214, 221, 224, 246
Kanalasgém 60, 87, 109, 117, 120, 134, 160, 166, 255, 303
Kanalas réce 61, 67, 92, 94, 117, 134, 209, 255
Karvaly 190, 239
Karvalyposzáta 51, 53, 62, 87, 88, 93, 95, 118, 152, 184, 185, 197, 202, 229, 250, 267, 310
Kékbegy 51, 152, 214, 309
Kék cinege 179, 221, 239
Kék galamb 297
Kék vércse 152, 173
Kékes rétiheja 9, 149, 173, 174, 232, 244
Kenderike 46, 94, 108, 126, 196, 202, 221, 229, 232, 297
Kendermagos réce 238
Kerecsensólyom 102, 173, 174
Keresztcsőrű 286
Kerti geze 66, 88, 108, 145, 160, 173
Kerti rozsdafarkú 88, 110, 262
Kígyászölyv 152
Kis fakopáncs 146, 158, 160, 185, 224, 233, 286
Kis kárókatona 9, 60, 63, 88, 109, 111, 118, 120, 152, 160, 166, 238, 255, 260, 292, 302
Kis kócsag 60, 109, 120, 160, 255, 302

Kis légykapó 289
Kis lile 61, 67, 75, 82, 87, 109, 134, 245, 256, 261
Kis lilik 104
Kis partfutó 70
Kis póling 174
Kis poszáta 42, 146, 202, 221, 229, 244, 246, 250, 256, 267
Kis sirály 75, 111, 211
Kis sólyom 9, 102, 149, 172, 244
Kis vízicsibe 9, 52, 111, 120, 208, 214, 304
Kis vöcsök 63, 102, 110, 166, 208, 214
Kormos légykapó 110, 210, 214, 262
Kormos szerkő 111, 211
Kőforgató 173
Közép fakopáncs 9, 56, 178, 180, 185, 192, 224, 233, 238, 280, 286, 309
Kuhi 71
Kuvik 43, 47, 175
Küszvágó csér 68, 77, 82, 103, 111, 125, 152, 166, 174, 210, 244, 245, 260
Lappantyú 224
Léprigó 159, 179, 224, 232, 233, 239
Lócsér 67
Macskabagoly 56, 179, 225, 286, 297
Meggyvágó 178, 185, 190, 192, 203, 221, 224, 233, 239
Mezei pacsirta 56, 88, 102, 117, 126, 173, 184, 185, 196, 197, 246, 267, 297
Mezei poszáta 42, 51, 88, 118, 146, 173, 184, 185, 197, 215, 221, 229, 244, 246, 250, 262, 267, 293, 300
Mezei veréb 118, 126, 174, 179, 191
Molnárfecske 178, 179, 221, 255
Nádirigó 102, 110, 117, 120, 145, 153, 167, 174, 209, 214, 256, 262, 280, 300, 301
Nádi sármány 61, 87, 93, 94, 110, 117, 133, 167, 174, 214, 232, 256, 262, 280, 300, 301
Nádi tücsökmadár 61, 93, 94, 102, 110, 120, 152, 167, 209, 214, 256, 262, 280
Nagy bukó 81
Nagy fakopáncs 56, 75, 126, 146, 158, 178, 185, 192, 203, 221, 224, 232, 233, 238, 280, 286, 297
Nagy goda 50, 53, 82, 94, 117, 133, 151, 306
Nagy halfarkas 113
Nagy károkatona 75, 87, 109, 120, 152, 166, 215
Nagy kócsag 87, 109, 120, 166, 174, 196, 208, 214, 244, 255
Nagy lilik 104, 105
Nagy őrgébics 9, 145, 174, 215, 232, 244
Nagy póling 51, 52, 53, 82, 95, 101, 117, 136, 150, 151, 153, 174
Nyaktekercs 87, 108, 185, 190, 224, 228, 280
Nyári lúd 9, 60, 61, 94, 104, 126, 133, 166, 174, 196, 209, 244, 245, 246, 255, 261
Nyílfarkú halfarkas 109, 113
Ökörszem 56, 221, 224, 233, 286
Örvös galamb 77, 88, 179, 192, 203, 238
Örvös légykapó 9, 185, 221, 224, 233, 297, 310
Örvös lúd 104
Őszapó 173, 190, 202, 224, 232, 239, 280, 293
Pajzsoscankó 61, 67, 75, 93, 95, 117, 134, 174, 209
Parlagi galamb 297
Parlagi sas 9, 102, 152, 159, 167, 173, 304
Pártás daru 71
Parti lile 82
Parti pityer 71
Pásztorgém 255
Pettyes kakukk 70
Pettyes vízicsibe 151
Piroslábú cankó 51, 53, 61, 75, 93, 94, 95, 133, 150, 151, 209, 245, 261
Pusztai hantmadár 71
Pusztai sas 70
Réti cankó 93, 95, 109, 134, 209, 256, 261
Réti fülesbagoly 51, 81, 151, 158, 308
Rétisas 74, 102, 118, 132, 152, 159, 166, 173, 304
Réti tücsökmadár 51, 61, 151, 153, 301

Rozsdás csuk 151, 153, 215, 244, 262, 310
Rozsdás nádiposzáta 71
Rozsdástorkú pityer 103, 134
Rövidcsőrű lúd 104
Rövidkarmú fakusz..... 160, 178, 286
Sárga billegető 75, 82, 93, 94, 102, 151, 152, 153, 159, 174, 309
Sárgacsőrű kenderike 9, 82, 103
Sárgafejű királyka 286
Sárgalábú sirály..... 210
Sárgarigó 43, 52, 68, 87, 88, 108, 118, 126, 145, 173, 190, 192, 196, 202, 221, 229, 233, 244, 250, 280, 297, 300
Sárjáró..... 9, 92, 95, 134, 306
Sarki búvár 276
Sarki partfutó 67
Sarlósfecske 250, 274, 275, 280
Sárszalonka..... 93, 134, 150, 151, 256, 261
Seregély 47, 117, 179, 191, 221
Sisegő füzike..... 110, 185, 210, 214, 221, 224, 233, 262
Sivatagi lile 70, 71
Sivatagi poszáta 71
Sordély 51, 52, 82, 102, 151, 159, 173, 174, 184, 185, 191, 196, 197, 202, 229, 267
Süvöltő..... 159, 179, 224, 233
Szajkó..... 179, 185, 190, 203, 224, 229, 286
Szárcsa..... 67, 68, 75, 208, 280, 300
Szarka..... 118, 202, 256, 300
Széki lile 9, 82, 94, 103, 306
Szélesfarkú halfarkas 113
Széncinege..... 179, 221, 239
Szerecsensirály 101, 125, 166, 210, 307
Sztyeppi sirály 111, 210
Szürke cankó 75, 256, 261
Szürke gém..... 87, 109, 255
Szürke légykapó..... 56, 66, 88, 108, 126, 145, 160, 175, 179, 180, 191, 214, 221, 224, 233, 297
Szürke zsezse 71
Tavi cankó..... 9, 306
Temminck-partfutó 92, 95, 306
Tengelic..... 88, 108, 118, 126, 179, 191, 203, 221, 232, 239, 297
Tökés réce..... 92, 109, 125, 238, 280, 300
Törpegém..... 174, 262
Törpesas 152
Tövisszúró gébics..... 42, 51, 52, 62, 88, 93, 94, 95, 102, 118, 126, 133, 151, 152, 153, 158, 184, 185, 190, 191, 196, 197, 202, 221, 229, 244, 246, 250, 256, 267, 293, 297, 300, 311
Tundralúd 104
Tűzok 9, 152, 153, 305
Tüzesfejű királyka..... 286
Üstökösgém..... 255
Üstökösréce 67, 68, 94, 109, 166, 208, 214, 238, 255, 303
Vadgerle 51, 87, 88, 126, 145, 146, 152, 167, 191, 221, 224, 245, 250, 297, 300
Vándorsólyom 102, 118, 132, 173, 174
Vékonycsőrű víztaposó 9, 255, 307
Vetési lúd 104, 105
Vetési varjú..... 56, 117, 118, 145, 296
Viharsirály..... 67, 111, 210
Vízirigó 289
Vízityúk 67, 110, 208, 280
Vörösbegy..... 56, 179, 192, 215, 221, 224, 233, 238, 286, 297
Vörös gém 87, 109, 120, 160, 166, 174, 208, 214, 244, 255, 262, 303
Vörös vércse..... 47, 80, 82, 88, 117, 118, 173, 191, 202, 238, 244, 250, 275, 300
Vörösnyakú lúd 104
Zöld gyurgyalag..... 70
Zöldike..... 88, 126, 179, 191, 221, 232, 239, 297
Zöld küllő 42, 56, 75, 146, 152, 158, 160, 167, 178, 185, 191, 202, 224, 232, 233, 238, 280, 293, 297

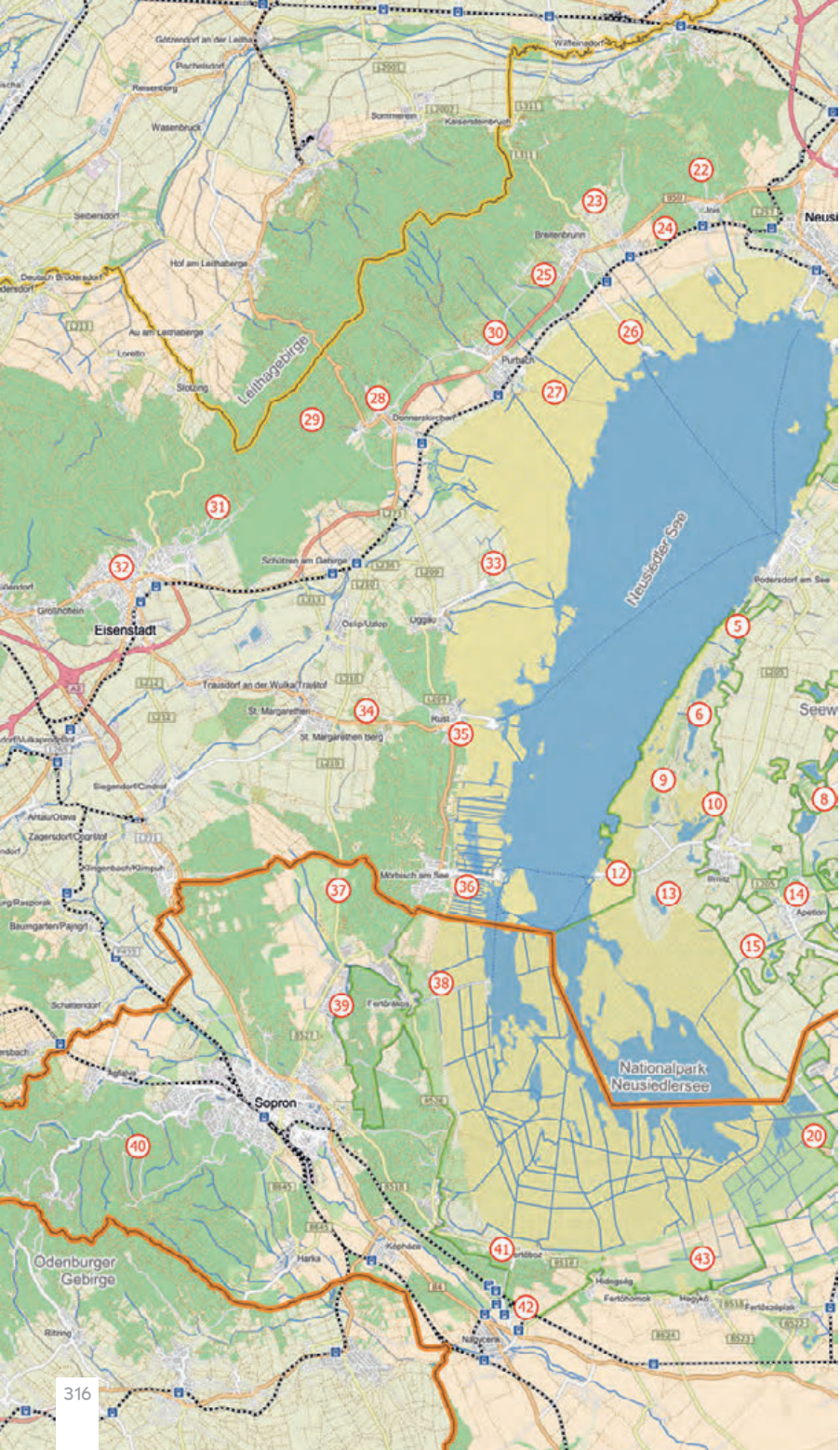
Leithagebirge
Neusiedler See
Eisenstadt
Purbach
Breitenbrunn
Donnerskirchen
Schützen am Gebirge
Oggau
Rust
St. Margarethen
Mörbisch am See
Sopron
Nationalpark Neusiedlersee
Odenburger Gebirge
Podersdorf am See
Wasenbruck
Siebersdorf
Hof am Leithaberge
Au am Leithaberge
Sikloing
Trausdorf an der Wulka
Zagersdorf
Schattendorf
Harka
Ritzing
Fertőújlak
Fertőszentmiklós
Hegykő
Fertőszéplak
Nagycenk
Apetlon
Illmitz
Seew
1
5
6
8
9
10
12
13
14
15
20
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43

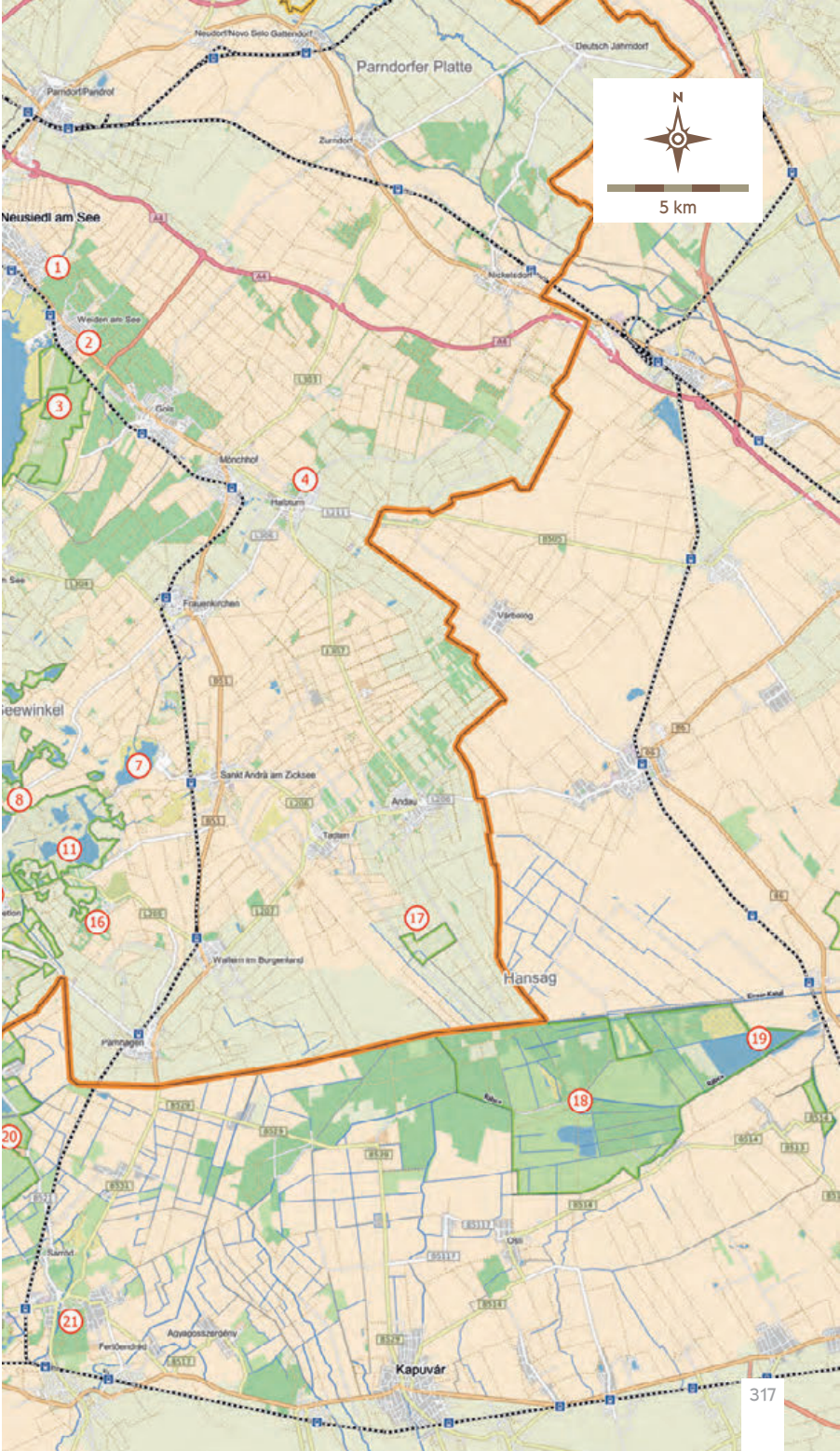
Parndorfer Platte
N
5 km
Neusiedl am See
Weiden am See
Mönchhof
Halbturn
Frauenkirchen
Sankt Andrä am Zicksee
Andau
Tadten
Wallern im Burgenland
Hansag
Pamhagen
Sarród
Fertőendréd
Aggteleki Nemzeti Park
Kapuvár
Deutsch Jahrndorf
Zurndorf
Nickelsdorf
Gols
Neusiedl/Novo Selo
Parndorf/Pandrof
1
2
3
4
7
8
11
16
17
18
19
20
21

Jegyzetek

A szerzőről

Christoph ROLAND

Christoph ROLAND 1972-ben született Bécsben, jelenleg szabadúszó ornitológusként dolgozik Ausztriában. Tevékenysége azonban jóval túlnyúlik hazája határain, még ha érdeklődése 1996 óta elsősorban Burgenland északi részének madárvilága felé fordult is. 2002 óta számtalan látogató vett részt a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkban vezetett élvezetes madártani túravezetésein. Hasonló kirándulásokat szervez a BildLife Österreich égisze alatt is kiemelkedő jelentőségű külföldi madárfigyelő helyekre.
A madárvilág iránti szenvedélye persze ennél jóval sokrétűbb. Ő az egyik szervezője az évente megrendezett ausztriai madármegfigyelő versenynek, az Austrian BirdRace-nek (www.birdrace.at). Már-már szinte megszállottként végzi a gyűrűleolvasást *(a jelölt, többnyire színes gyűrűvel ellátott madarak gyűrűszámainak terepi leolvasását)*, valamint lelkes madárfotós. Mindeme tevékenységek során azonban az egyik legfontosabb szempont számára a madarak védelme.

A vezetett kirándulások iránt az alábbi elérhetőségeken lehet érdeklődni:

+43 650 524 6913
c.roland@bird.at
www.bird.at **www.christophroland.com**

Christoph Roland ezüstsirállyal (© E. Lau.)

IMPRESSZUM

© Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel (A–7142 Illmitz, Hauswiese)
(az eredeti, 2019-es német nyelvű kiadás)
© Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatóság (H–9435 Sarród, Rév, Kócsagvár)
(a 2020-as magyar nyelvű kiadás)

Magyar nyelvű kiadás (2020)
ISBN 978-615-6266-02-6
Borítókép: Kis kócsagok és küszvágó csér (Peter Frießer)

Fotók: Balaskó Zsolt (Bal. Zs.), Brigitte Baldrian (B. Bal.), Hans-Martin Berg (H. M. Ber.), Flora Bittermann (F. Bit.), Arno Cimadom (A. Cim.), Peter Frießer (P. Fri.), Hadarics Tibor (Had. T.), Steve Haider (S. Hai.), Johannes Hohenegger (J. Hoh.), Roman Huditsch (R. Hud.), Richard Katzinger (R. Kat.), Leander Khil (L. Khi.), Heinz Kolland (H. Kol.), Franz Kovacs (S. Kov.), Sabine König (S. Kön.), Alois Lang (A. Lan.), Elisabeth Lauber (E. Lau.), Gerhard Loidolt (G. Loi.), Mogyorósi Sándor (Mogy. S.), Pellinger Attila (Pel. A.), Robert Polay (R. Pol.), Johannes Priester (J. Pri.), Andreas Ranner (A. Ran.), Christoph Riegler (C. Rie.), Otto Samwald (O. Sam.), Tobias Schernhammer (T. Sch.), Takács Gábor (Tak. G.), Michael Tiefenbach (M. Tie.), Wolfgang Trimmel (W. Tri.), Karin Weinhandl (K. Wei.), Doris Wegleitner (D. Weg.), Frank Wengerodt (F. Wen.), Günther Wöss (G. Wös.), Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel (Archiv NP–NSSW), Naturpark Neusiedler See – Leithagebirge (az adott fotós nevével)

Ötlet és koncepció:
Christoph Roland (Wien), Harald Grabenhofer (Illmitz) és Harald Hackel (Wien)

Szöveg és képszerkesztés:
Christoph Roland (Wien) www.christophroland.com

Lektor:
Peter Roland (Wien), Günther Wöss (Wien)

Térképek:
Matthias Schmidt (Orth/Donau), az OpenStreetMap.org alapján

Grafika és tervezés:
Harald Hackel (Wien) | www.haraldhackel.com

Magyar fordítás:
Dorogman László (Budapest), Buchert Eszter (Sopron)

A fordítást szakmailag ellenőrizte és magyar vonatkozásokkal kiegészítette:
Hadarics Tibor (Sopron)

Nyomdai előkészítés és nyomás:
Kontraszt Plusz Kft | www.kontraszt.hu

- NATIONALPARK -
NEUSIEDLER SEE - SEEWINKEL
FERTŐ-HANSÁG
- NEMZETI PARK -

BirdLife ÖSTERREICH

Interreg Austria–Hungary
European Union – European Regional Development Fund
Vogelwarte Madárvárta 2

A LEGJOBB MADARÁSZHELYEK

43 TÚRAÚTVONAL

A **FERTŐ**

KÖRÜL

Ebben a kötetben több mint negyven izgalmas, Fertő körüli madárfigyelő túra leírása található. Amilyen sokszínű ez a csodálatos táj, olyan sokrétűek felfedezésének lehetőségei is. A térséget évtizedek óta jól ismerő szerző nagy hangsúlyt fektet olyan kiegészítő információkra, mint például a helyszín megközelítésének a lehetőségei vagy a madármegfigyelés legjobb időszakai. Emellett minden túrához leírja az ajánlott (szükséges) felszerelést is. Ez a könyv még a téma jó ismerői számára is tartogat újdonságokat, vezet el kevésbé ismert, sokszor titokzatos helyekre, és számos gyakorlati tanácsot tartalmaz a madarak megfigyeléséhez. A madármegfigyelő túrák és a legjobb megfigyelőpontok részletes leírásai, illetve az ott látható madárfajok mellett minden esetben érdekes információkat olvashatunk az egyéb állat- és növényfajokról, illetve az adott területhez köthető történelmi, kultúrtörténeti érdekességekről is. A bőséges képanyag izgalmas bepillantást nyújt a Fertő-táj varázslatos világába.

ISBN 978-615-6266-02-6

9 786156 266026

– NATIONALPARK –
NEUSIEDLER SEE - SEEWINKEL
FERTŐ-HANSÁG
– NEMZETI PARK –

Interreg
Austria–Hungary
European Union – European Regional Development Fund
Vogelwarte Madárvárta 2